OKISZ SZERVEZÉSI ÉS SZÁMÍTÁSTECHNIKAI VÁLLALAT
GAZDASÁGI TANÁCSADÓ IRODA

A TÁRSASÁGI TÖRVÉNY ALKALMAZÁSÁNAK MECHANIZMUSA, MÓDSZEREI

Közgazdasági, Pénzügyi, Adózási, Számviteli és Társadalombiztosítási kérdések

Lezárva: 1990. május 31.

OKISZ Szervezési és Számítástechnikai Vállalat
Gazdasági Tanácsadó Iroda

A TÁRSASÁGI TÖRVÉNY ALKALMAZÁSÁNAK MECHANIZMUSA, MÓDSZEREI

(Közgazdasági, Pénzügyi, Adózási, Számviteli és Társadalombiztosítási kérdések)

Lezárva: 1990. május 31.

Szerzők:

Dr. Draskovics Tibor
Kovácsné Egedi Éva
Dr. Matolcsy György
Dr. Nagy Gábor
Zsáky Mátyás
Dr. Futó Gábor

Szerkesztő:

Nagy Péter

Lektorálta:

Dr. Sárközy Tamás
Dr. Kiss Lenke (XVII. fejezet)

TARTALOM

ELŐSZÓ

A „Társasági Törvény alkalmazásának mechanizmusa, módszerei" című kiadvány új típusú publikáció a társasági törvénnyel kapcsolatos örvendetesen széleskörű irodalomban. Ez a könyv ugyanis elsősorban nem a társasági törvényt magyarázza, hanem a társaságalapítók, illetve működtetők részére nyújt gyakorlati információkat elsősorban a pénzügyek területén. Igy különösen a számviteli, vagyonértékelési, tőkemozgási és adóztatási kérdésekben kapnak hasznos ismereteket a könyv olvasói. Kitér azonban a kötet a társaságalapító motivációkra, illetve az átalakulás problémáira is.

Az átdolgozott kiadványban a társasági törvénnyel kapcsolatos ismeretanyag aktualizálása megtörtént. A külföldi befektetésekről, illetve az átalakulási törvény feldolgozásával a kiadvány sokkal gazdagabbá lett. Az adózási-bérezési fejezet is kibővült és külön értéket jelent a társadalombiztosítási ismeretek bedolgozása.

Biztos vagyok abban, hogy minden vállalat, illetve vállalkozó, akiben felmerül a társas formában való működés vagy esetleg már valamelyik társaság tagja, nem fog csalódni, ha tanulmányozza ezt az igen értékes szakmai munkát.

Budapest 1990. július 17.

Sárközy Tamás
egyetemi tanár

Dr. Draskovics Tibor

BEVEZETÉS

A gazdasági társaságok jogi szabályozása

A gazdasági társaságok jogi szabályozásának alapja az 1989. évi VI. törvény. Kiegészítő-megalapozó rendelkezéseket tartalmaz az 1989. évi XIII. törvénnyel módosított Polgári Törvénykönyv. A külföldiek részvételével működő társaságokra vonatkozó szabályokat foglalja össze a külföldiek magyarországi befektetéséről szóló 1988. évi XXIV. törvény.

A gazdasági társaságokról szóló törvényhez végrehajtási rendeletek nem kapcsolódnak. A társaság alapításához és működtetéséhez mégsem elegendő a GT ismerete. A működés pénzügyi feltételeit az adózási és más pénzügyi jogszabályok határozzák meg. Az egyes tevékenységeket pedig az azokra vonatkozó külön államigazgatási szabályok szerint kell, illetve lehet folytatni. Ha a társaságnak munkavállalói is vannak, akkor elengedhetetlen a munkaügyi jogszabályok alkalmazása.

Az alábbiakban elsősorban a társasági törvény alapján ismertetjük és értelmezzük a társaságokra vonatkozó alapvető jogi előírásokat, de utalunk a kapcsolódó jogszabályokra, melyeket a FÜGGELÉK témakörönként tartalmaz.

A Társasági Törvény alkalmazásának mechanizmusa, módszerei c. könyv első kiadása óta eltelt időben jelentős változások voltak a külföldiek gazdasági társaságokban való részvételét illetően, továbbá az Értékpapír törvény megalkotása vonatkozásában. Alapvető szemléletbeli változások révén a társaságok működését korlátozó rendelkezések a GT szabályzásában megszűntek.

Jelen második átdolgozott és kibővített kiadásban keresztülvezetésre kerültek az időközben bekövetkezett változások.

I.

A GAZDASÁGI TÁRSASÁG ALAPÍTÁSÁNAK ÉS MEGSZÜNTETÉSÉNEK ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI

1. A gazdasági társaságok alapításának szabályai

1.1. Gazdasági társaságot a tagok társasági szerződéssel (részvénytársaság esetén alapszabály elfogadásával) hozzák létre. A társasági szerződést okiratban kell foglalni és azt ügyvéd, vagy jogtanácsos ellenjegyzésével kell ellátni. A tagok a társasági szerződés tartalmát saját döntésüktől függően szabadon állapítják meg, kivéve ha a törvény ettől eltérő rendelkezést tartalmaz. (Fordított a helyzet a részvénytársaságnál, mert ott a törvény rendelkezéseitől csak akkor lehet eltérni, ha a törvény így rendelkezik.) A társasági szerződés megkötésére és tartalmára nézve természetesen a polgári jog általános szabályai is irányadóak.

1.2. A törvény meghatározza a társasági szerződésnek azt a minimális tartalmát, melyről ha a szerződés nem rendelkezik, az semmisnek tekintendő. *A kötelező tartalom elemei:* a társaság neve és székhelye; a tagok neve és címe; a tevékenységi kör; a társasági vagyon mértéke; rendelkezésre bocsátásának módja és ideje.

1.3. A társaság létrejöttéhez a szerződés megkötésén túl arra van szükség, hogy azt a cégbíróság a cégjegyzékbe bejegyezze. Ennek érdekében a társaság alapítását a szerződés megkötésétől számított 30 napon belül a cégbíróságon be kell jelenteni. A társaság a bejegyzéssel, de a társasági szerződés megkötésének időpontjával jön létre. A cégeljárásra az arról szóló törvényerejü rendelet, az 1989. évi 23. törvényerejű rendelet és a 13/1989. (XII. 16.) IM rendelet szabályait kell alkalmazni.

2. A gazdasági társaságok megszűnésének szabályai

2.1. A társaság jogutód nélkül és jogutódlással szűnhet meg.

2.2. Ha a társaság jogutód nélkül szűnik meg, akkor az erre vonatkozó jogszabályok a felszámolási eljárásról szóló, 1990. évi XXII. törvénnyel módosított 1988. évi 26. törvényerejű rendelet és az 1986. évi II. törvény; a felszámolási eljárás során felmerült költségek meghatározásáról szóló 49/1988. (XII. 22.) PM rendelettel módosított 20/1986. (VII. 16.) PM rendelet szerint, fel kell számolni.

Az állami szanálásra vonatkozó új szabály szerint rt-nél és kft-nél is mód van állami szanálásra. (Az állami szanálásról szóló 79/1988. (XII. 7.) MT rendelet). Ha a jogutód nélküli megszűnés nem tartós fizetésképtelenség miatt következik be, hanem egyéb okból (a tagok úgy döntenek, a társasági szerződésben meghatározott időtartam eltelt, vagy feltétel bekövetkezett, a tagok száma a törvényben előírt mérték alá csökkent), akkor a társasági törvényben szabályozott végelszámolásnak van helye.

2.3. Ha a társaság jogutódlással szűnik meg, vagyis a társaság jogait és kötelezettségeit szerződés, vagy esetleg jogszabály rendelkezése alapján más szervezet vagy személy veszi át, nincs helye felszámolásnak.

3. A gazdasági társaság egyes szerveire vonatkozó általános szabályok

3.1. A gazdasági társaság döntéshozatali és irányítási rendszerében kiemelkedő szerepük van a vezető tisztségviselőknek, valamint a felügyelő bizottság tagjainak és a könyvvizsgálóknak. Vezető tisztségviselő, az egyesülésnél és a közös vállalatnál az igazgató, kft-nél az ügyvezető, részvénytársaságnál az igazgatóság tagja (a közkereseti társaságnál, illetve a betéti társaságnál nincs vezető tisztségviselő, de az azokra vonatkozó felelősségi szabályokat kell alkalmazni a társaságok üzletvezetésére jogosult tagjai tekintetében is).

3.1.1. A vezető tisztségviselőket, a felügyelő bizottság tagjait és a könyvvizsgálókat határozott időre, de legfeljebb 5 évre kell megválasztani. A választás általános feltétele a büntetlen előélet (illetve a végrehajtható szabadságvesztésre ítélés hiánya, illetve az attól való mentesülés). Egy személy egyidejűleg legfeljebb két gazdasági társaságnál lehet vezető tisztségviselő, illetve öt gazdasági társaság felügyelő bizottságában lehet tag.

3.1.2. A vezető tisztségviselők, a felügyelő bizottsági tagok és a könyvvizsgálók tevékenységüket bármilyen, a társaság által választott, illetve a jogszabályok által lehetővé tett jogviszony – munkaviszony, megbízás, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony – keretében folytathatják, illetve ha tag tölti be ezt a tisztséget, az minősülhet a tag személyes közreműködésének. Bármilyen is a jogviszony, a felelősség mindig a polgári jog általános szabályai szerint alakul, vagyis korlátlan.

3.2. A felügyelő bizottság a gazdasági társaság ügyvezetésének ellenőrzésére hivatott szerv, amely tevékenysége során a társaság tisztségviselőitől és dolgozóitól jelentést kérhet, az iratokba betekinthet, azokat szakértővel megvizsgáltathatja. Köteles a felügyelő bizottság megvizsgálni a társaság legfőbb szerve elé terjesztett minden fontosabb jelentést, valamint a mérleget és a vagyonkimutatást. E vizsgálat eredményéről a legfőbb szervet tájékoztatni kell, enélkül döntés nem hozható. Felügyelő bizottság működtetése kötelező minden rt-nél (ha a dolgozók száma a 200 főt meghaladja, akkor sajátos összetételben), kft-nél pedig ha a törzstőke 20 millió forintnál nagyobb, vagy a tagok száma a 25 főt, illetve a dolgozók átlagos létszáma a 200 főt meghaladja.

3.3. A könyvvizsgáló általában a felügyelő bizottság helyett, egyes esetekben pedig amellett szintén az ügyvezetés ellenőrzésére hivatott. Ennek keretében jogosult az iratokba, könyvekbe betekinteni, a testületek ülésén részt venni, információkat kérni. Köteles minden, a társaság legfőbb szerve elé terjesztett bejelentést a valódiság és a jogszabályszerűség szempontjából megvizsgálni és véleményezni. Kötelező a könyvvizsgáló választása az rt-nél és az egyszemélyes kft-nél. Könyvvizsgálónak azt lehet kijelölni, aki szakértői tevékenység egyes kérdéseiről szóló PM rendeletben meghatározott feltételeknek megfelel és vele szemben nem áll fenn a törvényben meghatározott összeférhetetlenségi ok.

3.4. A vezető tisztségviselők és a felügyelő bizottsági tagok díjazásban részesülhetnek. Ennek mértékére jogszabályi előírás nincsen.

II.

A KÖZKERESETI TÁRSASÁG, A GMK ÉS A BÉTÉTI TÁRSASÁG

A közkereseti társaság (kkt) egyik legrégibb és legegyszerűbb társasági forma, gyökerei a természetes személyek szinte formátlan gazdasági jellegű együttműködéséig nyúlnak. Az üzleti forgalom igényei tették szükségessé elsősorban, hogy az együttműködő tagok harmadik személyekkel szemben közösen viseljék a felelősséget, együttesen legyenek perelhetők (erre utal az elnevezés is). Elsősorban a családi, illetve kisebb vállakozások formája.

1. A kkt legfontosabb sajátosságai

1.1. A kkt alapformáját természetes személyek és jogi személyek egyaránt létrehozhatják. A tagok száma – az általános szabályok szerint – az alapításkor legalább kettő (ha a működés során egyre csökken a tagok száma, akkor, feltéve, hogy 6 hónapon belül új tagot nem jelentenek be, a törvény erejénél fogva megszűnik a társaság). Egyszemélyes kkt tehát a kft-vel szemben nincs. A törvény felső határt a tagok számára nem állapít meg.

A kkt speciális alfaja a gazdasági munkaközösség (gmk), amely csak természetes személyekből állhat.

1.2. A kkt-t a tagok azért hozzák létre, hogy *közösen* gazdasági tevékenységet folytassanak. Ez a megfogalmazás jól érzékelteti, hogy a társaság és annak tevékenysége (és ennek következtében vagyona és felelőssége is) csak részben különül el a tagokétól. Kifejeződik ez abban a fontos szabályban is, amely szerint a tagok személyes közreműködéssel is kötelesek részt venni a társaság tevékenységében. Ez a kötelezettség értelemszerűen csak a természetes személy tagokra vonatkozik. Ennek mibenlétét, jellegét és mértékét azonban a törvény nem határozza meg, e tekintetben tehát teljes a társaság szabadsága. A személyes közreműködés módját a társasági szerződésben meg kell határozni. Egyetlen – a törvény egyéb rendelkezéséből következő – követelmény, hogy a személyes közreműködésnek a közös gazdasági tevékenységgel kell kapcsolatban lennie, de egyéb megkötés hiányában e kapcsolat bármilyen távoli is lehet. A személyes közreműködés olyan alapeleme a kkt-nek, hogy a törvény semmisnek tekinti az azzal ellentétes szerződési kikötést. (Ez esetben az adott kikötést külön rendelkezés pl. a szerződésmódosítás vagy bírói itélet nélkül is úgy kell tekinteni, mintha nem is lenne.) A semmiség azonban csak a kikötésre vonatkozik (tehát részleges), így ettől még a társaság létrejöhet.

1.3. A közös tevékenység mellett a kkt másik fogalmi eleme az ehhez *szükséges vagyon* rendelkezésre bocsátása a tagok által. A tagok által teljesítendő vagyoni hozzájárulás mértéke és formája azonban a tagok akaratán múlik, arra nézve csak a törvény általános rendelkezései az irányadóak. Így a hozzájárulás mind pénzben, mind pedig vagyoni értékű dolog, illetve jog szolgáltatásával teljesíthető. A szerződésben meg kell határozni a vagyoni

hozzájárulás formáját és értékét. Ebből az következik, hogy a nem pénzben teljesített hozzájárulást a tagok közössége „értékeli föl", saját belátása, üzleti érdekei szerint.

1.3.1. A vagyoni hozzájárulás teljesítése nélkül a társaság működésképtelen, ezért nem teljesítéséhez szigorú jogkövetkezmények: 20% késedelmi kamat, a szerződés előírásai szerinti kötbér és teljes kártérítési felelősség fűződnek. Hasonlóképpen a már teljesített vagyoni hozzájárulással a tag szabadon nem rendelkezhet. Csak a többi tag hozzájárulásával vonhatja ki, terhelheti meg, illetve idegenítheti el.

1.4. A kkt *felelősségi* viszonyai az előzőekhez igazodnak. A társaságon kívüliekkel szemben kötelezettségeiért a kkt (természetesen) egész vagyonával felel. Ha azonban ez nem elegendő (a tartozások meghaladják a társaság vagyonát), akkor a tagok korlátlanul és egyetemlegesen felelnek. Ez azt jelenti, hogy a tagok egyéni vagyona a hitelezők követeléseinek fedezetéül szolgál (korlátlan felelősség) és a hitelezők bármelyik tagtól követelhetik az egész tartozást (egyetemlegesség). A tagok ellen azonban a hitelezők csak akkor fordulhatnak, ha előzőleg már a társaság vagyonából nem kaptak – részben vagy egészben – kielégítést és ha a tagok perben állnak (alperesek). Joga van a hitelezőnek arra is, hogy egyszerre perelje a társaságot és a tagokat, de ez nem érinti az előbbi sorrendet.

A korlátlan és egyetemleges felelősség olyan szigorú szabály, hogy az utóbb belépett tag esetében is érvényesül, függetlenül attól, hogy a tartozás mikor (belépés előtt vagy után) keletkezett.

1.4.1 Az egyetemlegességgel kapcsolatban fel kell hívni a figyelmet, hogy az a tag, aki ellen a hitelező(k) fordult és így kénytelen volt a társaság tartozásáért helytállni, nem köteles ennek terhét végleg vállalni. Az egyetemlegesség a hitelezők védelmét szolgálja, de nem érinti a tagok egymás közötti jogviszonyait. Vagyis az a tag, aki úgy véli, hogy a tartozások kiegyenlítéséből több jutott rá, mint az indokolt, a többi tag ellen fordulhat, követelve, hogy térítsék meg a rájuk eső részt. Hogy ez mekkora, atekintetben elsősorban a társasági szerződés az irányadó. Ez határozza meg ugyanis a vagyoni hozzájárulás mértékét, amely a veszteség viselésének arányát is meghatározza. Azonban a tagok egymás közötti tehervállalása ettől eltérően is alakulhat. Egyrészt mert külön szerződésben erről rendelkezhetnek (pl. a később belépő tag felelőssége a tagok egymás közötti viszonyában – de csak itt – korlátozható), másrészt függ a kiegyenlített tartozás jellegétől is (pl. a képviseletet ellátó tag e minőségében okozott kárt a társaság, illetve mögöttesként a tagok kötelesek megtéríteni, de ez végül a képviselőre áthárítható).

1.4.2. A kkt tagjának lehetnek saját kötelezettségei, melyekért a társaságtól függetlenül saját vagyonával köteles helytállni. Sajátos helyzet áll elő ebben az esetben a vagyoni hozzájárulásként szolgáltatott vagyon tekintetében, hiszen a *kétféle felelősség* ütközhet. A törvény a tagként fennálló felelősségnek ad elsőbbséget. Így a társaság használatába vagy tulajdonába adott vagyont a tag hitelezői nem vehetik igénybe. Számukra csak az „jut", ami a tagot a társaság vagy a tagsági viszony megszűnése esetén megilleti. Ennek megelőzése végett viszont a hitelező a tag felmondási jogát gyakorolhatja.

1.5. A kkt tagjai a *közös gazdasági tevékenységet* anyagi előny, *nyereség* érdekében végzik. Ennek fő formája a társaság által elért nyereségből való részesedés, amely a tagot vagyoni hozzájárulása arányában illeti neg. Természetesen a veszteséget és az abból adódó társasági vagyon csökkenést is ezen arány szerint kell viselni. Ettől az alapszabálytól azonban közös megállapodással a tagok eltérhetnek, de nem állapodhatnak meg úgy, hogy valamely tagot a nyereségből vagy a veszteségből teljesen kizárják.

1.5.1. A személyes közreműködésre kötelezett – természetes személy – tag azonban a közreműködése ellenében is juthat anyagi előnyhöz a társaságtól. A személyes közreműködésért a tagot díjazás illeti meg, ennek mértékét pedig a társaság határozza meg. A díjazás a társaság nyereségét (a nyereségadó alapjául szolgáló eredményét) csökkenti, hiszen költségként számolandó el. Elképzelhető tehát olyan helyzet, hogy a társaság egyáltalán nem mutat ki nyereséget és így nincs is mit felosztani, egyes tagjai azonban személyes közreműködésük díjazásaként mégis jelentős jövedelemhez juthatnak.

1.6. A kkt *működési rendjének* szabályai három fő csoportba oszthatók: a döntéshozatal, az üzletvezetés és a képviselet. Az alapelv az, hogy a tagok jogai és kötelezettségei, ha másként nem rendelkeznek, azonosak.

1.6.1. A társaság ügyeiben a tagok közössége jogosult *dönteni.* Ennek során általában elegendő a szótöbbség. (A szavazásnál a tagokat vagyoni hozzájárulásuktól függetlenül egy-egy szavazat illeti meg, de ettől a szerződésben eltérhetnek.) *Egyhangúság kell:* a társasági szerződés módosításához és a szokásos üzleti tevékenység körébe nem tartozó ügyekben. *Kétharmados* (minősített) *többség kell:* az üzletvezetési, illetve a képviseleti jog megvonásához (másra ruházásához) és a tag kizárásához. A társasági szerződés természetesen más esetekre is előírhat minősített többséget, illetve egyhangúságot.

A döntéshozatal rendjére nézve egyéb törvényi előírás nincs. Elvileg tehát az teljesen formátlanul is végbemehet (pl. a tagoknak össze sem kell gyűlniük a szavazáshoz). Ez a módszer azonban csak az egész kislétszámú kkt esetében biztonságos. Nagyobb létszámú társaságnál célszerű lehet részletszabályok, eljárási rend, sőt esetleg valamilyen szervezet kialakítása, előírása is.

1.6.2. A társaság belső ügyeinek intézése, tagok egymás közötti viszonyainak rendezése – amennyiben az nem az előzőekben említett döntéshozatal körébe tartozik – *üzletvezetésnek* minősül. Az üzletvezetésre – ha a tagok a szerződésben másként nem rendelkeznek – minden tag jogosult. Ez a megoldás a nagyobb, bonyolultabb tevékenységű kkt esetén a működés gátja lehet. Célszerű ezért, ha a kkt egy vagy több tagját megbízza ezzel. Ekkor a többiek ellenzésre, illetve tiltakozásra jogosultak. Ez utóbbi felfüggesztő erővel bír a tervezett intézkedésre (kivéve ha az halaszthatatlan).

Az üzletvezetés és az együttes döntéshozatal körét a társasági szerződésben a tagok számára, a tevékenység jellegére és volumenére figyelemmel célszerű elhatárolni. Az említett tiltakozási jog alkalmazásával konkrét esetben mindig kikényszeríthető az együttes döntés.

1.6.3. A *képviselet* – szemben az üzletvezetéssel – mindig a társaságon kívülre, tehát a kkt és mások jogviszonyára irányult. E tevékenységek jogi megkülönböztetése nem je-

lenti azt, hogy ezeket személyileg is meg kell különböztetni. A képviseleti jog gyakorlásában egyébként azok a megoldások alkalmazhatók, mint az üzletvezetésben. Az az eltérés érvényesül, hogy a forgalom biztonsága érdekében a képviseleti jog nem korlátozható.

1.7. A társaság, illetve a tagsági viszony megszűnésére a minden társaságra érvényes eseteken túl néhány speciális szabály is vonatkozik.

1.7.1. A társaság azt a tagot, aki kötelezettségének felszólítás ellenére nem tesz eleget, vagy a kkt céljának megvalósulását veszélyezteti, vagy tartósan fizetésképtelen, kizárhatja. Ez a döntés bíróságnál megtámadható.

1.7.2. A tag a társaságból felmondással léphet ki. Ha a kkt-t határozatlan időre hozták létre, akkor a felmondási idő 3 hónap, ezt a tagok további 3 hónappal meghosszabbíthatják. Erről a felmondási jogról nem lehet lemondani, illetve azt nem lehet korlátozni. Lehetőség van azonnali hatállyal is felmondani, ha más tag tekintetében lényegében a kizárási ok áll fenn. (A törvény tehát lehetőséget ad – ilyen veszélyhelyzet esetén – az azt okozó tagtól való megszabadulásra, illetve a többiek „menekülésére").

1.7.3. Az 1.7.1 – 2. alatti esetekben a kiváló taggal el kell számolni. Ennek során ki kell adni vagyoni hozzájárulását és a vagyonnövekmény ráeső részét. A kiváló tag követelése általában pénzben teljesítendő, de ha nem pénzbeli hozzájárulása még megvan, azt természetben kell – főszabályként – kiadni. A vagyonrész kiadásának határideje 3 hónap.

A kiváló tag még öt évig az általános szabályok szerint felel a kiválásáig keletkezett kötelezettségekért.

2. A törvény a kkt egyik sajátos formájaként szabályozza a gazdasági munkaközösséget. Ennek fő oka, hogy 1982 óta több tízezer ilyen „társaság" jött létre, működésük kereteinek alapvető megváltoztatása nem lett volna célszerű.

2.1. A gazdasági munkaközösség (gmk) olyan kkt, amely csak magánszemélyekből áll. Egyebekben a kkt szabályait kell rá alkalmazni.

2.2. A kkt további alfaja az olyan gmk, amely csak *egy* jogi személy dolgozóiból, illetve nyugdíjasaiból alakult. Ha az ilyen gmk kötelezettségeiért a jogi személy felelősséget vállal, akkor olyan kkt is létrehozható, amely lényegesen eltér a kkt alapvető elveitől. A leglényegesebb különbség, hogy ilyenkor a tagok felelőssége nem korlátlan: csak vagyoni hozzájárulásukkal és a gmk-ból az adott évben szerzett egyéni jövedelmekkel felelnek, mögöttük áll a jogi személy felelőssége egész vagyonával. Lehetséges, hogy az ilyen gmk vagyona teljes egészében nem a tagoktól származik, hanem részére azt a jogi személy biztosítja.
Ez a forma lényegében a korábbi vgmk-nak felel meg, azzal az eltéréssel, hogy a jogi személy felelősségvállalása feltétlenül nem szabhatja meg azt, hogy a társaság „kifelé" nem végezhet munkát. Az ilyen csak „befelé" dolgozó csoport ugyanis már nem társaság, hanem csak munkaszervezési és díjazási egység lenne.

3. A *betéti társaság (bt.)* a közkereseti társaság olyan változata, amelyben a korlátlan és a korlátozott felelősség kombinálható. Így a tagok között van(nak) tag, aki a kkt szabályai szerint korlátlanul (és több beltag esetén egyetemlegesen) felel, míg a kültag(ok) felelőssége csak a vagyoni betét (a vagyoni hozzájárulás) erejéig terjed. Ebből következik a több eltérő szabály is

- a kültag nem jogosult üzletvezetésre,
- a kültag nem jogosult a bt. képviseletére,
- a kültag nem kötelezhető személyes közreműködésre,
- a kültag nevét csak külön beleegyezése esetén tartalmazza a cégbejegyzés közzététele.

Látható tehát, hogy a kültag olyan vállalkozó, aki csak tőkét (vagyoni betétet) fektet be egy vállalkozásba és csak ezt kockáztatja, a társaság irányításában nem vehet részt.

A nyereségfelosztás szabályai a kkt-vel azonosak, bár itt különös jelentősége lehet a vagyonarányos felosztásról való szerződési eltérésnek.

4. A kkt és a bt jogi személyiség nélküli társasági formák, ennek fő oka a korlátlan felelősség. Az üzleti élet szempontjából azonban a jogi személyiség hiánya nem okoz problémát, mert ennek ellenére mind a kkt, mind pedig a bt jogosult saját nevében jogokat, illetve kötelezettségeket szerezni, tulajdont szerezni, pert inditani és perben alperesként részt venni.

III.

AZ EGYESÜLÉS

Az egyesülés a társasági törvényben szabályozott legegyszerűbb jogi személyiségű társasági forma, amelynek legfőbb sajátossága, hogy csak részben, illetve közvetve gazdasági, vállalkozási jellegű, a tagok közötti koordinációra irányul. Szabályai lényegében megegyeznek a már több évtizede létező egyesülés szabályaival.

Az egyesülés főbb sajátosságai

1. Az egyesülés *jogi személyiséggel* rendelkezik, így saját nevében szerez jogokat, illetve kötelezettségeket. Így a törvény nem is említi külön pl. a tulajdonszerzés lehetőségét, illetve a perképességet (pert indíthat és perelhető), mert ezek a jogi személyiségnek a Polgári Törvénykönyvben meghatározott fogalmi elemei. (Ebből kitűnik, hogy a társasági törvény rendszerében a jogi személyiség hiánya, illetve megléte különösebb jelentőséggel nem bír, mert a forgalomban való részvétel lényegében minden társasággal szemben azonos követelményeket támaszt.) Az Egyesülést kizárólag jogi személyek hozhatják létre (ezek külföldiek is lehetnek).

2. Az egyesülés *tevékenységi köre* a törvény által behatárolt (ez az egyetlen ilyen társasági forma), éspedig az egyesülés célja által. Az egyesülés ugyanis (szemben minden más formával) nem (elsősorban) közös gazdasági tevékenység folytatására, hanem

a) a tagok saját gazdálkodásának előmozdítására (eredményesebbé tételére)

b) a tagok gazdasági tevékenységének összehangolására

c) a tagok szakmai érdekeinek képviseletére hozható létre.

Tevékenységét tehát e célokhoz igazodóan fejtheti ki és ennek megfelelően alakulnak az egyesülés belső viszonyai is.

2.1. A tagok *vagyoni viszonyaira* az jellemző, hogy nincs kötelezettségük az alapításkor, illetve később vagyon szolgáltatására (de ezt a társasági szerződés természetesen előírhatja). Az egyesülés tehát eredeti és alapformájában tisztán *személyegyesítő* társaság. Főszabályként nincsen tehát a társaságnak sem vagyona, sem pedig nyeresége (erre nem is törekszik). Kiadásait (működésének költségeit) nem bevételeiből fedezi, hanem azt a tagok viselik. A költségek viseléséről, a tagok közötti felosztás módjáról a társasági szerződésben kell rendelkezni. Ennek fejében viszont az egyesülés által nyújtott szolgáltatásokat a tagok ellenszolgáltatás nélkül vehetik igénybe.

2.2. Ha a társaságnak mégis van a 2. alatt felsorolt tevékenységekből nyeresége és a társasági szerződés másként nem rendelkezik, akkor azt a tagok között egyenlő arányban kell felosztani.

2.3. A felelősségi viszonyok a fentiekhez igazodnak: az egyesülés tartozásaiért a tagok korlátlanul és egyenletemlegesen felelnek. Ha a társaságnak a főszabálytól eltérően van

vagyona, akkor ez a felelősség természetesen csak a társasági vagyont meghaladó tartozásokért áll fenn.

3. A 2. alatt említett célokon, tevékenységeken túlmenően az összehangolási feladatokat előmozdító szolgáltatást és az együttes feladatok teljesítését segítő közös gazdálkodási tevékenységet is folytathat. E szabályok lényegében azt teszik lehetővé, hogy az egyesülés kiegészítő jelleggel ugyan, de bármilyen gazdasági tevékenységet végezhet. Ebben a körben azonban részben eltérő szabályok érvényesülnek.

3.1. A szolgáltató és gazdasági tevékenységről külön rendelkezni kell a társasági szerződésben (ennek hiányában ilyen nem folytatható), és a társaság rendelkezésére kell bocsátani az ilyen tevékenység folytatásához szükséges vagyont is. A törvény nem rendelkezik arról, hogy miben, milyen módon és mennyi idő alatt kell ezt a vagyont szolgáltatni, ebből adódóan atekintetben teljes a társaság szabadsága. Emellett a szerződésben a tagok egyéb vagyoni értékű szolgáltatás (mellékszolgáltatás) nyújtását is vállalhatják, ezért azonban külön díjazás jár.

3.2. A szolgáltató és gazdálkodási tevékenységből származó nyereség felosztása nem egyenlően, hanem a vagyoni hozzájárulás arányában osztható fel a tagok között (ez a szabály is diszpozitív azonban). Ennek részleteiről is rendelkezni kell a szerződésben.

3.3. A társaság megszűnésekor megmaradó vagyont egyenlően, ha volt vagyoni hozzájárulás, akkor annak arányában kell felosztani.

4. Az egyesülés szervezete és *döntéshozatali rendje* meglehetősen egyszerű. Ennek középpontjában a tagok egy-egy képviselőjéből álló igazgatótanács áll.

4.1. Az igazgatótanács határoz minden az egyesülés működése szempontjából lényeges kérdésben (ezeket a törvény tételesen is meghatározza). Ilyenek különösen a tagok személyével (csatlakozás, kizárás), a társaság státuszával (átalakulás, egyesülés, szétválás, megszűnés) és a szervezettel kapcsolatos kérdések (igazgató, felügyelő bizottság, könyvvizsgáló megválasztása), valamint a társasági szerződés módosítása.

4.2. Az összehangoló és érdekképviseleti kérdésekben minden tagnak egy szavazata van és elegendő az egyszeri szótöbbség.

A szolgáltató és gazdasági tevékenységgel összefüggésben azonban – eltérő megállapodás hiányában – már a vagyoni hozzájárulás arányában illeti meg a szavazati jog a tagokat. Hasonló a helyzet a státuszkérdésekben, a tagok személyének kizárás, illetve csatlakozás miatti változásánál, illetve a szerződés módosításnál azzal, hogy ezekben az ügyekben háromnegyedes (minősített) többségre van szükség.

4.3. A társaság ügyeinek vitelére és képviseletére az igazgatótanács által határozott időre választott igazgató jogosult. Tevékenységét a társasági szerződés és az igazgatótanács döntései szerint köteles folytatni. Az igazgatótanács tagjai a könyvekbe és iratokba bármikor betekinthetnek és az igazgatótól felvilágosítást kérhetnek.

4.4. A társasági szerződés – ha ezt az egyesülés tagjainak száma, tevékenysége indokolja – háromtagú felügyelő bizottságot hozhat létre. Tagjait az igazgatótanács választja. Az FB feladatára és felelősségére nézve a törvény általános szabályai az irányadóak.

4.5. Az igazgatótanács jogsértő határozatát nemcsak a tagok, hanem az igazgató, illetve az FB is megtámadhatja bíróság előtt.

5. A tagok személyében kilépéssel, illetve kizárással, valamint csatlakozással állhat be változás.

5.1. A tag az egyesülésből év végén léphet ki, ha ezt hat hónappal előbb az igazgatótanácsnak bejelenti. Az igazgatótanács határoz arról, hogy a kilépő tag vagyoni hozzájárulását, illetve a ráeső vagyont mikor és hogyan adja ki. Ennek során azt kell figyelembe venni, hogy visszatérítés (kiadás) megfeleljen a társasági szerződés erre vonatkozó előírásainak és ne veszélyeztesse a társaság további működését és egy évnél ne tartson tovább. Fontos szabály, hogy a kilépő tag öt évig felel a kilépéséig keletkezett tartozásokért.

5.2. Azt a tagot, aki törvényi vagy társasági szerződésben vállalt kötelezettségeinek írásos felszólítás ellenére nem tesz eleget, illetve részvétele az egyesülés érdekeit súlyosan sértené, az igazgatótanács kizárhatja. Ez a döntés bíróság előtt megtámadható.

5.3. Ha a társasági szerződés lehetővé teszi, jogi személy csatlakozással is az egyesülés tagja lehet. Fontos, hogy a csatlakozó – hacsak felelősségét nem korlátozza – a csatlakozása előtt keletkezett tartozásokért is felel.

IV.

A KÖZÖS VÁLLALAT

A közös vállalat történeti okokból az egyesüléshez igen hasonló módon szabályozott, kizárólag jogi személyek által alapított gazdasági társaság. Az egyesüléshez képest legfőbb sajátossága és ez meghatározza az egyéb eltérő szabályokat is az, hogy azok a korlátozások, melyek az egyesülés céljával, illetve tevékenységi körével kapcsolatosak, a közös vállalat esetében nem érvényesülnek. Következésképpen a közös vállalat minden olyan gazdasági tevékenységet, melyet egyébként a jogszabályok számára lehetővé tesznek és amelyről a társasági szerződés rendelkezett, végezhet. Következik ebből az is, hogy a közös vállalat alapvetően *gazdasági tevékenységre és nyereségszerzés céljából jön létre.* Erre figyelemmel az alábbiakban mindössze az egyesülésre vonatkozó szabályoktól való eltérő, azokhoz képest különbséget jelentő sajátosságokat ismertetjük.

A közös vállalat sajátosságai

1. A legfőbb sajátosság, hogy a közös vállalat a tagok által rendelkezésre bocsátott alaptőkével jön létre, tehát a tagok alapvető kötelezettsége, hogy a társasági szerződésben meghatározott mértékű *vagyont a társaság rendelkezésére bocsássák.* Ez a vagyon az általános szabályoknak megfelelően természetesen lehet pénzbeli, illetve nem pénzbeli vagyon. Ehhez igazodik a felelősség szabályozása is: a társaság elsősorban a tagok által rendelkezésre bocsátott és egyéb vagyonával felel a kötelezettségeiért. Ha ez a vagyon együttesen nem fedezi a társaság kötelezettségeit, akkor a tagok a közös vállalat tartozásaiért kezesként felelnek. Nem érvényesül azonban az eddig ismertetett társasági formáknál jellemző egyetemlegességi szabály, vagyis a tagok csak vagyoni hozzájárulásuk arányában felelnek kezesként a közös vállalat tartozásaiért. Ebből következik, hogy a közös vállalat vagyona által nem fedezett tartozásoknak csak akkora részét lehet egy-egy tagtól megszűnés után követelni, amekkora rész az adott tagra vagyoni hozzájárulásának arányában esik. A társasági szerződés ettől a tagok számára egyébként meglehetősen kedvező felelősségi szabálytól érvényesen a kedvezőbb felelősség irányában nem térhet el.

2. A közös vállalat nyereségéből mindegyik tag részesül és természetesen a tagok a veszteséget is közösen viselik. Olyan társasági szerződési rendelkezés, amely valamely tagot akár a nyereségből, akár a veszteségből kizár, érvényesen nem hozható. Természetesen az általános szabályoknak megfelelően a nyereség és a veszteség a tagok vagyoni hozzájárulásának arányában oszlik meg.

3. A szervezetet, illetve a döntéshozatali rendszert érintően legfontosabb eltérés az egyesüléshez képest, hogy a közös vállalat igazgatótanácsában a szavazati jog a tagokat vagyoni hozzájárulásuk arányában illeti meg. További eltérés, hogy tekintettel arra, miszerint a közös vállalat igen nagyvolumenű gazdasági tevékenységet is folytathat, illetve igen sok taggal rendelkezhet, a törvény lehetőséget ad arra, hogy a társasági szerződés a kötelezően létrehozandó igazgatótanács mellett annak egyes tagjaiból álló

igazgatóságot is létrehozhasson. Az igazgatóság jogosult az igazgatótanács egyes hatáskköreinek gyakorlására, nem ruházhatók át azonban az igazgatóságra a legfontosabb, a társaság státuszával, a társasági szerződés módosításával, illetve a tag kizárásával kapcsolatos hatáskörök. A kilépésre vonatkozó szabályok is általában megegyeznek az egyesülésnél írtakkal. Lényeges eltérés és ez is a közös vállalat nagyobb méretével, működésének bonyolultabb voltával függ össze, hogy kilépés esetén a kilépő tag számára járó visszatérítést nem egy, hanem legfeljebb 3 év alatt kell kiadni. Sajátos szabály, hogy a kilépésnek a közös vállalat esetében van olyan módja is, miszerint a tag a tagsági jogait és természetesen ezzel járó kötelezettségeit más tagra átruházva is kiléphet a társaságból. Ebben az esetben a kilépő tag nem felel a vállalatnak a kilépés előtt keletkezett tartozásaiért, mint általában a kilépő tag. A kilépés ezen módja esetében természetesen a visszatérítés kérdése fel sem merül, hiszen a kilépő tag és a társaság között nem jelentkezik semmiféle fizetési kötelezettség, a kilépő attól a tagtól követeli a közöttük létrejött külön megállapodás alapján a teljesített vagyoni hozzájárulás, illetve a vagyon egyéb részének részére történő kifizetését, kiszolgáltatását, amelyre tagsági jogait átruházta.

V.

A KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG

A korlátolt felelősségű társaság olyan gazdasági társaság, amelyben a tagok felelőssége (természetesen a társaság kötelezettségeiért való felelőssége, a társaságba befektetett vagyonuk a törvény szóhasználata szerint törzsbetétük) nagyságához igazodik. A korlátolt felelősségű elnevezés tehát nem arra vonatkozik, hogy a társaság felelőssége harmadik személyekkel, üzleti partnerekkel szemben lenne valamilyen módon korlátozva, ellenkezőleg a társaság egész vagyonával felel kötelezettségeiért, hanem a korlátozás csak arra vonatkozik, hogy a tagok és a társaság közötti jogviszonyban a társaság vagyona által nem fedezett kötelezettségekért ki hogyan tartozik helytállni.

Nagyon fontos ez a társasági forma, elsősorban azért, mert 1987. január 1-ig a magyar (akkor még társulásinak nevezett) jog belföldi partnerek között nem ismerte a korlátozott felelősségű formák létrehozásának lehetőségét, és ilyen módon mindazok, akik gazdasági társulást kívántak létrehozni, csak olyan formát választhattak, amelyben a társaság tartozásaiért egész vagyonukkal tulajdonképpen kezesként kellett, hogy feleljenek. (Ez annak ellenére így volt, hogy a kft-ről szóló 1930. évi V. tc. hatályban volt.) A gazdasági forgalom azonban nehezen viseli el ezt a korlátlan felelősséget, ezért a befektetni, társulni kivánók számára sok szempontból és sok esetben ésszerűbb, ha olyan formát választhatnak, amelyben felelősségük és így a társaságban való részvétellel vállalt kockázat korlátozható.

A kft főbb sajátosságai

1. A kft-t természetes személyek és jogi személyek hozhatják létre minden korlátozás nélkül. Alapítható tehát kft kizárólag természetes személyek, illetve kizárólag jogi személyek által, valamint jogi személyek és természetes személyek által együttesen és közösen is.

1.1. Lényeges szabály, hogy korlátolt felelősségű társaság egy alapítóval is létrejöhet. Természetesen, ha a korlátolt felelősségű társaságnak csak egy tagja van (egyszemélyes társaság), akkor bizonyos speciális szabályok is érvényesülnek. Egyszemélyes társaság úgy is létrejöhet, hogy a tagok száma a társaságban egyre csökken és hat hónapon belül új tag nem lép be. Ez esetben a társaság nem szűnik meg, mint az eddig említett társasági formáknál, hanem egyszemélyes társaságként az arra vonatkozó szabályok megtartásával folytathatja tevékenységét.

1.2. Tekintettel arra, hogy a kft egyszerre tőkeegyesítő és személyegyesítő társaság, vagyis nemcsak a résztvevők befektetett tőkéjének, hanem személyének is jelentősége van a társaság szempontjából, a tagok személyében bekövetkező változások szigorú szabályokhoz kötöttek. A tagok személyében változás bekövetkezhet az ún. üzletrész átruházásával.

Az üzletrész fogalma a tagot a társasággal szemben megillető jogokat, illetve a tarsaság vagyonából őt megillető hányadot testesíti meg. Minden tagnak egyébként csak egy

üzletrésze lehet, ennek nagysága természetesen elsősorban a befektetett tőke, az ún. törzsbetét nagyságához igazodik. Az üzletrész a társaság tagjai között szabadon átruházható, a társaság hozzájárulására ebben az esetben csak akkor van szükség, ha az üzletrész valamilyen mellékszolgáltatásra is kötelezettséget tartalmaz, hiszen ebben az esetben nyilván jelentősége van a társaság számára annak, hogy ezt a mellékszolgáltatást ki teljesíti. Ha azonban a tag üzletrészét a társaságon kívül álló személyre kívánja átruházni, akkor már szigorú szabályokat kell betartania. Egyrészt az átruházás lehetősége csak akkor illeti meg a tagot, ha törzsbetétjét teljes egészében befizette. Ezen túlmenően a tagot, a társaságot, vagy a taggyűlés által kijelölt személyt – a sorrendnek itt különös jelentősége van – az átruházni kívánt üzletrészre elővásárlási jog illeti meg. Ez azt jelenti, hogy amennyiben valamely tag üzletrészét át kívánja ruházni, erről köteles a társaságot és valamennyi tagot értesíteni, akiknek a törvényben meghatározott határidő áll rendelkezésükre, hogy nyilatkozzanak, élni kívánnak-e elővásárlási jogukkal, vagyis a harmadik személy mint ajánlattevő által tett ajánlat feltételei szerint az üzletrészt meg kívánják-e vásárolni.

Említettük, hogy lényeges a sorrend, mert az elővásárlási jog először a többi tagot, ezt követően a társaságot, majd végül pedig a taggyűlés által kijelölt harmadik személyt illeti meg. Ez a szabály azt fejezi ki, hogy a társaság számára igen fontos, hogy kivel fognak szoros üzleti kapcsolatra lépni a jövőben. Emiatt a tag halála, illetve megszűnése esetében a jogutódlás általános szabálya is korlátozottan érvényesülnek. Mód van arra, hogy a társasági szerződés kizárja az üzletrésznek a jogutódra történő átszállását, természetesen ebben az esetben a társaság köteles az üzletrészt a jogutódtól megváltani. Üzletrész részletekben, vagyis az egyes jogok és kötelezettségek megbontva másra csak a társaság hozzájárulásával ruházhatók át, illetve hasonlóképpen a társaság hozzájárulása szükséges jogutódlás, illetve örökség esetén az üzletrész felosztásához.

1.3. Változás következhet be a tagok személyében kizárás esetén is. Kizárásra az egyesülésnél már ismertetett feltételek esetén a taggyűlés háromnegyedes szótöbbséggel hozott határozata mellett van mód. Természetesen a kizárásról szóló határozat bíróság előtt megtámadható. A kizárt tag üzletrészét árverés útján kell értékesíteni és az így befolyt ellenértéket tartozásainak levonása után kell kifizetni a kizárt tag részére.

2. A *társaság alapításához* társasági szerződésre van szükség, melynek kötelező, illetve a felek akaratától függő tartalmára vonatkozóan a törvény részletes szabályokat tartalmaz. Egyszemélyes társaság esetén a társasági szerződésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

2.1. A tag alapvető kötelezettsége a társasággal szemben a törzsbetét szolgáltatása. A törzsbetét a tag vagyoni hozzájárulásának kifejezője. Ennek összege 100 000 forintnál kisebb nem lehet. A társaság törzstőkéje a törzsbetétek összegéből áll, a törzstőke összege 1 000 000 forintnál kisebb nem lehet. További előírás, hogy a törzsbetéteknek 10 000-rel maradék nélkül oszthatónak kell lenniük. Ennek a szavazatok megállapításánál van jelentősége.

2.2. Minden tagnak csak egy törzsbetéte van. Egy törzsbetétnek azonban több tulajdonosa is lehet. E tulajdonra lényegében a polgári jognak a közös tulajdonra vonatkozó sza-

bályait kell megfelelően alkalmazni. Ugyanez a szabály érvényes az üzletrészre is. Egy tagnak csak egy üzletrésze lehet, egy üzletrésznek azonban lehet több tulajdonosa is, akik kötelesek közös képviselőt választani és e közös képviselő útján résztvenni a társaság ügyeinek intézésében, gyakorolni a tagsági jogból származó jogaikat, illetve kötelezettségeiket.

2.3. A törzsbetétet az általános szabályok szerint pénzben, illetve nem pénzbeli betétben lehet, illetve kell teljesíteni. Fontos előírása a törvénynek, hogy a pénzbetétek összege az alapításkor nem lehet kevesebb a törzstőke 30%-ánál, illetve 500 000 forintnál. Ennek az a jelentősége, hogy a társaság megalakulásakor is rendelkezzen olyan minimális likviditással, ami a normális üzletmenet megkezdéséhez elengedhetetlen. A tagok a törzsbetét nem pénzben teljesítendő részét az alapításkor kötelesek a társaság rendelkezésére bocsátani. A pénzbetéteket pedig; amennyiben azt az alapításkor teljes összegükben nem fizették be, a társasági szerződésben meghatározott időpontig, illetve az ott esetleg előírt ütemezésben kötelesek a társaságnak befizetni.

Lényeges szabály, hogy a társaság bejegyzésétől számított egy éven belül valamennyi pénzbetétet be kell fizetni. Ettől a társasági szerződés nem térhet el. Itt kell megemlíteni, hogy a társaság bejegyzésére csak akkor kerülhet sor, ha a pénzbetéteknek legalább a felét, egyszemélyes társaság esetén annak teljes összegét, a nem pénzbeli betéteket pedig teljes egészében a társaság rendelkezésére bocsátották. A késedelem esetén szigorú szabályok érvényesülnek. Ennek lényege, hogy egyfelől 20% késedelmi kamatot köteles fizetni az, aki a törzsbetétre eső pénzbeni hozzájárulás összegét a társasági szerződésben meghatározott időpontig nem fizeti be. Ezen túlmenően a tagot a társaság póthatáridő kitűzésével felhívja a teljesítésre, ha ezt elmulasztja, akkor a tagot a társaság kizárja. A kizárt tag üzletrészét pedig nyilvános árverés útján a társaság értékesíti.

2.4. A társaság tagjai amellett, hogy törzsbetétjüket szolgáltatni kötelesek, egyéb vagyoni értékű szolgáltatás ún. mellékszolgáltatás teljesítésére is kötelezettséget vállalhatnak a társasági szerződésben. E mellékszolgáltatás bármire vonatkozhat, a törvény mindössze azt tartalmazza, hogy a választott tisztségviselők tevékenysége nem minősül mellékszolgáltatásnak. A mellékszolgáltatásért a tagot külön díjazás illeti meg. Ennek jelentősége elsősorban a nyereség felosztásánál van, hiszen e díjazásra a tag akkor is igényt tarthat, ha a társaság egyébként nyereséget nem mutat ki.

2.5. A kft egyik lényeges ismérve, hogy a tag felelőssége csak a törzsbetét szolgáltatására terjed ki. Ugyanakkor a törvény lehetővé teszi, hogy a társasági szerződés ún. pótbefizetési kötelezettséget írjon elő a tagok számára akkor, ha arra a veszteség fedezetére szükség van. Tehát pótbefizetési kötelezettséget csak a társasági szerződés írhat elő és csak a veszteség fedezésére. A társasági szerződésben ebben az esetben meg kell határozni azt a legmagasabb összeget is, amelynek befizetésére a tag kötelezhető. A pótbefizetés összege a tag törzsbetétjét nem növeli. A pótbefizetésnek azt a részét, amely a veszteség fedezésére már nem szükséges, a tagnak vissza kell téríteni. Pótbefizetés egyébként a törzsbetétek arányában teljesítendő és a törzsbetétek teljes összegének befizetése előtt is előírható. Ebben az esetben a pótbefizetésnek a veszteség pótlásához szükségest meghaladó részét csak akkor lehet a tagoknak visszatéríteni, ha a törzsbetéteket már teljes egészében

befizették. A társaság fennállása alatt a tagok a törzsbetétet a társaságtól nem követelhetik vissza, csak a nyereség feloszthető részére tarthatnak igényt. Ezt a részét a nyereségnek a törzsbetétek arányában kell a tagok között felosztani.

3. A kft szervezetét a taggyűlés, az ügyvezető, esetleg a felügyelő bizottság, illetve a könyvvizsgáló alkotja.

3.1. A taggyűlés a társaság legfelsőbb szerve, ez abban is megnyilvánul, hogy nemcsak a saját hatáskörébe tartozó kérdésekben, hanem más szerv hatáskörébe tartozó kérdésekben is döntést hozhat. A taggyűlés kizárólagos hatáskörébe tartoznak a kft működésével kapcsolatos legfontosabb kérdések, így valamennyi státuszkérdés, a tagok kizárása, a mérleg megállapítása és a nyereség felosztása, illetve visszatérítése, bizonyos szerződések megkötésének jóváhagyása, ez abban az esetben érvényesülő taggyűlési hatáskör, ha a társaság saját tagjával, ügyvezetőjével kíván szerződést kötni, illetve ha egy-egy szerződés értéke a törzstőke összegének egynegyedét meghaladja. Természetesen a társasági szerződés módosítása is a taggyűlés hatáskörébe tartozik.

A döntésekhez általában egyszerű szótöbbség szükséges. A szavazás a törzsbetétek arányában történik, mégpedig úgy, hogy a törzsbetétek minden 10 00 forintja egy szavazatra jogosít. A társasági szerződésben rendelkezni kell a szavazati jog mértékéről, illetve a szavazategyenlőség esetén követendő eljárásról. A társasági szerződés tehát eltérhet attól az elvtől, hogy a törzsbetétek minden 10 000 forintja egy szavazatra jogosít, 10 szavazat azonban minden tagot megillet. Ez a 10 szavazat a törzsbetét legkisebb 100 000 forintos összegéhez igazodik. A taggyűlés akkor határozatképes, ha a törzstőke legalább fele a tagok, illetve megfelelő meghatalmazottjuk útján képviselve van. Az egyszemélyes társaság esetében taggyűlés nem működik, a taggyűlés hatáskörét az alapító maga gyakorolja.

3.2. A korlátolt felelősségű társaság ügyintéző, illetve képviseleti szerve az ügyvezető, illetve ügyvezetők. Az ügyvezető feltétlenül természetes személy, lehet a társaság tagja, lehet azonban kívülálló is. A társasági törvény nem rendelkezik arról, hogy az ügyvezető tevékenységét munkaviszony, megbízási jogviszony, vagy bármilyen más jogviszony keretében látja-e el, következésképpen e tekintetben teljes a taggyűlés döntési szabadsága. A társasági szerződés határozza meg azt is, hogy egy vagy több ügyvezetőt kell-e választani. Amennyiben a társasági szerződés erről külön nem rendelkezik, úgy valamennyi tag jogosult az ügyintézésre, illetve képviseletre, következésképpen valamennyiüket ügyvezetőnek kell tekinteni.

Egyszemélyes társaság esetében az alapító okirat úgy is rendelkezhet, hogy az alapító maga jogosult az ügyintézésre és képviseletre, vagyis az alapítót magát kell ügyvezetőnek tekinteni. Ez természetesen csak abban az esetben járható, ha az egyszemélyes társaság alapítója természetes személy. Egyébként az egyszemélyes társaság esetében is értelemszerűen kívülállót kell ügyvezetőnek megválasztani. Az alakuló társaságok számára fontos szabály, hogy az első ügyvezetőt a társaság megalapításakor a társasági szerződésben kell kijelölni. Az ügyvezetők tevékenységüket a társasági szerződés, illetve a taggyűlés más határozatai alapján kötelesek folytatni. A törvény szabályokat állapít meg arra nézve,

hogy az ügyvezetők olyan gazdasági tevékenységet a társaságon kívűl ne végezzenek, illetve közöttük és a társaság között ne olyan ügylet jöjjön létre, amely a társaság érdekeit sértheti. Ezért az ügyvezetők máshol folytatott gazdasági tevékenységét a társaságnak be kell jelenteniük. Más társasági formákhoz hasonlóan a kft esetében is előírja a törvény, hogy az ügyvezetők kötelesek a tagok kérésére a társaság ügyeinek viteléről felvilágosítást adni, illetve üzleti könyvekbe és iratokba, melyeknek vezetése az ő kötelességük, az érdeklődő tagoknak betekintést engedni. Ha a kft úgy ítéli meg, hogy az ügyvezető nem megfelelően látja el feladatát (ennek kritériumait a törvény nem határozza meg), akkor a taggyűlés háromnegyedes szótöbbséggel hozott határozatával lehet az ügyvezetőt visszahívni.

3.3. A korlátolt felelősségű társaság esetében a döntéshozatali rend bizonyos esetekben kötelező, bizonyos esetekben pedig a társaság döntésétől függően választható eleme a felügyelő bizottság. Kötelező felügyelő bizottságot létesíteni a 20 millió forintnál nagyobb törzstőkével, illetve 25 főnél nagyobb taglétszámmal működő korlátolt felelősségű társaságok esetében. Hasonlóképpen kötelező a felügyelő bizottság létesítése akkor is, ha a kft főfoglalkozású dolgozóinak száma éves átlagban 200 főnél nagyobb. Egyszemélyes kft esetében csak ez utóbbi esetben szükséges a felügyelő bizottság létrehozása. A felügyelő bizottság tagjait általában a taggyűlés választja. Ez alól kivétel a kft megalapítása, az első felügyelő bizottságot ugyanis a társasági szerződésben kell kijelölni.

Felügyelő bizottság tagja bármely természetes személy lehet, kivéve azonban a társaság dolgozóját, vagyis a társasággal munkaviszonyban álló természetes személyt. A felügyelő bizottságnak, illetve a felügyelő bizottság tagjának visszahívására vonatkozó szabály megegyezik az ügyvezetőkével, vagyis a taggyűlés háromnegyedes szótöbbséggel hozhat ilyen döntést.

3.4. A döntéshozatali működési rend fontos eleme a könyvvizsgáló. Egyszemélyes társaság esetében ugyanis a könyvvizsgáló kijelölése kötelező, míg más társaságok esetében erre a taggyűlés döntésétől függően van mód.

4. A társaság által vezetendő nyilvántartások

4.1. *A határozatok könyve.* A taggyűlés határozatai akkor válnak érvényessé, ha azokat az ügyvezetők által vezetett nyilvántartásba, a határozatok könyvébe bejegyezték. A határozatok könyvébe történő bejegyzéshez, mely az ügyvezetők feladata szükséges még az, hogy a bejegyzést egy olyan tag, aki a határozat meghozatalában részt vett, aláírásával hitelesítse. Természetesen a határozatok könyve a tagok számára nyilvános, abba bármelyik tag betekinthet, illetve az ügyvezetőktől a határozatok elkérhetők.

4.2. *A tagjegyzék.* A tagjegyzék a tagokról és törzsbetétekről, a pótbefizetésekről, a mellékszolgáltatásokról, valamint ezek változásáról az ügyvezetők által vezetett nyilvántartás.

5. A törzstőke felemelése, illetve leszállítása

A korlátolt felelősségű társaság esetében különös jelentősége van a törzstőke nagyságának, hiszen ez az az adat a társaságról, melyet az üzletfelek, potenciális üzleti partnerek elsősorban megismernek és amelyhez a korlátolt felelősségű társaság hitelképességét, fizetőképességét egyik fontos paraméterként mérni tudják. Éppen ezért állapít meg szabályokat a törvény a törzstőke nagyságára, illetve befizetésének módjára és időpontjára vonatkozóan. Sajátossága, hogy a korlátolt felelősségű társaság működése során törzstőkéjének nagyságát az üzleti helyzet, illetve szándékai változásától függően felemelheti, illetve csökkentheti. A felemelés fontos feltétele az, hogy a törzsbetétek teljes összegét már korábban befizessék. Ilyenkor a taggyűlés döntésével van lehetőség a törzstőke felemelésére, természetesen úgy, hogy ilyenkor új törzsbetéteket bocsátanak ki, melyekre a társaság már meglévő tagjainak, a törzsbetétek tulajdonosainak elővásárlási joguk van.

5.1. Ha a törzsbetétet kívülálló kívánja megszerezni, akkor annak megszerzéséhez az erről szóló nyilatkozat elfogadásához a taggyűlés döntésére van szükség, hiszen az általános szabályok szerint is új tag a kft-be akkor kerülhet, ha azzal a taggyűlés, vagyis a többi tag egyetért.

5.2. Mód van arra is, hogy a taggyűlés a törzstőke felemelését úgy határozza el, hogy az ne új törzsbetétek kibocsátásával történjék, hanem a társaság alaptőkén, törzstőkén felüli vagyonából (vagyis az adójogszabályok szerinti terminológiát használva felhalmozott vagyonából) növelje a törzstőkét. Ilyenkor a törzstőke növelésének összege a korábbi törzsbetétek összegét arányosan növeli.

5.3. Lehetőség van a törzstőke leszállítására is szintén a közgyűlés határozatával. Nem szállítható le azonban a törzstőke ilyenkor sem az 1 millió forintos minimum alá. Miután a törzstőke csökkenésének nagy jelentősége van a hitelezők szempontjából, törvény előírja a hitelezők megfelelő tájékoztatását.

VI.

A RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

A részvénytársaság a gazdasági társaságok legkifejlettebb, legkifinomultabb formája, amely a legtöbb gazdasági funkció, célkitűzés megvalósítására alkalmas. Legfőbb jellemzője, hogy előre meghatározott összegű és névértékű részvényekből álló alaptőkével jön létre, valamint hogy tagjának (akit a részvénytársaság esetében részvényesnek nevezünk) felelőssége a társasággal szemben mindössze a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének szolgáltatására terjed ki.

A részvénytársaságra vonatkozó szabályok a társasági törvény rendszerében annyiban is sajátosak, hogy míg a többi társasági formára vonatkozó törvényi rendelkezésektől általában a társasági szerződés eltérhet, hacsak az eltérést a törvény külön ki nem zárja, a részvénytársaságra vonatkozó szabályok esetében a helyzet fordított. Az rt-re vonatkozó törvényi rendelkezésektől az alapszabály csak akkor és annyiban térhet el, ahol és amennyiben ezt a törvény külön lehetővé teszi.

1. A részvénytársaság főbb sajátosságai

A részvénytársaság legsajátosabb, legkülönösebb intézménye maga a részvény. A részvény olyan értékpapír, amely egy sor vagyoni és nem vagyoni jogot testesít meg és teszi lehetővé ennek a forgalomban való részvételét, vagyis egyszerű és gyors átruházását. Ez az a lehetőség, amely az rt-t különösen vonzóvá teszi. A bemutatóra szóló részvény minden korlátozástól mentes átruházása biztosítja az rt-be fektetett tőke tetszés szerinti időpontban történő, a társaság döntésétől független kivonásának lehetőségét.

A részvény megtestesíti tehát a részvényesnek mindazokat a vagyoni jogait, amelyek őt a részvénytársasághoz fűzik, ezek elsősorban az osztalékhoz, illetve a társaság nyereségéből való részesedéshez fűződő jogai. Megtestesíti továbbá a társaság irányításában fennálló, a törvény és az alapszabály szerint őt megillető jogait. Nem jelenti a részvény azonban azt, hogy a részvény tulajdonosa a társaság vagyonának „résztulajdonosa" lenne. Ez kifejeződik abban a törvényi rendelkezésben is, hogy a részvény tulajdonosa a részvény megvásárlásakor kifizetett névértéket vagy kibocsátási értéket a társaság megszűnésének esetét kivéve, nem követelheti senkitől vissza. A részvény e tekintetben tulajdonosát csak arra jogosítja, hogy ha a társaság megszűnne és a hitelezők követeléseinek kielégítése után marad fenn vagyon, akkor abból a részvények arányában részesedjék.

A részvény akkor alkalmas arra, hogy értékpapírként a forgalomban funkcionáljon, ha megfelel a törvényben előírt alaki és tartalmi követelményeknek.

1.1. *A részvénnyel kapcsolatos alaki követelmények*

A részvényen, ha azt akarják, hogy ilyen értékpapírként működjék, az alábbiakat kell feltétlenül feltüntetni: a részvénytársaság cégnevét és székhelyét, a részvény sorszámát, név-

értékét, bemutatóra vagy névre szóló jellegét – ez utóbbi esetben – a tulajdonos nevét is, a részvény fajtáját, az ahhoz fűződő különböző jogokat, a kibocsátás időpontját, és az akkori alaptőke nagyságát, valamint a részvények számát, az igazgatóság aláírását, részvényutalványnál és ideiglenes részvénynél a már befizetett összeget. Ezek az alaki követelmények olyan szigorúak, hogy ha a részvénynek nevezett értékpapír e követelményeknek nem felel meg, részvénynek nem tekinthető.

1.2. A részvénnyel kapcsolatos fontos szabály, hogy a részvényt az abban meghatározott névérték alatt kibocsátani nem lehetséges, az ilyen kibocsátás semmis. E szabályból értelmezéssel következik, hogy nincs akadálya annak, hogy a részvénytársaság akár az alapításkor, akár az alaptőke felemelésekor részvényeit névérték felett bocsássa ki, vagyis „magasabb árat" kérjen érte, mint az abban meghatározott névérték.

1.3. A törvény a részvények különböző fajtáit, illetve formáit különbözteti meg. Alapvető szabály, hogy a részvények általában azonos tagsági jogokat biztosítanak, ugyanakkor a törvény lehetővé teszi, hogy az alapszabály eltérő tagsági jogokat biztosító részvények kibocsátását is meghatározza. Ezzel összefüggő további fontos szabály, hogy az egy részvényfajtához tartozó részvényeket azonos névértékkel kell kibocsátani. Ezzel függ össze az is, hogy a részvényfajtához fűződő jogokat, valamint az egyes részvényfajtán belüli kibocsátásra kerülő részvények számát és névértékét az alapszabályban kell megállapítani.

2. A részvény formái

2.1 A részvények két fő formája a *bemutatóra*, illetve *névre szóló* részvény. Bemutatóra szól a részvény akkor, ha azon a tulajdonos nevét nem tüntették fel, feltüntették ezzel szemben annak bemutatóra szóló jellegét. E részvény sajátossága az, hogy a részvényből fakadó jogokat a tulajdonjog bizonyítása és vizsgálata nélkül a részvény birtokosa, „bemutatója" gyakorolhatja. A részvény másik fő formája az ún. névre szóló részvény, melynek esetében csak az gyakorolhatja a részvényből fakadó jogokat, akit a részvényen – feltüntetve annak névre szóló jellegét – tulajdonosként feltüntettek, és a részvénytársaság által vezetett könyvbe a tulajdonost ilyenként bejegyezték. Itt kell megemlíteni azt a szabályt, hogy míg belföldiek tekintetében teljesen a társaságra van bízva az, hogy névre vagy bemutatóra szóló részvényeket bocsát-e ki, külföldiek esetében az a korlátozás érvényesül, hogy külföldi csak névre szóló részvényt szerezhet.

2.2. A részvény különleges alfajának tekinthető a *részvényutalvány* és az *ideiglenes részvény*. Ezek tulajdonképpen a részvényt helyettesítő, ahhoz közel álló értékpapírok. Jelentőséggel akkor bírnak, amikor a részvénytársaságot a cégjegyzékbe még nem jegyezték be, illetve nem történt meg az alaptőke teljes befizetése. E két követelmény teljesítése előtt ugyanis részvényeket érvényesen kibocsátani nem lehet. Szükség van azonban természetesen arra, hogy a már akkor is meglévő tagsági, illetve vagyoni jogokat a társaság a majdani részvénytulajdonos számára igazolja. Ilyenkor az alaptőke befizetett részéről részvényutalvány állítható ki. Ha a részvénytársaságot a cégjegyzékbe már bejegyezték, de az alaptőkét teljes egészében még nem fizették be, akkor a már befizetett alaptőkéről

ideiglenes részvény állítható ki. Mind a részvényutalvány, mind az ideiglenes részvény esetében az a szabály, hogy azt bemutatóra nem, hanem csak névre szólóan lehet kiállítani és azon fel kell tüntetni a részvényes által a kibocsátásig befizetett összeget.

A részvényes egyébként a cégjegyzékbe történt bejegyzés és az alaptőke egészének befizetése után igényelheti a társaságtól a neki járó részvények kiadását. Ebben az esetben a társaság a részvényutalványt, illetve az ideiglenes részvényt, ha ilyet kibocsátott, bevonja.

2.3. A törvény lehetőséget ad arra, hogy az alapszabály olyan részvény kibocsátását is előírja, amely a sajátos, ún. *elsőbbségi részvény* tulajdonosát feljogosítja arra, hogy a részvényesek között felosztható nyereségből más részvényfajta tulajdonosát megelőzően kapjon osztalékot. Ez egy nagyon jelentős kedvezmény az elsőbbségi részvény tulajdonosa számára, hiszen elképzelhető, hogy a kisebb összegű nyereségből a nem elsőbbségi részvények tulajdonosai nem jutnak osztalékhoz vagy csak csekély mértékű osztalékot kaphatnak. Ezt a kedvezményt van hivatva „ellensúlyozni" az a lehetőség, hogy az elsőbbségi részvényhez kapcsolódó szavazati jogot az alapszabály korlátozhatja, vagy kizárhatja.

Előállhat tehát az a sajátos helyzet, amikor az elsőbbségi részvény tulajdonosa a részvény megvásárlásával tőkét fektet be a társaságba, bizonyos, a többi részvénytulajdonosnál kisebb mértékű kockázatot vállal, ugyanakkor a társaság irányításában még mint a közgyűlésen szavazó részvényes sem vehet részt. A törvény lehetőséget ad arra is, hogy az „osztalék elsőbbség" szabályait az alapszabály állapítsa meg, tisztázva azokat a nagyon fontos kérdéseket, amelyek az elsőbbség kiszámításával, érvényesítésével függnek össze.

Ezen túlmenően lehetőség van arra is, hogy az alapszabály másfajta – tehát nem osztalék – elsőbbséget biztosító elsőbbségi részvény kibocsátását is elrendelhesse, illetve lehetővé tehesse. Valamennyi elsőbbségi részvény esetében érvényesül az a szabály, hogy ezek névértékének együttes összege nem haladhatja meg a részvénytársaság alaptőkéjének 50%-át.

2.4. A törvény biztosítja azt a lehetőséget is, hogy az alapszabály olyan részvény kibocsátásáról rendelkezzék, mely az alapszabályban meghatározott idő eltelte után valamely közcélra létrehozott alapítvány vagy egyesület tulajdonába megy át. Lényegében tehát itt egy olyan részvényről van szó, melynek tulajdonjoga meghatározott idő elteltével a tulajdonostól annak külön rendelkezése vagy ügylete nélkül harmadik személy tulajdonába megy át. Ez a megoldás azt biztosítja, vagy biztosíthatja, ha ezzel a részvénytársaság élni kíván, hogy egy-egy kézben, legyen az akár befektető gazdálkodó szervezet vagy magánszemély, idővel ne halmozódhassék fel jelentős részvényvagyon. Az ilyen részvény esetében is azonban csak a részvény névértéke megy át a kedvezményezett szervezet tulajdonába, a névérték és az árfolyamérték különbözete, természetesen akkor, ha a részvény árfolyama magasabb, mint a névérték, a részvényest illeti. A meghatározott időtartam lejárta előtt azonban a részvényest teljes egészében megilletik a részvényből fakadó jogok.

2.5. A törvény lehetőséget ad ingyenes vagy kedvezményes áron megszerezhető ún. *dolgozói részvények* kibocsátására is. Ilyen részvényeket azonban a társaság alapításakor nem, hanem működése során a társaság alaptőkén felüli, vagyis felhalmozott vagyonából,

az alaptőke egyidejű felemelése mellett lehet kibocsátani, legfeljebb azonban a felemelt alaptőke 10%-ának megfelelő összeg erejéig. E dolgozói részvény további sajátossága, hogy ez mindenképpen névre szól, átruházása pedig korlátozott, mert csak a részvénytársaság dolgozói és nyugdíjasai között ruházható át. A dolgozó halála vagy munkaviszonyának megszűnése esetén a részvénytársaságot a dolgozói részvény tekintetében vételi jog illeti meg. A dolgozói részvényt az rt-nek árfolyamon, de legalább névértéken kell „visszavásárolnia".

A dolgozói részvények kibocsátásáról az alapszabály rendelkezik és természetesen meghatározhatja az ezzel kapcsolatos főbb feltételeket és szabályokat. Ugyanakkor a részvények megszerzésének és átruházásának részletes feltételeit az igazgatóság határozza meg és ebben a körben úgy is dönthet, hogy a dolgozói részvényeket a dolgozók meghatározott csoportjai közösen is megszerezhessék.

2.6. Különleges részvényfajta az ún. *kamatra jogosító részvény* is. Ennek az a fő sajátossága, hogy tulajdonosát a részvényben meghatározott kamatláb alapján számított kamat akkor is megilleti, ha a részvénytársaságnak az adott évben nincsen nyeresége. Ez a részvény tehát arra ad lehetőséget, hogy a részvénytulajdonos mentesüljön a társaság gazdálkodásából eredő kockázattól. Éppen ezért a törvény úgy rendelkezik, hogy ilyen kamatra jogosító részvényt legfeljebb az alaptőke 10%-ának erejéig lehet kibocsátani.

2.7. Kibocsáthat a részvénytársaság ún. *átváltoztatható kötvényt* is. Ez valójában olyan sajátos értékpapír, mely átmenetet képez a kötvény és a részvény között. Lényege, hogy olyan kötvény, tehát elvileg hitelt megtestesítő értékpapír, amelyet a tulajdonos a (kötvényes) kérésére a társaság részvénnyé alakít át. Innen az elnevezés, átváltoztatható kötvény. E speciális kötvény, illetve részvényfajta alapján a kötvényes kezdetben hitelt nyújt a társaságnak, mely köteles mind a kötvény névértékét, mind pedig az abban meghatározott kamatot a kötvénytulajdonosnak meghatározott időtartam alatt és feltételek szerint visszafizetni. Ha azonban a kötvénytulajdonos úgy ítéli meg, hogy végleges tőkebefektetéssé kívánja átalakítani kötvényét, ezt megteheti és kívánságára a társaság megfelelő részvényt kiadni köteles.

Az előzőhöz hasonló az a speciális kötvény, amely *elővásárlási jogot* biztosít tulajdonosának. Ez esetben tehát nem a kötvény maga alakítható át részvénnyé, hanem a kötvénytulajdonos a részvénytársaság később kibocsátandó új részvényeire kap meghatározott körben és mértékben elővásárlási jogot.

3. A részvény megszerzése, illetve átruházása

Részvényt természetes személyek és jogi személyek minden megkülönböztetés és külön feltétel nélkül egyaránt megszerezhetnek. A szerzés történhet részvényjegyzéssel, vagyis a részvénytársaság alapításakor vagy alaptőkéjének felemelésekor, a másik mód a más részvénytulajdonostól történő szerzés, ez lehet átruházás, illetve jogutódlás vagy öröklés. Sajátos módja a részvények megszerzésének, ha a részvénytársaság saját részvényeit szerzi meg. Tekintettel arra, hogy ilyenkor egy meglehetősen bonyolult helyzet jön létre, ezért

erre a törvény részletes előírásokat és korlátokat állapít meg. A részvénytársaság tulajdonában álló saját részvényeinek együttes névértéke nem haladhatja meg az alaptőke egyharmadát és az így megszerzett saját részvények alapján részvényesi jogokat a részvénytársaság maga nem gyakorolhat, illetve ezeket a részvényeket 3 éven belül köteles elidegeníteni. Ha átruházással történik a részvény megszerzése, akkor bemutatóra szóló részvény esetében ennek különösebb akadályai nincsenek. Névre szóló részvény esetében a váltóra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, ez azt jelenti, hogy a váltó, a részvény hátoldalára írt ún. forgatmánnal kell az új tulajdonosra átruházni. A részvénynek egyébként több tulajdonosa is lehet, akik a részvénytársasággal szemben természetesen egy részvényesnek számítanak és a részvényből fakadó jogaikat közös képviselő útján gyakorolhatják.

4. A részvénytársaság alapítása

Szemben az eddig ismertetett társasági formákkal, a részvénytársaság alapítása nem társasági szerződéssel, hanem részvényjegyzéssel, illetve zártkörű alapítással, valamint mindkét esetben alapszabály megállapításával és elfogadásával történik. A részvénytársaság alapítására vonatkozó általános szabály, hogy a részvénytársaság alaptőkéje nem lehet kevesebb 10 millió forintnál, ebből pedig a pénzbeli hozzájárulás összege az alaptőke 30%-ánál, illetve 5 millió forintnál kevesebb nem lehet. Az alapítók számára nézve a törvény csak azt a rendelkezést tartalmazza, hogy a társaságnak egy alapítója is lehet.

4.1. *A részvényjegyzéssel történő alapítás*

Részvényjegyzéssel történő alapítás esetén az alapítók, tehát azok, akik elhatározzák, hogy részvénytársaságot kívánnak mások tőkéjének bevonásával létrehozni, és meghatározzák azokat a paramétereket, amelyek mellett számukra a részvénytársaság létrehozása kedvező, ún. alapítási tervezetet készítenek és bocsátanak a nyilvánosság elé.

Az alapítási tervezet egy olyan okirat, amelyben a létrehozandó részvénytársaság legfontosabb elemeit kell mindenki számára világosan rögzíteni. Ezek különösen a társaság tevékenységi köre, az alaptőke tervezett nagysága, a részvények száma, névértéke, az esetleg kibocsátandó különböző részvényfajták meghatározása, a részvényjegyzésre vonatkozó fontosabb szabályok, az alapítókat megillető előnyök, a nem pénzbeli hozzájárulás tárgya, értéke, a túljegyzés esetén követendő eljárás, illetve az alakuló közgyűlés összehívásának módja.

Az alapítási tervezet tehát lényegében tartalmazza a majdan létrehozandó részvénytársaság működésének legfontosabb szabályait. Azért is nagyon lényeges az alapítási tervezet körültekintő összeállítása, mert ettől az alapítás későbbi fázisaiban, illetve az alakuló közgyűlésen csak meglehetősen szigorú szabályok betartása mellett lehet eltérni. Az *alapítási tervezet* tehát *lényegében* egy *szerződési ajánlatnak tekinthető*, melyhez alapítók és mindazok, akik az alapítási tervezet alapján részvényt jegyeznek, kötve vannak.

Az alapítási tervezet alapján a részvénytársaságban részvényesként részt venni kívánók, írásbeli nyilatkozattal, ún. *részvényjegyzéssel* csatlakozhatnak. A részvényjegyzéskor, *mely a jegyzési ív aláírásával történik*, a részvény névértékének legalább 10%-át az alapí-

tók által megjelölt bankszámlára be kell fizetni. Természetesen, aki nem pénzbeli hozzájárulást szolgáltat, arra ez nem vonatkozik.

Elképzelhető az is, hogy több részvényt jegyeznek, mint amennyi az alapítási tervezetben az alaptőke tervezett nagyságából következik. Ez az ún. túljegyzés. A *túljegyzést az alapítók visszautasíthatják,* de ennek szabályait, módját az alapítási tervezetben szintén meg kell határozni. Ha az alapítók maguk nem utasítják vissza a túljegyzést, akkor a többlet elfogadásáról, vagy visszautasításáról az alakuló közgyűlésnek kell határozni.

Sajátos szabály, hogy az állami költségvetési szerv vagy pénzintézet által eszközölt részvényjegyzés nem utasítható vissza, még túljegyzés esetén sem. Természetesen azon részvényjegyző által befizetett összeget, akiknek jegyzését az alapítók vagy az alakuló közgyűlés visszautasította, vissza kell fizetni.

Az alapítási tervezetben meghatározott alaptőkenagyságnak azért is jelentősége van, mert ha ezt nem érik el a részvényjegyzések, az alapítás meghiusultnak tekintendő, a társaság nem jöhet létre. A jegyzéssel történő alapítás befejező aktusa az alakuló közgyűlés, mely véglegesen megállapítja a részvénytársaság legfontosabb paramétereit és az alapszabály meghatározásán túl megválasztja az első évre az igazgatóságot, felügyelő bizottságot, illetve a részvénytársaság könyvvizsgálóját. Az igazgatóság és a felügyelő bizottság első ízben történő kijelölésének lehetőségét az alapítók az alapítási tervezetben maguknak fenntarthatják. Az alakuló közgyűlés sajátos közgyűlés annyiban, hogy akkor határozatképes, ha legalább 5 olyan részvényjegyző jelen van, aki az alaptőkének legalább a felét lejegyezte.

Az alakuló közgyűlésen a határozatokat egyszerű szótöbbséggel hozzák, de az alapítási tervezettől csak egyhangú döntéssel lehet eltérni.

4.2. *A zártkörű alapítás*
Zártkörű alapítás esetén az alapítók okiratban, melyet ügyvédnek vagy jogtanácsnak kell ellenjegyezni, megállapodnak abban, hogy valamennyi részvényt a megállapodásban rögzített arányban maguk veszik át. Ebben az esetben nincsen szükség sem alapítási tervezetre, sem részvényjegyzésre, sem pedig alakuló közgyűlésre. Természetesen zártkörű alapítás esetén az igazgatóság és a felügyelő bizottság tagjait is maguk az alapítók jelölik ki.

4.3. *Egyszemélyes rt*
A törvény lehetőséget ad arra, hogy állami költségvetési szerv, illetve pénzintézet egyedüli részvényesként is alapítson rt-ot. (Ettől eltérő eset, ha valamennyi részvény – már az rt létrejötte után – egy részvényesé lesz.) Az egyszemélyes rt részvényese korlátlanul felelős az rt tartozásaiért.

4.4. A részvénytársaságnak a társasági szerződést helyettesítő, a felek jogviszonyait, a társaság működésének alapvető vonásait meghatározó dokumentuma az *alapszabály.* Ennek kötelező, illetve felek döntésétől függő tartalma lényegében megegyezik az egyéb társaságoknál alkalmazott társasági szerződéssel. Ebben kell tehát a részvénytársaság legfontosabb kérdéseit szabályozni.

5. A jegyzett részvény megfizetése és a részvényes egyéb jogai

5.1. A részvényes alapvető kötelezettsége a részvény névértékét, illetve kibocsátási értékét a társaságnak megfizetni. Ez a szabály teszi világossá, hogy a rt kizárólag tőkeegyesítő gazdasági társaság, a résztvevők személyének a társaság szempontjából általában nincs jelentősége.

A megfizetés módjára nézve a törvény azt tartalmazza, hogy a névérték 10%-át a részvényjegyzéskor, legalább 30%-át az alakuló közgyűlés megkezdéséig kell megfizetni, hátralevő részét pedig az alapszabályban meghatározott időtartamon belül, de legkésőbb a cégjegyzékbe való bejegyzéstől számított 1 éven belül kell megfizetni. Ezen időszakon belül teljesítésre akkor kötelezett a részvényes, amikor az igazgatóság az alapszabályban meghatározott feltételek szerint a részvényeseket erre nyilvános felhívással felszólítja. A késedelmes teljesítés esetén itt is 20% kamat érvényesül, aki pedig a felhívástól számított 60 napon belül nem teljesíti befizetési kötelezettségét, annak ideiglenes részvényét a részvénytársaság nyilvános árverés útján értékesíti.

Sajátos szabály érvényesül a nem pénzbeli betét szolgáltatására, illetve értékének megállapítására vonatkozóan. A nem pénzbeli befizetést teljesítők megnevezését, illetve a nem pénzbeli hozzájárulás tárgyát és értékét már az alapítási tervezetben fel kell tüntetni. Fel kell tüntetni továbbá a nem pénzbeli hozzájárulás tárgyának előzetes értékelését végző könyvvizsgáló nevét is. A nem pénzbeli hozzájárulás értékét az alakuló közgyűlés határozza meg, azonban az alapítási tervezetben vagy a könyvvizsgáló által megállapított értéknél magasabban nem állapíthatja meg. Amikor az érték végleges megállapítása történik, az érintett részvényjegyző természetesen nem szavazhat.

5.2. A részvényes vagyoni jellegű joga a részvény ellenében elsősorban a közgyűlés által felosztani rendelt mérleg szerinti nyereségnek a részvényre jutó arányos részére, vagyis az osztalékra vonatkozik. A részvényes által jóhiszeműen felvett osztalék visszafizetésére a részvényes nem kötelezhető, vagyis, ha utóbb kiderül, hogy nem volt vagy nem volt elegendő nyereség, az osztalékot ebben az esetben sem kell, feltéve, hogy a részvényes jóhiszemű volt, visszafizetni.

Az osztalékon túlmenően a részvényes jogosult a társaság közgyűlésén részt venni, ott felvilágosítást kérni és észrevételt tenni. Ezek a jogok valamennyi részvényest megilletik, függetlenül attól, hogy szavazati joggal rendelkezik-e vagy sem.

Szavazati joggal rendelkező részvény tulajdonosa jogosult közgyűlésen indítványt, azaz javaslatot tenni és szavazni. A szavazati joggal összefüggésben a törvény úgy rendelkezik, hogy a részvényhez fűződő szavazati jog az elsőbbségi részvény kivételével a részvény névértékéhez igazodik. Ugyanakkor szavazati jog gyakorlását az alapszabály a részvények által képviselt legmagasabb szavazatszám vagy arány megállapításával korlátozhatja, vagyis az alapszabály rendelkezhet úgy is, feltéve, hogy ezt az alapítási tervezet már tartalmazta, vagy az alakuló közgyűlésen a részvényesek egyhangúan úgy döntöttek, hogy egyes részvénytulajdonosok, akik viszonylag nagyobb számú részvénnyel rendelkeznek, kevesebb szavazattal bírjanak, mint a részvényeik száma alapján az egyébként nekik jár. További

sajátos szabály, hogy az alapszabály állami költségvetési szerv, vagy pénzintézet számára lehetővé teheti, hogy ha az alaptőke legalább egyharmadát kitevő részvények tulajdonjogát bírják, akkor szavazati joguk 51% legyen.

6. A részvénytársaság szervei

A részvénytársaság döntéshozatali és szervezeti rendjének központi elemei a közgyűlés, az igazgatóság, a felügyelő bizottság és a könyvvizsgáló.

6.1. A *közgyűlés* a részvénytársaság legfőbb szerve, amely a részvényesek összességéből, azaz valamennyi részvényesből áll. A törvény meghatározza azokat a kérdéseket, amelyek kizárólag részvénytársaság hatáskörébe tartoznak. Ilyenek a részvénytársaság alapszabályára, alaptőkéjére, az egyes részvényfajtákhoz fűződő jogokra, a részvénytársaság státuszkérdéseire vonatkozó szabályok, ezek megállapítása minősített háromnegyedes többséggel történhet. Ezen túlmenően csak a közgyűlés dönthet az igazgatóság, a felügyelő bizottsági tagok, valamint a könyvvizsgáló megválasztásáról, visszahívásukról, illetve díjazásukról és az éves mérleg és nyereség felosztásáról, valamint még néhány hasonlóan fontos kérdésről. Ezekben a kérdésekben, ha az alapszabály másként nem rendelkezik, egyszerű szótöbbséggel dönthet a közgyűlés.

A közgyűlés akkor határozatképes, ha azon a szavazásra jogosító részvények több mint felét képviselő részvényes jelen van. Az alapszabály ennél nagyobb arányt is előírhat (az alakuló közgyűlésre ez a szabály azzal a megszorítással érvényes, hogy legalább öt részvényesnek kell jelen lenni).

6.2. A részvénytársaság ügyvezető és képviseleti szerve az *igazgatóság*, mely egyben irányítja a részvénytársaság munkaszervezetét és gyakorolja a munkáltatói jogokat a részvénytársaság alkalmazottaival kapcsolatban. Az igazgatóság szemben a többi társasági formával, ahol az ügyvezetést, illetve a képviseletet egy-egy személy is elláthatta, minden esetben testületi szerv, tagjainak száma legalább 3 és legfeljebb 11 fő.

Az igazgatóság elnökét tagjai közül maga választja. Az igazgatók személyére nézve a törvény csak úgy rendelkezik, hogy az igazgatók, a részvényesek vagy mások közül választhatók. Sajátos rendelkezés, hogy a társaságot az alapszabály rendelkezése alapján nemcsak az igazgatóság, hanem egyes tagjai, sőt dolgozói is képviselhetik. A képviseleten és ügyvezetésen túl kiemelt feladata az igazgatóságnak a mérleg, a vagyonkimutatás és a nyereségfelosztási javaslat kidolgozása, valamint évente legalább egy alkalommal jelentés készítés a közgyűlés részére, továbbá nyilvánosan kibocsátott részvényei vonatkozásában az Ept. 33. és 34. §-a szerinti rendszeres és rendkívüli tájékoztatási kötelezettség teljesítése.

6.3. Részvénytársaságnál minden esetben kötelező *Felügyelő Bizottság* választása. Hasonlóképpen *kötelező könyvvizsgáló kijelölése* is.

A részvénytársaság *döntéshozatali rend*jéhez tartoznak azok a szabályok, melyek az érdekeit sértve érző kisebbség számára biztosítanak *jogvédelmet* a többség döntéseivel kapcsolatban.

Ezek a jogvédelmi eszközök kettősek. Egyfelől a kisebbségnek és ez minden esetben az alaptőke legalább 1/10-ét képviselő részvényeseket jelenti, joguk van az ok és a cél megjelölésével kérni rendkívüli közgyűlés összehívását, hasonlóképpen kérhetik az igazgatóságtól valamely kérdésnek közgyűlés napirendjére tűzését, illetve kérhetik a felügyelő bizottságot valamely kérdés megvizsgálására.

A jogvédelem másik eszköze a közgyűlés által hozott jogerős határozat bírósági felülvizsgálásának kezdeményezése.

7. Alaptőke felemelése, leszállítása

A kft-hez hasonlóan a részvénytársaságnál is lehetőség van a törvényben meghatározott szabályok betartása mellett az alaptőke felemelésére, illetve leszállítására. Fontos új renddelkezés, hogy új részvények jegyzésével az alaptőke felemelésére akkor kerülhet sor, ha a kibocsátó (illetve jogelődje) legalább egy teljes naptári év óta működik.

8. Vagyonfelosztás

A részvénytársaság megszűnésekor a hitelezők követeléseinek kielégítése után fennmaradt vagyont a részvényesek között részvényeik arányában kell felosztani. (Ez nem jelenti azt, hogy a részvényesek akár a részvény névértékéhez, vagy kibocsátási értékéhez is feltétlenül hozzájutnának.) Ha részvénytársaság olyan részvényfajtákat is kibocsáthat, melyek külön jogokat biztosítanak a vagyonfelosztásnál, e jogokra is megfelelően figyelemmel kell lenni.

9. Részesedés más részvénytársaságban

A részvénytársaságra vonatkozó törvényi szabályozás sajátos eleme a más részvénytársaságban való részesedésre vonatkozó előírások köre. Ezekre azért van szükség, mert ha egy rt egy másikban (esetleg kölcsönösen) jelentős részesedést szerez, akkor ez piaczavaráshoz, monopólium kialakulásához, illetve a hitelezők kijátszásához vezethet. Ennek megakadályozására elsősorban a nyilvánosság szolgál.

Ha egy rt egy másikban jelentős részesedést (a részvények, illetve a szavazatok egynegyede) szerez meg, erről a másik rt-t értesíteni kell és a hivatalos lapban is közzé kell tenni.

Többségi részesedés (a részvények, illetve a szavazatok több mint felének) megszerzése előtt a másik rt részvényeseinek nyilvánosan vételi ajánlatot kell tenni. A megszerzés után pedig az ellenőrzött rt a többségi részesedéssel bíró rt részvényeit már nem szerezheti meg. Ha a többségi részesedés a részvények, illetve a szavazatok háromnegyedére kiterjed, akkor az ellenőrző rt közvetlen irányítási jogokat is gyakorolhat. A többségi részesedés mindkét esetében az ellenőrzött rt részvényeseit bizonyos biztosítékok, illetve többletjogok illetik meg.

VII.

A TÁRSASÁGI TAGOKRA VONATKOZÓ KÜLÖN RENDELKEZÉSEK

A társasági törvény egyik szabályozási alapelve, hogy mindenki, aki társaságban való részvételre jogosult, egyenlő jogokat kell hogy élvezzen. Néhány esetben azonban egyes társasági tagok, illetve társaság alapítására (abban való részvételre) jogosult szervezetek és személyek tekintetében speciális szabályok érvényesülnek.

1. A természetes személyekre vonatkozó különszabály

A természetes személy egyidejűleg csak egy gazdasági társaságnak lehet korlátlanul felelős tagja (vagyis egyszerre csak egy közkereseti társaságnak lehet tagja, illetve betéti társaságnak beltagja).

2. A külföldiekre vonatkozó különszabályok

(Külföldinek a társasági törvény alkalmazásában az tekintendő, aki a devizagazdálkodásra vonatkozó jogszabályok szerint külföldinek minősül.)

2.1. Olyan gazdasági társaság alapításához, illetve olyanná való átalakuláshoz, amelyben külföldi 50%-ot meghaladó részesedéssel bírna, a pénzügyminiszter és a kereskedelmi miniszter együttes engedélye szükséges.

2.2. Olyan részvénytársaság, amelyben külföldinek 50%-nál nagyobb részesedése van, többségi részesedést más részvénytársaságban nem szerezhet.

2.3. Külföldi részvénytársaságban csak névre szóló részvényt szerezhet.

3. Az állami költségvetési szervekre és a pénzintézetekre vonatkozó különszabályok

(Az állami költségvetési szerv és a pénzintézet fogalmát az állami pénzügyekről szóló 1979. évi II. törvény határozza meg.)

3.1. Állami költségvetési szerv csak felügyeleti szervének engedélyével lehet közkereseti társaság tagja, illetve betéti társaság beltagja.

3.2. Állami költségvetési szerv és pénzintézet egyedül is lehet részvényes részvénytársaságban.

3.3. A részvénytársaság alapítása során az állami költségvetési szerv és a pénzintézet részvényjegyzése túljegyzés esetén sem utasítható vissza.

3.4. Ha az állami költségvetési szerv, illetve a pénzintézet egy részvénytársaság részvényeinek egyharmadát megszerezte, az alapszabály úgy is rendelkezhet, hogy a szavazatok 51%-a illeti meg.

Dr. Matolcsy György

VIII.

GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK ALAPÍTÁSÁNAK MOTIVÁCIÓI

A Társasági Törvény egységes keretbe foglalta és liberalizálta a gazdasági társaság alapítás jogi szabályozásait. Olyan megengedő jellegű törvény került elfogadásra, amelyik lehetőséget ad a magyar vállalatok, vállalkozók számára vállalkozói speciális érdekük érvényesítésére. Ezt a számukra legmegfelelőbb társasági forma választásával tehetik meg.

Ebben a fejezetben elemezzük azokat a tipikus vállalkozói motivációkat, amelyek a társaság alapításnál elméletileg és a gyakorlat alapján meghatározóak. Egy állami vállalatnak, szövetkezetnek, magánvállalkozói csoportnak, vagy akár egy kisiparosnak, kiskereskedőnek lehetnek e körön kívül is speciális motivációi: mégis úgy gondoljuk, hogy e csoportok egyike vagy másika meghatározó a magyar gazdaságban működő tényleges és potenciális vállalkozói kör zömére. Az üzleti életben gyakori, hogy egy vállalkozó, vállalat nem egy sor üzleti szempontot kíván együttesen kielégíteni új vállalkozásával. Ezeknél az eseteknél többségében kiválasztható a társasági formák közül egyik vagy másik, amelyik mintegy összegyűjti az adott vállalkozó szempontjait, és megfelel azoknak. Vannak azonban egymást kizáró vállalkozói motivációk is: a korlátolt felelősséggel bíró két társasági formában nem lehet például a napi üzletmenet operatív döntéseit is befolyásolni, és kimaradni az egyetemleges vagyoni felelősség szabálya alól. Sok hasonló választási helyzet adódik, amelyekben a vállalkozónak döntenie kell egyik, vagy másik szempont mellett. Kötetünk e fejezetében ezt a döntést kívánjuk megalapozni.
A társasági forma választásánál fellépő motivációkat az egyes formák a következő feltételek mellett elégítik ki:

1. Korlátozott üzleti felelősség érvényesítése

A társaságokkal kapcsolatos várakozások kétségkívül erősen kötődnek a korlátolt felelősség megszerzéséhez. Mind a magánvállalkozás, mind pedig az állami és szövetkezeti szektorba tartozó vállalatok, vállalkozások részére igen „kényelmetlen" volt ezidáig az 1978. évi IV. törvény alapján működött társaságok egyetemleges felelősség szabálya. A magánvállalkozások esetében elsődlegesen megcélzott gazdasági munkaközösségi forma egyetemleges felelősség szabálya visszarettentett a tőkebeviteltől, hiszen egy jelentősebb tőkebevonással felfuttatott üzleti tevékenységnek már jelentősen nagyobb volt a kockázata, mint egy viszonylag kisebb üzleti tevékenységnek. A nagyobb üzletmenet esetében bekövetkezett kedvezőtlen hatások, az esetleges csőd értelemszerűen maga után vonta a gazdasági munkaközösségben társult magánszemélyek magánvagyonának elvesztési lehetőségét is.

Hasonló módon korlátozta az egyetemleges felelősség az állami vállalatokat és szövetkezeteket is. A gyakorlatban egyszemélyes társaságként működtetett leányvállalatok esetében az alapító kezesi felelőssége erőteljesen korlátozta az alapítási motivációt. Amennyiben

mégis alapított állami vállalat leányvállalatot, akkor olyan felügyeleti és ellenőrzési mechanizmusokat, biztosítékokat épített be, amelyek révén a leányvállalat esetleges megrendítő erejű pénzügyi kötelezettségvállalásait ki lehetett védeni. A tröszti tagvállalatokkal szemben is a tröszt központjának kezesi felelőssége volt előírva. Ez a trösztök esetében is olyan belső irányítási és érdekeltségi rendszert működtetett, amelyben a tröszt központ szintjéről sem az esetlegesen döntési hatáskörrel rendelkező igazgatótanács részére, sem pedig a tagvállalatok gazdasági vezetése részére az operatív döntések nem kerültek decentralizálásra.

Az állami vállalatok, szövetkezetek és magánvállalkozások az új társasági formák közül az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságot választhatják a korábbi leányvállalati, gazdasági munkaközösségi forma helyett.
Az egyszemélyes társaság a bevitt tőke erejéig ad kockázatot, és lehetőséget ad a magánvagyon és a befektetési célú üzleti vagyon elkülönítésére. Ez a korlátozott felelősségű társasági formák igazi jelentősége, mert felélénkítheti mindazoknak a befektetési célú pénzeszközöknek, vagyonoknak a termelésbe és szolgáltatásba áramlását, amelyek ma a korábbi társasági formákban az egyetemleges felelősség szabálya miatt nem kerültek bevonásra.

2. Teljes üzleti felelősség érvényesítése

Az állami vállalatok, szövetkezetek körében felmerült egy olyan társaságkialakítási motiváció, mely szerint a jogi személyiséggel rendelkező állami vállalat, szövetkezet vállalja a korlátlan és egyetemleges felelősséget – azonban ugyanilyen mértékű felelősségvállalást kíván a vele üzleti kapcsolatra lépő természetes személyektől is. Ez a jogi személy felelősségvállalásával működő gazdasági munkaközösség esetében nem biztosítható, gazdasági munkaközösségnek jogi személy nem lehet tagja – így csupán a közkereseti társaságban, közös vállalatban, illetőleg a betéti társaság beltagjai esetén érvényesíthető ilyen erőteljes felelősségvállalás.

Amikor egy állami vállalat, szövetkezet természetes személyekkel társul, akkor valóban jogosan vethető fel az *azonos felelősség elve.* Ez lehet korlátozott felelősség és lehet korlátlan egyetemleges felelősség egyaránt.
Ez ideig nem volt lehetséges a jogi személy és a természetes személy azonos erősségű felelősségvállalása – legalább is a korlátlan és egyetemleges felelősség szintjén. A közkereseti társaságban nyílik erre mód, amelyik maximális biztonságra törekvő üzletpolitika esetén a társuló felek bizalmatlanságát is kifejezheti egymás iránt. Ez a biztonságra való törekvés természetesen fordítva is elsülhet: a közkereseti társaságban érvényesülő korlátlan és egyetemleges felelősség miatt maximálisan felerősödik főként a magánszemélyek vagyoni kockázata, ezért az ilyen társasági formában történő belépésük csak különleges esetekben lehet indokolt.

3. Pótlólagos végleges tőkebevonás

A gazdálkodó szervezetek, vállalkozások jellemző hiánybetegsége a tőkehiány. Az állami nagyvállalatok, szövetkezetek átstruktúrálódásához, dinamikus fejlődéséhez, vagy csak éppen a szintenmaradáshoz is pótlólagos fejlesztési forrásokra van szükségük. Általános jelenség, hogy a nyereségági fejlesztési források szűkülnek, az amortizációági fejlesztési források nem elegendőek – hitelforrás pedig nem más, mint saját forrás megelőlegezése, így nem megoldás a tőkeproblémára. *A gazdálkodó szervezeteknél, vállalkozásoknál egyedüli megoldás a végleges pótlólagos tőkebevonás.*

Ehhez a társasági formák révén lehet eljutni. A társaság ugyanis az a gazdasági szervezet, amelyik közös gazdasági tevékenység végzésére jön létre – így feltételezi a tőkeegyesítést, az alapítók szempontjából a pótlólagos tőkebevonást. Két egymástól élesen eltérő tőkebevonási folyamat mehet végbe a társasági formáknál: egyik esetben a tőkebefektető egy konkrét profilban, termékszerkezetben, vállalkozási módban érdekelt, és így általános tőkebefektetői érdekeltsége mellett sajátos termelési-szolgáltatási naturális érdekeltséggel is rendelkezik; másik esetben kizárólag befektetési érdekkel bír, amely esetben semleges a termékek, profilok, földrajzi körzetek és az adott vállalkozás működése szempontjából.

A tőkebefektetők első csoportja számára a részvénytársaságon túl bármelyik társasági forma megfelelő lehet. Ezekben ugyanis teremthető olyan érdekeltség, amelyik a befektető konkrét naturális célját is teljesíti, és kifejezi különleges érdekeltségét az adott profilban, termékszerkezetben és üzletmenetben.
A befektetők másik csoportja számára szinte kizárólag a részvénytársaság jöhet szóba, hiszen itt válik élesen el egymástól a csupán tőkét befektető és a vállalkozást menedzselő funkció. A részvénytársaság esetében is lehet a névre szóló részvény intézményesítésével, valamint egy alapszabályban rögzített feltételekkel biztosítani a tőkebefektető sajátos szempontjait (p'. az alapszabály, vagy egy emellett kötött szindikátusi szerződés szállítási, vevői stb. külön jogokat köthet ki egyik vagy másik részvényes számára). A részvénytársasági forma azonban igazából akkor előnyös, ha a részvényforgalmat nem korlátozzák – a névre szóló részvény pedig ezt korlátozza, hiszen automatikusan elővásárlási jogot köt ki a többi részvényes számára –, ezért a részvényeknek nemzetközileg legelterjedtebb és az adott társasági formából következő logikus fajtája a bemutatóra szóló részvény. A bemutatóra szóló részvény esetében pedig technikailag is nehezen érvényesíthető a tőkebefektető speciális külön naturális érdekeltsége.

Minél gyorsabban és minél nagyobb volumenű friss tőkét kíván egy cég bevonni, annál kevésbé jönnek számba a részvénytársaság melletti társasági formák: itt van nyilvános forgalomra alkalmas részvény, itt lehet a nyilvános felhívás eszközével élni, és itt választható el legjobban a tulajdonos a menedzsertől és a munkavállalótól.

4. Tőkekivonási érdekeltség

A magyar gazdaság szereplői számára kettős módon vetődik fel a tőkekivonás érdekeltsége. Egyrészt az állami vállalatok, szövetkezetek nem jelentéktelen körében igaz az, hogy

állóeszközeik, gyáraik, gyáregységeik egy részétől meg kellene szabadulniuk – azok jelenleg veszteségesen üzemelnek. Ez egy sajátos „leépülési érdekeltség", amelyet tőkekivonással kell megoldani.
Természetszerűleg nem mindegy, hogy ez a tőkekivonás milyen módon megy végbe: az adott állóeszköz csoportok, készletek stb. eladásához fizetőképes kereslet szükséges. Ebből a szempontból lépnek be a gazdasági társaságok, hiszen a magyar gazdaság szereplői között szűkülnek az ilyen leépítendő eszközökre fizetőképes kereslettel rendelkező egységek, míg a külföldi tőkebefektetők nem ezeket az állóeszköz csoportokat, vállalatokat célozzák meg.
A gazdasági társaságok jelentik azt a hidat, amelyen keresztül a leépítési érdekeltséggel rendelkező állami vállalat, szövetkezet állóeszközét beadja apportként egy társaságba, míg a külső befektető – ez lehet jogi és természetes személy egyaránt – készpénzt hoz a vállalkozásba.
Az apport megfelelő értékelésével és a külső tőkebefektető érdekeltségének megteremtésével olyan társasági működés alakítható ki, melyben az adott eszközcsoport új vezetés alá kerülve, esetleg beágyazódva egy új piaci kapcsolatrendszerbe, nyereségesen működik. Ez a leépítési érdekeltséggel rendelkező gazdálkodó számára tiszta nyereség, hiszen nála nem termel veszteséget az adott eszközcsoport, mégis megmaradt tulajdonában úgy, hogy nyereséget hoz.

Más oldalról is felvetődik a tőkekivonási érdekeltség: A társaságokba nemcsak „beszállni", hanem onnan „kiszállni" is időnként szükséges. Lényegében valamennyi társaság esetében a társasági szerződést, alapszabályt úgy lehet kialakítani, hogy a társuló felek maximális biztonsággal kiléphessenek a vállalkozásból. Mégis, ebből a szempontból a részvénytársaság a legmozgékonyabb, hiszen pl bemutatóra szóló részvények esetén a tőkekiszállás egyszerűen a részvények eladásával történik meg. És miután a részvények nyilvános forgalmazhatósága erre lényegesen nagyobb esélyt ad, mint például a kft. törzsbetétek, más társaságok betétjei – ez a társasági forma alkalmas optimális mértékben a tőkekivonás megoldására.

5. Külső követelések résztulajdonná történő átváltása

A magyar gazdaság szereplői között nem ritka a jelentős pénzügyi kötelezettséggel rendelkező szervezet. E pénzügyi kötelezettségek legnagyobb részben kereskedelmi bankokkal szemben állnak fenn, de jelentős a költségvetési és szállítói tartozásállomány is.
A banki követelések különösen jellemzőek az állami nagyvállalatok, szövetkezetek esetében. Kiemelten ennél a gazdálkodói körnél, azonban minden más, pénzügyi kötelezettséggel rendelkező gazdasági szervezetnél is a társasági formák adnak alkalmat a hiteljellegű követelés végleges tulajdonosi résszé, tőkeköveteléssé való átalakításra.

Amikor egy kereskedelmi bank, szállító egy állami vállalattal szemben fennálló követelését nem tudja behajtani, illetőleg azt csupán a vállalat felszámolási eljárás alá helyezésével kísérelhetné meg – akkor általában célszerűbbnek tűnik az adott állami vállalat társasággá történő átalakítása, és a pénzügyi követelés résztulajdonná történő konvertálása. Ennek lényegében bármelyik gazdasági társasági forma jó terepe lehet, azonban közülük kiemel-

kedik a részvénytársaság. Az rt. esetében ugyanis az egész átalakítást úgy lehet megoldani, hogy azonnali vagyonértékelés és tőkepiaci kontroll alakuljon ki. A későbbiekben egy pénzügyi követelés tőketulajdonosi résszé történő konvertálása esetében a leglényegesebb kérdés az lesz, hogy hogyan alakul az adott hiteltartozáshoz képest a vagyoni rész? Ezt egy tőkepiaci értékelés tudja nagy biztonsággal megadni, ez természetesen a részvényforgalomban résztvevő adott vállalati részvény jegyzése során derül ki. A többi társasági forma ezt ilyen világosan, ilyen megbízhatóan és gyorsan nem képes megoldani.

A hitelátváltás tulajdonosi résszé a kereskedelmi bankok számára nem „életreszóló" technika: szinte minden esetben kinyilvánítják azt a szándékukat, hogy egy későbbi időpontban túladnak a szerzett tulajdonosi részen. Ez az előbbi pontban jelzett tőkekivonási érdekeltséget jelenti, amelyiket szintén a részvénytársasági forma képes a legjobban kielégíteni.

6. A vállalati vagyon „folyékonyságának" javítása

A vállalati vagyon „folyékonysága", likviditása nagymértékben függ attól, hogy a vagyon milyen formában áll rendelkezésre. Az állóeszközökben, készletekben megjelenő vagyon látszólag „folyékony": azonban ez mindig akkor derül ki, ha a piacon valóban meg is veszik eladási szándék esetén az adott eszközöket. Ebből a szempontból a vállalatok pénzkészlete a legfolyékonyabb – azonban sajátos módon éppen ebből a fajta tőkéből van a legkevesebb. A kettő között helyezkednek el a vállalati tulajdonrészek, a társaságokban lévő betétek, részvények. Ezek „folyékonysága" nagymértékben függ az adott vállalkozás jövedelmezőségétől, profiljától stb. – azonban a gazdasági társaságokban lévő betétek általában likvidebb vagyoni formát jelentenek, mint egy-egy eszközcsoport naturális formája. Természetszerűleg a likviditás szempontjából a részvények állnak első helyen, hiszen a nyilvános forgalomképesség itt kínálja a legtöbb esélyt az azonnali értékesítésre. Éppen a nyilvános forgalom miatt itt van lehetőség sok részvényjegyzés figyelembevételére – ami a vásárló szempontjából biztonságosabb, mint egy nyilvános vagyonértékelésben részt nem vevő társasági betét első kézből történő megvásárlása.

7. Vagyonelemek piaci értékelése

Az állami vállalatok, szövetkezetek ma vagyonukat csupán az eredeti beszerzési érték szerint tartják nyilván. Bizonyos esetekben lehetőség van ugyan egyes vagyontárgyak értékének csökkentésére, de ezt eredménnyel szemben kell elszámolni. Ugyancsak korlátozott lehetőségeik vannak a vagyon felértékelésére is: igazából ehhez el kell adniuk, majd vissza kell vásárolniuk a vagyontárgyakat. A vagyonmérlegben szereplő elemek esetében sehol nincs lehetőség azok piaci érték szerinti szerepeltetésére. Ez különösen kirívó kétszámjegyű infláció esetében, ahol az ingatlanok, gépek és berendezések, de még kisebb mértékben a készletek is jelentősen átértékelődnek.

Létrejön a vagyonelemek átértékelődése az adott gazdálkodó szervezet jövedelmezősége szempontjából is. Amennyiben az adózott nyereséget tőkejövedelemként fogjuk fel, akkor nyilvánvalóan egy adott vállalati adózott eredmény mögött olyan vagyon húzódik

meg valós értékben, amelyiknek a mindenkori kamatlábak figyelembevételével az adott vállalati adózott nyereség a hozadéka.
Például egy, a teljes állami iparvállalati körre kiterjedő pénzügyi számítás szerint a mai vállalati nyereség nagyságrendből visszaszámolva az állami iparvállalatok mérleg szerinti vagyonának csak mintegy egynegyed-egyharmad a tényleges piaci értéke. Nyilvánvalóan ennek a vállalati vagyonnak azonban jelentős részei vannak, melyek a piacon többet érnek: ez elmondható szinte valamennyi ingatlanra, és majdnem mindegyik üzemkörön kívüli állóeszközre, amelyik nulla értéken van nyilvántartva.
Közgazdaságilag az is természetes, hogy a nyereségből visszaszámolt tényleges vagyonérték két hasonló profilú, hasonló állóeszközökkel rendelkező vállalat esetében különbözhet egymástól azok eltérő jövedelmezősége esetén. Ha egyik vállalatnál jobb a vezető, mint a másik vállalatnál – akkor a magasabb nyereség az egyik vállalatnál magasabb vagyonértéket mutat. Ezt a jelenlegi vagyonmérleg kimutatni nem képes, hiszen a vagyonmérlegben egyszerűen nem szerepelhetnek nem-materiális javak, vagyoni értékű jogok, és még csak kísérlet sem történhet a vállalat szellemi kapacitásainak, vezetésértékének, kutatási-fejlesztési kapacitásainak számbavételére.

Ebből a szempontból valamennyi társasági forma alkalmas a vagyon piaci értékelésére, hiszen amikor egy alapító vagyont visz be egy gazdasági társaságba, akkor lehetősége van annak piaci értékelésére. Erre ugyan öt évig felelősséget kell vállalnia, de ha a többi társuló fél az új értéket elfogadja – akkor lehetővé vált számára a korábbi mérleg szerinti vagyonérték helyett az új piaci értéket alkalmazni.
Erős gazdálkodói motiváció fűződik ahhoz, hogy a vagyont felértékeljék, hiszen ennek révén a mérleg szerinti vagyonértékhez képes több tulajdonosi jogot, ezt megtestesítő betétet, vagy értékpapírt kap a társuló fél. Ugyancsak szólnak érvek a vagyon leértékelése mellett is: a többi társuló fél nem biztos, hogy a mérleg szerinti vagyonértéken fogadja el a társuló fél apportját, hiszen annak révén csak szerény eredmény érhető el. Egy állami vállalat dönthet egy eszközcsoportja, gyáregysége jelentős leértékeléséről abban az esetben, ha a társaságba apportként beadva a többi társuló fél érdekeltségét meg akarja erősíteni. A többi társuló fél ugyanis az esetek többségében készpénzzel száll be: itt csupán az infláció az ellenség, a mérleg szerinti és a tényleges piaci érték nem különbözik. Természetesen az jelenthet különbséget, hogy egy adott pénzügyi helyzetben lévő társuló fél számára a készpénz milyen fontos: ez azonban már a társulók által behozott vagyonrészek relatív értékét jelenti.

A társaság alapítás arra is lehetőséget ad, hogy a mérleg szerinti vagyonban nem szereplő nem anyagi javak, vagyonértékű jogok és szellemi tőke értékelésre kerüljenek. Egyfelől a vagyonértékű jogokat (bérleti jog, know-how stb.) az apport részeként lehet számításba venni. Másfelől, a társasági formák közül egy, a részvénytársaság alkalmas arra, hogy a részvények nominális értékén túl azok tényleges piaci árfolyama figyelembe vegye az adott vállalat szellemi kapacitásait, vezetésének minőségét, és a többi, mérleg szerinti vagyonban nem szerepeltethető tényezőt.
Egy termék márkaneve, illetőleg egy vállalat megszerzett piacain ismert neve a részvénytársaságok esetében valós vagyonként jelentkezik, hiszen a részvények árfolyama tükrözi a vállalat mindenkori teljes vagyonértékét.

A társasági formák tehát egyaránt alkalmasak a mérleg szerinti vagyonba tartozó elemek valós piaci értékén történő elismertetésére (ez fel- és leértékelést egyaránt jelenthet), a mérlegen kívüli elemek közül a vagyonértékű jogok értékelődése esetében szintén minden gazdasági társasági forma azonos jelentőséggel bír – azonban e körön kívüli ún. szellemi vagyonrészek értékelődésére szinte kizárólag a részvénytársasági forma alkalmas.

8. Tőkeminimum és készpénzhányad

A társasági törvény a kizárólag korlátolt felelősségű társasági formáknál (kft., rt.) meghatározza a minimális törzstőkét, illetőleg alaptőkét. Ez eligazító szabály olyan magánvállalkozók számára, akik az adott tőke mértékkel nem rendelkeznek. Ugyancsak erős korlátozó hatása van a kft. esetében mindenkor kötelező 30 százalékos készpénzhányadnak, valamint a részvénytársaság esetében alapításkor kötelező 30 százalékos készpénzhányad előírásnak. Utóbbi esetben természetesen később, a következő részvénytőke, alaptőke felemelésnél a készpénzhányad kötelező mértékétől el lehet térni.

Egyetlen társasági forma van, amelyikben megoldható minimális tőkebevonás mellett valamennyi társasági működési előny megszerzése: ez a betéti társasági forma. Itt ugyanis a legalább egy beltag, és legalább egy kültag jelenléte esetén működő betéti társaság tőkeminimummal nem rendelkezik, készpénzhányada nem került előírásra – így egy beltag korlátlan és egyetemleges felelőssége mellett a kültagok készpénhányad nélküli és korlátozott felelősséggel bíró társuló félként jelenhetnek meg. Minden olyan esetben tehát, amikor a társulási motiváció meghatározó eleme a minimális készpénzhányad, és található egy korlátlan és egyetemleges felelősséget vállaló beltag – a betéti társasági forma alkalmazása célszerű. Megoldás lehet az a részvénytársaság is, amely már működik, és csupán alaptőke felemelés történik.

9. Üzletvezetés befolyásolása

Amennyiben a tőkebefektető a befektetési cél mellett közvetlenül befolyásolni akarja az adott társaság napi üzletmenetét, akkor ebből a szempontból nem mindegyik társasági forma nyújt azonos feltételeket.
Általában igaz, hogy minél több a társuló fél, annál nehezebb a társaság üzletmenetének befolyásolása – ez igaz a társaság nagyságrendjének alakulására is. Általában a korlátolt felelősségű társasági formák (kft., rt.) nyújtják a legkisebb esélyt a napi üzletmenet befolyásolására – kivéve, ha a tulajdonos egyben a társaság tisztségviselője is. A tulajdonosokat képviselő igazgatóság a részvénytársaság esetében már kevesebb lehetőséget ad az operatív döntésekben való részvételre, de ez még a megoldhatóság határain belül van. A betéti társaság kültagja egyenesen ki van zárva a felelősségvállalás, napi üzletmenet befolyásolása és a cégjegyzés alól – hiszen itt két, nem azonos felelősséggel rendelkező társuló fél felelősség megosztásáról van szó. Míg a beltag korlátlanul és egyetemlegesen felelős, addig ugyanabban a társaságban a kültag csak bevitt betétje erejéig felel – az üzletmenet befolyásolására szóló jogosítványok éles elhatárolása a kettős felelősség tükrében logikus.

meg valós értékben, amelyiknek a mindenkori kamatlábak figyelembevételével az adott vállalati adózott nyereség a hozadéka.
Például egy, a teljes állami iparvállalati körre kiterjedő pénzügyi számítás szerint a mai vállalati nyereség nagyságrendből visszaszámolva az állami iparvállalatok mérleg szerinti vagyonának csak mintegy egynegyed-egyharmad a tényleges piaci értéke. Nyilvánvalóan ennek a vállalati vagyonnak azonban jelentős részei vannak, melyek a piacon többet érnek: ez elmondható szinte valamennyi ingatlanra, és majdnem mindegyik üzemkörön kívüli állóeszközre, amelyik nulla értéken van nyilvántartva.
Közgazdaságilag az is természetes, hogy a nyereségből visszaszámolt tényleges vagyonérték két hasonló profilú, hasonló állóeszközökkel rendelkező vállalat esetében különbözhet egymástól azok eltérő jövedelmezősége esetén. Ha egyik vállalatnál jobb a vezető, mint a másik vállalatnál – akkor a magasabb nyereség az egyik vállalatnál magasabb vagyonértéket mutat. Ezt a jelenlegi vagyonmérleg kimutatni nem képes, hiszen a vagyonmérlegben egyszerűen nem szerepelhetnek nem-materiális javak, vagyoni értékű jogok, és még csak kísérlet sem történhet a vállalat szellemi kapacitásainak, vezetésértékének, kutatási-fejlesztési kapacitásainak számbavételére.

Ebből a szempontból valamennyi társasági forma alkalmas a vagyon piaci értékelésére, hiszen amikor egy alapító vagyont visz be egy gazdasági társaságba, akkor lehetősége van annak piaci értékelésére. Erre ugyan öt évig felelősséget kell vállalnia, de ha a többi társuló fél az új értéket elfogadja – akkor lehetővé vált számára a korábbi mérleg szerinti vagyonérték helyett az új piaci értéket alkalmazni.
Erős gazdálkodói motiváció fűződik ahhoz, hogy a vagyont felértékeljék, hiszen ennek révén a mérleg szerinti vagyonértékhez képes több tulajdonosi jogot, ezt megtestesítő betétet, vagy értékpapírt kap a társuló fél. Ugyancsak szólnak érvek a vagyon leértékelése mellett is: a többi társuló fél nem biztos, hogy a mérleg szerinti vagyonértéken fogadja el a társuló fél apportját, hiszen annak révén csak szerény eredmény érhető el. Egy állami vállalat dönthet egy eszközcsoportja, gyáregysége jelentős leértékeléséről abban az esetben, ha a társaságba apportként beadva a többi társuló fél érdekeltségét meg akarja erősíteni. A többi társuló fél ugyanis az esetek többségében készpénzzel száll be: itt csupán az infláció az ellenség, a mérleg szerinti és a tényleges piaci érték nem különbözik. Természetesen az jelenthet különbséget, hogy egy adott pénzügyi helyzetben lévő társuló fél számára a készpénz milyen fontos: ez azonban már a társulók által behozott vagyonrészek relatív értékét jelenti.

A társaság alapítás arra is lehetőséget ad, hogy a mérleg szerinti vagyonban nem szereplő nem anyagi javak, vagyonértékű jogok és szellemi tőke értékelésre kerüljenek. Egyfelől a vagyonértékű jogokat (bérleti jog, know-how stb.) az apport részeként lehet számításba venni. Másfelől, a társasági formák közül egy, a részvénytársaság alkalmas arra, hogy a részvények nominális értékén túl azok tényleges piaci árfolyama figyelembe vegye az adott vállalat szellemi kapacitásait, vezetésének minőségét, és a többi, mérleg szerinti vagyonban nem szerepeltethető tényezőt.
Egy termék márkaneve, illetőleg egy vállalat megszerzett piacain ismert neve a részvénytársaságok esetében valós vagyonként jelentkezik, hiszen a részvények árfolyama tükrözi a vállalat mindenkori teljes vagyonértékét.

A társasági formák tehát egyaránt alkalmasak a mérleg szerinti vagyonba tartozó elemek valós piaci értékén történő elismertetésére (ez fel- és leértékelést egyaránt jelenthet), a mérlegen kívüli elemek közül a vagyonértékű jogok értékelődése esetében szintén minden gazdasági társasági forma azonos jelentőséggel bír – azonban e körön kívüli ún. szellemi vagyonrészek értékelődésére szinte kizárólag a részvénytársasági forma alkalmas.

8. Tőkeminimum és készpénzhányad

A társasági törvény a kizárólag korlátolt felelősségű társasági formáknál (kft., rt.) meghatározza a minimális törzstőkét, illetőleg alaptőkét. Ez eligazító szabály olyan magánvállalkozók számára, akik az adott tőke mértékkel nem rendelkeznek. Ugyancsak erős korlátozó hatása van a kft. esetében mindenkor kötelező 30 százalékos készpénzhányadnak, valamint a részvénytársaság esetében alapításkor kötelező 30 százalékos készpénzhányad előírásnak. Utóbbi esetben természetesen később, a következő részvénytőke, alaptőke felemelésnél a készpénzhányad kötelező mértékétől el lehet térni.

Egyetlen társasági forma van, amelyikben megoldható minimális tőkebevonás mellett valamennyi társasági működési előny megszerzése: ez a betéti társasági forma. Itt ugyanis a legalább egy beltag, és legalább egy kültag jelenléte esetén működő betéti társaság tőkeminimummal nem rendelkezik, készpénzhányada nem került előírásra – így egy beltag korlátlan és egyetemleges felelőssége mellett a kültagok készpénhányad nélküli és korlátozott felelősséggel bíró társuló félként jelenhetnek meg. Minden olyan esetben tehát, amikor a társulási motiváció meghatározó eleme a minimális készpénzhányad, és található egy korlátlan és egyetemleges felelősséget vállaló beltag – a betéti társasági forma alkalmazása célszerű. Megoldás lehet az a részvénytársaság is, amely már működik, és csupán alaptőke felemelés történik.

9. Üzletvezetés befolyásolása

Amennyiben a tőkebefektető a befektetési cél mellett közvetlenül befolyásolni akarja az adott társaság napi üzletmenetét, akkor ebből a szempontból nem mindegyik társasági forma nyújt azonos feltételeket.
Általában igaz, hogy minél több a társuló fél, annál nehezebb a társaság üzletmenetének befolyásolása – ez igaz a társaság nagyságrendjének alakulására is. Általában a korlátolt felelősségű társasági formák (kft., rt.) nyújtják a legkisebb esélyt a napi üzletmenet befolyásolására – kivéve, ha a tulajdonos egyben a társaság tisztségviselője is. A tulajdonosokat képviselő igazgatóság a részvénytársaság esetében már kevesebb lehetőséget ad az operatív döntésekben való részvételre, de ez még a megoldhatóság határain belül van. A betéti társaság kültagja egyenesen ki van zárva a felelősségvállalás, napi üzletmenet befolyásolása és a cégjegyzés alól – hiszen itt két, nem azonos felelősséggel rendelkező társuló fél felelősség megosztásáról van szó. Míg a beltag korlátlanul és egyetemlegesen felelős, addig ugyanabban a társaságban a kültag csak bevitt betétje erejéig felel – az üzletmenet befolyásolására szóló jogosítványok éles elhatárolása a kettős felelősség tükrében logikus.

E társasági formákon kívül gyakorlatilag azonos esély nyílik mindegyikben a napi üzletmenet befolyásolására. Természetszerűleg az adott társaság társasági szerződése, a tulajdonosok közötti megegyezés szab ennek határt.
Amennyiben a tőkebefektető egyenesen távol akar maradni a napi üzletmenettől, akkor számára kizárólag a korlátolt felelősségű társasági formák jöhetnek szóba, hiszen a többi esetben érvényesülő korlátlan felelősség előbb-utóbb kényszeríti a napi ügyekben való részvételre a befektetőt.

10. Személyes közreműködés

Jeleztük, hogy a tőkebefektetők két típusba sorolhatók a személyes motivációk szempontjából: egyik csoportjuk csupán tőkét kíván befektetni minden naturális vonzódás, kötelezettségvállalás és személyes közreműködés nélkül: míg másik csoportjuk a tőkebefektetés mellett vállalkozik személyes közreműködésre, valamilyen szinten a társaság ügyeiben való operatív részvételre.

Ebből a szempontból a személyes közreműködés előírása szempontjából a társasági formák egyenlőtlenek: betéti társaság esetén a beltag személyes közreműködésre kötelezett – a kültag esetén ilyen kötelezettség nem áll fenn. Ebből látható, hogy a korlátlan felelősségű társasági formák esetében a jog a személyes közreműködést kötelezővé teszi és összekapcsolja a teljes vagyoni felelősséggel, míg a korlátolt felelősséggel egyben felmentést ad a személyes közreműködés kötelezettsége alól. Miután csupán a természetes személyekre mondja ki a személyes közreműködést a jog, elsősorban a magánvállalkozók és egyéni befektetők számára lesz vízválasztó a társasági formák választásánál a személyes közreműködés előírása, vagy annak hiánya.

11. Anyagi ösztönzés új formái

Valamennyi tagsági formánál igaz, hogy a vagyoni betétre, részvényre eső osztalék minden más jövedelemnél kedvezőbb adózású: 20 százalékos forrásadó terheli a személyi jövedelemadózás esetében, ez az adó lineáris és nem vonódik össze az osztaléktípusú jövedelem a többi személyi jövedelemmel. Ugyanakkor a részvénytársasági formában lehetőség van egy sor további jövedelemforrás alkalmazására is: a dolgozói részvény, a kamatozású részvény és a részvénnyé átalakítható kötvény jelentik azokat a kedvező részvényfajtákat, melyek mellett adózási optimum alakítható ki a társaság és a magánszemély szempontjából.

A gazdasági társaságok társasági szerződésében az egyes üzletrészekre mellékszolgáltatási kötelezettség is kimondható. Ez ugyan korlátozza egy-egy betétforgalom képességét (hiszen például egy nyelvtudást feltételező fordítási mellékkötelezettség speciális tudást igényel a vásárlótól, addig a béren, osztalékon túl többlet jövedelemre ad jogosultságot a mellékszolgáltatást vállaló társuló félnek). A társaságoknál működő igazgatóság (részvénytársaság), felügyelő bizottságok szintén alkalmat adnak jövedelem szerzésre: ugyan az egy személy által betölthető ilyen tisztségek száma korlátozott, azonban a kapható díjazás mértéke nem.

Dr. Nagy Gábor

IX.

A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK ALAPÍTÁSÁVAL KAPCSOLATOS SZÁMVITELI KÉRDÉSEK

1. Az alapítást megelőző pénzügyi, gazdasági feltételek, feladatok

A gazdasági társaságot az alapításkor el kell látni tevékenységi körének ellátásához szükséges vagyonnal (alaptőkével, törzstőkével, a továbbiakban: *alapítói vagyonnal*). Az alapítói vagyont a gazdasági társaság alapítói bocsátják a gazdasági társaság rendelkezésére a gazdasági társaságról szóló 1988. évi VI. törvény (a továbbiakban: a társasági törvény) előírásainak megfelelő mértékben (összegben) és formában.

Az alapítói vagyonnál két fő kérdéskört indokolt áttekinteni:

- egyrészt azt, hogy milyen kötelező előírásokat, illetve mérlegelési szempontokat kell, illetve célszerű figyelembe venni az alapítói vagyon nagyságának a meghatározásánál;
- másrészt azt, hogy milyen eszközöket lehet a gazdasági társaságok alapításához felhasználni, az alapítói vagyon a társaság számára milyen eszközök átadásával biztosítható, beleértve azt is, hogy a társaságba bevitt vagyoni eszközök értékelését milyen szempontok alapján kell, illetve lehet végrehajtani.

A társasági törvény – elsősorban a hitelezők védelme érdekében – a részvénytársaságnál és a korlátolt felelősségű társaságnál kötelező előírást tartalmaz az alapítói vagyon (az alaptőke, a törzstőke) minimumára és annak összetételére (pénzbeli és apport hányadára, a részvények, a törzsbetétek legkisebb összegére stb.). Az alapítói vagyon minimumára, a törzsbetétek legkisebb összegére vonatkozó előírásoknak gyakorlatilag a társaság fennállása teljes időtartamára, tehát tartósan is érvényt kell szerezni.

A társasági törvény az alapítói vagyon szükséges nagyságáról nem rendelkezik ott, ahol a társaság a tagok korlátlan és egyetemleges felelősségvállalása mellett működik. Itt a hitelezők védelme nem teszi szükségessé a kötelező előírást, hiszen a tagok mögöttes felelőssége biztosíték a hitelezői követelések kielégítésére akkor is, ha arra a társaság vagyona nem elegendő.

A Társasági törvényben megfogalmazott előírások mellett meg kell felelni az olyan követelményeknek is, hogy pl.:

> **a társaságnak „a rendelkezésére álló eszközökkel döntéseiért és kötelezettségeiért felelősséget vállalva kell gazdálkodnia"; a társaság „önálló – saját pénzügyi tervén alapuló – gazdálkodást folytat, a kiadásait a rendelkezésre álló saját és kölcsönpénzeszközökből fedezi"; a társaságnak „úgy kell folytatnia gazdálkodását, hogy pénzeszközeinek és hiteleinek felhasználásával folyamatosan fenntartsa pénzügyi egyensúlyát."**

A kötelező előírások mellett az alapítói vagyon nagyságára vonatkozó döntésnél nem szabad elfeledni azt sem, hogy a gazdasági társaság alapítói a társaság nyereségéből, illetve

vagyonnövekményéből részesednek, részesedni akarnak, ez pedig csak akkor lehetséges, ha maga a gazdasági társaság is nyereségesen gazdálkodik.

Az alapítói vagyon elsődleges funkciója – az előbbiekből következően – az is, hogy legalább a társaság létesítésétől számított egy évre úgy biztosítsa a társasági szerződésben (alapszabályban) meghatározott tevékenységi kör ellátását, hogy abban ne okozzanak gondot a pénzügyi-, likviditási problémák.

Az előbbiekben leírtak elegendőek annak bizonyítására, hogy a gazdasági társaságok alapítását gondos előkészítésnek, tervezésnek kell megelőznie.

Mindenek előtt a működés finanszírozásának minimális tőkeszükségletét kell felmérni, amely nagymértékben függ a társaság tevékenységétől. Ezért az egyik legfontosabb követelmény a tevékenységi kör meghatározása. Ezt indokolja az is, hogy meghatározott tevékenységek folytatását jogszabály egyes gazdálkodó szervezeteknek, gazdasági társaságoknak tilthatja, illetve feltételhez (pl. hatósági engedély megadásához) kötheti. A tevékenységi kört azon szakágazatok számjelének és megnevezésének felsorolásával kell meghatározni, amelyikbe tartozó tevékenységet a gazdasági társaság az alapítók szerint kifejthet.

Ma már az a jellemző, hogy a legkisebb gazdálkodó szervezetek is – a több lábon állás politikáját folytatva – többféle tevékenységet folytatnak, üzletszerűen, ellenérték fejében, a piaci igényekhez való rugalmasabb alkalmazkodás érdekében, a nyereség- és vagyonszerzés céljából. Éppen ezért a társasági szerződésben (alapszabályban) a tevékenységi köröket olyan sorrendben kell feltüntetni, amely egyben kifejezi az adott szakágazatok össztevékenységen belüli súlyát, rangsorát is. (Nyilvánvaló, hogy első helyre azon szakágazat kerül, amelybe tartozó tevékenység a meghatározó.)

A gazdasági társaság tevékenységi körének meghatározásakor ajánlatos

– megtervezni ezen tevékenységek volumenét, összetételét (nemcsak forintban, de lehetőség szerint naturálisan is), a tevékenységek számlázásra kerülő egységeit, a számlázás gyakoriságát, ezen keresztül a felmerült költségek fedezete megtérülésének időszükségletét, a megtérülés forintvolumenét;

– megállapítani a tervezett tevékenységek elvégzéséhez szükséges létszámot (a létszám szakmai összetételét, bérigényét), a szükséges állóeszközöket, készleteket (azok összetételét, forintigényét), az eszközönkénti forgásidő minimalizálása, de a pénzügyi egyensúly biztosítása követelményének teljesülése érdekében a saját és a kölcsönvett eszközök igényét, összetételét;

– kiszámítani a létszám, az eszközök struktúrája és összetétele, a fajlagos felhasználási mutatók, a megtérülési, a forgási idők, a saját és kölcsönforrások összetétele figyelembevételével az éves szinten felmerülő költségeket, lehetőleg költségfajtánként. Célszerű meghatározni a költségek összetételét az elszámolhatóság (közvetlenül elszámolható vagy az általános költségek közé tartozik) szempontjából is;

– megállapítani az éves eredményterv elkészítésével, az eredmény felosztásával az adózott eredményt, ebből a várható alapítói részesedést (osztalékot), az alapítói részesedés

után megmaradó tiszta eredményt, azt összevetve a tevékenységek kiterjesztésének, bővítésének saját vagyon igényével.

A felsoroltak ismerete, alapos mérlegelése alapján lehet azt mondani, hogy a gazdasági társaság magalapítható, mert megfelel a törvényekben, rendeletekben előírt követelményeknek, elvárásoknak, az alapítók is megtették azokat a lépéseket, amelyek segítségével az alapított gazdasági társaságban a legjobban, a célnak megfelelően hasznosul a befektetett tőke.

2. A gazdasági társaságok alapításához felhasználható eszközök és azok értékelése

A társasági törvény alapján a *társaság vagyona* (az alapítói vagyon) alapításakor a tagok pénzbetétéből (pénzbeli hozzájárulásából), valamint az általuk rendelkezésre bocsátott nem pénzbeli betétből (hozzájárulásból) áll.
A pénzbeli hozzájárulás nem szorul különösebb magyarázatra, a nem pénzbeli betét pedig – a törvény szerint – bármilyen, vagyoni értékkel rendelkező forgalomképes dolog, szellemi alkotás és vagyoni értékű jog lehet, feltétel azonban az, hogy annak értéke öt éven át a társasági szerződésben (alapszabályban) megjelölt értéknek feleljen meg. Ez utóbbinak a hangsúlyozása az alapításhoz felhasznált eszközök értékelésénél bír jelentőséggel.

A társaságnál az alapítói vagyont alapítónként nyilván kell tartani.

2.1. *Az alapítói vagyon kimutatása, nyitómérleg a társaságnál*

A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok, ha tervezett éves (ár) bevételük a 25 millió forintot nem haladja meg, az alapítói vagyont *vagyonkimutatásba* foglalják.

A jogi személyiségű gazdasági társaságoknak minden esetben, a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságoknak pedig *akkor, ha tervezett éves* (ár) *bevételük a 25 millió forintot meghaladja, az alapításkor nyitómérleget kell készíteniük,* amely az alapítói vagyon – mint forrás – mellett tartalmazza a vagyoneszközeit is.

A vagyonkimutatást is, a nyitómérleget is forintban (ezer forintban) kell elkészíteni.

A vagyonkimutatás formája az alapításkor

1. Pénzintézeti számlán elhelyezett pénzbeli hozzájárulás
2. A tagok be nem fizetett pénzbeli hozzájárulása
3. Állóeszközök, beruházások (apport)
4. Anyagok (apport)
5. Fogyóeszközök (apport)
6. Áruk (apport)
7. Vagyoni értékű jogok (apport)
8. Kötvények, részvények (apport)
9. Alapítói vagyon (1–8)

A nyitómérleg egyszerűsített formája az alapításkor

Eszközök	Források
1. Pénztár (készpénz)	13. Alapítói vagyon
2. Bankbetétek	
3. Kötvények (apport)	
4. Anyagok (apport)	
5. Fogyóeszközök, gyártóeszközök (apport)	
6. Áruk (apport)	
7. Részvények, befektetett eszközök (apport)	
8. Állóeszközök (apport)	
9. Beruházások (apport)	
10. Vagyoni értékű jogok (apport)	
11. Tagokkal kapcsolatos elszámolások	
12. Eszközök összesen (1–11.)	14. Források összesen

A társasági törvény szerint az alapítás cégbírósághoz történő bejelentése (tehát a társaság törzskönyvi bejegyzése) csak az esetben történhet meg, ha a tagok a nem pénzbeli hozzájárulást (betétet) teljes egészében a társaság rendelkezésére bocsátották. Ez esetben a rendelkezésre bocsátott nem pénzbeli hozzájárulás – a nem pénzbeli hozzájárulások leltára, az apport-lista alapján – az eszközök közé az alapítói vagyonnal szemben közvetlenül felvehető.

Ezt általános szabálynak tekintjük, bár a törvény ismer kivételt is azzal, hogy pl. a közkereseti és a betéti társaságoknál előírja: a nem pénzbeli hozzájárulás késedelmes teljesítése esetén a társasági szerződés kötbérfizetési kötelezettséget is előírhat.

A társasági törvény a pénzbeli hozzájárulásnál lehetőséget biztosít arra, hogy a tagok a pénzbeli hozzájárulást – a törvényben előírt (minimalizált) értékét meghaladóan – a társasági szerződésben meghatározott időben (általában egy éven belül) az alapítást követően biztosítsák (fizessék meg) a gazdasági társaság részére. Ez esetben a társaság alapítói vagyona és a ténylegesen a társaság rendelkezésére bocsátott pénzbeli és nem pénzbeli hozzájárulások, betétek eszközei közötti különbséget (pl. a még fizetendő pénzbeli hozzájárulást) a tagok kötelezettségeként kell az alapításkori nyitómérlegbe (a tagokkal kapcsolatos elszámolások között) beállítani az alapítói vagyonnal szemben. (A vagyonkimutatásba is be kell állítani a tagok be nem fizetett pénzbeli hozzájárulását annak érdekében, hogy az ezzel korrigált eszközérték az alapítói vagyonnal megegyezzen.)

2.2. *Az alapításhoz felhasznált eszközök értékelésével kapcsolatos általános és elvi kérdések*

A gazdasági társaságok alapítása *általában a gazdálkodó szervezeteknél nem jelent vagyonváltozást.* Csupán az eszközöknél következik be olyan változás, amelynek eredményeként a konkrét eszközök nem az adott gazdálkodó szervezetnél (az alapítónál) működnek, hanem a gazdasági társaságnál (az alapító szemszögéből: máshol befektetett eszközök). Ez is azt bizonyítja, hogy csak rendelkezésre álló eszközökkel lehet gazdasági társaságot alapítani.

Tekintettel azonban arra, hogy a gazdasági társaság nem köteles az alapító gazdálkodó szervezet nyilvántartásában szereplő értékben az alapítói vagyon társasági szerződésben, alapszabályban rögzített összegében figyelembe venni az alapításhoz felhasznált eszközöket, a nyilvántartás szerinti értéktől lefelé is, felfelé is eltérhet. Ez az eltérés pedig – jelenleg érvényes előírásaink mellett – közvetlenül a felhalmozott vagyont változtatja meg.

A gazdasági társaságok alapítói vagyona, mint saját vagyon megegyezik a gazdasági társaságok rendelkezésére bocsátott eszközök társasági szerződésben, alapszabályban rögzített értékével. (Itt a saját vagyon megtévesztő, hiszen az egész gazdasági társaság végsőfokon az alapítóké, mégis ezt használjuk, mert a gazdasági társaság működése szempontjából ez a vagyon képezi a zavartalan működés eszközeinek saját forrását.) A nemzetgazdasági szintű halmozódás kiszűrését a könyvviteli előírások biztosítják.

A gazdasági társaságok alapításához felhasznált eszközök nyilvántartásban szereplő értékétől eltérő értéken való figyelembe vételét, annak indokoltságát mindenki elismeri.

Vita van azonban az eltérés elszámolásán, tehát azon, hogy az eltérést a felhalmozott vagyont módosító tételként kezeljük-e, mint ahogyan azt jelenlegi előírásaink biztosítják, vagy az eltérés a mérleg szerinti eredményt módosítsa (s ha az eredményt módosító tételként kell, hogy szerepeljen, akkor mikor módosítsa az eredményt, az alapításkor vagy a megszűnéskor).

Az eltérésnek az eredményt módosító tételkénti kezelése mellett egyik érv az, hogy a vagyonnal szembeni értékváltozásnak (akár értéknövelő, akár értékcsökkentő) a korlátait nehéz (és talán nem is célszerű) szabályozni. Így az eszközök felértékelésének tendenciái bontakozhatnak ki. Az állóeszközök felértékelése esetén az amortizáció elszámolásával, a költségek között való megtérülésével adózás nélkül juthat a gazdasági társaság (ezen keresztül az alapító) adózott pénzhez.

Természetesen igaz ez a készletek felértékelésénél is.

A vagyoni értékű jogok többségénél is ez a helyzet azzal megtetézve, hogy a vagyonban szereplő teljes érték jelent adózás nélküli adózott pénz növekedést ezen jogok értékesítésekor, illetve azok selejtezésekor a nyereségadónak megfelelő összeg az eredménycsökkenésen keresztül (ha a gazdasági társaság egyébként nem veszteséges!) az állam által juttatott pénzként funkcionál.

A felsorolt (és koránt sem teljeskörű) érvek elfogadása esetén milyen megoldások lehetnek?

Az *egyik* (a legegyszerűbb) *az lehet,* hogy az alapító gazdálkodó szervezetnél a gazdasági társaságba bevitt eszközök nyilvántartás szerinti és a társaság által elfogadott értéke közötti különbözetet az eredményt módosító tételként számoltatjuk el már az alapításkor. Ha a gazdasági társaság magasabbra értékeli a bevitt eszközöket, amint ahogyan az a nyilvántartásokban szerepel, akkor a különbözettel az eredményt kell megnövelni.

Nyereséget feltételezve, a vagyon növekedés adózott pénzből valósul meg, hiszen a különbözet után az alapító nyereségadót fizet.

Természetesen, fordítva is igaz, ha a gazdasági társaság a nyilvántartásokban szereplőnél alacsonyabbra értékeli a bevitt eszközöket, akkor a különbözettel az eredményt kell csökkenteni. Ez csökkenti a nyereséget (és ha még nem eredményez veszteséget), akkor csökkenti a fizetendő nyereségadót is az adózott eredmény (pénz) csökkentésével. Ha a különbözet veszteséget jelent, vagy növeli a veszteséget, ennyiben teljes összegében csökkenti a vagyont is (az adózott pénzt is).

Ezen módszer elfogadása esetén a gazdasági társaságokon kívüli eszközértékelésnek is megteremthetők az elvei, s a magánszemélyek által a vállalkozásba, gazdasági társulásba bevitt eszközöknél is egyértelművé válik, hogy a nyilvántartás szerinti érték (a beszerzési érték, az előállítás közvetlen költségei) és az elfogadott érték közötti különbözetet le kell adózni (személyi jövedelemadót kell a különbözet után fizetni).

Az előbbiekben leírt megoldás a fejlett piacgazdaságú országokban általános gyakorlat. A számviteli rendszer korszerűsítése során hazánkban is elválasztásra kerül egymástól a számviteli szabályozás és az adózás követelményrendszere. A vállalkozás vagyonáról valós és hű képet adó mérleg, továbbá a tárgyév eredményét reálisan tükröző eredménykimutatás készítésének szabályait kell a számviteli törvénynek tartalmaznia.

Ezen szabályok közé tartozik az is, mely szerint az eszközöket legfeljebb beszerzési, bekerülési értékükön, előállítási költségükön lehet értékelni. A beszerzési érték pedig megegyezik az eladási árral.

A „beszerzés" egyik formájának tekinthetjük a társaságnál az apportot is, amiből következik, a társasági szerződésben (az alapszabályban) rögzített érték a beszerzési, a bekerülési ár a társaságnál és természetesen ez az eladási ár a társaságba alapítóként belépő vállalkozónál is.

Más kérdés, hogy ezt a vállalkozási nyereségadó törvény miként fogja a nyereségadóztatásnál figyelembe venni: elképzelhető az, hogy a nyilvántartás szerinti érték és a társasági szerződésben rögzített érték közötti különbözettel az adóalapot csökkenteni kell (nyereségnél), nem kell módosítani (veszteségnél), illetve éppen fordítva is intézkedhet: nyereségnél nem kell az adóalapot módosítani, veszteségnél pedig a különbözettel növelni kell az adóalapot.

A *másik megoldás az lehet,* hogy az alapító gazdálkodó szervezetnél a gazdasági társaságba bevitt eszközök nyilvántartás szerinti és a társaság által elfogadott értéke közötti különbözetet ugyan a felhalmozott vagyon változásaként elszámoljuk, de előre meghatározott idő alatt (legkésőbb a társaság megszűnésekor, ha az eszközök visszavehetők, az eszközök visszavételekor) azt, az osztalékkal, a részesedéssel arányosan vagy attól függetlenül, a felhalmozott vagyont csökkentően az eredmény javára elszámoljuk. Ez a megoldás körültekintően megszervezett nyilvántartást igényel (különösen, ha több gazdasági társaságban résztvevő az adott gazdálkodó szervezet), de elvileg is és gyakorlatilag is biztosítja azt, hogy a nyereségadó befizetésének időpontjában a pénz is rendelkezésre álljon.

Hangsúlyozzuk, hogy *az előbbiekben a jelenlegi értékelési rendszertől következményeiben lényegesen eltérő módszereket körvonalaztunk azzal, hogy ezen módszereknek is van létjogosultságuk.*

Ma azonban még ezeket jogszabályi előírások nem támasztják alá, így a következőkben az alapításhoz felhasznált eszközök jelenlegi értékelését és elszámolását ismertetjük.

A gazdasági társaságok létesítésével kapcsolatos pénzügyi-számviteli kérdések és konkrét teendők két vetületben jelentkeznek:

- egyrészt a társaságnál (pl. alapítói vagyon, nyitómérleg),
- másrészt az alapító tagoknál (pl. a bevitt vagyon értékelésével, nyilvántartásával kapcsolatos pénzügyi, elszámolási teendők, a változások átvezetése, megjelenítése a tag könyveiben, elszámolásaiban stb.).

Az egyes gazdasági társaságoknál – számviteli oldalról közelítve a kérdést – az eltérések az adott társasági formára jellemző sajátosságok függvényében jelentkeznek (jogi személyiségű vagy anélküli forma; törvényszintű kötelező előírások az induló vagyonra, vagy teljes egészében a tagok megállapodására bízva a kérdést stb.).

Általában elmondható, hogy a társaság alapításához felhasználható vagyoni eszközöknél különösebb sajátosságok nincsenek; ezekről általános érvénnyel rendelkezik a társasági törvény. (Ebben a megközelítésben érdektelen az, hogy van-e valamilyen kötelező előírás az alapításhoz biztosított vagyoni eszközökön belül például a készpénzhányadra.)

Az egyes vagyoni eszközök értékelésével kapcsolatos előírások, illetve lehetséges megoldások ugyancsak vizsgálhatók általános érvénnyel is. Itt azonban *már jelentkezhetnek olyan sajátosságok is,* amelyek azzal állnak összefüggésben, hogy *a társaság alapításában résztvevő tag vállalkozó vagy a személyes tulajdonában lévő tőkéjét befektető magánszemély.*

Ezért a következőkben az általános érvényű megállapítások mellett minden esetben – ahol az felmerülhet – külön kitérünk azokra a sajátosságokra is, amelyek az alapító tag „jogállásából" erednek.

2.3. *Az alapítói vagyon egyes elemeinek, eszközeinek értékelése*

A társasági törvény előírásainak megfelelően a gazdasági társaság létesítéséhez felhasználható vagyoni eszközök, vagyoni értékű jogok a következők lehetnek:

- Pénzeszközök
- Nem pénzbeli hozzájárulások, betétek (apportok)
  - Állóeszközök,
  - Beruházások,
  - Vásárolt készletek,

– Saját termelésű készletek (befejezetlen termelés, félkész és késztermékek),
– Vagyonértékű jogok
– Kötvények,
– Részvények,
– Máshol befektetett eszközök.

A következőkben ezeket külön-külön tekintjük át.

A) **Pénzeszközök – pénzbeli hozzájárulás**

Az alapítók által forintban rendelkezésre bocsátott, befizetett pénzbeli hozzájárulások, pénzbetétek értékelésére nem kell külön szabály, az az átutalt, befizetett összeggel egyezik meg.

A társaságnál az *alapítók* által devizában, valutában ígért és ténylegesen átutalt pénzbetéteket a vagyonkimutatásba, illetve a nyitó-mérlegbe az alapításkor érvényes MNB által jegyzett középárfolyamon kell beállítani, függetlenül attól, hogy a deviza, a valuta tényleges befizetésekor mennyi azok árfolyama. (A tényleges felhasználáskori árfolyam és az alapításkori árfolyam közötti különbözetet a vállakozási nyereségadó törvény 1990. január 1-től érvényes előírása szerint a konvertibilis pénzbeni hozzájárulás felhasználásakor a felhalmozott vagyonnal szemben kell rendezni.)

A mérleg és vagyonkimutatás készítéséről szóló rendelet módosítása már az 1989. évi mérlegre vonatkozóan úgy rendelkezett, hogy a *külföldi részvétellel működő* gazdasági társaság *külföldi tagjának* konvertibilis valutában szolgáltatott *pénzbeli hozzájárulását* (devizabetétét) a társasági szerződés megkötésekori (az alapszabály elfogadásakori) *deviza középárfolyamon* kell értékelni.

A hivatkozott előírásokkal kapcsolatosan a hivatalos szakvélemények sem azonosan foglalnak állást.

A jogalkotók az előírás megfogalmazásakor abból indultak ki, hogy a külföldi részvétellel működő gazdasági társaság a társasági szerződésben (alapszabályban) vagy egyéb hivatalos okiratban rögzítette a külföldi fél alapítói vagyonon (alaptőkén, törzstőkén) belüli részesedését (pénzbeli betétét, pénzbeli hozzájárulása összegét) nemcsak forintban, hanem a társasági szerződés (az alapszabály) megkötésekor érvényes középárfolyamon számított deviza összegben is a külföldi által szolgáltatandó devizanemben.

A másik vélemény szerint a társasági törvény nem írja elő, hogy a társasági szerződésnek (alapszabálynak) a külföldi fél alapítói vagyonon (alaptőkén, törzstőkén) belüli részesedését (pénzbeli betétét) devizában is fel kell tüntetni, a pénzbeli betétnek csak forintban való meghatározása a kötelező. Ebből következően, a külföldi félnek a forintban meghatározott kötelezettségét kell teljesítenie, ami a társasági törvényben biztosított későbbi befizetési lehetőség mellett – tekintettel a növekvő árfolyamra – azt jelenti, hogy a forint-kötelezettség kevesebb deviza átutalásával teljesíthető.

Véleményünk az, hogy a társaság alapítása a társasági szerződésben (alapszabályban) meghatározott eszközökkel (pénzbeli és nem pénzbeli betétekkel) történik. Az eszközök értékét a társasági szerződésben (alapszabályban) rögzíteni kell. A külföldi fél devizával járul hozzá a társaság alapításához (pl. azért, hogy a konvertibilis devizáért a társaság termelőeszközöket vegyen), így ezt az összeget kell meghatározottnak tekinteni. Ha a külföldi fél befizetési kötelezettségét csak forintban határozták meg, úgy ezen forint összeg a társaság alapításának napjára vonatkozó deviza középárfolyamon a deviza összegét is meghatározza. A későbbi befizetés lehetősége – szerintünk – nem változtatja meg a befizetendő deviza nagyságát, azaz az árfolyam emelkedése nem csökkentheti az eredetileg meghatározott deviza összegét.

A hivatkozott törvényi előírás a társaságot, a külföldi felet támogatóan rendelkezett úgy, hogy a devizabetét nyilvántartás szerinti értéke (árfolyama) és tényleges felhasználásakori értéke (árfolyama) közötti különbözet a felhasználáskor a felhalmozott vagyonnal szemben számolandó el. (A deviza elköltésekor érvényes árfolyamon kell az eszközöket nyilvántartásba venni, a felhalmozott vagyonnal szembeni elszámolás ehhez teremt forrást!) Nem zárható ki az sem – hiszen ez a társaság tagjainak döntésétől függ –, hogy az árfolyamdifferenciából adódó felhalmozott vagyonnal az alaptőke (törzstőke) emelésekor csak a külföldi részesedését növeljék.

A leírtakra tekintettel *javaslatunk* az, *hogy devizában is rögzítsék a külföldi fél pénzbeli hozzájárulását.*

A társaság nyitómérlegében, vagyonkimutatásában – mint már volt szó róla – pénzként csak az átutalt, elkülönítetten (zároltan) rendelkezésre bocsátott összeg mutatható ki, a megalakulás napja után átutalandó összeget a tagokkal kapcsolatos elszámolási kötelezettségként kell szerepeltetni.

A *tagnál* – ha vállalkozóról van szó – a forintban megtestesülő, a társaság alapításához felhasznált pénzeszközöket a nyilvántartás szerinti értéken, az átutalt összegben kell befektetett eszközként nyilvántartani.

Ha *magánszemély tagról* van szó, akkor bonyolítja a kérdést a személyi jövedelemadó is: feltétlenül fontos annak ismerete, milyen összeget képvisel a bevitt vagyonnak az a része, amely után a személyi jövedelemadót már megfizette és milyen összeget képvisel az az összeg, amely után a személyi jövedelemadót csak a társaságból történő kivonáskor kell megfizetni.

A vállalkozási nyereségadó hatálya alá tartozó tagoknak – a törvény rendelkezéseinek következetes végrehajtása mellett – csak adózott pénze lehet. Következésképpen *társaság létesítésére az adózott szabad pénzét használhatja fel.*

Ez a megállapítás némi magyarázatot igényel.

Az 1988. január 1-jétől érvényes jövedelemszabályozás monetáris modelljével összhangban előtérbe került a pénzen keresztül történő szabályozás.

A gazdálkodás minősítésének, megítélésének elsődleges szempontja a fizetőképesség, tehát az, hogy a gazdálkodó szervezet tud-e akkor fizetni, amikor fizetési kötelezettsége van. Természetesen csak akkor tud fizetni, ha van pénze.

Pénze pedig a gazdálkodó szervezetnek csak akkor van, ha saját vagyonának egy része az elszámolási betétszámlán van, egy része pedig könnyen pénzzé tehető, ha eszközein belül a likvid eszközök aránya nem csökken. Pénzeszköze akkor is lehet a gazdálkodó szervezetnek, ha mástól (pénzintézettől, gazdálkodó szervezettől, természetes személytől) kölcsönt. hitelt tud felvenni vagy kötvények kibocsátásával jut pénzeszközökhöz. Ezeknek azonban feltételei vannak: mindenekelőtt a gazdálkodó szervezet külső megítélése, tehát az, hogy a kamat fizetése mellett a kölcsönvett pénzt, a hiteleket a lejáratkor vissza tudja fizetni, a kötvényeket vissza fogja vásárolni, másrészt az, hogy a kölcsönök, a hitelek, a kibocsátott kötvények után jelentős összegű kamatot kell fizetni, a kamatköltség eredményrontó hatását pedig ki kell gazdálkodni.

Ha a kölcsönnel, hitellel, kötvénykibocsátással megfinanszírozott eszköznövekedés tartósnak mutatkozik, akkor az előbbieken túlmenően arra is kell gondolni, hogy a visszafizetéssel egyidejűleg az adózott eredményből kell legalább annyi tiszta eredménynek maradnia, ami felhalmozott vagyonként a tartós eszköz-növekedésnek a saját forrása lehet.

Az elkülönült, decentralizált alapok, a nyereségtartalék megszüntetését követően a gazdálkodó szervezetnél pénz formájában – elsődlegesen – az értékesítés ellenértéke jelenik meg. Az értékesítés árbevételében a termeléshez felhasznált eszközök, illetve azok elhasználódása és az értékesítés nyeresége térül meg.

A termelés során egyik eszközből (pl.. a vásárolt készletekből, a vásárolt munkaerőből, az állóeszközök amortizációjából stb.) egy másik eszköz (pl. késztermék) lesz, s ha a vagyon eszközeit csak adózott eredményből lehetett az alapításkor biztosítani, akkor a termeléshez felhasznált eszközök és a termelés során létrejött eszközök is adózott pénzből vannak.

Ez utóbbiak értékesítésekor az árbevételben a költségként elszámolt eszközök beszerzésére fordított pénzeszközök térülnek meg. (Természetesen ez az értelmezés a fel nem osztott költségekre, azaz az általános költségekre és a különféle ráfordításokra is érvényes.)

A nyereség – miután nyereségadó tartalma is van – úgy tűnhet, adózatlanul kerül a gazdálkodó szervezethez.

A nyereségadó-előleg fizetési konstrukció mellett azonban a gyakorlatban ez nem igen fordul elő (kivétel a készpénzért történő értékesítés), hiszen a nyereségadó-előleget a gazdálkodó szervezet előbb befizeti, mint ahogyan azt részére a vevő megfizeti.

Az általános forgalmi adó befizetésére előírtak is – a tapasztalatok alapján – ezt erősítik, támasztják alá azzal, hogy sok esetben az eladónak vevőjét meg kell hiteleznie, mert a vevő később fizet, mint ahogyan az eladónak a költségvetéssel az adót rendeznie kell.

A máshonnan kapott pénz – ugyanígy – csak adózott pénz lehet.

A leírtak alapján a gazdálkodó szervezeteknél az alapításhoz felhasználható mindazon pénzeszköz, amelyet az alapítók mérlegükben kimutatnak, függetlenül attól, hogy azt saját vagyonnal, illetve kölcsön forrással finanszírozzák.

A/a. **Mit jelent a hitel a gazdasági társaság alapításánál?**

Ha a vonatkozó hitelpolitikai irányelvek szerint a pénzintézetek, a gazdálkodó szervezet részére a gazdasági társaság alapítás elősegítése érdekében hitelt folyósítanak, akkor ezt a hitelt az alapító szervezet mutatja ki nyilvántartásaiban, mérlegében, és az alapító szervezetnek is kell visszafizetnie a későbbiekben rendelkezésére álló saját vagyona pénzeszközeiből. Az alapító szervezet a hitelként folyósított és a *gazdasági társaságnak pénzbeli hozzájárulásként átadott pénzeszközöket* csak akkor tudja visszafizetni,

- ha a hiteltörlesztés időpontjára vagy állóeszközeit, készleteit, esetleg kötvényeit, részvényeit értékesítve jut pénzhez,
- vagy az állóeszköz költségként elszámolt értékcsökkenési leírásának megfelelő pénzeszközöket állóeszköz-vásárlásra, beruházásra, a készletek bővítésére nem használja fel,
- vagy a nyereséges gazdálkodás következtében az adózott eredményből képződik annyi tiszta eredmény (felhalmozott vagyon-növekedés), amely biztosítja a hitel visszafizetéséhez szükséges pénz forrását. (Röviden: a hitel visszafizetésének feltétele: a meglévő eszközök pénzzé történő átváltása, vagy, illetve és a felhalmozott vagyon növelése.)

Megjegyezzük: nem tekinthető alapítói vagyonnak az az alapító által felvett és a gazdasági társaságnak átadott hitel, amelyet – a hitelnek a társaságra történő átcedálása után – a társaságnak kell visszafizetnie. Olyan is előfordul, hogy az alapító kötelezi az alapított társaságot arra, hogy az alapító által visszafizetendő hitel fedezetét a társaság utalja át az alapítóhoz.

Ha az alapító által felvett és a társaságra átcedált hitelt a társaság fizeti vissza, vagy ilyen címen összeget utal át az alapítónak, akkor azt a felhalmozott vagyon csökkenéseként kell elszámolni. (Ez viszont az alaptőke, törzstőke leszállításához vezethet el.)

A/b. **Mit jelent az állami alapjuttatás a gazdasági társaság alapításánál?**

Ha az újonnan létesítendő gazdasági társaság működési feltételeinek biztosításához az alapító gazdálkodó szervezet részére állami alapjuttatást adnak, az azt jelenti, hogy az állami alapjuttatás az alapító szervezetnél az eszköz- (pénz-) növekedéssel egyidejűleg felhalmozott vagyon növekedéseként is megjelenik.

Az alapítás során az állami alapjuttatás pénzeszköze a rendelkezésre álló eszközök egyikeként funkcionál.

Az alapító gazdálkodó szervezetnél az állami alapjuttatás csak akkor jelent megoldást, ha az eredmény terhére elszámolandó fix járadékot a gazdálkodás tevékenységének növekvő nyeresége, a mozgó járadékot az adózás előtti eredmény növekedése ellentételezi, azaz az állami alapjuttatás a későbbi vagyonnövekedést előlegezi meg.

Több esetben előfordult, hogy a bankkal kötött szerződés módosításával a fix, illetve a mozgó járadékot a gazdasági társaság fizette meg. Ez esetben az állami alapjuttatásból átadott pénzeszköz nem tekinthető az alapítói vagyon részének. Ha mégis abban szerepel, akkor a fix, illetve a mozgó járadék fizetését az alapítói vagyon csökkenéseként is (alaptőke, törzstőke leszállítása útján) el kell számolni (nő a felhalmozott vagyon), ugyanakkor az alaptőke, a törzstőke emelését is végre kell hajtani az alaptőkén, a törzstőkén felüli vagyon terhére.

B) Nem pénzbeli hozzájárulások, betétek (apportok)

A nem pénzbeli hozzájárulások, betétek vagyonkimutatásba, nyitó-mérlegbe alapítói vagyonként történő felvételénél a gazdasági társaságokról szóló törvény következő előírásait – mint általános szabályt – figyelembe kell venni:

- A nem pénzbeli betétet szolgáltató tag a betét szolgáltatásától számított öt éven át felelős a társaságnak azért, hogy betétjének értéke a szolgáltatás idején a társasági szerződésben megjelölt értéknek megfelelt [a 22. § (3) bekezdése]. A gyakorlatban ezt úgy értelmezzük, hogy az adott eszköz, vagyontárgy 5 évig rendeltetésszerűen használható, illetve azt a tevékenység, a termelés során úgy hasznosítják, használják fel, hogy nyilvántartási értéke a tevékenység, a termékek értékesítési árbevételében egyszerre vagy részleteiben megtérül, az apportként elismert összegből legalább azonos összegű pénz lesz, amelyet újabb eszközök vásárlására lehet fordítani.
- Ha a társaságnál könyvvizsgáló működik, tilos a nem pénzbeli betét értékét a könyvvizsgáló által meghatározottnál magasabb értékben megállapítani. [a 162. § (1) bekezdése]. (Ez a rendelkezés a törvényben a korlátolt felelősségű társaságnál szerepel, de általánosságban minden társaságra érvényesnek tekinthető.)
- Azok a társasági tagok, akik valamely tag nem pénzbeli betétjét tudomásuk ellenére a valódi értéket meghaladó értékkel fogadtatták el a társasággal, vagy akik a létesítés során egyébként csalárd módon jártak el, korlátlanul és egyetemlegesen felelnek minden ebből eredő kárért. A felelősség alóli felmentés a társaság hitelezőivel szemben hatálytalan [a 162. § (2) bekezdése].
- Az alapítók írásbeli nyilatkozatban kötelesek megjelölni azokat az adatokat, amelyek alapján a nem pénzbeli hozzájárulás értékét megállapították. Az alapítási tervezetben a nem pénzbeli hozzájárulás értéke legfeljebb a könyvvizsgáló által előzetesen megállapított értéken vehető figyelembe [a 253. § (1) és (2) bekezdése]. Az alakuló közgyűlés a nem pénzbeli hozzájárulás értékét az alapítási tervezethez vagy a könyvvizsgáló által megállapítotthoz képest magasabban nem állapíthatja meg [a 259. § (2) bekezdéséből].

A társaságba apportként bevitt eszközöket jegyzékbe (apport-lista) kell foglalni. Az apport-lista tételesen tartalmazza az alapításkor vagy azt megelőzően a társaság rendelkezésére bocsátott eszközöket, azoknak a társaság által elfogadott piaci értékét, továbbá tartalmaznia kell a társaság tagjainak az értékek elfogadására vonatkozó nyilatkozatát is. Ezek nélkül, továbbá az apport rendelkezésre bocsátása nélkül a társasági szerződést (az alapszabályt) nem tekinthetjük megalapozottnak, elfogadhatónak. A társaság tagjai felelő-

sek azért, hogy az eszközök a fizikai állapot, az erkölcsi elavulás, a használhatóság és hasznosíthatóság függvényében reális piaci értékükön kerüljenek figyelembe vételre, értékelésükkel a valós piaci értéket támasszák alá.

Ha valamely eszköznek nincs piaci értéke, az a társaság alapításakor nem vehető figyelembe, nulla értéken vagyontárgyat a társaságba bevinni nem lehet. Az apport értéke általános forgalmi adót nem tartalmazhat.

Ezen általános előírások, szabályok mellett milyen egyéb előírásokat kell, illetve milyen egyéb szempontokat célszerű figyelembe venni az alapítói vagyon egyes elemeinél:

B/a. **Állóeszközök**

A *társaságnál* – a vállalkozási nyereségadó törvény rendelkezései szerint – az állóeszközöknél a társasági szerződésben, az alapszabályban – állóeszközönként – rögzített értéket kell bruttó értéknek tekinteni. Ebből következően értékcsökkenést nem szabad nyilvántartásba venni. Az analitikus nyilvántartásban állóeszközönként rögzített érték után az Amortizációs Normák Jegyzéke szerinti kulccsal – az általános előírások szerint – lehet az értékcsökkenési leírást elszámolni.

Ezeket az állóeszközöket nem lehet használtnak tekinteni, tehát nem lehet a társaság által választott leírási kulcsot alkalmazni, azaz ezen állóeszközöknél gyorsított amortizációt elszámolni csak a többi állóeszköz amortizációjának késleltetésével, illetve csak akkor lehet, ha maga a törvény lehetővé teszi.

Az *alapító tagnál* a gazdasági társaságba bevitt állóeszközöknek a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értékét kell befektetett eszközként kimutatni. Ezen állóeszközök nyilvántartás szerinti nettó értéke és a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értéke közötti különbözettel a felhalmozott vagyont kell helyesbíteni, a nyilvántartás szerinti bruttó értéknek és elszámolt értékcsökkenésnek a befektetett eszközök közé történő kivezetésével egyidejűleg, a felhalmozott vagyon és a befektetett eszközök között.

Az alapítónál dokumentált az apportként a társaság rendelkezésére bocsátott állóeszköz bruttó értéke, elszámolt értékcsökkenése, és egyéb adatai. Célszerű, ha az adott állóeszköz társasági szerződésben, alapszabályban rögzítendő értéke meghatározásánál ezen adatokból indulnak ki, figyelembe veszik az adott állóeszköz tényleges állapotát, elhasználódottságát, esetleges utánpótlási árát is. (:Utánpótlási ár azt mutatja meg, hogy az adott állóeszköz jelenleg mennyiért szerezhető be, jelenleg mennyit ér. Az utánpótlási ár az újrafelújítási, az újrabeszerzési értéknek a működési időt, a fizikai elhasználódást, az erkölcsi, a gazdasági elavulást figyelembe vevő értékcsökkenéssel csökkentett összege.)

Az előbbiekre tekintettel, az *alapítónál állóeszközként kimutatott eszközöket* a társasági szerződéshez mellékelt apport-listán *értékelhetik 50 ezer forintot meghaladó*, illetve *meg nem haladó* jelenlegi *értéken is.* Az előbbi esetben az adott eszköz a társaságnál is állóeszköz

eszköz lesz, az utóbbi értékelés mellett viszont fogyóeszköz. (Ez esetben az apport-listán azt is fel kell tüntetni, hogy használt vagy új, mert ez a minősítés meghatározza a társaságnál költségként történő elszámolás módját is.)

Az alapító által bérelt, lízingelt állóeszközök is – általában a bérbeadó, lízingbe adó egyetértésével – bevihetők apportként a társaságba. Ezeket az eszközöket a jelenleg érvényes előírások szerint a bérbeadónak, a lízingbe adónak kell – a bérlet időtartama alatt – az állóeszközök között kimutatnia. Így *társaságba* történő bevitelekor *állóeszközként nem, csak vagyoni értékű jogként* mutatható ki. (Természetesen, ez esetben értékcsökkenési leírást elszámolni nem lehet.)

A teljesen (nullára) leírt, de még működő állóeszközök is bevihetők a társaságba apportként, a még hátralévő működési idővel arányos utánpótlási ár meghatározása és elfogadása után, a nullától mindenképpen eltérő (annál nagyobb) értéken.

A társasági és a vállalkozási nyereségadó törvény hivatkozott előírásaiból következően, az állóeszközök értékelésénél tekintettel kell lenni arra is, ha az adott állóeszköz csak a kötelezően előírt öt éves időtartamig üzemel, akkor a selejtezéskor előfordulhat, a bruttó érték 40–50 százaléka még nincs költségként elszámolva, amelyet egyösszegben a társaság eredménye terhére kell elszámolni.

Annak nincs akadálya, hogy a társaság tevékenységéhez szükséges állóeszközzel rendelkező tag apport helyett pénzbeli hozzájárulást adjon, a társaság pedig – az alapítás után – a tagtól megvásárolja a tevékenységéhez szükséges – a tagnál aktivált, használatba vett – állóeszközt. Ez ugyan állóeszköz beszerzésnek minősül a beruházásokra vonatkozó általános előírások szerint (így pl. az előzetesen felszámított általános forgalmi adó jogszabályban meghatározott hányadát az adózott eredmény terhére kell elszámolni), de az értékcsökkenési leírást már a használt állóeszközökre érvényes előírások szerint kell elszámolni, és nem köti a társaságot a társasági törvényben előírt 5 év.

A *magánszemély* által nem pénzbeli hozzájárulásként (betétként) átadott állóeszközöket is a társasági szerződésben rögzített értéken kell az alapítói vagyon részeként figyelembe venni.

A társasági szerződésben rögzített érték és a magánszemély által igazolt és bevétellel szemben költségként el nem számolt bekerülési, beszerzési érték közötti különbözetet, amennyiben a társasági szerződésben rögzített érték a magasabb, a gazdasági társaság köteles külön nyilvántartásban rögzíteni, s mindaddig kimutatni, amíg a magánszemély alapító a gazdasági társaságnak tagja.

B/b. **Beruházások**

A folyamatban lévő beruházás értéke is nem pénzbeli hozzájárulásként az alapítói vagyonnál figyelembe vehető. Célszerű így eljárni különösen akkor, ha a beruházás, illetve a beruházás során megvalósuló eszközök a társaság tevékenységének meghatározó eszközei

lehetnek, s a beruházás befejezéséhez, üzembe helyezéséhez szükséges ráfordítások fedezetét a társaság többi tagjának pénzbeli hozzájárulása biztosítja.

A *társaságnál* a beruházást az analitikus nyilvántartásokban a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értéken, a statisztikai adatszolgáltatáshoz szükséges megbontásban kell kimutatni.

Az *alapító tagnál* a gazdasági társaságba bevitt beruházásnak a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értékét kell befektetett eszközként kimutatni. Ezen beruházás ténylegesen kimutatott költségei és a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értéke közötti különbözettel a felhalmozott vagyont kell módosítani, a nyilvántartás szerinti értéknek a befektetett eszközök közé történő kivezetésével egyidejűleg, a felhalmozott vagyon és a befektetett eszközök között.

(Természetesen, a beruházáshoz kapcsolódó egyéb fejlesztési célú kifizetések, a beruházáshoz kapcsolódó le nem vonható általános forgalmi adó összegeit nem lehet a gazdasági társaságba bevitt eszközként kimutatni. Ha az alapító gazdálkodó szervezet a gazdasági társaságnál felmerülő egyéb fejlesztési célú kifizetések, beruházásokhoz kapcsolódó le nem vonható általános forgalmi adó fedezetére pénzeszközöket utal át, azt nem tekintheti befektetett eszköznek, mivel azok kifizetése a gazdasági társaságnál az adózott eredményt csökkenti. Ezért az így átutalt összegeket az alapító az adózott eredménye terhére vagy a felhalmozott vagyonát csökkentő tételként számolhatja csak el.)

A beruházás ráfordításai, költségei a tagnál kötelezően dokumentáltak, így az a beruházás társasági szerződésben, alapszabályban rögzítendő értéke meghatározásához rendelkezésre áll. Ettől az értéktől akkor célszerű eltérni, ha időközben a beruházás egyes elemei alapításkori utánpótlási árában változás következett be, vagy pedig – a beruházás korábbi szüneteltetése miatt – a beruházás műszaki, fizikai állapotában következett be romlás, amelyet pótlólag munkával és költséggel lehet csak helyreállítani.

B/c. **Vásárolt készletek**

A *gazdasági társaságnál* a társaságba bevitt anyagokat, fogyóeszközöket, gyártóeszközöket, göngyölegeket, árukat, alvállalkozói teljesítményeket (együtt: vásárolt készleteket) a társasági szerződésben, az alapszabályban – legalább az előbbi csoportosításban – rögzített értéken kell a megfelelő készletszámlán és analitikus nyilvántartásokban állományba venni.

Az *alapító tagnál* ezen vásárolt készletek ténylegesen (beszerzési áron, illetve az elszámolóár és az árkülönbözet összevont értékén) – eszközcsoportonként tételesen – kimutatott értéke és a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értéke közötti különbözettel a felhalmozott vagyont kell módosítani, a nyilvántartás szerinti értéknek a befektetett eszközök közé történő kivezetésével egyidejűleg, a felhalmozott vagyon és a befektetett eszközök között.

Ha az alapító a vásárolt készleteket nem a mérlegrendeletben előírtak szerint mutatja ki (pl. a leértékelést, a selejtezést nem hajtotta végre, vagy a fogyóeszközök elhasználódását nem a könyvvitel rendjéről szóló rendelet előírásai szerint számolta el stb.), akkor célszerű először a nyilvántartás szerinti értéket az előírásnak megfelelő értékre helyesbíteni a mér-

leg szerinti eredménnyel szemben. (A fejlett piacgazdasággal rendelkező országokban a felhalmozott vagyonnal szembeni leírás nem járt út, a vagyonnal szembeni leírás a tulajdonosi szemlélettől idegen!)

Az alapító tag – érvényes számviteli előírásaink szerint – összességében tényleges beszerzési áron mutatja ki a vásárolt anyagokat, az új fogyó- és gyártóeszközöket, az árukat, a használatuknak megfelelően a használt és használatban lévő fogyó- és gyártóeszközöket, betétdíjas áron a göngyölegeket, azokat ezen értékeken dokumentálni is tudja. Ettől az értéktől akkor célszerű eltérni, ha időközben a vásárolt készletek utánpótlási árában változás következett be.

Utánpótlási ár alatt azt az árat értjük, amelyért az alapításkor a társaságba bevitt anyag, fogyóeszköz, gyártóeszköz, göngyöleg, áru ténylegesen beszerezhető. Ez lehet a legutolsó beszerzési ár is, de a legutolsó ajánlati ár is.

Indokolt-e eltérni az utánpótlási ártól?

A vásárolt készletek meghatározó elemei (az anyagok, az áruk) a termelési, értékesítési folyamatban egyszer vesznek részt, értékük azoknak a termékeknek az önköltségében jelenik meg, amelyekhez azokat felhasználják, illetve beszerzési értékük áll szemben az eladási árral.

Ha a társasági szerződésben, alapszabályban magasabb értéken vesszük fel, mint az utánpótlási ár, akkor az anyagok felhasználásakor az előállított termékek önköltsége is magasabb lesz, az eladott áruk beszerzési értéke is, amellyel szemben a piacon kialakult eladási ár fog állni.

Piaci viszonyok mellett az eladási ár és az önköltség, az eladott áruk beszerzési értéke közötti különbözet kisebb nyereséget, esetleg veszteséget fog mutatni. Ez pedig a társaság tevékenységéről alkotott képet erőteljesen befolyásolhatja.

Ha viszont a társasági szerződésben, alapszabályban alacsonyabb értéken veszik fel, mint az utánpótlási ár, akkor – az előbbiek alapján – a társaság tevékenysége során nagyobb nyereséget realizál, de bajban lesz akkor, amikor már saját maga vásárolja meg az anyagot, az árut magasabb áron, mert magasabb lesz a készletek értéke, amihez viszont pótlólagos forrást (saját vagyont) kell előteremtenie a társaságnak.

(Ez a pótlólagos forrás hosszútávon csak a felhalmozott vagyon lehet. A felhalmozott vagyon az adózás utáni tiszta eredményből képződik. Az adózott eredményből több tiszta eredmény végső fokon az alapítók részesedését, osztalékát csökkenti.)

Nagyon fontos a körültekintés, a használat, a használhatóság mérlegelése a gazdasági társaságba bevitt fogyó- és gyártóeszközöknél. A jelenleg érvényes számviteli előírások a fogyó- és gyártóeszközökre vonatkozóan kötelező értékelési szabályokat adnak. Ezen eszközök tényleges piaci értéke a nyilvántartási értéktől (pl. fogyóeszközöknél az 50%-os elszámolóártól) lefele is meg felfele is eltérhet. Éppen ezért a fogyó- és gyártóeszközöket a könyv szerinti érték helyett az apport-listába valós értékükön kell felvenni, megjelölve azt is, hogy ezen eszközök használtak vagy újak, esetleg azt is, hogy az értékelésnél milyen költségelszámolási lehetőséggel, melyik elszámolási mód alkalmazásával számoltak.

A vásárolt készletek között *kiemelten kell foglalkozni a szellemi termékekkel,* szellemi alkotásokkal, elsősorban azért, mert *a szellemi alkotások többsége jelenleg még nem szerepel értékkel* az alapítók könyveiben, pedig azok nagymértékben hozzájárulnak, hozzájárulhatnak a gazdálkodás eredményességének növeléséhez.

A *gazdasági társaságnál* a társaságba bevitt *szellemi alkotásokat* a társasági szerződésben, *az alapszabályban rögzített értéken kell* a készletek között és az analitikus nyilvántartásban *állományba venni.*

A szellemi alkotás, a szoftvertermék csak akkor vehető fel a nem pénzbeli betét (hozzájárulás) részeként, ha az forgalomképes, azaz ha azt a társaság bármikor értékesíteni tudja. A szellemi alkotásokat, szoftvertermékeket ennek megfelelően külön is dokumentálni kell. Értékesíthető formába nem hozott szellemi alkotás, szoftvertermék a hitelezői érdek védelme érdekében – ilyen címen – a társasági vagyonba nem vehető fel.

Az *alapító tagnál* a szellemi termékek, szoftvertermékek könyvvitelben kimutatott nyilvántartás szerinti értéke és a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értéke közötti különbözettel a felhalmozott vagyont kell módosítani, a nyilvántartás szerinti értéknek a befektetett eszközök közé történő kivezetésével egyidejűleg, a felhalmozott vagyon és a befektetett eszközök között. Ha a társaságnak átadott szellemi alkotás, szoftvertermék nem szerepel értékkel az alapító tag nyilvántartásában, akkor a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értékkel a befektetett eszközök értékét a felhalmozott vagyonnal szemben kell növelni.

Ha az alapító tag apportként általa vásárolt szellemi alkotást (az iparjogvédelemben részesülő javak közül a szabadalom, a találmány, az ipari minta, a jogvédelemben nem részesülő, de titkosság révén monopolizált javak közül a know-how, a gyártási eljárás, a szoftverek tartoznak elsősorban ide), illetve vásárolt szoftvertermékét visz a gazdasági társaságba, annak a beszerzési, illetve a mindenkori értéke az alapítónál dokumentált, hiszen lehetősége van – érvényes előírásaink mellett – arra, hogy azt a fogyóeszközök között elkülönítetten nyilvántartsa.

Nincsen akadálya annak sem, hogy az alapító a saját termelésű szellemi alkotásokat, szoftvertermékeket közvetlen önköltségen a mérlegében kimutassa, s ezen az értéken dokumentálja. Természetesen a saját termelésű szellemi alkotásokat is alapítói vagyonként a gazdasági társaságba a tag beviheti.

A társasági szerződésben, az alapszabályban célszerű a tag által vásárolt szellemi alkotásokat, szofvertermékeket a tagnál dokumentált nyilvántartási áron (azaz a beszerzési ár és az elszámolt elhasználódás különbözetén) értékelve a vagyon eszközei között felvenni. Nincsen azonban akadálya annak, hogy ezen nyilvántartási ártól (értéktől) eltérően (akár annál magasabban, akár annál alacsonyabban) értékeljék, az értékelésnél azonban tekintettel kell lenni az általános szabályként leírtakon túlmenően, hogy az apportként átvett szellemi alkotások értékét (újnál maximum hat év alatt, használtnál maximum három év alatt) a költségek között el kell számolni, az éves szinten elszámolt összeggel csökkentve a tárgyév mérleg szerinti eredményét.

Amennyiben a vásárolt szellemi alkotások, szoftvertermékek az alapító nyilvántartásaiban értékkel már nem szerepelnek, akkor azok társasági szerződésben, alapszabályban rögzítendő értékét a velük elérhető hozam, nyereség tőkésítésével kell értékelni, figyelemmel arra is, hogy egyrészt az eszközök közé felvett szellemi alkotások, szoftvertermékek értékének költségkénti elszámolása az eredményt csökkenti, másrészt a vagyonnak ezen részétől is az átlagos mértékű osztalékot az alapítók joggal várják el.

A tag által rendelkezésre bocsátott, a tagnál saját termelésűnek minősülő szellemi alkotások, szoftvertermékek (amelyet a gazdasági társaságnál a vásárolt szellemi alkotások között kell nyilvántartásba venni) értékét célszerű a társasági szerződésben, az alapszabályban legalább a nyilvántartási áron (közvetlen önköltsége és elszámolt elhasználódása különbözetén) értékelve a vagyon eszközei közé felvenni. Indokolt lehet azonban az is, ha ettől az értéktől eltérnek, mert a várható értékesítés, a társaság által történő hasznosítás során elérhető árbevételből visszaszámítva reálisabb értékhez jutnak el. (A költségek közötti elszámolásra az előbbiekben leírtak vonatkoznak.)

A *magánszemély* által a gazdasági társaságba bevitt anyagokat, fogyóeszközöket, gyártóeszközöket, göngyölegeket, árukat a társasági szerződésben rögzített értéken kell az alapítói vagyon részeként kimutatni. A társasági szerződésben rögzített érték és a magánszemély által igazolt és bevétellel szemben költségként el nem számolt beszerzési érték közötti különbözetet, amennyiben a társasági szerződésben rögzített érték a magasabb, a gazdasági társaság köteles külön nyilvántartásba rögzíteni, s mindaddig kimutatni, amíg a magánszemély alapító a gazdasági társaságnak tagja.

B/d. **Saját termelésű készletek**

Az újonnan alapított *gazdasági társaságnál* a saját termelésű készletek nem értelmezhetők, ilyen címen eszközöket a nyitómérleg nem tartalmazhat. (A most alapított társaságnak nem lehet alapítása előtti saját termelésű készlete, amikor még nem létezett, akkor termelése sem lehetett.) Éppen ezért az alapítóknál saját termelésű készletnek minősülő eszközöknek a gazdasági társaságba történő bevitelekor azokat a gazdasági társaságnál a vásárolt eszközök között kell kimutatni és ennek megfelelően kell az analitikus nyilvántartásokban is szerepeltetni, a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített (az apport-listán részletezett) értéken.

Az újonnan alapított gazdasági társaságnak tehát saját termelésű készlete nem lehet, a gazdasági társaságba bevitt befejezetlen termelést, félkész termékeket, késztermékeket a gazdasági társaság

- kettős könyvvitelt vezető *alapítójának* értékesítésként (árbevételként) történő elszámolással,
- egyszerűsített kettős könyvvitelt vezető alapítójának a felhalmozott vagyonnal szemben.

kell a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értéken a befektetett eszközök között kimutatni. (Természetesen az árbevételként történő elszámoláskor a társaságba bevitt saját termelésű készletek közvetlen önköltségét az értékesítés elszámolt önköltségeként könyvelni kell.)

A gazdasági társaságba bevitt saját termelésű készleteket legalább a közvetlen önköltségen kell értékelni, és a kettős könyvvitelt vezetőknél árbevételként elszámolni.

A kettős könyvvitel vezetésére kötelezett alapító tag – érvényes előírásaink szerint – a befejezetlen termelés, a félkész termékek, a késztermékek értékét összességében az értékelés alapjául szolgáló önköltségen (általában közvetlen önköltségen) mutatja ki, ezen az értéken dokumentálni is tudja.

Tekintettel azonban arra, hogy a társaság csak a vásárolt készletek között veheti nyilvántartásba, célszerű ha nem a közvetlen önköltségen, hanem ezek fedezeti összeget is tartalmazó eladási árán történik a társasági szerződésben, az alapszabályban a tag által rendelkezésre bocsátott befejezetlen termelés, félkész termékek, késztermékek rögzített értékének meghatározása. *Ha nem eszerint járnak el,* akkor ezen termékek felhasználásakor, értékesítésekor ugyan nagyobb nyereséget realizálnak, de *ezen termékek utánpótlásakor* megnő a készletek értéke, amelyhez viszont *pótlólagos forrást kell biztosítani.*

Lehet a készletre vételi (vagyonként elismert) érték a közvetlen önköltségnek megfelelő érték is akkor, ha a társaság az adott eszközöket rendelkezésre bocsátó tagtól az adott termék termelését is átvette, s a későbbiek során a gazdasági társaságnál ugyanezen termékekből lesz saját termelésű készlet. (Ez esetben nincs, várhatóan nem lesz pótlólagos forrás-igény.)

Az egyszerűsített kettős könyvvitel vezetésére kötelezett alapítónál a könyvviteli nyilvántartásokban értékkel nem szerepel a befejezetlen termelés, a félkész és késztermékek, nem kell kimutatni a saját termelésű készletek közvetlen önköltségét. Itt a saját termelésű készletek értéke az előkalkulált, normák alapján meghatározott közvetlen önköltség alapján, illetve a várható eladási árból történő visszaszámítással (a később felmerülő költségeknek az eladási árból történő levonásával) határozható meg. Természetesen, ezek csak kiinduló adatok, a társaság által elfogadott (az apport-listán szereplő) értéket a társasági szerződésben, alapszabályban kell rögzíteni, és közvetlenül a felhalmozott vagyonnal szemben kell a befektetett eszközök között elszámolni. (Nincs szükség a technikai árbevétel elszámolására.)

Ha *a magánszemély* a gazdasági társaságba saját termelésű készleteket (befejezetlen termelést, félkész terméket, késztermékет) vitt be, akkor korábban – feltételezhetően – egyéni vállalkozó vagy vállalkozó volt. Erre feltétlenül tekintettel kell lenni a magánszemély által igazolt bekerülési érték elfogadásánál. Természetesen a magánszemély által a gazdasági társaságba bevitt saját termelésű készleteket is a társasági szerződésben rögzített értéken kell az alapítói vagyon részeként kimutatni.

A társasági szerződésben rögzített érték és a magánszemély által igazolt és bevétellel szemben költségként el nem számolt bekerülési érték közötti különbözetet, amennyiben a társasági szerződésben rögzített érték a magasabb, a gazdasági társaság köteles külön nyilvántartásba rögzíteni, s mindaddig kimutatni, amíg a magánszemély alapító a gazdasági társaságnak tagja.

B/e. **Vagyoni értékű jogok**

A társasági törvény szerint nem pénzbeli betét (hozzájárulás) lehet bármilyen, vagyoni értékkel rendelkező szellemi alkotás és vagyoni értékű jog. (A szellemi alkotásokról a vásárolt készleteknél már volt szó.)

A *vagyoni értékű jogok:* a bérleti jog, a szolgalmi jog, az egyéb értékelhető közreműködés pénzben kifejezett, pénzben kifejezhető értéke.

A *gazdasági társaság* a vagyoni értékű jogokat a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értéke mutatja ki könyveiben.

Az *alapító tag* apportként beviheti a gazdasági társaságba az általa használt bérlemények megvásárolt bérleti jogát is, de a bérleti jog – mint alapítói vagyon – elismerése mellett a társaság rendelkezésére bocsáthatja az általa használt bérleményeket is.

Ha a kezelésében (a tulajdonában) lévő ingatlant (épületet, építményt) a tag jogilag nem kívánja a társaságnak átengedni, s így a társaság ezen a címen nem tudja a vagyon eszközei közé felvenni, akkor ezen ingatlannak a társaság használatára történő átengedéséért a tag – nem pénbeli vagyoni hozzájárulásként – tőkésített bérleti díjat (általában tíz éves bérletnek a díját) viheti be a társaság alapítói vagyonába a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értéken.

A bérleti jog – mint nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás – értékének meghatározását jogszabályi előírás nem korlátozza, az általános szabályként leírtakon túlmenően azonban a következőket is figyelembe kell venni.

Jelenlegi előírásaink szerint a bérleti jog címén a vagyon eszközei közé felvett értékek után értékcsökkenést és költségként értékcsökkenési leírást elszámolni nem szabad, azaz ezen jogok értékesítéséig, selejtezéséig értékük nem változik.

(Értékesítésük esetén az értékesítés árbevételével szemben önköltségként a nyilvántartás szerinti érték jelenik meg. Selejtezéskor a nyilvántartás szerinti érték teljes összegében a mérleg szerinti eredményt csökkenti.)

A vagyoni értékű jogok közé egyéb immateriális javak (pl. goodwill, az alapító tag eszmei értéke, üzleti jó hírneve, szellemi potenciálja, teljesítőképessége stb.) is felvehető, azok értékelésénél, a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzítendő értéke meghatározásánál az előbbiekben leírtakat (elsősorban a forgalomképességet, a költségkénti elszámolás korlátait) feltétlenül figyelembe kell venni.

A gazdasági társaságba bevitt – *az alapító által használt és a gazdasági társaság rendelkezésére bocsátott bérlemények – megvásárolt bérleti jogát* a társasági szerződésben, az alapszabályban *rögzített értéken kell befektetett eszközként kimutatni,* a nyilvántartás szerinti érték és a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített érték közötti különbözettel a felhalmozott vagyont kell módosítani, a nyilvántartás szerinti értéknek a befektetett eszközök közé történő kivezetésével egyidejűleg, a felhalmozott vagyon és a befektetett eszközök között.

Ha a gazdasági társaságba bevitt, az alapító által használt és a gazdasági társaság rendelkezésére bocsátott bérleménynek bérleti jogát, továbbá ha az alapító kezelésében (tulajdonában) lévő, a gazdasági társaság használatára átengedett ingatlanok tőkésített bérleti díját alapítói vagyonként a gazdasági társaság többi tagja elismeri, akkor az így kialakított bérleti jognak a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értékét kell befektetett eszközként úgy kimutatni, hogy ezzel az összeggel a felhalmozott vagyon nő.

Érdekes, ma még szokatlan módon értelmeződik a vagyoni értékű jog a következő esetben:

A vállakozási nyereségadó törvény lehetővé teszi, hogy a véglegesen átadott vagyontárgyak után az átadó meghatározott vagy határozatlan ideig fix vagy mozgó részesedést kapjon. A szerződésben az átadó kiköthetí, hogy a véglegesen – térítés nélkül – átadott vagyontárgyak, véglegesen átadott pénzeszközök után hány évig és évenként mennyi részesedést fizet az átvevő. Kérdés az, hogy az alapító könyveiben értékkel nem szereplő (hiszen a végleges átadás a vagyonnal szemben történt) vagyoni értékű jog a gazdasági társaságba bevihető-e. (Nyilvánvaló, itt vagyoni értékű jogról van szó, mivel arra jogosítja fel a vagyontárgyak átadóját, hogy meghatározott ideig osztalékot kapjon.)

Véleményünk szerint, a véglegesen átadott vagyontárgyak utáni osztalékról, részesedésről a társaság javára történő lemondás, vagyoni értékű jogként elismerhető. Ezen jog értékének meghatározásánál azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy a vagyoni értékű jogoknál értékcsökkenés költségként nem számolható el, így a könyvekből csak a selejtezéskor vezethető ki, viszont a selejtezésig évenként rendszeres osztalékot, részesedést jelent, ami az adózott eredményt növeli.

A *magánszemély által* a gazdasági társaságba bevitt – általa korábban megvásárolt – szellemi alkotásokat, továbbá az általa használt és a gazdasági társaság rendelkezésére bocsátott bérlemények – megvásárolt bérleti jogát a társasági szerződésben rögzített értéken kell az alapítói vagyon részeként kimutatni.

A társasági szerződésben rögzített érték és a magánszemély által igazolt – bevétellel szemben költségként el nem számolt – beszerzési érték közötti különbözetet, amennyiben a társasági szerződésben rögzített érték a magasabb, a gazdasági társaság köteles külön nyilvántartásba rögzíteni, s mindaddig kimutatni, amíg a magánszemély alapító a gazdasági társaságnak tagja.

B/f. **Kötvények**

Nincs akadálya annak, hogy a tag nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként kötvényt vigyen be a gazdasági társaságba.

A *gazdasági társaságnál* a társaságba bevitt kötvényeket a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értéken kell a kötvények között kimutatni.

Az *alapító tagnál* a gazdasági társaságba bevitt kötvényeket a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értéken kell befektetett eszközként kimutatni, a nyilvántartás

szerinti (vételi, illetve név-) érték és a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített érték közötti különbözettel a felhalmozott vagyont kell módosítani, a nyilvántartás szerinti értéknek a befektetett eszközök közé történő átvezetésével egyidejűleg, a felhalmozott vagyon és a befektetett eszközök között.

A tagnál ismert és dokumentált a kötvények névértéke (vásárlás esetén annak vételi ára is). A társasági szerződésben, az alapszabályban rögzítendő érték meghatározásánál az adott kötvény piaci, tőzsdei megítélése mellett a kamat címén realizálható bevételt is célszerű figyelembe venni.

Az általános szabályként leírtakon túlmenően tekintettel kell azonban lenni arra is, hogy a kötvények esetleges továbbeladásakor vagy beváltásakor a társasági szerződésben, az alapszabályban elismert értéket az értékesítési bevételt, a névértéket csökkentő tételként kell elszámolni, a kötvények utáni kamat pedig csak a névérték alapján jár.

A *magánszemélyek által* vásárolt kötvényeket, részvényeket a társasági szerződésben rögzített értéken kell az alapítói vagyon részeként kimutatni, amennyiben azt a társaság nem pénzbeli hozzájárulásként elfogadja.

A társasági szerződésben rögzített érték és a magánszemély által igazolt vételi ár (ennek hiányában a névérték) közötti különbözetet, amennyiben a társasági szerződésben rögzített érték a magasabb a gazdasági társaság köteles külön nyilvántartásba rögzíteni, s mindaddig kimutatni, amíg a magánszemély alapító a gazdasági társaságnak tagja.

B/g. **Részvények**

Nincs elvi akadálya annak, hogy a tag – nem pénbeli vagyoni hozzájárulásként – a gazdasági társaságba a birtokában lévő részvényeket vigye be.

A *gazdasági társaságnál* a társaságba bevitt részvényeket a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értéken kell a részvények között kimutatni.

A *társaság tagjánál* a bevitt részvényt a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített értéken kell újabb befektetett eszközként kimutatni. A nyilvantartás szerinti (vételi szerződés szerinti, illetve név-) érték és a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített érték közötti különbözettel a felhalmozott vagyont kell módosítani a nyilvántartás szerinti értéknek az újabb befektetett eszközök közé történő átvezetésével egyidejűleg, a felhalmozott vagyon és a befektetett eszközök között.

A vagyoni hozzájárulásként a társaságba bevitt részvény alapszabályban társasági szerződésben rögzítendő értékének megállapításánál több szempontot, körülményt célszerű mérlegelni. Ezek egymással ellentétesek is lehetnek attól függően például, hogy a részvényt a társaságra átruházó tag vagy a társaság sajátos érdekei oldaláról közelítjük a kérdést, illetve jelen van egyfajta „rizikófaktor" is, elsősorban a társaság oldaláról. A különböző lehetséges mérlegelési szempontok közül csak néhányat emelünk ki:

– a tagnak, és a társaságnak is érdeke, hogy a részvény piaci, tőzsdei megítélését (vételi árfolyamát), továbbá a részvények névértéke alapján kapott, várható osztalékot figyelembe vegyék;
– a tagnál is, a társaságnál is megjelenik az érdekeltség a „felértékelésben", de több szempont is szólhat ellene, mint például az, hogy a részvény társasági szerződésben, alapszabályban elismert értéke alapvetően holt tőke, pénzzé történő átváltása jelentős mértékben függ a részvény forgathatóságától, a forgatás gyakoriságától;
– a névértéket jóval meghaladó érték megállapításánál célszerű mérlegelni, hogy a társaság osztalékot csak a névérték után kap, továbbá azt, hogy a részvény esetleges eladásakor az alapszabályban, társasági szerződésben elismert értéket az értékesítési bevételt csökkentő tételként kell elszámolni, ami a társaság eredményét módosítja;
– mérlegelési szempont lehet az is, hogy a részvénytársaság megszűnésekor a vagyonát jelentő eszközök költségeket meghaladó értékesítési bevételét a részvények névértéke alapján fizetik ki a részvényesek számára, amiből következik, hogy a részvény nyilvántartás szerinti értéke és a részvénytársaság megszüntetését követően kapott érték különbözete a társaság mérleg szerinti eredményét módosítja.

B/h. **Máshol befektetett eszközök**

A részvényekhez hasonlóan a gazdasági társaságba nem pénzbeli hozzájárulásként bevihető a tagnak más gazdasági társaságba, leányvállalatba befektetett eszköze is. A mérlegelés szempontjai lényegében megegyeznek a részvényeknél leírtakkal.

3. **A társaságnak apporton kívül átengedett eszközök**

Gyakran előfordul, különösen gyáregységek, részlegek, boltok, áruházak stb. társaságba történő bevitelekor, egyszemélyes társaságok alapításakor, hogy a gyáregységek, részlegek, boltok, áruházak stb. használatában lévő valamennyi eszközt nem tudják alapítói vagyonként rendelkezésre bocsátani. (Például az állami vállalat minden egyes gyáregységéből gazdasági társaságot, leányvállalatot alapít. A vállalat összes eszközét átadja az alapított szervezeteknek, de azzal azonos összegű vagyont nem tud átadni, mert nincs akkora saját vagyona, mert általában a vállalati eszközök egyrészét a kölcsönforrások finanszírozzák.)

A gazdasági társaságok nyitómérlegében – mint már volt róla szó – a források között csak az alapítói vagyon (alaptőke, törzstőke stb.) szerepelhet. Ezzel szemben vannak az alapítói vagyon részeként átadott vagyontárgyak, eszközök társasági szerződésben, alapszabályban rögzített értékükön.

Amennyiben a társasági szerződésben, alapszabályban rögzített értékű és az apport-listán szereplő eszközökön túlmenően eszközöket kíván az alapító a társaságnak átadni, akkor ezt az értékesítésre-vásárlásra vonatkozó előírások alapján, a nyitás után, a folyó könyvelés keretében teheti meg.

Például a működésnek fontos feltétele, hogy a működés megkezdésekor megfelelő nagyságú, összetételű anyag-, illetve árukészlet álljon rendelkezésre. A társaságra háruló beszerzést könnyíti meg az alapító azzal, hogy az eszközei között szereplő anyagokat, árukat a társaság felé – az általános előírásoknak megfelelően – értékesíti, természetesen az általános forgalmi adó felszámításával, a külön szerződésben rögzített eladási áron és fizetési feltételekkel.

Ilyen ügyletek lebonyolítása az alapító és a társaság számára is előnyökkel jár: az alapító az értékesítést árbevételként, a nyilvántartási értéket elszámolt önköltségként, a felszámított általános forgalmi adót fizetendő összegként mutatja ki, de nem a vevőkkel, hanem a társasággal szembeni követelésként, a társaság pedig a beszerzett eszközöket készletre veszi, a fizetendő általános forgalmi adót előzetesen felszámítottként kezeli, de nem a szállítókkal, hanem a társaság tagjával szembeni tartozásként.

A rövid lejáratú forgóeszköz-hitelnek a társaságra történő átcedálásához is kapcsolódhat értékesítés. Ez esetben az alapítónál a külön szerződésben meghatározott eszközöket értékesítik a társaság részére az általános szabályok szerint, a szerződésben rögzített (az átcedált hitellel azonos összegű) eladási áron, de a vevő követeléssel (a társaság tartozásával) az átcedált hitelt törlesztik, a társaság pedig a beszerzés értékét az általános szabályok szerint számolja el, de a szállítói követelést hitel folyósításra váltja át.

Szervezeti egységekből történő társaság alapításoknál igen gyakran előfordul, hogy a szervezeti egység korábbi vevőitől járó összeg behajtásával, a vevőkkel szembeni kötelezettségek teljesítésével, illetve a szállítói követelések kiegyenlítésével az új társaságot bízzák meg. Ez esetben az alapítóval történő pénzügyi rendezésig a társaság elszámolási számlán mutatja ki az egyenleget.

Szervezeti egységekből történő társaság alapításoknál a folyó könyvelés keretében átadhatók a munkavállalókkal kapcsolatos aktív és passzív elszámolási számlák is azzal, hogy egyenlegük a társaság és az alapító között pénzügyileg rendezendő és ennek megfelelően az egyenleget mind a társaságnál, mind az alapítónál elszámolási számlán kell kimutatni.

Kovácsné Egedi Éva

X.

A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK ADÓZÁSA, A VÁLLALKOZÁSI NYERESÉGADÓ TÖRVÉNNYEL KAPCSOLATOS TUDNIVALÓK

A vállalkozási nyereségadóról szóló 1988. évi IX. törvény 1989. január 1-jével lépett hatályba, amely azóta egyszer módosult. Az 1990. január 1-től végrehajtott változtatásokat az 1989. évi XLIV. törvény tartalmazza (a továbbiakban együtt: *VÁNYA törvény*).

A VÁNYA törvényt közvetlenül kiegészítő, de csak meghatározott ideig és feltételek mellett érvényes fontos szabályokat tartalmaz *a vállalkozási nyereségadóról és a magánszemélyek jövedelemadójának módosításáról szóló törvények hatálybalépésével kapcsolatos átmeneti rendelkezésekről és egyes jogszabályok hatályon kívül helyezéséről szóló 1988. évi X. számú törvény* (a továbbiakban: *átmeneti adótörvény*).

A VÁNYA törvény kihirdetésével – ideértve az alanyi kör 1990. évi bővülését is – szervezeti formától, szakágazati besorolástól függetlenül minden gazdálkodó szervezet, gazdasági társaság stb. nyereségadót köteles fizetni, ha vállalkozási tevékenységet végez.

A vállalkozási tevékenységet a VÁNYA törvény 1. §-ának (1) bekezdése definiálja. Ennek alapján *vállalkozási tevékenység a nyereség- és vagyonszerzés céljából üzletszerűen termelő vagy szolgáltató tevékenység folytatása.*

1. A VÁNYA törvény lényege, legfontosabb alapelemei

A VÁNYA törvény az adókötelezettség *keletkezését* a vállalkozási tevékenység végzéséhez köti.

A vállakozási *nyereségadót* minden adóalany – a rá vonatkozó eredménymegállapítási rendszer szerint megállapított – *eredménye után köteles fizetni.*

A nyereségadó mértéke egységes, csak a realizált eredmény nagyságától függően differenciálódik, amennyiben a nyereségadó-alap meghatározott értékhatárig (3 millió forintig) terjedő része után alacsonyabb (35%-os), az azon felüli része után magasabb (40%-os) kulccsal kell az adót kiszámítani.

A számított adó összegét különböző adókedvezmények mérséklik. Ezek közös jellemzője, hogy – szinte kivétel nélkül – meghatározott tevékenység arányában automatikusan megilletnek minden adóalanyt. Adókedvezmény többféle jogcímen is elérhető, de csak a ténylegesen fennálló adókötelezettség mértékéig vehető figyelembe (dotáció nem jár, illetve a kedvezmény a következő évekre nem vihető át).

A vállakozások *vagyoni eszközeinek egységes saját finanszírozó forrása a vagyon,* amelyen belül megkülönböztetik a tőketulajdonosok által befektetett részt (alapítói vagyon), a működés során képződő vagyoni részt (felhalmozott vagyon) és a tartalékolt tőkét (tartalékvagyon).

Az adózási rendszerbe *beépül egy bértömegszabályozási elem is,* amennyiben – meghatározott körülmények között – az előző évihez mért bértöbblet után meg kell fizetni a nyereségadót. (Ha a mérleg szerinti bérköltség a 20 millió Ft-ot meghaladja).

Egységesült az osztalékok adórendszerbeli kezelése; a befektető tőketulajdonosokra tekintet nélkül osztalék csak adózott nyereségből fizethető. Az átállást a magántőke befektetések utáni osztalékra átmenetileg – utoljára 1991-ben – biztosított *nyereségadó kedvezmény segíti.*

A VÁNYA törvény legfontosabb alapelemei:

- az adóalanyok köre,
- a vállalkozási nyereségadó kötelezettség tartalma, keletkezésének időpontja,
- az adóköteles eredmény megállapításának rendszerei,
- a vállalkozási nyereségadó vetítési alap kiszámításának rendje,
- a számított adó és az azt mérséklő adókedvezmények,
- az adózott eredmény,
- a tiszta eredmény,
- a vagyon és a vagyoni eszközök finanszírozásának elvei, a vagyoni eszközök állományában bekövetkező változások elszámolásának a rendje.

Mondanivalónkat a továbbiakban ezek köré az alapelemek köré csoportosítjuk, valamennyit részletesen ismertetjük. A csoportosítás a törvény szerkezetét is követi, de a jobb érthetőség kedvéért attól el is térünk, amikor az egyes alapelemekhez logikusan kapcsolódó összes előírásról egy helyen igyekezünk szólni.

2. A vállalkozási nyereségadó alanyai

Elvileg mindenki adóalany szervezeti formától, szakágazati besorolástól, szektorális hovatartozástól stb. függetlenül, aki nyereség- és vagyonszerzés céljából üzletszerűen termelő vagy szolgáltató tevékenységet (vállalkozási tevékenységet) ellenérték fejében folytat. Az egyéni vállalkozók kivételével (ezekre majd külön kitérünk) minden vállalat, szövetkezet, gazdasági társaság (a külföldiek részvételével működőek is), vállalkozási tevékenységet is végző szervezet stb. a törvény hatálya alá tartozik.

Nem feltétlenül vonatkozik azonban az adótörvény összes előírása minden – a vállalkozási tevékenysége után a nyereségadó megfizetésére kötelezett – szervezetre, vállalkozásra stb.
A VÁNYA törvény hatályát tekintve a nyereségadó megfizetésére kötelezetteket három csoportba sorolhatjuk:

a) azok a vállalkozások, amelyekre nézve kötelezően kiterjed az adótörvény hatálya, valamennyi előírását tekintve (adóalanyok);
b) azok, amelyek saját döntésük alapján választhatják azt, hogy az adótörvény alanyaivá válnak (feltételesen adóalanyok);
c) azok az egyéb szervezetek, jogi személyek stb., amelyek csak meghatározott feltételek mellett és csak a nyereségadó-fizetési kötelezettség tekintetében, de ekkor már kötelezően adóalanyokká válnak (korlátozott adóalanyok).

Az egyes csoportokat tekintsük át részletesebben is!

ad a) Adóalanyok

Ezek körét a VÁNYA törvény 2. §-a (1) bekezdésének a)–d) pontjában tételesen felsorolják, így adóalany:

– az állami vállalat,
– a tröszt vagy a tröszti vállalat (attól függően az egyik vagy a másik, hogy a létesítő határozat miként rendelkezik),
– az egyéb állami gazdálkodó szerv,
– a szövetkezet, függetlenül attól, hogy a hagyományos, vagy kisszövetkezeti formában működik (a lakásszövetkezet kivételével),
– a szövetkezeti vállalat
– az egyes jogi személy vállalata, társadalmi szervezetek, egyesületek vállalatai,
– a leányvállalat,
– a pénzintézet (de *nem* adóalany a Magyar Nemzeti Bank, az Állami Fejlesztési Intézet és a Pénzintézeti Központ), – a vízgazdálkodási társulat (kivéve a víziközmű társulatot).

Az adóalanyok körébe tartozik továbbá:

– az ipari és szolgáltató szövetkezeti szakcsoport, a mezőgazdasági szakcsoport,
– a kistermelők szövetkezete,
– a felsőoktatási intézményekben működő iskolai szövetkezeti csoport,
– a magánszemélyek jogi személyiséggel rendelkező munkaközössége, a jogi képviseletet ellátó munkaközösségek (pl. ügyvédi munkaközösség) kivételével.

Az itt felsorolt adóalanyok 1988-ban valamennyien a vállalkozói adóról szóló tvr. hatálya alá tartoztak, azon belül azonban más-más mértékű adómentességet élveztek (a nyereségből 100–200 ezer forint, illetve meghatározott esetekben a nyereség egésze adómentes volt); ilyen eltérések a nyereségadó törvényben már nincsenek.

A magánszemélyek jogi személyiséggel rendelkező munkaközössége gyűjtőfogalom alatt az adótörvény hatálya alá tartozó *adóalanyok* a következők:
– gépjárművezető-képző munkaközösségek,
– zeneoktatói munkaközösségek,
– tánctanítói munkaközösségek,
– képző-, ipar-, fotó- és ipari tervezőművészeti munkaközösségek.

Az adótörvény 2. §-a (1) bekezdésének b) pontja mondja ki a társasági törvény 2. §-a alá tartozó gazdasági társaság adóalanyiságát. Ennek megfelelően az *adótörvény hatálya kiterjed:*

- a közkereseti társaságra, és annak alfajaira a gazdasági munkaközösségre és a jogi személy felelősségvállalásával működő gazdasági munkaközösségre is,
- a betéti társaságra,
- az egyesülésre,
- a közös vállalatra,
- a korlátolt felelősségű társaságra és
- a részvénytársaságra.

A felsorolt adóalanyok közül az első bekezdésben megjelöltekre – már amelyik létező forma volt – 1988-ban a vállalkozói adóról szóló tvr., a többiekre a gazdálkodó szervezetek jövedelemszabályozásáról szóló rendeletek hatálya terjedt ki (a betéti társaság kivételével).

ad b) Feltételesen adóalanyok

Ebbe a körbe azok az egyéni vállalkozók tartoznak, amelyeknek egyébként a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló 1989. évi XLV. törvény előírásai szerint kellene adózniuk, de – saját döntésük alapján – *átjelentkeznek a VÁNYA törvény hatálya alá* (adóalanyiságuknak tehát ez az *átjelentkezés a feltétele*).

Ebbe a körbe tartozik:
- a kisiparos, a kiskereskedő, (Egyéni vállalkozó)
- a jogi személy részlegét szerződéses rendszerben üzemeltető magánszemély,
- 1990-től az a mezőgazdasági kistermelő, akinek az e tevékenységéből származó éves bevétele az 500 ezer forintot meghaladja.

A felsoroltak tehát választhatnak, hogy a személyi jövedelemadó vagy a VÁNYA törvény szerint akarnak-e adózni. Ha azonban a VÁNYA mellett döntenek, akkor e törvény valamennyi előírását – a törvényben meghatározott sajátosságokkal – alkalmazniuk kell.

Fontos szabály, hogy a VÁNYA törvény szerinti adózás mindig a naptári évet követő évre választható, de ekkor az egyéni vállalkozót a döntése már egész évre kötelezi. Vagyis évközben nem lehet adózási formát változtatni akkor sem, ha az éppen választott forma alkalmazása egyébként nem lenne kötelező.

ad c) Korlátozottan adóalanyok

Ide tartoznak azok a különböző szervezetek, jogi személyek stb., amelyeket a VÁNYA törvény 3. §-ában tételesen felsorol, tehát:
- a lakásszövetkezet,
- a társadalmi szervezet (pl. tömegmozgalom, egyesület),
- az alapítvány,
- a költségvetési szerv 1990-től,

– a jogi személyiséggel rendelkező jogi képviseletet ellátó munkaközösség (jogtanácsosi irodák és munkaközösségek, ügyvédi munkaközösségek és ügyvédi kamarák, egyetemi oktatók jogi oktatói munkaközösségek),
– a víziközmű társulat.

Ezekre nézve közös szabály, hogy csak akkor válnak adóalannyá – és csakis a nyereségadó fizetési kötelezettség tekintetében –, *ha vállalkozási tevékenységet végeznek és azon nyereséget realizálnak.*

Az adótörvény hatálya *rájuk nézve tehát csak korlátozottan terjed ki;* előírásai közül csak a törvény 12. §-ában meghatározott adókötelezettségnek kell eleget tenniük, beleértve azt is, hogy igénybe vehetik természetesen a nyereségadóval kapcsolatos kedvezményeket is.

Egyébként gazdálkodásuk rendjét (pl. bevételek és ráfordítások kimutatása, a vállalkozásnak minősülő tevékenység meghatározása, a vállalkozási tevékenységükön realizált eredmény megállapítása) külön jogszabályok határozzák meg.

A jogi képviseletet ellátó munkaközösségekre azonban már a nyereségadó törvény [32. §-a (1) bekezdésének b) pontjában] kimondja, hogy kizárólag az tekinthető náluk vállalkozási tevékenységnek, ami nem tartozik az ügyvédi-jogtanácsosi díjszabásról szóló jogszabályban meghatározott tevékenységek körébe.

A „különleges elbírálás" magyarázata a korlátozottan adóalanyok objektív működési sajátosságaiban rejlik. Döntő többségük eleve úgy jön létre, hogy nem szándékoznak vállalkozási tevékenységet végezni, de adott esetben kiegészítő jelleggel módjuk nyílik rá. Ezt a jogszabályok nem tiltják meg számukra, az viszont indokolt, hogy – sajátos körülményeikhez igazodóan – üzleti tevékenységükön realizált nyereségük után adót fizessenek.

Ez nemcsak a piac többi résztvevőjével szemben „igazságos" megoldás, hanem azt is megakadályozza, hogy üzleti vállalkozást – az adó megkerülése érdekében – „nonprofit" szervezet keretei közé lehessen bújtatni.

A felsoroltak között olyanok is vannak amelyeknél a piac valójában nem működik, mert pl. díjtételeiket központilag szabják meg, tehát bevételeikből nyereség nem, vagy csak igen szerény mértékben képződhet. Vállalkozásnak tehát ilyen értelemben nem tekinthetők (pl. jogi képviseletet ellátó munkaközösség).

3. A nyereségadó kötelezettség tartalma, keletkezésének időpontja

Az adókötelezettség – a VÁNYA törvény 1. § (2) bekezdése alapján – nemcsak az adótörvényben meghatározott adófizetési kötelezettséget foglalja magában, hanem a különböző jogszabályokban meghatározott bejelentési, nyilvántartási, könyvvezetési, mérlegkészítési, adóbevallási, adómegállapítási és adatszolgáltatási kötelezettséget is.

Ez azt jelenti, hogy az adókötelezettség napján a vállalkozásra nézve kötelezően érvénybe lép minden olyan rendelkezés hatálya, amely az adókötelezettség részét képező bármilyen egyéb kötelezettségre (pl. számvitel) vonatkozik.

A VÁNYA törvény 1. §-ának (3) bekezdése kimondja, hogy az adókötelezettség a vállalkozási tevékenység megkezdésének napján kezdődik, és a vállalkozási tevékenység megszűnésének napjáig tart.

A gyakorlatban számtalan olyan eset fordulhat elő azonban, amikor ezt az előírást nem feltétlenül lehet mechanikusan értelmezni, alkalmazni. Néhány esetet – csak példaszerűen – megemlítve:

– előfordulhat, hogy a gazdasági társaság társasági szerződését pl. már a tárgyév novemberében-decemberében megkötik, de a cégbírósági bejegyzés csak a következő év, pl. februárjában történik meg. A társasági törvény előírásainak megfelelően a társaság ebben az esetben – az átmeneti időszakra érvényes sajátos felelősségi szabályok mellett – a társasági szerződés megkötésének napjától létrejöttnek tekintendő. Ettől függetlenül nem keletkezik nyereségadó-kötelezettsége (beleértve mindent, mi a fogalomkörbe tartozik), ha nem kezdi meg vállalkozási tevékenységét, amíg a cégbírósági bejegyzés nem történik meg. A nyereségadó-kötelezettség szempontjából az ilyen társaság még „nem létezik";

– előfordulhat az is, hogy a gazdasági társaság cégbírósági bejegyzését követően még nem termelő, illetve szolgáltató (vállalkozási) tevékenységet folytat, hanem felkészül annak végzésére (beruházásokat hajt végre, megbízási szerződéseket, üzleteket köt, fogyóeszközöket, berendezéseket, árukészletet vásárol stb.). Bár a VÁNYA törvény erre nem tér ki külön, értelemszerűen már nyereségadó kötelezettség keletkezik.

Ezek ugyanis olyan tevékenységek, amelyek a működés során a gazdasági (vállalkozási) tevékenység szerves részét képezik. Legfeljebb annyi sajátossága van ennek a szakasznak, hogy a társaság még nem értékesít, nem realizál árbevételt. Ráfordításait el kell számolnia, a szállítóit ki kell elégítenie, munkabért és társadalombiztosítási járulékot kell fizetnie, ha alkalmazottakat foglalkoztat stb. Amíg árbevétele nincs, addig a vagyonát költi el. Ha a költségeit finanszírozza a vagyonából, akkor ez persze azzal jár, hogy vesztesége keletkezik, amelyet majd később – ha már realizált – a bevételeiből kell pótolnia (ezért is van jelentősége a két éves veszteségelhatárolási lehetőségnek, amelyről később még lesz szó).

Ha a társaság csakis és kizárólag beruházási tevékenységet végez – tehát minden ráfordítását aktiválhatja – akkor elvileg nem lehet veszteséges (a saját vállalkozásban végzett vállalkozások teljesítményértékeinek elszámolására vonatkozó árbevételt számolhat el), ha a vagyona elégséges finanszírozó forrást jelent, illetve ha hitellel kiegészíti azt; feltéve, hogy kap ilyen hitelt valamilyen pénzintézettől, vagy a társaság valamelyik tőkeerős tagjától. A működő társaság már saját nevében is vehet fel hitelt: ez más eset, mint az, amikor a létesítéshez szükséges forrást (vagyoni betétet) a tag pótolja ki az ő saját nevében felvett hitellel.

Általában kimondható tehát, hogy a vállalkozási nyereségadó kötelezettség – a cégbírósági bejegyzés konstruktív hatályától függetlenül – attól a naptól kezdődően már fennáll, amikor a társaság neve alatt „de facto" a működést, gazdasági tevékenységet megkezdi függetlenül attól, hogy az a társaság későbbiekben megkezdett, szűkebben értelmezett vállalkozási (alap) tevékenységébe beletartozik-e vagy sem.

Amellett, hogy mikor keletkezik, igen fontos, hogy *meddig tart a nyereségadókötelezettség.* Erről a VÁNYA törvény 1. §-ának (3) bekezdése rendelkezik, mely szerint *a vállalkozási tevékenység megszűnése nem érinti az annak korábbi folytatásából származó adókötelezettséget.*

Ez az előírás azt jelenti, hogy a jogi szempontból már megszűnt (cégnyilvántartásból törölt) társaság a *nyereségadókötelezettség szempontjából mindaddig „létezik"*, amíg a működése során keletkezett tartozásait nem rendezte, be nem folyt követelései vannak. Az ilyen társaság a pénzügyileg realizált bevételeiből először rendezheti a tartozásait, a keletkezett nyereségből meg kell fizetnie a vállalkozási nyereségadót és az azon felül megmaradó összeget oszthatja fel a volt tagok között. A nyereségadó kötelezettsége teljesítéséért a megszűnt társaság (volt tagjai) éppen úgy felelnek – a jogi háttér konkrétumainak részletezésétől itt most eltekintve –, minta a társaság még működne.

4. Az adóköteles eredmény megállapításának rendszerei

A vállalkozási nyereségadó a vállalkozásra (adóalanyra) előírt eredménymegállapítási rendszer előírásai alapján meghatározott – a törvény előírásainak megfelelően módosított – eredmény pozitív előjelű összege, tehát a nyereség után kell fizetni (törvény 4. §-a).

A VÁNYA törvény – az adóalany éves árbevételének a nagyságától függően az eredménymegállapítási rendszer három fokozatát rögzíti (5–6. §):

a) a legegyszerűbb fokozat, tehát az egyszeres könyvvitel alkalmazható akkor, ha a *nem jogi személyiségű adóalany* éves árbevétele nem haladja meg a 25 millió forintot,
b) az egyszerűsített kettős könyvvitel előírásait kell alkalmazni minden jogi személy adóalanynak, ha éves árbevétele nem éri el a 250 millió forintot (az a) pontban foglaltak kivételével),
c) a hagyományos kettős könyvvitel előírásait kell alkalmazni akkor, ha az adóalany éves árbevétele a 250 millió forintot meghaladja.

Még mielőtt bárki félreértené – elsősorban azok, akik nem járatosak a számvitelben – itt nemcsak egyszerűen arról van szó, hogy milyen nyilvántartásokat kell vezetni.

A könyvviteli előírások különböző fokozatai ennél többet jelentenek, amelyek következtében a megállapított mérlegeredmény tartalma is más-más (pl. a ténylegesen, pénzügyileg is realizált, vagy – leegyszerűsítve – az összes leszámlázott követelés és tartozás egyenlegként kimutatott eredményt).

Általános érvényű előírás, hogy

- az előírt helyett az adóalany saját választása szerint alkalmazhatja a magasabb árbevételi értékhatárhoz kapcsolódó eredménymegállapítási rendszert (tehát pl. naplófőkönyv helyett kettős könyvvitelt),
- ha az adóalany éves árbevétele legalább 15%-kal meghaladja az egyes fokozatoknál előírt felső határt, akkor az adóbevallás benyújtását követő évben kötelező átállnia a következő fokozatra,
- a magasabb árbevételi értékhatárhoz kapcsolódó fokozatra a naptári év első napjától kell átállni és azt az adóhatóságnál már az átállást megelőzően írásban be kell jelenteni.

Néhány fontos dologra felhívjuk a figyelmet, így:

a) A VÁNYA törvény 5. §-a (3) bekezdésének előírásai alapján az egyszeres könyvvitelen (naplófőkönyv) alapuló eredménymegállapítási rendszert a 25 millió forintos árbevételi értékhatár alatt is csak a következő adóalanyok alkalmazhatják:

- a közkereseti társaság, a betéti társaság,
- a szakcsoportok és a felsőoktatási intézményekben működő iskolai szövetkezeti csoportok, a kistermelők szövetkezete,
- a magánszemélyek jogi személyiséggel rendelkező munkaközösségei, továbbá
- az adótörvény szerinti adózást saját döntés alapján választó egyéni vállalkozók;

b) azoknál az adóalanyoknál, amelyeknek az éves árbevétele ugyan nem haladja meg a 25 millió forintot, de nem tartoznak az előző bekezdésben felsoroltak közé, az egyszerűsített kettős könyvvitel alkalmazása kötelező;

c) az árbevétel tartalmát a VÁNYA törvény 29. §-ának a) pontjában leírtak szerint kell értelmezni, tehát pl. az alvállalkozói teljesítmények nem vonhatók le. Az ÁFA levonására azért hívjuk csak fel a figyelmet, mert a vállalkozási tevékenység ellenértékének pénzben kifejezett összege (bevétel) a befizetendő ÁFÁ-t is még magában foglalja;

d) A VÁNYA törvény 29. §-ának b) pontja külön határozza meg a bevétel fogalmát, ami már szélesebb tartalommal bír, mint az árbevétel. Az értékhatároknál a különféle egyéb bevételeket nem kell figyelembe venni, továbbá azokat a bevételeket sem, amelyeket akár az adózott eredménnyel, akár a vagyonnal szemben közvetlenül kell elszámolni (pl. kapott osztalékok, véglegesen átvett pénzeszközök, lejegyzett és befizetett részjegy, vagyonjegy ellenértéke);

e) a VÁNYA törvény 5. §-ának (4) bekezdése, valamint 25. §-a (3) bekezdésének 1) pontja és a (4) bekezdés j) pontja alapján az eredménymegállapítási rendszer megváltozásakor a számviteli szabályok alapján kimutatott saját termelésű készlet és a befejezetlen termelés értékét a felhalmozott vagyonnal szemben (±) kell elszámolni.

5. A vállalkozási nyereségadó vetítési alapja, kiszámításának rendje, általános levezetési sémája

A VÁNYA törvény előírásainak megfelelően megállapított eredmény (ld. előző pontban leírtak) még nem azonos az adóalapul szolgáló eredménnyel, ezt még számtalan egyéb összeg módosítja.

A módosító tételek három fő csoportba sorolhatók:

a) a VÁNYA törvény 8–9. §-a tartalmazza azokat a tételeket, amelyek közvetlenül a megállapított eredménnyel szemben számolhatók el;

b) A VÁNYA törvény 10–11. §-ai azokat, amelyek elszámolása bevételként, illetve ráfordításként már az eredmény megállapítása során megtörtént, vagy elszámolásuk az adózott eredményt terheli, de adóalapot módosító tételként figyelembe veendők (korrekciós tételek);

c) az adóalap meghatározásánál figyelembe veendő olyan összegek, amelyekről az átmeneti adótörvény rendelkezik. Ezek mind olyanok, amelyek nem tartoznak a VÁNYA törvényben kialakított konstrukcióba, tehát *nem tartós elemei* annak. Figyelembevételük vagy csak egy évben, vagy meghatározott időpontig lehetséges.

Az adóalap meghatározása – az előzőekre tekintettel – legalábbis addig, amíg az átmeneti előírásoknak az érvénye le nem jár, nem egyszerű feladat.

Ehhez kíván segítséget nyújtani a *következő általános levezetési séma, amelyben egyes tételekhez rövid magyarázatot is fűzünk.*

Egész biztos, hogy a közölt sémának nem minden tétele olyan, ami az adóalanyok széles körét érinti, arra azonban alkalmas a levezetés, hogy a jogszabályi előírásokban való eligazodást elősegítse.

A levezetési séma kiindulási pontja a megállapított eredmény. Ezt az összeget növelik, vagy csökkentik az adóalap kiszámításánál figyelembe vehető – vagy kötelezően elszámolandó – összegek.

Ha például az eredmény pozitív előjelű, azaz a vállalkozás nyereséges, akkor a negatív előjellel jelölt tételek az adóalapul szolgáló nyereséget csökkentik.

Ha viszont az eredmény negatív előjelű, azaz a vállalkozás veszteséges, akkor a negatív előjellel jelölt, kötelezően elszámolandó összegek a veszteséget növelik. Ilyen esetben azonban természetesen már nem jelent semmiféle kedvezményt az, ha az adóalapból elvileg le lehetne írni bizonyos összegeket (ezek a korrekciós tételek).

Az adóalapcsökkentésnek – ha az adókedvezmény biztosítását szolgálja – is vannak korlátai; legfeljebb olyan mértékig lehet élni az ilyen lehetőséggel, amilyen összegekre a nyereség (kötelezően elszámolt összegek után) még fedezetet nyújt.

Természetesen nyereségadót csak akkor kell fizetni, ha minden módosító tétel (±) figyelembevétele után az adóalapul szolgáló összeg pozitív előjelű!

Az viszont előfordulhat például – éppen az adóalapot módosító tételek miatt –, hogy a fizetendő nyereségadó összege meghaladja a kimutatott nyereség összegét és emiatt az adózott eredmény negatív előjelű lesz.

A következőkben először az általános levezetési séma „vázát" ismertetjük, majd azt követően fűzünk részletesebb magyarázatot azon tételeihez, amelyeknél az szükségesnek látszik.

A vállalkozási nyereségadó alapja, levezetésének általános sémája

1. Megállapított eredmény (az adóalanyra érvényes eredménymegállapítási rendszer előírásai szerint ±)

2. A megállapított eredménnyel szemben elszámolható (módosító) tételek ±)
   2.1. A VÁNYA törvény előírásai alapján
      a) elhatárolt veszteség összege (±)
      b) állami alapjuttatás után fizetendő mozgó járadék összege (–)
   2.2. Az átmeneti adótörvény előírásai szerint
      a) az 1988. évet megelőzően keletkezett mérleg szerinti veszteség rendezésére felvett hitel törlesztő részletével azonos összegben a veszteség elszámolása (–)
      b) a külföldi részvétellel működő gazdasági társulásnál a kockázati alap maradványa, legkésőbb 1990. december 31-ig (+)
      c) a járadékfizetési kötelezettséggel járó állami alapjuttatás évi járadékának az alapjuttatás egy évre eső összegét meghaladó része (–)
      d) a korábban a vállalkozói adóról szóló tvr. hatálya alá tartozó adóalanynál az 1988. évi adóbevallásban a következő évekre átvitt veszteség összege (–)
      e) az 1988. évet megelőző évek veszteségrendezésébe bevont érdekeltségi alap még vissza nem pótolt összege (–).

3. Módosított eredmény (±1. ±2.)

4. Az adóalap kiszámításánál figyelembe veendő korrekciós tételek.
   4.1. A VÁNYA törvény előírásai alapján (±)
      a) az anyagi érdekeltségi rendszer egyes kérdéseiről szóló jogszabály alapján számított összeg (+)
      b) adóalapot csökkentő korrekciós tételek a VÁNYA törvény 11. §-ának előírásai szerint (–)
   4.2. Az átmeneti adótörvény előírásai szerint (–)
      a) magánszemélyek osztaléka a gazdasági társaságoknál (–)
      b) az 1988. december 31-ig vásárolt vagyonjegy osztaléka (–)
      c) az 1988. december 31-ig jegyzett és befizetett részjegy osztaléka (–)
      d) mezőgazdasági nagyüzem téli fagykár miatt – meghatározott jogcímen – felvett hitelének éves törlesztő részlete (–)

5. A vállalkozási nyereségadó vetítési alapja (±1. ±2. ±4.1–4.2)

Megjegyzések: (a séma megfelelő pontjaira hivatkozással):

a) *A séma 2.1/a pontjához*

A VÁNYA törvény előírásai alapján (8. §), ha a megállapított eredmény negatív, akkor annak összegét (a veszteséget) az adóalany legfeljebb a következő két évre átviheti. Vagyis a tárgyévi veszteség a következő két év adózatlan nyereségéből kigazdálkodható (rendezhető). A veszteség évében – az adóalany döntése szerinti összeggel – a kimutatott veszteséget csökkenteni lehet (+). A következő évben, de legkésőbb a veszteséges évet követő második évben, az el nem számolt veszteség még megmaradó (vagy teljes) összegével a megállapított eredményt csökkenteni kell (–). A veszteséges évet követő második évben ez akkor is kötelező, ha az eredmény negatív előjelű. A VÁNYA törvény 9. §-a (1) bekezdésének a) pontja alapján a veszteségelhatárolás lehetőségével az egymást követő években külön-külön is élhetnek az adóalanyok, de a „kétéves" szabály mindig kötelező.

b) *A séma 2.1/b pontjához*

A járadékfizetési kötelezettséggel járó állami alapjuttatás évi járadékának az elszámolásával kapcsolatban az adótörvények több helyen is tartalmaznak előírást. Itt most ezeket megkíséreljük összefoglalni:

- az évi járadéknak az alapjuttatás egy évre eső összegével megegyező része után nyereségadókedvezmény jár (erről még lesz szó),
- az évi járadéknak az alapjuttatás egy évre eső összegét meghaladó részével mindaddig csökkenteni kell a nyereségadó vetítési alapját, amíg a járadék címén törlesztett összeg el nem éri a folyósított alapjuttatás összegét,
- azt követően, hogy a járadék címén törlesztett összeg elérte a folyósított alapjuttatás összegét, az évi járadék teljes összegével a megállapított eredményt kell csökkenteni.

c) *A séma 2.2/d pontjához*

Itt a bevételt meghaladó termelési, kezelési költségekről van szó, ezt nevezzük veszteségnek. Az átmeneti adótörvény előírásai alapján 1991. december 31-ével ezeket az összegeket maradéktalanul el kell számolni a megállapított eredménnyel szemben. A végső határidőig olyan ütemezésben, ahogy arra az eredmény fedezetet nyújt, az utolsó évben a még el nem számolt teljes összeget függetlenül attól, hogy a megállapított eredmény arra fedezetet nyújt-e, vagy sem.

d) *A séma 2.2/e pontjához*

A veszteségrendezésbe 1988. évet megelőzően bevont érdekeltségi alap visszapótlásának a lehetősége az adóalanyoknak csak arra a körére vonatkozik, amelyekre a gazdálkodó szervezetek jövedelemszabályozása volt 1988-ban érvényben. A megállapított mérlegeredményt az eredményelszámolás során ezzel az összeggel csak akkor lehet csökkenteni, ha

az összes egyéb módosító tétel figyelembe vétele után még van rá fedezet (ha a levezetési séma ±1. ±2.1 ±2.2 a–c pontjaiban felsorolt tételek egyenlege még pozitív előjelű). Ha igen, akkor az így elszámolt összeggel a felhalmozott vagyont kell növelni (vagyis ez az összeg pl. anyagi ösztönzésre már nem használható fel).

e) *Az adóalap kiszámításánál figyelembe veendő korrekciós tételekhez (a séma 4.1 pontjához)*

A korrekciós tételeket meg kell különböztetni azoktól, amelyeket a séma 2. pontjában – az eredménnyel szemben közvetlenül elszámolható tételek között – soroltunk fel.

Ezt a megkülönböztetést az indokolja, hogy itt már olyan bevételekről, illetve ráfordításokról van szó, amelyeket egyszer már figyelembe kellett venni az eredmény megállapításakor, illetve olyan kifizetésekről, amelyek elszámolása az adózott eredménnyel szemben történik. Ezzel a megoldással egyes kifizetések részben, vagy egészben végül is adómentessé válnak („visszaadja" az adót a rendszer), vagy ellenkezőleg; ráfordításként elszámolt „puha" forint válik adózott nyereségforinttá, illetve meghatározott bevételek végül is adómentesen elkölthetőkké.

Az 1989. óta bevezetett *bérmechanizmus* szabályozási elemének egyik *fontos előírása,* hogy a bázis évhez viszonyított *bértömegtöbblettel* (meghatározott módon és feltételekkel) *meg kell növelni a nyereségadó vetítési alapját* (séma 4.1/a pontja). Miután ezt részleteiben nem a VÁNYA törvény szabályozza, külön fejezetrészben foglalkozunk majd a szabályozás lényegével, legfontosabb tudnivalóival.

A VÁNYA törvény 11.§-a szerinti adóalapot csökkentő *korrekciós tételek (séma 4.1/b pontja) közös jellemzője,* hogy azok csak addig a mértékig vehetők figyelembe, ameddig azokra a séma ±1. ±2.2 + 4.1 pontokban felsorolt összes tételek összevont pozitív előjelű egyenlege fedezetet nyújt.

Csak példaszerűen említve; ilyen a jutalom jellegű bevétel; a termelőszövetkezet tagja vagy örököse részére földmegváltás címén fizetett összeg; a közérdekű kötelezettségvállalásra, illetve alapítványra fordított összeg stb.

f) *Adóalapcsökkenések az átmeneti adótörvény előírásai alapján (a séma 4.2 pontjához)*

Az átmeneti adótörvény 5.§-a meghatározott ideig lehetővé teszi egyes összegek kifizetéséhez az adómentes forrásképzést – feltéve, hogy nyereséges vállalkozásról van szó.

Ezek szinte kivétel nélkül olyan összegek, amelyek a magánszemélyeket – a saját tőkéjük vállalkozásban történő befektetése után – megillető osztalék formájában jelentkeznek.

1989. január 1-től a magánszemélyeket megillető osztalékot is csak az adózott eredmény terhére lehet elszámolni. Ez érdemi változást jelent az 1989. előtti szabályozáshoz képest, amikor – különböző technikai megoldásokkal ugyan – a magántőke befektetés utáni osztalékot adómentes forrásból (de csak a nyereséges vállalkozásnál!) lehetett fizetni.

A VÁNYA törvény ezt a lehetőséget 1991. évben utoljára biztosítja azáltal, hogy az ilyen osztalékjövedelmeket adóalapot csökkentő korrekciós tételként lehet figyelembe venni.

Az átmeneti adótörvény 5. §-ának (1) bekezdése alapján a *magánszemélyek részvételével működő gazdasági társaság* (tehát pl. a Kft is) – a részvénytársaság kivételével –, valamint az az egyéni vállalkozó, aki bejelentkezett a VÁNYA törvény hatálya alá, a nyereségadó alapját csökkentheti: a társaság alapítói vagyonának a magánszemélyekre jutó hányada 20%-ának megfelelő, de legfeljebb a megállapított mérlegeredmény 20%-ának megfelelő összeggel (egyéni vállalkozónál a bevitt vagyonra kell érteni a megjelölt hányadot) az 1989–91. évek eredményelszámolása során.

Ez nem jelenti azt, hogy csak a kettős korlát figyelembevételével számított összegű osztalék fizethető ki a magánszemélynek. Az lehet több is, kevesebb is; az adózott eredmény (nyereség) – tehát a kifizetés forrásául szolgáló összeg – függvényében.

A kedvezmény tehát egy olyan limitált keretösszeget jelent, ameddig az osztalékot finanszírozó pénzforrást adómentesen lehet megképezni; az ezen felül fizetett részre már nincs adókedvezmény. A keretösszeg egyébként gyakorlatilag azonos azzal, amit az 1989. előtti szabályok szerint ilyen jogcímen adómentesen lehetett elszámolni.

A vagyonjegy után fizethető osztalék nagyságát külön rendelet szabja meg, ezért erre az átmeneti törvény nem tér ki. A kedvezmény csak az 1988. december 31-ig vásárolt vagyonjegyre vonatkozik és szintén az 1989–91. évekre.

Az ellenérték nélküli vagyonjegy után a korábbi szabályozás szerint is csak az adózott eredmény terhére lehetett osztalékot fizetni, a kedvezménynek tehát itt már nem lenne „jogalapja". Új vagyonjegyet – a VÁNYA törvény hatályba lépése óta – már csak az új feltételekre figyelemmel lehet kibocsátani, tehát számolni kell azzal, hogy az utána fizetett osztalék forrását adózott nyereségből kell kigazdálkodni (a vagyonjegyről a személyi jövedelemadóval összefüggésben még lesz szó).

A szövetkezeti célrészjegy utáni részesedésre nem tér ki az átmeneti adótörvény. Ezt ugyanis 1989. január 1-től a tag által a szövetkezetnek nyújtott hitelként kezelik, tehát a fizetett részesedést a kamatköltségekkel azonos módon kell elszámolni.

Az adó vetítési alapjának a meghatározása után következhet a befizetendő nyereségadó kiszámítása!

6. A számított adó és az azt mérsékelő adókedvezmények, a befizetendő nyereségadó összegének a kiszámítása

Az előző pontban közölt levezetési séma végeredménye az az összeg – feltéve, hogy a sokféle módosítás után az nem lesz nulla, vagy negatív előjelű –, amelynek alapulvételével meg lehet határozni a *számított nyereségadó összegét*.

A számított adó még nem jelent pénzügyileg is rendezendő kötelezettséget, miután az adótörvény meglehetősen széles körben biztosít a számított adó összegéből visszatartható, a befizetendő adó összegét csökkentő kedvezményeket.

Az, hogy egy *nyereséges vállalkozás* végül is – a realizált nyereségre vetítve – *hány százalék nyereségadót fizet, alapvetően két tényezőtől függ, így attól, hogy:*

– az adóalap kiszámításánál a csökkentő, illetve növelő módosító tételek figyelembevétele után az adóalap kisebb, vagy nagyobb lesz-e, mint a megállapított nyereség, illetve

– a számított adó összegét mérséklő adókedvezmények elszámolása után milyen összegű tényleges, befizetendő nyereségadó kötelezettség keletkezik.

Az a vállalkozás, amelyik pl. többféle jogcímen is élvez adókedvezményt, akár teljes egészében is mentesülhet az adókötelezettség alól. Ezért nem lehet mechanikusan azt sem mondani, hogy a vállalkozási nyereségadó kulcsa magas; egy vállalkozásnál az adókulcs – a normatív mértékhez képest – lényegesen eltérő lehet (és általában „lefelé").

A számított adó összegének a meghatározásánál *az adóalapot* – tehát az előírások szerint megállapított, módosító tételekkel korrigált eredmény pozitív előjelű összegét – először *két részre kell bontani* és a két sávban külön-külön kiszámítani az adó összegét. A számított adó teljes összegét a két sávban számított adóösszegek összeadásával kapjuk meg:

Adóalap	Adókulcs (%)	Számított adó
1. 3 millió Ft-ig terjedő rész	35	adóalap x 0,35
2. 3 millió Ft-ot meghaladó rész	40	adóalap x 0,4
3. Összesen (1+2)	–	Összesen

Mint látható, azoknál a vállalkozásoknál, amelyeknél az adóalap összege nem haladja meg a 3 millió forintot, eleve 5 százalékponttal alacsonyabb (35%-os) nyereségadót kell fizetni. A 40%-os nyereségadókulcs pedig csak az adóalap 3 millió forintot meghaladó részét terheli.

A vállalkozási nyereségadó összegét mérsékelő adókedvezmények

Az előzőek szerinti számított adó még nem azonos azzal az összeggel, amit végül is az adóalanynak be kell fizetnie: a VÁNYA törvény és az átmeneti adótörvény igen sokféle jogcímen biztosít – a számított adóból visszatartható – adókedvezményt.

Általánosan érvényes szabályok:

– az adókedvezmények szinte kivétel nélkül meghatározott tevékenységek végzéséhez kötődnek, az adóalanyok szakágazati, szervezeti stb. hovatartozásuktól függetlenül élhetnek azokkal;

– abban az esetben, ha a jogszabályban rögzített feltételek fennállnak, az ott leírt módon és mértékben az adóalany a kedvezményt – külön kérelem nélkül – automatikusan elszámolhatja;

– a különböző jogcímeken járó adókedvezmények együttesen is igénybe vehetők („összeadódnak"). Összességében azonban legfeljebb a ténylegesen fennálló adókötelezettség (számított adó) összegéig lehet a különböző adókedvezményeket elszámolni. Legfeljebb a teljes adómentesség érhető el, tehát dotáció már nem jár olyan jogcímen, hogy az adóalany a tárgyévi adókötelezettségét meghaladó mértékű kedvezményt „érdemelt ki";

– a tárgyévi gazdálkodás alapján kiérdemelt adókedvezmény nem tartalékolható, a következő év(ek)re nem vihető át (az sem, ami az adókötelezettség összegén felül jelentkezne);

– a külföldi részvétellel működő gazdasági társaságok az egyébként igénybe vehetőkön felül élveznek még további – meghatározott feltételekhez kötött – adókedvezményeket. Tehát az ilyen adóalanyok is élhetnek a jogszabályban biztosított többi adókedvezménnyel is, természetesen az előzőekben leírt általános feltételek mellett.

Ezek után néhány fontosabb adókedvezményt kicsit részletesebben is tekintsünk át!

A) Meghatározott tevékenységek végzése esetén, a tevékenység arányában elszámolható kedvezmények

Aa) A VÁNYA törvény tételesen – *SZTJ*, illetve *ITJ* számra hivatkozással – felsorolja azokat a közszolgáltató és egészségügyi tevékenységeket, amelyek végzése után a számított adóból visszatartható 80%-os kedvezmény illeti meg az adóalanyt [13. § (1) bekezdés a) pont, illetve 6. számú melléklet].

Az adókedvezményt a következő képlettel lehet kiszámítani:

$$K = \left[\frac{Á_p}{A_ö} \times SZA \right] \times 0{,}8$$

ahol:

K a számított adóból visszatartható összeg

$Á_p$ a preferált tevékenységből származó, árkiegészítéssel növelt, fogyasztási adóval, el-

adott áruk beszerzési értékével és alvállalkozói teljesítményekkel csökkentett árbevételt jelenti

Áö az adóalany összes, a preferált tevékenységéből származóéval azonos tartalommal meghatározott árbevételét jelenti

SZA az adóalany előírások szerint megállapított teljes eredményére jutó, az általános előírások szerint számított nyereségadóját jelenti (ld. nyereségadótörvény 12. §-át).

Ab) *Ugyanígy számolható ki* – csak 0,35-ös szorzóval – a nyereségadótörvény 13. §-a (2) bekezdésének a) és b) pontjaiban, illetve 7. számú mellékletében megjelölt *mezőgazdasági-, erdőgazdasági-, elsődleges faipari-, élelmiszeripari tevékenységek és azokhoz szorosan kapcsolódó egyes szolgáltatások után járó 35%-os adókedvezmény összege.* Ezeknél, a preferált tevékenységből származó, illetve az összes árbevételt az eredménybe beszámítható támogatások összegével is növelni kell.

Ac) 1990-ben 35%-os, 1991-ben 20%-os adókedvezmény illeti meg az adóalanyt az élelmiszer-kiskereskedelmi tevékenysége után is [VÁNYA törvény 13. § (2) bekezdés c) pont, illetve 7. számú melléklet]. Ebben az esetben a számlálóban és a nevezőben is az általános forgalmi adóval növelt árbevételt kell figyelembe venni. A számítási módszer itt is az előzőekkel azonos.

Ad) Az adóalanyt a VÁNYA törvény 15. §-a (1) bekezdésének b) pontja és 9. számú mellékletének 2. pontja alapján adókedvezmény illeti meg akkor, *ha kutatási, műszaki fejlesztési K + F tevékenységet végez.* Ilyen kedvezmény *kétféle módon, illetve jogcímen számolható el:*

– a naptári évben saját célra végzett kutatási, kísérleti fejlesztési tevékenység után a tevékenység közvetlen ráfordításai 10%-ának megfelelő összeget lehet a számított adóból visszatartani. Ezt az összeget azonban kizárólag a *K + F* tevékenység eredményének megvalósítását szolgáló beruházásra lehet felhasználni [VÁNYA törvény 9. számú melléklet a) pontja];

– a felhasználási céltól függetlenül vehető igénybe *70%-os adókedvezmény a VÁNYA törvény 15. §-a (1) bekezdésének b) pontja alapján, a törvény 9. mellékletének b) pontjában felsorolt K + F tevékenységek és egyéb szellemi termékek értékesítéséből származó eredményre jutó adóból.* Az adókedvezményt ugyancsak az Aa) pontban már ismertetett képlettel lehet kiszámítani, a megfelelő tartalmú árbevételi adatok helyettesítésével.

B) Egyes meghatározott tevékenységek árbevételének az arányában számított kedvezmények

Néhány esetben az adókedvezményt nem a preferált tevékenység eredményére jutó nyereségadó, hanem a tevékenységből származó árbevétel százalékában határozzák meg. Ezek:

Ba) *A lakosság részére nyújtott ipari-, építőipari, személyi fogyasztási szolgáltatások végzése után* (a törvény tételesen felsorolja a kivételeket is) a VÁNYA törvény 15. §-a (1)

bekezdésének c) pontja alapján, a törvény 9. számú mellékletének 3. pontjában leírtak szerint az adóalanyt *5, illetve 7,5%-os árbevételarányos adókedvezmény* illeti meg 1990-ben (1991-től ez a kedvezmény megszűnik).

Az adókedvezmény vetítési alapja: a preferált tevékenységből származó, számlában feltüntetett anyag- és alkatrészértékkel, vagy az utókalkuláció szerinti tényleges anyagköltséggel csökkentett árbevétel.

Bb) A VÁNYA törvény 15. § (1) bekezdésének d) pontja alapján, a törvény 9. számú mellékletének 4. pontjában leírtak szerint *1,2–2,5%-os értékesítési árbevételarányos adókedvezményt lehet* igénybe venni a legfeljebb *1500 lakosú, önálló kistelepülésen, illetve tanyán nyíltárusítású üzlet és gyógyszertár, illetve mozgóbolt üzemeltetése esetén.*

Bc) *A népi iparművészet és hagyományos háziipari tevékenységek* végzését *3,5%-os* értékesítési-, árbevétel-arányos kedvezménnyel támogatják a VÁNYA törvény 15. §-a (1) bekezdésének e) pontja alapján, a törvény 9. számú mellékletének 5. pontjában leírtak szerint.

C) **Adókedvezmények különböző fejlesztési-, központi struktúra- és társadalompolitikai célokhoz**

A VÁNYA törvény 15. §-a (1) bekezdésének a) pontja alapján egyes központi struktúra- és társadalompolitikai döntésekhez kapcsolódóan az adóalany a 9. számú melléklet 1. pontja szerinti adókedvezményekkel élhet. Ezek:

Ca) a fizetett kamat arányában meghatározott differenciált mértékű adókedvezmények a hitelből finanszírozott, exportképes árualapok bővítését szolgáló beruházások, illetve általában a *konvertibilis exporttal* összefüggő hitelek esetében;

Cb) a hitelből finanszírozott víztakarékossági és vízminőségvédelmi, környezetvédelmi beruházások kamatarányos adókedvezménye;

Cc) a központi beruházásokhoz nyújtott *állami kölcsön* és vállalati beruházásokhoz *állami támogatásként* engedélyezett állami kölcsön esedékes törlesztő részlete után járó 50%-os adókedvezmény (ez 1989-ben még 100% volt, 1990-től csökkent a felére).

Az adókedvezményt a következő képlet segítségével lehet kiszámítani:

$$K = T_{Ák} \times \left[\frac{SZA}{NYVA} \right] \times 0{,}5$$

Ahol:

K a számított adóból visszatartható kedvezmény összege

$T_{Ák}$ az állami kölcsön törlesztő részletének összege

SZA a vállalkozási nyereségadó számított összege (VÁNYA törvény 12. §-a)
NYVA az adóalanynál a vállalkozási nyereségadó vetítési alapja (ld. a korábbiakban közölt általános levezetési sémát)

D) **Kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági nagyüzem adókedvezményei**

A kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági nagyüzemeknél – az alaptevékenységük arányában járó adókedvezményen felül – külön adókedvezményekkel támogatják a kiegészítő tevékenységük fejlesztését is. A *VÁNYA törvény 15. §-a (1) bekezdésének h) pontjában* foglaltak alapján, a törvény *9. számú mellékletének 6. pontjában leírtak* szerint:

Da) az ilyen mezőgazdasági nagyüzemek a kiegészítő (nem mezőgazdasági) tevékenységük fejlesztéséhez kapott visszterhes fejlesztési hozzájárulás tárgyévben visszafizetett részletét 1989-ben még visszatarthatták a számított adójukból, ez azonban 1990-től megszűnt;

Db) a kiegészítő tevékenységükre jutó számított adóból a szántóföldterületük aranykoronaértékétől függően 1990-től 35, illetve 17,5%-ot tarthatnak vissza (1989-ben a kedvezmény 70, illetve 35% volt).

Az adókedvezmény kiszámításának a legegyszerűbb módja, ha az alaptevékenységük utáni adókedvezmény számításánál alkalmazott képletet is felhasználják (ld. részletezve az Aa), illetve Ab) pontoknál:

$$K = \left[SZA - \frac{Á_p}{Á_ö} \times SZA \right] \times 0{,}35 \text{ vagy } 0{,}175$$

E) **Külföldi részvétellel működő gazdasági társaságok** nyereségadó kedvezményei (VÁNYA törvény 14. §-a)

A külföldi részvétellel működő gazdasági társaságok – mint korábban arról már volt szó – ha az igénybevételre jogosító feltételek fennállnak náluk, a VÁNYA törvényben felsorolt valamennyi adókedvezmény bármelyikét igénybe vehetik. Ezen felül – a társaságban a külföldi tőke részesedéshányadától (részarányától), illetve a társaság által végzett tevékenységtől függően – további adókedvezményben is részesülnek.

Fontos tudnivalók:

- a kedvezmények különböző formáival (fokozataival) attól kezdve élhet és csak addig az időpontig a gazdasági társaság, amikortól és ameddig a megjelölt feltételek együttesen fennállnak;

- a kedvezmények igénybevételénél az első év nem a társaság létesítésének az évét jelenti, hanem azt az évet, amelyben a megjelölt feltételek első ízben állnak fenn;

– az adókedvezményt itt is automatikusan lehet igénybe venni és akkor is legfeljebb a számított adó összegéig, továbbá tartalékolni, következő év(ek)-re átvinni itt sem lehet az adókedvezményt (ez akkor merülhet fel problémaként, ha a társaság még más típusú kedvezményeket is kiérdemel).

A külföldi részvétellel működő gazdasági társaságok részére biztosított *kedvezményeknek a következő alaptípusai vannak:*

Ea) ha az alapítói vagyonban a *külföldi részesedés hányada a 20%-ot,* vagy az 5 millió forintot eléri, akkor a társaság a számított *adója 20%-át visszatarthatja.* (A forintértéket a létesítéskori, illetve a külfödi tőke belépése időpontjában érvényes középárfolyamon kell kiszámítani. Az árfolyamváltozások miatt korrigálni nem lehet.)

Eb) ha a gazdasági társaság alapítói vagyona meghaladja a *25 millió forintot* és abból a külföldi részesedés hányada eléri legalább a *30%-ot,* továbbá a társaság *árbevételének több, mint az 50%-a* termékelőállításból vagy saját építésű szálloda üzemeltetéséből származik, akkor *az első öt évben a számított adójának 60%-át, a hatodik évtől a 40%-át* tarthatja vissza;

Ec) ha a gazdasági társaságnál az előző (Eb) pontban felsorolt *valamennyi feltétel fennáll* és a társaság a VÁNYA törvény 8. számú mellékletében felsorolt (konkrét KSH jelzőszámmal ellátott) különösen fontos tevékenységek valamelyikét végzi (legalább egy kell, de több is lehet természetesen), akkor az első évben a számított adóját 100%-ban, a hatodik évtől annak 60%-át visszatarthatja;

1989-hez képest 1990-ben változást jelent, hogy a kiemelten fontos tevékenységeket a KSH besorolási számmal jelölik meg. Emiatt a tevékenységi lista változott. Az a társaság azonban, amely az 1989. évi „lista" szerint az adókedvezményt kiérdemelte, az eredeti feltételek szerint azzal a lejártáig élhet akkor is, ha az 1990. évi tevékenységi listán az általa végzett – 1989-ben még preferált – tevékenység már nem szerepel [VÁNYA törvény 25. §-ának (4) bekezdése].

Ed) az a gazdasági társaság, amelynél az előzőekben felsoroltak közül az *Eb) és Ec) pont szerinti feltételek fennállnak, további adókedvezményt élvezhet akkor,* ha a külföldi fél az alapítói vagyon növelésére visszahagyja az őt megillető osztalékot (részesedést). Ebben az esetben a visszahagyott osztalékra eső adót a számított adóból vissza lehet tartani. Kiegészítő feltétel azonban, hogy a társaságnál legalább a visszahagyott osztalékkal és az arra eső adó összegével azonos összegű pozitív előjelű tiszta eredményt ki kell mutatni. Tehát nem lehet úgy „manipulálni", hogy az egyik évben visszahagyott osztalékot a következő év(ek)ben mégis felveszi a külföldi [VÁNYA törvény 14. § (4) bekezdés].

A jobb áttekinthetőség érdekében külföldi részvételű gazdasági társaságokat a VÁNYA törvény alapján megillető adókedvezményeket a következő táblázatban foglaltuk össze:

A számított adót mérséklő adókedvezmény igénybevételének feltételei	Számított adó visszatartható hányada az összes feltétel együttes fennállásának időpontjától számított 1–5. évben	6. évtől
1. Külföldi részesedése az alapítói vagyonból legalább 20%, vagy 5 millió forint	20%	20%
2. Az alapítói vagyon több mint 25 millió forint és a külföldi részesedése abból legalább 30% és		
a) az árbevétel legalább fele termékelőállításból, vagy saját építésű szálloda üzemeltetéséből származik	60%	40%
b) az a) pont szerinti feltétel fennáll és az adóalany kiemelten fontos tevékenységet végez	100%	60%

F) **A Minisztertanács engedélye, illetve külön rendelete alapján nyújtható további adókedvezmények**

A VÁNYA törvény 14. §-a (3) bekezdésében, illetve 15. §-a (2) bekezdésében a Minisztertanács felhatalmazást kapott arra, hogy

– annál a külföldi részvétellel működő gazdasági társaságnál, amely pénzintézeti tevékenységet folytat és alapítói vagyonában a külföldi részesedése a 20%-ot, vagy az 5 millió forintot eléri, vagy a VÁNYA törvény 8. számú mellékletében felsorolt különösen fontos tevékenységet végez, a számított adóból visszatartható adókedvezmény mértékét a nyereségadótörvényben rögzítettekhez képest magasabban, illetve hosszabb időtartamra állapítsa meg (ez tehát egyedi elbírálás alapján kérhető);

- meghatározza a VÁNYA törvény 15. §-a (1) bekezdésének f) pontja és 9. számú mellékletének 7. pontja alapján a gazdaságilag elmaradott és a központi struktúrapolitikai döntésekkel érintett térségben beruházást végrehajtó, illetve újonnan (nem jogutódlással) létesülő adóalanyok részére járó adókedvezményekhez az érintett térségeket (településeket). Az adókedvezmény mértékét, igénybevételének lehetőségeit, illetve bizonyos szankciókat is a feltételek megszegéséhez a VÁNYA törvény (9. számú mellékletének 7. pontja), a szóban forgó települések felsorolását a 94/1990. (V. 16.) MT rendelettel módosított 64/1990. (III. 27.) MT rendelet tartalmazza.

G) **Adókedvezmények az átmeneti adótörvény külön előírásai alapján**

A VÁNYA törvényben felsoroltakkal nem ér véget az adóalanyokat megillető nyereségadó kedvezmények sorozata: *további jogcímeket tartalmaz még az átmeneti adótörvény is.*

Ezek közös jellemzője, hogy az 1988-ban még járó, 1989-től azonban már megszűnt adókedvezményeknek a „kifutását" szolgálják.

Azok az adóalanyok vehetik tehát csak igénybe ezeket, amelyek az 1988-ban érvényben volt szabályok szerint a jogosultságot már megszerezték és csak addig az időpontig, amikor a szóban forgó kedvezmények lejárata (az 1988. évi előírások szerinti ütemezésben) bekövetkezik. Ezek a sajátos körülmények tették tehát indokolttá e kedvezményeknek az átmeneti adótörvényben való szerepeltetését.

Az átmeneti adótörvény 6. §-a alapján az adóalany számított adójából a következő jogcímeken tarthat vissza összegeket:

Ga) a gazdálkodó szervezetek jövedelemszabályozásáról szóló 45/1987. (X. 14.) PM rendelet (JrV.) 2. számú mellékletének 8. és 9. pontja alapján adókedvezmény *illette meg az új létesítésű gazdálkodó szervezeteket* (állami vállalat; szövetkezet; közös vállalat; rt; kft; leányvállalat stb.). Az átmeneti adótörvény 6. §-a (1) bekezdésének a) pontja alapján a Jrv-ben biztosított *adókedvezmények jogfolytonosak maradnak,* tehát az ott megjelöltek szerinti módon és megjelölt időpontig elszámolhatók (de csak az 1988. november 30-ig megalakult társaságoknál, a 45/1988. (XI. 29.) PM rendelet előírásainak megfelelően);

Gb) ugyancsak a Jrv. ma hatályos előírásai szerint vehető igénybe a *közvetlen állami támogatásként adott adókedvezmény* [átmeneti adótörvény 6. §-a (1) bekezdésének a) pontja];

Gc) a Jrv. 2. számú mellékletének 17. pontja szerinti kedvezmény [átmeneti adótörvény 6. §-a (1) bekezdésének b) pontja] *a központilag meghirdetett állatféleségek kihelyezéséhez* kapcsolódó, 1988. december 31-ig igénybevett, vagy *átvállalt hitelek után;*

Gd) a Jrv. 10. §-ának (6) bekezdésében engedélyezett, *a mezőgazdasági nagyüzemet megillető adókedvezmény* ugyancsak *igénybevehető* mindaddig, amíg a törlesztési kötelezettség fennáll [átmeneti adótörvény 6. §-a (1) bekezdésének c) pontja];

Ge) a pénzintézetek jövedelemszabályozásáról szóló 104/1987. (XII. 31.) PM rendelet (Prv.) mellékletének 1. és 2. pontja szerinti – az újonnan létesített pénzintézetet, illetve leánypénzintézetet megillető – adókedvezmény összegét az érintettek annak lejártáig visszatarthatják a számított adójukból [átmeneti adótörvény 6. §-a (1) bekezdésének d) pontja];

Gf) *a járadékfizetési kötelezettséggel járó állami alapjuttatás évi járadékának* az alapjuttatás egy évre eső összegével megegyező része után adókedvezmény jár [az átmeneti adótörvény 6. §-ának (2) bekezdése alapján]. Az adókedvezmény összegét a következő képlettel lehet kiszámítani:

$$K = \frac{SZA}{NYVA} \times AJ$$

ahol:

SZA a számított adó összegét
NYVA a vállalkozási nyereségadó vetítési alapját és
AJ az alapjuttatás egy évre eső összegét jelenti.

Gg) *a külföldi részvétellel működő gazdasági társulás* az 1988-ban a még igénybevehető *adókedvezményeit nem veszti el,* lejártukig élhet azokkal [átmeneti adótörvény 6. §-ának (3) bekezdése].

A befizetendő vállalkozási nyereségadó összege

Az előzőekben már részletesen megismerhettük a vállalkozási nyereségadó vetítési alapjának, az adóalap után számított adó összegének a meghatározásával kapcsolatos szabályokat, továbbá mindazokat a – számított adó összegét mérséklő – nyereségadókedvezményeket, amelyekkel a meghatározott feltételek megléte esetén az adóalany élhet.

Az adóalany számára *nyereségadó címén jelentkező, pénzügyileg is rendezendő* kötelezettséget végül is a *számított adónak az adókedvezménnyel csökkentett maradványa jelent.*

A vállalkozási nyereségadó kulcsa tehát annyiban normatív és egységes, hogy az adóalap után azonos százalékos mértékkel kell a számított adó összegét kiszámítani.

Egy-egy adóalanynak azonban az ő „saját" adókulcsa már lényegesen alacsonyabb (akár nulla is) lehet attól függően, hogy:

- a megállapított eredményénél mennyivel kisebb az adó vetítési alapjául szolgáló eredménye (az adóalapcsökkentések következtében), továbbá
- a számított adójánál mennyivel kisebb az az adóösszeg, amit ténylegesen be kell fizetnie (az elszámolt adókedvezmények után).

Szélső esetben tehát egy-egy adóalany elérheti azt is, hogy mindent – beleértve pl. a beruházásait is – teljes egészében adózatlan pénzforrásból (nyereségből) finanszírozhat még akkor is, ha adott ráfordítását költségként nem számolhatja el.

7. **Adózott eredmény**

Az adózott eredmény az adóalanynak a rá vonatkozó előírások szerint megállapított, a közvetlenül elszámolt összegekkel módosított eredményének és a fizetendő adónak a különbözete. Eredményről beszélünk, hiszen adókötelezettség akkor is keletkezhet, ha veszteség van és nem biztos, hogy a nyereséges vállalkozásnál pozitív előjelű adózott eredmény – adózott nyereség – realizálódik.

Az adózott eredmény előjele ± lehet, attól függően, hogy a megállapított eredmény milyen előjelű, továbbá attól, hogy pozitív előjelű eredmény (nyereség) esetén a kimutatott

nyereség az azzal szemben közvetlenül elszámolt összegekre és a befizetendő nyereségadóra biztosítja-e a szükséges fedezetet. Ha nem, akkor *előfordulhat az is, hogy egyébként nyereséges vállalkozásnál nem képződik adózott eredmény, vagy annak előjele már negatív.*

Az adózott eredmény alalkulásának a társaságok esetében kiemelt fontossága van, miután döntő részben ez biztosítja a tőketulajdonosok részére fizetendő osztalék, részesedés forrását.

Egy olyan gazdasági társaság például, amelyiknek az adózott eredménye negatív, már nagy valószínűséggel csak akkor fizethet osztalékot, ha a folyó évben képződő saját adózott eredményét más – az adózott eredmény javára közvetlenül elszámolható – forrásból, vagy korábban megképzett tartalékvagyonából ki tudja egészíteni. Ezek hiányában a kifizetett osztalék – a negatív előjelű tiszta eredmény átvezetésével - a társaság felhalmozott (működése során szerzett) vagyonát terheli. A társaság alapítói vagyona (törzstőkéje, alaptőkéje) terhére történő osztalékfizetést a társasági törvény (például a 178. és a 266. §-ában) nem teszi lehetővé, illetve azzal is e szabályt erősíti, hogy minden egyes társasági formánál osztalék (részesedés) címén a társaság feloszthatóó nyereségéből való részesedési lehetőséget tartalmaz, ír elő.

Az osztható nyereség fogalma nem azonos sem a megállapított, sem az adózott nyereséggel:

- az előírások szerint megállapított nyereséggel szemben néhány kötelezettség közvetlen elszámolását kötelezően előírják (pl. állami alapjuttatás mozgó járadéka, korábbi évek el nem számolt vesztesége), ami a nyereséget csökkenti;

- az eredménnyel szemben elszámolt összegek mellett a nyereségnek fedezetet kell nyújtania a vállalkozási nyereségadó befizetendő összegére, ez a képződő adózott nyereség összegét nyereségágon befolyásolja;

- az adóval csökkentett nyereséget (adózott nyereséget) többféle jogcímen elszámolt bevételek még növelhetik, illetve egy sor olyan kötelezettség keletkezhet, amely az adózott nyereséget terheli, megelőzve az osztalékot, részesedést.

Az osztalék elszámolásával kapcsolatos előírások 1990-től megváltoztak. 1989-ben még szigorú fedezeti elv érvényesült. A VÁNYA törvény akkor hatályos előírása alapján osztalék, részesedés fizetésére csak akkor volt lehetőség, ha biztosítva volt annak a forrása, nyereségfedezete is. E szempontból közömbös volt, hogy a társaságnál, szövetkezetnél (részjegy), illetve vállalatnál (vagyonjegy), vagy egyéni vállalkozónál (bevitt vagyon) stb. milyen vetítési alap százalékában (megállapított nyereség, adózott nyereség, vagyoni befektetés összege, vagyonarányos nyereség százalékos mértéke stb.) állapították meg a tőketulajdonosok osztalékát. A „szűk keresztmetszet" minden esetben a feloszthatóó forrás, az adózott nyereség ilyen jogcímen kifizethető összege volt. A VÁNYA törvény módosításával ez a korlátozás megszűnt. „Direktben" 1990-től sem lehet közvetlenül a vagyonnal szemben az osztalékot elszámolni, vagyis a vagyon terhére kivett osztalék először negatív előjelű tiszta eredményben jelenik meg és annak átvezetésével terheli végül is a felhalmozott vagyont.

Ezek után tekintsük át részletesen, hogy milyen összegek növelik, illetve csökkentik közvetlenül az adózott eredményt!

Első megközelítésben azt mondhatjuk, hogy minden olyan bevétel, illetve ráfordítás, amely nem számolható el a folyó évi vállalkozási tevékenység (ár)bevételeként,, illetve (költség) ráfordításaként és nem csökkenti, vagy növeli közvetlenül a vagyont.

A számviteli elszámolásban megkülönböztetik azokat a bevételeket, amelyeket folyó évi (ár)bevételként (adóköteles nyereségként) kell elszámolni azoktól, amelyek közvetlenül (nyereségadó kötelezettség teljesítése nélkül) számolhatók el a folyó évben megképzett adózott eredmény, illetve a vagyoni eszközöket finanszírozó saját forrás (vagyon) javára.

Ezzel összhangban a ráfordításoknál is érvényesül az a megkülönböztetés, amelynek alapján meghatározott összegeket a folyó évi bevétellel szemben költségként, másokat az adózott (pénz) forrásokkal, tehát a tárgyévben képződő adózott eredménnyel, illetve a korábban felhalmozott tőkével, a vagyoni eszközöket finanszírozó, tartósan lekötött forrással, a vagyonnal szemben kell elszámolni.

Egyes ráfordítások esetében (pl. beruházási célú kifizetések) az elszámolás technikájából automatikusan adódik az, hogy meghatározott részüket már csak adózott nyereségforintból lehet finanszírozni, függetlenül attól, hogy azokat nem kell az adózott eredmény számlára rákönyvelni.

Általában is igaz, hogy azt a kifizetést, amit költségként (ráfordításként) nem lehet elszámolni, szükségképpen az adózott nyereségforint kell, hogy finanszírozza.

A gazdasági társaságok alapításával kapcsolatos számviteli kérdésekről szóló fejezetben részletes magyarázat található arra, hogy miként érvényesül a szabályozásban az, hogy a gazdálkodó szervezeteknek csak adózott szabad pénzeszköze lehet.

Itt most azokat a bevételeket, illetve ráfordításokat vesszük számba, amelyek az elszámolásban „nyíltan" növelik, illetve csökkentik (terhelik) közvetlenül az adózott eredményt.

Az adózott eredményt növelő bevételeket, illetve csökkentő kifizetéseket sok esetben nehéz egymástól függetlenül kezelni. Ilyen pl. az osztalék (részesedés), amely adózott eredményt növelő és csökkentő tétel is egyidőben – attól függően, hogy kapják, vagy fizetik –, a tartalékvagyon pedig a képzéskor csökkenti, felhasználáskor növeli az adózott eredményt.

7.1. *Az adózott eredményt növelő összegek*

Az adózott eredményt közvetlenül növelő összegeket a VÁNYA törvény 19. §-a tartalmazza. Ezek például (nem teljeskörűen felsorolva) a következők:

- az adóalanyt megillető különböző részesedések, osztalékok, máshol befektetett tőkéjük, illetve véglegesen átadott pénzeszközeik után;
- a csökkentett munkaképességű dolgozók foglalkoztatásával összefüggésben kapott dotáció;
- jóléti-, kulturális- és sportcélú beruházásokra, lakásépítés támogatására felajánlott társadalmi munka bérének összege;

– a fejlesztéshez kapcsolódó, de beruházási ráfordításként el nem számolható egyéb fejlesztési célú kifizetésekre, illetve az ÁFA le nem vonható részének fedezetére igénybe vett állami alapjuttatás és költségvetési juttatás;

– korábbi évek ellenőrzése kapcsán feltárt, adózott eredményt érintő adótöbbletek, eredménynövekedéssel járó, eredményfelosztást érintő módosítások nettó (adóval csökkentett) összegei;

– a felhasznált tartalékvagyon összege.

Ezek és a tárgyévben képződő adózott eredmény együttesen biztosítják az adózott eredménnyel szemben közvetlenül elszámolt (elszámolható) kiadások fedezetét.

7.2. *Az adózott eredményt csökkentő összegek*

Az adózott eredmény terhére elszámolandó-, illetve kifizetendő összegek részletes felsorolását *a VÁNYA törvény 20. §-a tartalmazza.*

Ezeknél már egyfajta „rangsor" is érvényesül: egyes kötelezettségek, kifizetések elszámolása [20. § (1) bekezdés a)–i) pontjaiban felsoroltak] megelőzi másokét (a továbbiakban: *első blokk*). A kifizetések sorában ezeket követik azok, amelyekről a társaság már szabadon dönthet *(második blokk)*, a „rangsor" legvégén azok állnak, amelyeket csak akkor lehet teljesíteni, ha a tartalékvagyonnal kiegészített adózott eredmény a szükséges fedezetet biztosítja *(harmadik blokk)*.

a) Az első blokkba tartozó kifizetések

Ezek a vállalkozást terhelő olyan kötelezettségek, amelyeknél – bizonyos feltételek fennállása esetén – az adóalanynak nincs választási lehetősége a kötelezettség teljesítését és elszámolását illetően. Az adózott eredmény elégtelensége esetén ezeket a vagyon terhére kell elszámolni (negatív előjelű tiszta eredményként kimutatva a felhalmozott vagyont csökkentő tétel).

A teljeskörű felsorolás igénye nélkül, ezek a következők:

– a beruházási célú beszerzések előzetesen felszámított általános forgalmi adójának a le nem vonható része;
– a fejlesztéshez kapcsolódó egyéb fejlesztési célú kifizetések és azok előzetesen felszámított ÁFÁ-ja;
– a Rehabilitációs Alap javára teljesített hozzájárulás;
– a pályázati díj;
– a közérdekű célú kötelezettségvállalásra, alapítványra fordított összeg;
– korábbi évek ellenőrzése kapcsán feltárt, adózott eredményt érintő adóhiányok az eredményt az eredményfelosztást helyesbítő megállapítások nettó (adóval csökkentett) összege;
– a kamatozó részvények után fizetett kamat összege.

A felsoroltak közül néhány tételhez indokolt némi magyarázatot fűzni, azok tartalmát részletesebben is megismerni.

A beruházási ÁFA visszaigénylésének korlátozása

A beruházási célú kifizetések előzetesen felszámított általános forgalmi adója – meghatározott adóalanyok esetében – csak részlegesen igényelhető vissza. Az erre vonatkozó részletes előírásokat 1988-ban az ÁFA törvény végrehajtására kiadott 37/1987. (X. 12.) MT rendelet 8. §-a és 2. számú melléklete, 1989-ben – némiképpen módosult tartalommal – a 81/1988. (XII. 12.) Mt rendelet 27. §-a és 1. számú melléklete tartalmazta. 1990-től lényegében változatlan tartalommal *az általános forgalmi adóról szóló 1989. évi XI. törvény 13. számú mellékletében* találhatók meg a vonatkozó előírások.

A beruházási ráfordítások általános forgalmi adójának 100%-os levonására jogosultak például (nem teljeskörű felsorolás):

- a VÁNYA törvény hatálya alá tartozó egyéni vállalkozók és a kizárólag magánszemélyekből álló gazdasági társaságok (a részvénytársaság kivételével);
- a személyi jövedelemadó törvényben nevesített egyéni vállalkozók akkor is, ha nem jelentkeznek át a VÁNYA törvény hatálya alá;
- a kisszövetkezetek; az ipari és szolgáltató szövetkezeti-, illetve a mezőgazdasági szakcsoport-, az iskolai szövetkezeti csoport;
- a külföldi részvétellel működő gazdasági társaságok;
- az adóalanyok teljes köre egyes meghatározott fejlesztési célú beruházásaik esetében (pl. konvertibilis exporthoz kapcsolódó beruházások; egyes tételesen felsorolt építőanyagipari beruházások; központi támogatással megvalósuló egyes mezőgazdasági beruházások; műemlékek hasznosítását szolgáló beruházások).

A beruházási ÁFA csak részleges levonására jogosult

- minden olyan adóalany, amely nem tartozik az előzőek szerinti körbe, illetve amely nem az ott megjelölt preferált célokat szolgáló beruházást hajt végre;
- azon adóalanyok (tehát azok is, amelyek egyébként 100%-os visszatartásra jogosultak), amelyeknél a beruházás célja a lízingbeadási, illetve termelőeszköz kölcsönzési célú hasznosítás. Ez alól csak a külföldi részvételű gazdasági társaságok mentesülnek.

Az ÁFA levonási lehetősége abban a körben, amelyre a visszaigénylés korlátozása kiterjed, illetve a megjelölt (pl. lízing) esetekben (1988-tól számítva) *öt év alatt fokozatosan éri el a 100%-ot.* 1988-ban az ÁFA 20; 1989-ben 40; 1990-ben 60; 1991-ben pedig 80%-át lehet visszaigényelni (tehát évente 20 százalékponttal növekszik a levonható hányad).

Az ÁFÁ-nak azt a részét, ami nem igényelhető vissza – az adózott eredmény terhére – véglegesen el kell számolni [áthúzódó beruházásnál mindig az elszámolt beruházás évében, az ÁFA kötelezettség keletkezési időpontjában (évében) érvényes hányadot kell figyelembe venni].

Egyéb fejlesztési célú kifizetések

A fejlesztéshez kapcsolódó egyéb fejlesztési célú kifizetések [ezek tartalmát a beruházások rendjéről szóló módosított 46/1984. (XI. 6.) MT rendelet és a végrehajtásáról szóló 3/1984. (XI. 6.) OT–PM együttes rendelet határozza meg] *rendezett összegét kell az adózott eredmény terhére* elszámolni. Ilyenek pl. a hitelből finanszírozott befejezetlen beruházás esetén a fizetendő kamatok, befejezetlen beruházás biztosítási díja, a tartós használatba vétel díja, az áttelepítési költség, a véletlenül okozott kár helyreállításával kapcsolatos költségek, a közterület használati díj, az egyéb hatósági díjak és illetékek, tehát azok az összegek, melyek fejlesztési költségek ugyan, de a beruházás pénzügyi teljesítésébe nem számíthatók be (a közműfejlesztési hozzájárulás azonban nem tartozik ide, az végleges pénzeszköz átadásának minősül és így a felhalmozott vagyonnal szemben kell elszámolni).

Megváltozott munkaképességű dolgozók foglalkoztatásával kapcsolatos kedvezmények és befizetések

A megváltozott munkaképességű dolgozók foglalkoztatását részben kedvezményekkel ösztönzik, másrészt szankció (befizetési kötelezettség) fűződik ahhoz, ha e dolgozókat nem a kívánatos mértékben foglalkoztatják. Mindezekről a 9/1989. (IV. 1.) SZEM–PM együttes rendelet intézkedik, az elszámolás módját viszont a VÁNYA törvény rögzíti.

Összefoglalva azokat az elszámolásokat, amelyek a megváltozott munkaképességű dolgozók foglalkoztatásával összefüggésben jelentkezhetnek:

– a VÁNYA törvény 11. §-a (1) bekezdésének e) pontja alapján az előzőekben hivatkozott SZEM–PM rendelet szerint számított összeggel (a megváltozott munkaképességű dolgozók bruttó bére 30%-ának és az összes dolgozó részére kifizetett bruttó bér 0,1%-ának együttes összege) a vállalkozási nyereségadó vetítési alapját csökkenteni lehet. Ez adómentes kiegészítő forrást biztosít az ilyen dolgozók foglalkoztatása érdekében végrehajtott beruházáshoz;

– az adózott eredményt közvetlenül növelő összeg a megváltozott munkaképességű dolgozók foglalkoztatása után járó bérarányos (35–45%-os) dotáció a SZEM–PM rendelet alapján. Ugyancsak ez az együttes rendelet írja elő az ilyen dolgozókat, az előírt kötelező szint alatt foglalkoztató (30 főt meghaladó létszámú) vállalkozásoknál, a Rehabilitációs Alap javára, az adózott eredmény terhére fejkvóta szerint fizetendő hozzájárulást [kötelező foglalkoztatási szint a tárgyévi átlagos statisztikai létszám 3%-a; a fejkvóta a tényleges foglalkoztatott és a kötelezően előírt létszám közötti létszám után 25.000 Ft/év].

Kamatozó részvény után kamat elszámolása

A társasági törvény előírásai szerint (245. §) az alapszabály rendelkezéseinek megfelelően *a részvénytársaság* – legfeljebb az alaptőke 10%-át meg nem haladó mértékben – *előre meghatározott mértékű kamatra jogosító részvényeket is kibocsáthat.* A részvényben írt *kamatláb alapján számított kamatot akkor is ki kell fizetni, ha a részvénytársaságnak az adott évben nem képződik felosztható nyeresége.*

Ezt a kamatot az adózott eredmény terhére kell elszámolni [VÁNYA törvény 20. §-a (1) bekezdésének i) pontja], annak elégtelensége esetén (a negatív előjelű tiszta eredmény átvezetésével) a felhalmozott vagyon terhére.

b) A második blokkba tartozó összegek

Az ide tartozó kifizetések, illetve adózott eredményt terhelő tételek például (nem teljeskörű felsorolás):

- a társaság tagjait (részvényeseit), leányvállalat alapítóját, pénzeszköz végleges átadása után az átadót megillető osztalék (részesedés), ideértve az államnak, mint tulajdonosnak járó osztalékot (részesedést) is;
- a dolgozóknak vissza nem térítendő lakástámogatás;
- a választott testületi tagoknak, a társaság vezető tisztségviselőinek a díja;
- a dolgozók premizálására, jutalmazására stb. fordított összegek;
- az ellenérték nélkül adott vagyonjegy, részvény névértékének megfelelő (annak fedezetét biztosító) összeg.

c) Harmadik blokkba tartozó összegek

Ezeket a VÁNYA törvény 20. §-a (1) bekezdésének n) és r) pontjai tartalmazzák. Ide tartozik:

- az anyagi érdekeltségi rendszer egyes kérdéseiről szóló 84/1988. (XII. 15.) MT [módosította a 120/1989. (XI. 26.) MT és az 57/1990. (III. 23.) MT] rendeletben felsorolt vezető dolgozók prémiuma (a vezetők ösztönzéséről még lesz szó), valamint
- a társaság döntése szerinti egyéb, az első és a második blokkba nem tartozó célokra fordított összegek.

E jogcímeken kifizetést csak akkor (illetve olyan mértékben) lehet teljesíteni (előirányozni), ha az első és második blokkba sorolt tételek elszámolása után a tartalékvagyonnal kiegészített adózott eredmény a szükséges fedezetet biztosítja (illetve amilyen mértékben a kifizetés fedezete a társaság rendelkezésére áll). Ezt a korlátozást a VÁNYA törvény 20. §-ának (4) bekezdése tartalmazza.

Az osztalékokról már többször volt szó az előzőekben is. Tekintettel arra, hogy gazdasági társaságok esetében az osztaléknak (részesedésnek) kiemelten fontos szerepe van, célszerű, ha ezt a kérdéskört részleteiben is áttekintjük. Lehet, hogy előfordulnak ismétlések, ennek ellenére igyekeztünk minél teljesebb körű áttekintést nyújtani.

8. Az osztalék (részesedés) pénzügyi elszámolási, adózási kérdései

Osztalék (részesedés) kifizetésére sokféle esetben kerülhet sor és nemcsak gazdasági társaságoknál. A lehetséges *alapesetek* például:

- klasszikus eset, amikor a gazdasági társaság fizet osztalékot, részesedést a tagjainak, illetve részvényeseinek;
- a szövetkezetek osztalékot, részesedést fizetnek a tagjaiknak a részjegyük, célrészjegyük, üzletrészük (vagyonrészük), egyéb vagyoni hozzájárulásuk után;
- részesedés jár a vagyonjegy után (vásárolt és ellenérték nélkül adott vagyonjegynél egyaránt);
- osztalék az a részesedés is, amelyet a leányvállalat fizet a létesítőjének;
- osztaléknak tekinthető egyéni vállalkozó esetében a vállalkozásba befektetett vagyoni érték jövedelmeként kivett összeg;
- ilyen típusú kifizetésnek minősíthető az a hozamból származó részesedés is, amelyet a véglegesen átvett pénzeszközök után az átvevő fizet az átadónak, továbbá
- az államot, az állami vagyon után 1990-től megillető részesedés.

Ezek a tág értelemben vett osztalékok sok szempontból eltérést mutatnak, pl. olyan szempontból, hogy van-e valamilyen külön előírt felső összeghatár, amilyen mértékben ezek fizetésére sor kerülhet (mint például a részjegy, célrészjegy egyes típusainál), vagy a felek közös megegyezésén múlik (pl. végleges pénzeszköz átadás) a fizetett összeg nagysága.

A társaságokra nézve közös szabály azonban, hogy:

- bárki legyen az „osztalék" kedvezményezettje (természetes vagy jogi személy) az osztalékot, részesedést vagy osztalékjellegű összeget az adózott eredmény terhére kell elszámolni;
- ha az osztalék kedvezményezettje természetes személy, akkor a kapott osztaléka a személyi jövedelemadó törvény 26. §-a szerinti jövedelemnek minősül (takarékbetétből, értékpapírból származó jövedelem) és az adót annak megfelelően kell fizetni (a jövedelemösszevonásnál figyelmen kívül kell hagyni és 20%-os adót kell levonni);
- ha az osztalék kedvezményezettje nem természetes személy (pl. valamilyen vállalkozás), akkor a kapott összeg az adózott eredményét közvetlenül növeli és bármilyen jogcímen felhasználható, amelynek az elszámolása az adózott eredményt terheli.

A leírtakat szemléltessük egy példával is!
Tételezzük fel, hogy egy kisszövetkezet a saját tagjaival közösen létesít egy kft-t. Ebben az esetben:

- a kft az adózott eredményből részesedést fizet a kisszövetkezetnek és a vele társult szövetkezeti tagoknak is;
- a részesedésnek az a része, amelyet a kisszövetkezet kap, a kisszövetkezet adózott eredményét növeli. Ezt az összeget a kisszövetkezet az adózott eredményre előírt szabályok szerinti bármely jogcímre elköltheti;
- a kisszövetkezet a tagjainak osztalékot fizet a szövetkezetben szerzett üzletrészük után. Az ehhez szükséges forrást biztosíthatja az az összeg is, amit a kisszövetkezet

a kft-ből osztalék címén kapott. Tehát nincs akadálya annak, hogy a kisszövetkezet leossza a felhalmozott és kft-be befektetett közös vagyon után a kft-től kapott osztalékát a tagjainak;

- a kisszövetkezet egyes tagjai tehát kétféle jogcímen is hozzájuthatnak osztalékhoz (a kft-től, mint annak tagjai, illetve a kisszövetkezettől az ottani tagsági viszonyuk és tőkebefektetésük után), de mindkettőre érvényes – egymástól teljesen függetlenül – a 20%-os SZJA;
- abban az esetben azonban, ha a kisszövetkezet a kft-től kapott részesedését a tagjainak (dolgozóinak) pl. prémium, jutalom formájában fizeti ki, a tagot (dolgozót) progresszív SZJA kötelezettség terheli (tehát a „továbbosztott" osztaléka a kisszövetkezetnek ugyanolyan, mint a saját adózott nyeresége, osztalékjellegét ebben a kombinációban már elveszíti).

Korábban említettük, hogy a részesedés (osztalék) elsődleges forrása a társaság adózott eredménye,az a vagyon terhére közvetlenül nem fizethető. Ezt most egy kissé „finomítjuk". A *tartalékvagyon* ugyanis az az eleme a rendszernek, amely lehetővé teszi azt, hogy – az eredményingadozásoktól függetlenül – *az osztalékot „egyenletesen" lehessen fizetni és erre a vagyonon belül tartalékot képezni.*

A tartalékvagyont az adózott nyereségből lehet képezni, csak ezt követően kerül kimutatásra a tiszta eredmény, amely a felhalmozott vagyont – tehát a vagyoni eszközök finanszírozásának fedezetéül szolgáló, az alapítói vagyonon felül, a működés során felhalmozott saját forrást – növeli.

A tartalékvagyon felhasználása az adózott eredmény – tehát az osztalék, részesedés kifizetésének forrását biztosító összeg – kiegészítése (növelése) útján történhet. A tartalékvagyont tehát ugyanúgy „kezeli" az adózási rendszer, mint az adózott eredményt.

Mindezekből adódóan *a tartalékvagyon egyszerre képes három funkciót betölteni:*

- szabad pénzeszköz formájában a folyó tevékenység finanszírozásához teremt pénzügyi likviditási tartalékot,
- bármikor mobilizálható részesedés (osztalék) fizetésére, ha a tárgyévi adózott eredményből nem képződik meg a szükséges forrás,
- az adóalany döntése szerint bármikor felhasználható a vagyoni eszköz bővítéséhez szükséges saját pénzforrás kiegészítésére.

Fontos azonban, hogy mindezen funkciónak *csak akkor tehet eleget, ha bármikor mobilizálható vagyoni eszközben ölt testet* (pl. pénzbetét, értékpapír, szükség szerint értékesíthető ingatlan).

Ahhoz azonban, hogy ezt igazán megértsük, meg kell majd ismerkednünk a vagyon fogalmával, tartalmával, a vagyoni eszközök finanszírozásának elveivel és rendszerével (külön fejezetben erről részletesen lesz szó).

Az eddig leírtakat célszerű egy sémával szemléltetni, amely alapján az is látható, mi értendő a társaság felosztható eredményén, továbbá az, hogyan jutunk el az eredménytől a tiszta eredményig!

A tiszta eredmény levezetésének általános sémája

1. Megállapított eredmény (±)
2. Eredménnyel szemben közvetlenül elszámolt összegek.
   2.1. Elhatárolt veszteség összege (±)
   2.2. Állami alapjuttatás után fizetendő mozgó járadék összege (–)
   2.3. Az átmeneti adótörvény előírásai szerinti, az eredménnyel szemben közvetlenül elszámolandó összegek; részletesebben lásd a vállalkozási nyereségadó vetítési alapjának a levezetésénél a 2.2 pontban felsorolt tételeket (±)
3. Módosított eredmény (±)
4. Számított nyereségadó összege (–)
5. Számított adóból visszatartható kedvezmények (+)
6. Adózott eredmény (±3.–4.+5)
7. Adózott eredményt növelő összegek (+)
8. Felhasznált tartalékvagyon összege (+)
9. Adózott eredményt terhelő kötelezettségek a társaság tulajdonosai, részvényesei osztalékának, részesedésének kivételével (–)
10. Feloszthatóadózott eredmény; a tulajdonosi részesedés forrása (±6. +7. +8. –9.)
11. Tartalékvagyon képzésére fordított összeg, feltéve, hogy van rá forrás, tehát a 10. tétel elszámolása utáni egyenleg pozitív előjelű (–)
12. Tiszta eredmény (±10. –11.)

A közölt levezetés – csakúgy, mint az adózott eredmény terhére elszámolandó összegek három – blokkba történő csoportosítása – a VÁNYA törvényben így nem szerepel, a törvényi előírások szemléletesebb ismertetése érdekében választottuk ezt az „önkényes" megoldást. (Nem tévesztendő azonban össze az adóalap levezetési sémájával, amely tartalmában egészen más, miután ott számtalan korrekciós tételt is figyelembe kell venni.)

Társaságok esetében a feloszthatóeredménynek (az előző pontban a tiszta eredmény levezetési sémája 10. tételének) *van kiemelt jelentősége,* különösen akkor, ha a tulajdonosok éves osztaléka (részesedése) e forrás adott évi nagyságától függ. Ez elsősorban azoknál a társaságoknál jellemző, amelyek korábban felhalmozott (tartalékolt) vagyonnal nem rendelkeznek, alapítói vagyonuk (a társaság létesítésekor „bevitt" vagyon) csökkentése, osztalék (részesedés) fedezetére történő „felélése" a társaság működőképességét veszélyeztetné, vagy jogszabályi előírásokba ütközik (pl. a kft törzstőkéje az előírt minimumérték alá csökkenne).

Az éves osztalék (részesedés) mértékének a meghatározásánál rövid távon két alapvető érdek ütközik egymással. A tulajdonosok – érthető módon – a befektetett tőkéjük után a lehető leggyorsabb, legkedvezőbb megtérülést (hozamot) várják el. A társaság hosszabb távú jövedelmező működése érdekében a társaság vagyoni eszközeinek bővítése, fejlesztése stb., illetve alkalmazottai megfelelő ösztönzése is forrást igényel. Az osztalék (részesedés) mértékének a meghatározásánál e kétféle érdek összehangolására célszerű kiemelt figyelmet fordítani.

A gyakorlati tapasztalatok alapján a társaságok jelentős része a tulajdonosok (részvényesek) nagyjából megalapozottan garantálható osztalékát, részesedését általában – a létesítéskor készített, többségében legalább 4–5 évre szóló előzetes pénzügyi terv alapján –

igyekeznek tőkearányos fix összegben meghatározni, az éves eredményalakulástól bizonyos mértékig függetleníteni. Az eredmény alakulása szempontjából kiugró év(ek)ben az ilyen társaság az egyébként felosztható eredménye egy részéből tartalékot képez. Így nemcsak évente kiegyenlített mértékű osztalékot tud biztosítani akkor is, ha valamilyen ok miatt az eredmény átmenetileg csökken, hanem a társaság tevékenységének a bővítéséhez, fejlesztéséhez is tőkét tud tartalékolni, felhalmozni.

E tartalék nem kell, hogy passzív, „haszontalan" tőke legyen. Kamatozó betétbe, értékpapírba, bármilyen más mobilizálható vagyoni eszközbe (pl. spekulációs ingatlanvásárlás), esetleg más társaságba bevitt vagyoni betét formájában stb. befektethető.

Az a társaság, amelyik átmenetileg szabad tőkéjét ügyesen forgatja, folyamatosan juthat hozzá például a saját eredményét kiegészítő „külső" tőkéhez, amivel a tulajdonosok osztalékát is ki tudja egészíteni azon túlmenően, hogy felhalmozott tőkéje reálérték tartása is biztosított.

Természetesen az ilyen megoldásnak komoly kockázata is van, amennyiben a választott befektetési formában nemcsak nyerni, hanem veszíteni is lehet.

Nem véletlen például, hogy a társasági törvény a társaságok „továbbtársulását" bizonyos mértékig korlátozza, elsősorban hitelezővédelmi okok miatt. Ilyen például az az előírás, amely a „saját" társasága tartozásaiért korlátlanul és egyetemlegesen felelős közkereseti és betéti társaság tagja számára tiltja, hogy ugyanilyen típusú társaság tagja legyen [társasági törvény 6.§ (3) bekezdés], illetve azt, hogy az ilyen társaságok egyesülést, közös vállalatot hozzanak létre [társasági törvény 6.§ (4) bekezdés]. E korlátok mellett azonban még számtalan más befektetési forma van, amelyek közül a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok is szabadon választhatnak, ha átmenetileg szabad tőkéjüket ilymódon akarják kamatoztatni.

Egy másik fontos szempont az ilyen döntésnél, hogy a *tulajdonosnak személy szerint mi az előnyösebb;* ha a társaság forgatja a pénzét, vagy ő maga teszi azt a saját hasznára és kockázatára.

A személyi jövedelemadó rendszere például külön ösztönzi az egyén befektetését (erről még lesz szó, a személyi jövedelemadózással foglalkozó külön fejezetben). *A válalkozási nyereségadótörvényben is van azonban olyan kedvezmény, ami a társaságnak jár, ha befektetéseit haszonnal értékesíti* [a VÁNYA törvény 15.§ (2) bekezdése alapján *az így elért nyereség 20%-ának megfelelő összeg a társaság nyereségadójából visszatartható*].

Az ilyen típusú „érdekegyeztetésre" viszont kétségtelenül a zártabb, döntő részben személyegyesítő jellegű társasági formáknál, így a közkereseti társaságnál, illetve a kft-nél van mód. Itt a tulajdonosok személy szerint közvetlenül dönthetnek arról, hogy az osztalékukat a rendelkezésre álló (felosztható) forrás erejéig maradéktalanul felveszik és azután maguk döntenek annak felhasználásáról, vagy a társaságban benthagyják annak egy részét és közös „haszonra" forgatják.

Még néhány további „praktikus" tudnivaló az osztalékról:

– az osztalékra előleget is lehet fizetni, nem kötelező tehát megvárni az éves mérleg elkészítését. Nem árt azonban a bölcs önmérséklet, tehát annak előzetes felmérése, hogy a felvett előleg forrása valóban megképződik-e a társaságnál [a tartalékvagyon-

nal – mint erről már volt szó – ugyanúgy lehet számolni, mint a tárgyévben képződő (felosztható) adózott eredménnyel. A tárgyévben képződő forrás elégtelensége esetén az osztalék-túlfizetés a negatív előjelű tiszta eredmény átvezetésével a felhalmozott vagyont terheli, tehát vagyonvesztést eredményez];

- a társasági törvény a tagokat megillető osztaléknál általában a vagyoni betétek arányához igazodó mértéket írja elő. Ez már nem vonatkozik például a részvénytársaságra, amelynél a kibocsátott részvények különböző típusai lehetségesek, ami eleve az osztalék (részesedés) eltérő kondícióit eredményezi (gondoljunk például a kamatozó, az osztalék elsőbbségre jogosító, a dolgozói részvényekre). A közkereseti társaságoknál nem biztos, hogy a tagok vagyoni hozzájárulást is teljesítettek, így az osztozkodás alapja lehet például a személyes közreműködés aránya is. A kft-nél sem kötelező, hogy az osztalék-arányok a törzsbetétek arányait kövessék, a társasági szerződésben ettől a tagok – közös akarattal – eltérhetnek (pl. az ügyvezetők, a külföldi fél javára);
- a külföldi tulajdonos (tag, részvényes) részére fizetett osztalék a befektetés pénznemében, devizahatósági engedély nélkül külföldre szabadon átutalható [társasági törvény 9. § (2) bekezdés]. Ez akkor is így van, ha például a társaság a bevételét (nyereségét) kizárólag forintban realizálja;
- a társaság magánszemély tagjának fizetett osztalékból 20%-os lineáris személyi jövedelemadót kell levonni, míg a jogi személy tag a kapott osztalékát (további adókötelezettség nélkül) közvetlenül az adózott eredménye javára számolja el. Ha azonban e jogi személy tag például állami vállalat, akkor a kapott osztalékából az állam is részesedést kér.

Itt most egy olyan fontos kérdéshez jutottunk el, amellyel feltétlenül indokolt külön is foglalkozni.

Az állami vagyon utáni részesedésről, különös tekintettel a gazdasági társaságokra

1990. január 1-től az állam – mint tulajdonos – a vagyona hozamából nemcsak gazdasági társaságban szerzett közvetlen érdekeltsége alapján, hanem akkor is részesedik, ha a vagyont nem társasági formában működtetik, vagy azt állami vállalat fekteti be gazdasági társaságba, illetve akkor is, ha az állami vállalatból átalakult társaság üzletrészei (részvényei) még nem találtak „tulajdonosukra".

Erről *az állami vagyon utáni részesedésről szóló 1989. évi XLIII. törvény rendelkezik.*

Előljáróban *azok aggályait szeretnénk eloszlatni, akik attól tartanak, hogy az állami gazdálkodó szervezet részvétele hátrányos lehet a gazdasági társaság számára.*

Tény, hogy az állami vállalat gazdasági társaságban való részvételével kapcsolatban (is) törvényi szinten rögzített – elsősorban a társadalmi közös érdeket védő kontroll érdekében érvényesített – korlátok vannak. Ezek azonban olyan szabályok, amelyeket az állami vállalatnak kell – az igazgató polgári jogi felelőssége mellett [az Állami Vagyonügynökségről szóló 1990. évi VII. törvény 40. §-a (2) bekezdésének b) pontja alapján] – betartania.

Az állami vállalat gazdasági társaságokban levő vagyona felett a társaság rendelkezik, a társaság gazdasági döntéseibe, üzletvitelébe stb. az államnak beleszólási joga nincs [lásd 1990. évi VII. törvény 8. §-ának b) pontját is] azért, mert tagjai (részvényesei) között történetesen állami gazdálkodó szervezet is van.

Az, hogy az állami gazdálkodó szervezet a társaságba befektetett tőkéje (vagyona) után kapott osztalékán osztozik-e az állammal, vagy sem, a társaság szempontjából teljesen közömbös (éppen úgy, mint az például, hogy a magánszemély tagok mire költik a kapott osztalékukat).

Ez igaz még akkor is, ha az állami gazdálkodó szervezet pl. egyszemélyes kft-t létesít. Ekkor tulajdonosként ugyanolyan „szuverén", mint pl.egy szövetkezet, vagy a VÁNYA hatálya alá átjelentkezett, egyszemélyes kft-ben működő egyéni vállalkozó.

Az állami vagyon utáni – 1989. évi XLIII. törvény szerinti – *részesedés fizetési kötelezettsége az olyan gazdasági társaságra nem terjed ki,* amely a „klasszikus" módon, a társasági törvény előírásai szerint jött létre úgy, hogy tagjai (részvényesei) között állami gazdálkodó szervezet is van.

A törvényben meghatározott normatív mértékű (18%-os), illetve a törvény előírásai szerint számított részesedést

- az állami vállalat, a tröszt (tröszti vállalat), a szövetkezet köteles fizetni a kezelésében levő állami vagyon után, továbbá
- az állami gazdálkodó szervezet átalakulásával létrejött gazdasági társaság a magánál tartott üzletrészei (részvényei) után.

Kizárólag az állami gazdálkodó szervezet (állami vállalat, tröszt, illetve tröszti vállalat) számára jelent külön kötelezettséget az, hogy a részesedést az állami vagyon befektetésével elért hozam (osztalék, részesedés) után is meg kell fizetni. Vagyis e kötelezettség nem „védhető ki" azzal, ha az állami vállalat a kezelésében levő vagyont gazdasági társaságba, leányvállalatba vagyoni betétként beviszi, illetve hozamból származó részesedés fejében más vállalkozásnak véglegesen átadja.

A normatív állami részesedés mértéke, vetítési alapja

A törvény az állami vagyon után fizetendő normatív *részesedés mértékét a vetítési alap 18%-ában* határozza meg.

Az állami vagyon utáni részesedést *az adózott eredmény terhére kell elszámolni,* annak elégtelensége esetén a vállalat vagyonából kell a kötelezettséget rendezni.

Azokban az esetekben, amikor e normatív részesedést kell fizetni, vetítési alapként a tárgyévben képződő adózott eredmény és az átutalt – a vállalatot befektetett tőkéje után megillető – osztalék, részesedés együttes összegének az állami vagyonnal arányos részét kell figyelembe venni. A részesedés elvileg veszteség, illetve negatív előjelű adózott eredmény esetén is fizetendő, ha a kapott osztalék, részesedés azt pozitív előjelre egyenlegezi.

Képlettel kifejezve (1. számú alapképlet):

$$R = \left[\frac{AVÁ}{AV} \times (A_E + 0) \right] \times 0{,}18$$

Ahol:

R – a számított normatív részesedés összege

AVÁ – az alapítói vagyonon belül állami vagyonként nyilvántartott összeg

AV – az alapítói vagyonként nyilvántartott összeg

A_E – a tárgyévi eredményelszámolás keretében az eredményből képzett adózott eredmény összege

0 – a vállalat részére a tárgyévben átutalt, a vállalatot társaságban való vagyoni részvétele alapján, illetve leányvállalat alapítójaként megillető osztalékának (részesedésének), továbbá a pénzeszközei végleges átadása után az átvevőtől kapott részesedésének az együttes összege.

1990-ben – a visszamenőleges hatály elkerülése érdekében – a vetítési alapba nem számít bele az az osztalék, részesedés, amelynek pénzügyi teljesítésére (átutalására) ugyan 1990-ben kerül sor, de az a vállalatot még a korábbi (1989. és azt megelőző) évek alapján illette meg. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy 1990-ben csak az 1990. év után átutalt osztalék, illetve részesedés előleget kell a vetítési alapnál figyelembe venni.

A vetítési alap meghatározási módszeréből adódóan a vállalatot megillető – a számított nyereségadóból visszatartható – adókedvezmények egy részét is „vissza kellene fizetni" a részesedés keretében.

Ez alól a törvény néhány esetben kivételt tesz, így:

a) A nyereségadó törvény 13. §-a (1) bekezdésének a)–b) pontjában megjelölt közszolgáltató, egészségügyi és kulturális tevékenység arányában számított részesedés összegét a befizetendő részesedésből vissza lehet tartani.

Képlettel (2. számú alapképlet):

$$R_f = R - K_I; \text{ ahol } K_I = \frac{Á_p}{Á_ö} \times R$$

Ahol:

R_f – a fizetendő részesedés összege

R – az 1. számú alapképlettel számított részesedés összege

$Á_p$ – a felsorolt (preferált) tevékenységeken realizált árbevételek összege

$Á_ö$ – a vállalat összes árbevétele

K_I – a részesedésből visszatartható kedvezmény összege

Az árbevételek összegét a nyereségadó törvény előírásai szerinti tartalommal kell kiszámítani.

b) A nyereségadó törvény 13. §-a (2) bekezdésének a)–b) pontjában megjelölt mezőgazdasági, erdőgazdasági, elsődleges faipari, illetve élelmiszeripari tevékenységet végző állami gazdálkodó szervezetek a számított részesedés összegének a felsorolt (preferált) tevékenységekkel arányos része 35%-át tarthatják vissza.

Képlettel (3. számú alapképlet):

$$R_f = R - K_{II}; \text{ ahol } K_{II} = \frac{Á_p}{A_ö} \times 0{,}35$$

ahol:

R_f – a fizetendő részesedés összege

R – az 1. számú alapképlettel számított részesedés összege

$Á_p$ – a felsorolt (preferált) tevékenységben elért árbevételek összege

$Á_ö$ – a vállalat összes árbevétele

K_{II} – a részesedésből visszatartható kedvezmény összege.

Az élelmiszer kiskereskedelmi tevékenység végzése esetén is ez az alapképlet alkalmazható, azzal az eltéréssel, hogy a szorzószám 1991-ben csak 0,2 (a képlet szerinti 0,35 helyett), miután e tevékenység nyereségadó kedvezményének %-os mértéke 1991-ben 20% lesz.

c) Tekintettel arra, hogy a többféle típusú tevékenységet együttesen végző vállalatnál az egyes jogcímeken járó kedvezmények egymást nem zárják ki, vagyis azok együttes összegét lehet – legfeljebb azonban a számított részesedés (lásd. 1. számú alapképlet) összegéig terjedő mértékben – levonni, a következő *4. számú alapképlettel* lehet az ilyen esetekben a befizetendő részesedés összegét kiszámítani:

$$R_f = R - (K_I + K_{II}) \qquad \text{ahol } K_I + K_{II} \leq R$$

Az itt leírtakat kell alkalmaznia annak a társasággá átalakult állami gazdálkodó szervezetnek is, amelynek nincsenek külső tagjai, vagyis a vagyonkezelőn kívül sem a társaság dolgozói, sem más külső tőkebefektetők (részvényesek, tagok) a társaság alaptőkéjében (törzstőkéjében) tulajdonosi részesedést nem szereztek.

Az állami vagyon utáni részesedés a nem normatív szabályozási körben

Az állami vagyon utáni részesedésről szóló törvény 3. §-ának (2) bekezdése alapján a szövetkezeteknek és az állami gazdálkodó szervezetből külső tőkebevonással létrejött, átalakult gazdasági társaságnak *az állami vagyon utáni részesedést az általánostól eltérő módon kell fizetniük.*

A VÁNYA törvénynek az adókedvezményekre vonatkozó előírásai tehát a visszatartható részesedésnél annyiban fontosak, hogy a VÁNYA törvényben szerepel részletesen, hogy mely tevékenységek esetében lehet szó a részesedés visszatartásáról.

A törvény előírása alapján az állami vállalatból átalakult társaság esetében állami vagyonnak a társaság magánál tartott részvényei (üzletrészei) állományát kell tekinteni. Az ilyen szervezeteknél, illetve a szövetkezeteknél *az állam részére a társaság (szövetkezet) által fizetendő részesedés %-os mértéke azonos kell, hogy legyen a tagoknak (részvényeseknek) az adózott eredményből a tulajdonosi jogosultságuk alapján járó osztaléknak a tulajdonosok (tagok) tulajdonára vetített %-os mértékével.*

Abba azonban az államnak (Vagyonügynökségnek) nincs beleszólása, hogy a társaság (szövetkezet) a tulajdonosoknak (tagoknak) mekkora részesedést fizet. Az sem ütközik akadályba, hogy pl. a részvénytársaság különböző mértékű részesedésre jogosító részvényeket bocsásson ki, ekkor a részesedés %-os mértéke átlagolással határozható meg.

Miután az állami vagyon utáni részesedés számítása itt már kicsit bonyolultabb, *egy állami vállalatból átalakult képzeletbeli társaságra kidolgozott számpéldán szemléltetjük a leírtakat.*

1. **Kiindulási adatok**

a) A társaság (rt) 1990. évi adózott eredménye 20.000 eFt. Ezen felül más egyéb, az adózott eredményét közvetlenül növelő bevétele nincs és az adózott eredményét teljes egészében felosztja a részvényesei között. (Az egyszerűség kedvéért elsőbbségi-, kamatozó stb. részvényei nincsenek.)

b) A társaság alaptőkéjének tulajdonosok szerinti megbontása:

	millió Ft	Megoszlás (%)
– vagyonkezelő részvényei	20	16,7
– bank részvénnyé alakított követelése	10	8,3
– külső befektető részvényei	20	16,7
– dolgozói részvények	5	4,2
– magánál tartott saját részvények három éven belüli értékesítésre	65	54,1
Alaptőke (részvénytőke) összesen:	120	100,0

2. **Az egyes tulajdonosoknak fizetendő részesedés összege**

A számpélda alapján a társaság 16,67%-os vagyonarányos részesedést fizet. Vagyis a felosztásra tervezett összegből a részvényeseknek, értve alatta az államot is a tulajdonában levő „saját" részvényei (nem értve alatta a társaság magánál tartott részvényeit!) tekintetében, összesen 9.180 eFt-ot oszt ki (20.000 eFt x 0,459, ami a felosztható eredménynek a társaság alaptőkéjén belül a visszatartott részvényeken kívüli összes „tőkehányaddal" arányos részét jelenti).

Ezután a feladat az államot a társaság magánál tartott részvényei után megillető részesedés és az abból visszatartható összeg kiszámításával a befizetendő részesedés összegének a meghatározása.

A példát folytatva – kiegészítésül – tételezzük fel, hogy a társaság 1990. évi összes árbevétele 80.000 eFt. Ebből 8.000 eFt-ot a VÁNYA törvény 13. §-a (1) bekezdésének a) pontja szerinti *közszolgáltató tevékenységen* ért el, 40.000 eFt-ot pedig a VÁNYA törvény 13. §-a (2) bekezdésének a)–b) pontjai szerinti agrártevékenységén.

Ennek alapján az állam részére a társaság magánál tartott részvényei után fizetendő részesedésből visszatartható összegeket a következők szerint lehet kiszámítani:

$$R = \left[\frac{65}{120} \times 20.000 \right] \times 0{,}1667 = 1805{,}9 \text{ ezer Ft}$$

$$K_I = \frac{8.000}{80.000} \times 1.805{,}9 = 180{,}6 \text{ ezer Ft}$$

$$K_{II} = \left[\frac{40.000}{80.000} \times 1.805{,}9 \right] \times 0{,}35 = 316 \text{ ezer Ft}$$

$$R_f = R - (K_I + K_{II}) = 1.805{,}9 - 496{,}6 = 1.309{,}3 \text{ ezer Ft}$$

Tehát a társaságnál a teljes felosztásra kerülő adózott eredményből (20.000 ezer Ft) a tulajdonosok között – értve alatta az államot is a saját részvényei, illetve a társaság magánál tartott részvényei alapján megillető részesedést is – végül is ténylegesen 10.489,3 ezer Ft (9.180 eFt + 1.309,3 eFt) kerül felosztásra, a megmaradó összeg (9.510,7 eFt) a társaság felhalmozott vagyonát gyarapítja. A viszonylag magas ki nem osztott hányad az értékesíthető részvények magas részarányára és a társaságnál a tevékenységi alapon „visszafaragható" állami részesedés jelentős összegére vezethető vissza (ez nem feltétlenül tipikus jelenség!).

Kovácsné Egedi Éva

XI.

A VAGYON FOGALMA, BELSŐ SZERKEZETE, A VAGYON VÁLTOZÁSAI

A nyereségadózással foglalkozó fejezetben többször volt szó a vagyonról. Nem árt, ha ezt a fontos témát részletesebben is áttekintjük.

Gazdasági társaságoknál a vagyonnak kiemelt fontossága van több okból is, így például *a társaság saját vagyona*

- jelenti a hitelezők követelései kielégítésének biztosítékát, tehát azt a forrást, amely a társaság pénzügyi működési zavarai esetén a tartozásai kiegyenlítésére a szükséges (lehetséges) fedezetet elsődlegesen nyújtja, tehát korlátlan felelősség esetén is megelőzi a tagok emiatti anyagi jellegű kötelezettségeit;
- jelzi azt, hogy a társaság mennyire hitelképes, vagyis azt, hogy a lekötött összes vagyoni eszközeit milyen hányadban finanszírozza saját, illetve kölcsönvett (külső) forrásokkal;
- a tőkebefektetés sajátos „értékmérője", miután magában foglalja azt a többletet is, amely az eredetileg befektetett vagyon működése során a társaságnál felhalmozódott;
- olyan finanszírozó forrást jelent a társaság beruházásainál, különböző tőkebefektetéseinél stb, amely – ha már megképződött – adómentesen használható fel, tehát egy adómentesen forgatható tőkét jelent.

Ezért igen fontosnak tartjuk a vagyon lényegének a megértését, külön kiemelve azokat az összefüggéseket, amelyek a társaságnál bekövetkező különböző gazdasági események és a társaság saját vagyonának a változásai között fennállnak. a vagyonról a VÁNYA törvény 24–25. §-ai rendelkeznek. A törvény előírásainak megfelelően *a vagyon az adóalany beruházásainak, álló- és forgóeszközeinek, valamint máshol befektetett eszközeinek saját forrása* [24. § (2) bekezdés].

A valóságban legtöbbször a vagyont ettől eltérő módon értelmezik. Általában, ha vagyonról van szó, mindenki konkrét állóeszközökben, készletekben, értékpapírokban, pénzeszközökben stb. gondolkozik, tehát a vagyont – ellentétben a VÁNYA törvényben leírtakkal – nem forrás-, hanem eszköz oldalról közelítik meg.

A kétféle megközelítés azonban érdemben más-más végeredménnyel jár. A forrás oldalról történő közelítés esetén a vagyon csak a saját forrásból finanszírozott vagyoni eszközök értékét tükrözi.

Az eszköz oldalról történő közelítésnél a vagyon már jóval nagyobb értéket is képviselhet, hiszen *magában foglalja a hitelből, kölcsönből finanszírozott vagyoni eszközök értékét is.*

Nem arról van szó, hogy az egyik vagy másik megközelítés helytelen. Ha arról akarunk képet alkotni, hogy pl. egy vállalkozás mennyire hitelképes, akkor azt is célszerű vizsgálni, hogy az eszköz oldalon nyilvántartott vagyonának mekkora hányadát finanszírozza saját-, illetve hitelforrás. Nyilvánvalóan egy bizonyos szint felett – még akkor is, ha nem az a hitelképesség abszolút mércéje – az adósságráta már a további hitelfolyósítással szembeni érv lehet a hitelező oldaláról.

Ugyanakkor a kétféle megközelítéssel is eljuthatunk az azonos „végeredményhez": ha a vagyoni eszközök értékéből levonjuk a kölcsön (idegen) források értékét, a saját forrást (a saját vagyont) kapjuk meg.

Mi a továbbiakban a vagyont forrás oldalról közelítjük – összhangban a VÁNYA törvénynyel –, mert csak ilyen szemléletben lehet megérteni a VÁNYA törvény szerinti jövedelemszabályozási modell működésének elveit.

1. A vagyonban eszköz- és forrásoldalon bekövetkező változások legfontosabb alapösszefüggései

A kettős könyvvitelt alkalmazó vállalkozásoknál a vagyon finanszírozásában fontos változást jelentett 1988-tól az egységes vagyonalap bevezetése, amely – az érdekeltségi (rendelkezési) alap egyidejű megszüntetése mellett – lehetővé tette a vagyonváltozás számviteli elszámolásának lényegesen egyszerűbbé tételét. *1990-től a vagyonalap helyére a saját vagyon fogalma lépett, az általános elvi összefüggések azonban nem változtak.*

Az elszámolásban csak azt kell megjeleníteni, ha

- a saját vagyont (forrást) közvetlenül érintő gazdasági esemény következik be (pl. gazdasági társaságoknál a vagyoni betétek összegének növelése, vagy csökkentése),
- a vagyoni eszközök összértéke változik (nő, vagy csökken), így például azt, ha a vagyoni eszközök összértékét növelő beruházást a saját pótlólagos tőkebefektetéssel finanszírozzák, illetve a folyó évi tevékenység finanszírozásához szükséges pénzügyi forrást a vagyon terhére, a vagyoni eszközök értékesítéséből származó bevételből teremtették meg.

Az első esetben a vagyon (alapítói vagyon) közvetlen növelésével, illetve csökkentésével, a második esetben a pozitív, illetve negatív előjelű tiszta eredmény összegének – a felhalmozott vagyon terhére, illetve javára történő – átvezetésével jelenik meg a vagyont érintő változás.

Néhány példával szemléltessük is a leírtakat!

a) A vagyoni eszköz ideiglenes átadása és a vagyon változása

Először az ideiglenes tőkeátadás-átvétel eseteire térjünk ki, amelynek tipikus esetei a hitel, kölcsön, vagyoni eszköz használatba adása, bérbeadása:

- ha az adóalany a pénzvagyona terhére csak *ideiglenesen ad át pénzeszközöket* (hitelt nyújt), akkor az a vagyonát nem változtatja meg. Ez logikus, hiszen vagyonáról

nem mond le, csak meghatározott időre engedi át másnak. Ekkor csak a pénzmozgást jelenítik meg. A pénzeszköz ideiglenes átengedéséért az átvevő költségei terhére kamatot fizet, az átadónál ez bevétel;

– a vagyontárgyak *bérbeadásánál* szintén nincs vagyonváltozás. A bérbevevő bérleti díjat fizet költségei terhére, a bérbeadó a kapott összeget bevételként számolja el (ez nyújt pl. fedezetet a bérbeadó által elszámolt amortizációra);

– *a használatba adás,* mint a vagyoni hozzájárulás egy sajátos formája, általában a gazdasági társaságoknál jellemző. A vagyoni eszköz átadója tulajdonjogáról nem mond le, a vagyonában nincs változás sem eszköz, sem forrás oldalon. A vagyoni eszköz után – ha az állóeszköz – az amortizációt a használatba adó számolja el, a társaság pedig a „0" számlaosztályban tartja nyilván a vagyoni hozzájárulásként használatra átvett vagyoni eszközt. A bérbeadástól ez az eset alapvetően különbözik, mert a használatba adott vagyon a társaságnál úgy funkcionál, mint a vagyoni betét; az a tag, aki a társaság használatába adja vagyoni eszközét, nem bérleti díjat, hanem osztalékot kap.

Az értékcsökkenési leírást az átadó számolja el. Ennek a „forrása" (az amortizációval szemben realizált „bevétele") a kapott osztalék is lehet. Ha tehát legalább az elszámolt értékcsökkenési leírással azonos összegű osztalékot kap az átadó, akkor vagyona sem változik, feltéve, hogy a kapott osztalékát nem költi el pl. anyagi ösztönzésre, hanem például pénzvagyonként felhalmozza, illetve azonos értékű vagyoni eszköz finanszírozására fordítja. Tény azonban, hogy nem azonos „súlycsoportba" levő összegeket állítottunk egymással szemben, hiszen nem mindegy, hogy adózott-, vagy adózatlan eredményről van-e szó.

– *a lízing* már egy sajátos határeset, hiszen a vagyoni eszköz „részletre" történő értékesítését jelenti oly módon, hogy a szerződés lejártával a vagyoni eszköz átmegy a bérbevevő tulajdonába. Ez a vagyonban csak akkor eredményez változást, ha a lízingszerződés lejártakor az eszköznek még van nettó értéke és az térítés nélkül kerül átadásra. A lízingdíj szükségszerűen magasabb a bérleti díjnál, mert nemcsak az átadó által befektetett vagyoni eszköz értékének pénzben történő megtérülésére, a bérbeadó hasznára, hanem a beruházással kapcsolatos egyéb pénzügyi kötelezettségeire is (pl. adók) biztosítani kell a megtérülést.

b) A vagyoni eszköz végleges átadás-átvétele és a vagyon változása

A végleges tőkeátadás tipikus példája, ha az átadó pénzvagyonát adja át véglegesen, illetve végleges tőkeátvétel például az állami alapjuttatás, illetve a költségvetési juttatás, ha azt vagyonként juttatják (nem kell visszafizetni), továbbá a különböző szövetkezeti (közös) alapból véglegesen kapott összegek stb.

A leírtakat kicsit részletesebben is áttekintve:

– *a végleges pénzeszközátadás* történhet ingyenesen, illetve szerződésben meghatározott, hozamból származó részesedés fejében. A két esetben közös vonás, hogy az átadó véglegesen lemond pénzvagyonáról, ami eszköz és forrásoldalon egyaránt megjelenik úgy az átadónál, mint az átvevőnél (az átadónál vagyoncsökkenésként, az átvevőnél

vagyonnövekedésként). A kikötött részesedést viszont ugyanúgy kell elszámolni, mint például a társaságtól járó osztalékot, részesedést, tehát közvetlenül az adózott eredménnyel szemben;

– *az állami alapjuttatás, költségvetési juttatás* lehet visszterhes (amikor a járadék mellett a kapott összeget is vissza kell fizetni), illetve visszafizetési kötelezettség nélküli (járadékot azonban itt is kell fizetni). A visszafizetési kötelezettség nélkül kapott összeg az átvevő felhalmozott vagyonát növeli;

– sajátos helyzetet teremt az a körülmény, amikor a központilag juttatott (véglegesen kapott) pénzforrások részvételével finanszírozott beruházásoknál is jelentkeznek olyan kapcsolódó kötelezettségek, amelyek az átvevő adózott eredményét terhelik (pl. ÁFA le nem vonható hányada, egyéb fejlesztési célú kifizetések). Ezért a központi forrásból származó összegeket a finanszírozási céltól függően is meg kell különböztetni. A vagyont az a rész növeli, ami a vagyoni eszköz növekedéssel összefüggő forrásigényt fedezi, a kapcsolódó – adózott eredményt terhelő ráfordításokra átutalt – rész pedig a finanszírozó forrás, tehát az adózott eredmény javára kerül elszámolásra.

c) Tőkeátadás gazdasági társaság részére

A tőkeátadás legérdekesebb, sajátságos esete a gazdasági társaságba történő tőkebefektetés. Ezt ki kell emelni az ideiglenes és a végleges tőkeátadások köréből egyaránt. Végleges olyan szempontból, hogy a társaságba bevitt vagyon felett a társaság rendelkezik (a tulajdonába megy át), ideiglenes olyan értelemben, hogy – ha nem is ugyanolyan eszközben, mint amelyben a bevitel történt – a társaságból ki is vonható. (A bevitt vagyon értékeléséről az anyag más fejezeteiben részletesen is szó esik.)

Néhány gondolat erejéig e kérdésnél el kell időznünk, miután a VÁNYA törvénynek vannak olyan előírásai, amelyek a bevitt vagyon értékelésével, illetve a kilépéssel összefüggésben a tag vagyonát érintő változásokról rendelkeznek.

Ha azt feltételezzük, hogy a társaság a bevitt vagyoni eszközt (apportot) a tag könyveiben nyilvántartott értéken fogadja el, illetve, ha csak pénzvagyont fektetett be, akkor a befektetés ténye csak eszköz oldalon jelenik meg, a forrásoldalon nem változik.

A lényeget próbáljuk meg nagyon leegyszerűsítve megérteni!

Miután a vagyoni betét (eszköz) a társaság tulajdonába megy át, a társaságnál jelenik meg az azzal kapcsolatos minden elszámolás (pl. értékcsökkenési leírás). A tag vagyonában eszköz oldalon elkülönítik a befektetett eszközt és az a továbbiakban ezen állandó értékén szerepel.

Amíg a társaság működik és a tag nem lép ki, a befektetett vagyoni eszköze és annak forrása nála változatlan marad. Változásra akkor kerülhet például sor, ha a tag vagyoni befektetését értékesíti (pl. eladja a részvényeit, kft-ben az üzletrészét), a társaság jogutód

nélkül megszűnik és a társaság vagyonát (annak maradékát) a létesítő tagok között szétosztják. Ezek már járhatnak a tagnál is a vagyon változásával, de nem szükségszerűen.

Ha pl. a részvényeket névértéken (nyilvántartási értéken) adják el, akkor a nyilvántartási (ha ez a névérték, akkor az annak megfelelő) értékkel azonos összegű pénzvagyon szabadul fel. Ettől azonban a finanszírozó forrás nem lesz sem több, sem kevesebb (csak a részvényből lesz pénz).

Ha az eladott részvényt névértékénél (nyilvántartási értékénél) magasabb összegért adják el, akkor az árfolyamnyereség realizálása már jelenthet vagyonnövekedést is.

Az árfolyamnyereségből természetesen csak akkor lesz azonban forrástöbblet (tehát vagyonnövekedés), ha annak adózás utáni maradványát tőkefelhalmozásra fordítják (pozitív előjelű tiszta eredményként kimutatják).

Ha a részvényt veszteséggel értékesítik, az még nem feltétlenül jelenti a vagyon csökkenését, ha a folyó évi tevékenység nyereségével ezt a veszteséget ki tudják egyenlíteni. A forrás (vagyon) csökkenése csak akkor következik be, ha az árfolyamveszteség negatív előjelű tiszta eredményben is megjelenik.

Ezek után térjünk át a vagyon „működésének", belső összetételének vizsgálatára!

2. A vagyon finanszírozásának legfontosabb alapelvei

A termelőszférában az elmúlt évtizedben működtetett eddigi jövedelemszabályozási rendszerekben – így a VÁNYA törvény szerinti konstrukcióban is – a konkrét technikai megoldásoktól függetlenül, *alapelvként érvényesült, hogy:*

- a vagyont növelni, a vagyoni eszközök összállományát értékben bővíteni csak adózott nyereségből lehet,
- az a forrás, amely korábbi tőkebefektetés megtérüléséből származik (pl. amortizáció, az értékesített vagyoni eszköz nettó értéke) adómentesen használható fel a vagyoni eszköz pótlására,
- a vagyongyarapításhoz valamilyen módon (általában adópolitikai eszközökkel és elsősorban a vállalatoknál, illetve a hagyományos ipari szövetkezeteknél) többlethozam követelményt is fűztek (pl. építési adó, beruházási illeték, fejlesztési célú források egy részének elvonása, vagyonadó, felhalmozási adó, ÁFA részleges visszaigénylési lehetősége stb. kiegészülve pl. a vezetők anyagi ösztönzési rendszerében további „rásegítő" elemekkel).

Ezek az elvek a külső (hitel, kötvény stb.) források igénybevételével finanszírozott vagyongyarapítás esetén is érvényre jutottak.

A felsoroltak közül a források fejlesztési-részesedési célú „pántlikázása" az egységes érdekeltségi (rendelkezési) alap rendszerében átmenetileg megszűnt azáltal, hogy a tőke megtérüléséből származó összegeket anyagi ösztönzésre is fel lehetett használni.

A konkrét technikai megoldás, tehát *a vagyon változásának elszámolási rendszere többször változott, de az alapelvek* (kivéve a már említett átmeneti időszakot) megmaradtak.

Alapelvekről van szó, amelyek persze nem mindenben jutnak érvényre. Régebben és ma is voltak (lesznek) kivételek, amikor meghatározott célú beruházásokra felhasznált saját forrásnál, vagy az azokhoz kapcsolódó hitelek, kölcsönök törlesztésénél – külön kedvezményként – lehetővé teszik az adózatlan nyereségből történő forrásképzést, felhasználást.

A vagyonnal kapcsolatos elszámolások általában meglehetősen bonyolultak voltak; ebben *érdemi változást hozott 1988-tól az egységes vagyonalap, majd 1989-től a ma is érvényes (saját) vagyon bevezetése.* Megszűntek az egyes vagyoni eszközcsoportokhoz hozzárendelt, azokat külön-külön finanszírozó forrásszámlák (pl. állóeszközök alapja, forgóeszközök alapja), valamennyi szerepét a vagyonalap, illetve a vagyon, – a vagyoni eszközök egységes finanszírozó forrása – vette át.

Az egységes finanszírozási elvből következően a forrásoldalon nyilvántartott vagyon értéke mindaddig változatlan marad, amíg a vagyoni eszközök között csak egy belső átcsoportosulás valósul meg, tehát összértékükben nem következik be változás, illetve az eszköznövekedést (bővülést) nem saját forrásból finanszírozzák.

A vagyonként nyilvántartott saját forrás csak akkor változik, ha a tőketulajdonosok a vállalkozásba befektetett tőkéjüket közvetlenül megváltoztatják (pl. növelik a vagyoni betétjüket, vagy azt csökkentik), vagy akkor, ha a vagyoni eszközök összértékében következik be olyan változás, amely a finanszírozó saját forrás növelését teszi szükségessé (pl. bővítő beruházás saját forrás terhére, a vagyoni eszközök felértékelése társaságba bevitt apport esetében), illetve akkor, ha a vagyoni eszközöket finanszírozó saját forrást a folyó tevékenység ráfordításainak a fedezetére használják fel.

A beruházás – ha pl. csak a vagyoni eszközök azonos értékű pótlását jelenti – nem jelenik meg a vagyon változásaként még akkor sem, ha a pénzügyi fedezetet feleslegessé váló vagyoni eszközök értékesítésével biztosítják. A vagyoni eszközök eladásából származó bevétel, illetve az árbevételben megtérülő értékcsökkenési leírás a vagyonnak – mint finanszírozó forrásnak – csak más vagyoni eszközökben való tárgyiasulását jelenti. A forrás (vagyon) növelésére csak akkor van szükség, illetve az elszámolásban csak az jelenik meg, ha a saját pénzeszközből finanszírozott beruházással a vagyoni eszközök összértéke is nő, tehát pótlólagos saját tőkebefektetésre került sor.

A vagyoni eszközök összértékében bekövetkező változások forrás oldalon, tehát a vagyonon történő megjelenítése vagy közvetlenül, vagy – a tiszta eredményen keresztül – közvetett módon történik.

Ha az eszköznövekményt a tőketulajdonosok pótlólagos tőkebefektetése finanszírozza (pl. vagyoni betét emelése gazdasági társulásnál, leányvállalatnál; szövetkezetnél a tagok részjegy jegyzése és befizetése; állami alapjuttatás stb.), akkor a forrásbővülés közvetlenül a vagyon növekedéseként kerül elszámolásra.

Ha az eszközbővülést – a vagyoni eszközök összértékének növekedését – a saját folyó bevételből képzett pénzforrás (adózott nyereség) finanszírozza, akkor az pozitív előjelű tiszta eredményként kerül kimutatásra és a (felhalmozott) vagyon növekményeként átvezetésre.

Abban az esetben, ha az adóalany a rendelkezésre álló pénzügyi források elégtelensége miatt – beleértve ebbe a finanszírozásba bevonható külső forrásokat is (bármilyen ideiglenesen megszerzett pénzforrást, hitelt, kölcsönt, visszterhes központi juttatást stb., valamint a létesítő tagok pótbefizetéseit, befektetései alapján kapott osztalékait, részesedését stb.) – arra kényszerül, hogy folyó évi tevékenységével összefüggő ráfordításait értékesített vagyoni eszközei bevételéből fedezze, akkor ez a körülmény tükröződik az elszámolásaiban is. Vagyoni eszközeinek „felélése" a negatív előjelű tiszta eredmény átvezetésével bekövetkező (felhalmozott) vagyon csökkenésben jelenik meg.

Igen fontos elemei a vállalkozási nyereségadó rendszerének azok, amelyek a *befektetett tőke adómentes megtérülését biztosítják.* A VÁNYA törvényben ezzel kapcsolatos előírás több helyen is megjelenik, például:

– *a törvény 7. §-a (1) bekezdésének a) pontja* (illetve az ahhoz kapcsolódó 1. és 2. számú mellékletei) alapján az állóeszközök értékcsökkenési leírása költségként elszámolható. Miután a konkrét ráfordítás (az állóeszköz megvásárlása) már egy korábbi fázisban megtörtént, az értékcsökkenési leírás költségként való elszámolásával az állóeszköz beszerzési (gazdasági társaságnál a társasági szerződésben megállapított) értékének a pénzbeni megtérülését a rendszer automatikusan adómentesen biztosítja;

Az adómentes megtérülés természetesen az elszámolás szempontjából értelmezhető. Arra már nincs „garancia", hogy a társaság az amortizációs „költségét" az áraiban valóban érvényesíteni is tudja, tehát arra, hogy az elkölthető pénztőkében számára valóban megtérül.

– *a törvény 7. §-ának (3) bekezdése* alapján az értékesített vagyontárgyak (állóeszköz, beruházás, vagyoni értékű jog, készlet, értékpapír, befektetett eszköz) értékesítéséből származó ellenértéket árbevételként (bevételként), nyilvántartási értékét költségként (ráfordításként) kell elszámolni. Ezzel a technikai megoldással (a lényeget kissé leegyszerűsítve) a társaság eredményében csak az a nettó haszon (illetve veszteség) jelenik meg, amit a társaság a vagyontárgy eladásakor valóban realizál.

A nyilvántartási érték hangsúlyozása igen fontos. Ha például egy társaság tulajdonában részvények vannak (akár úgy, hogy vásárolta, akár úgy, hogy tagja vagyoni hozzájárulásként a társaság tulajdonába adta), akkor a részvény nyilvántartási értéke nem a névérték, hanem az, amilyen értéken a részvényt a társaság valóban megszerezte. Vagyis a részvény eladásakor az árfolyamnyereség (veszteség) nem a részvény névértékéhez, hanem a részvénytulajdonos „saját" ráfordításához képest jelenik meg a társaság elszámolásaiban.

A költségként (ráfordításként) való elszámolás az előző esetekben azt is jelenti, hogy a vagyontárgy (vagyoni eszköz) értékének a megtérülése („visszanyerése") alapján realizált pénztőkéből finanszírozott folyó ráfordítás – tehát nem újabb vagyontárgy megszerzésére történő felhasználás – a mérlegeredményt rontó, végső hatásában a finanszírozó forrás, a vagyon értékét (összegét) csökkentő tételként jelenik meg (ha negatív előjelű tiszta eredményben „csapódik le").

Ez igen könnyen belátható. Ha például egy társaság eladja a részvényeit, akkor a befolyt ellenérték az elkölthető „pénzét" gyarapítja. Ebből a pénzből bármilyen kiadását (pl. alkalmazottak bérét és annak társadalombiztosítási járulékát, anyagvásárlásait, rezsiköltségeit stb.) finanszírozhatja. Ha olyan kiadásról van szó, amit költségei (ráfordításai) között el kell számolni, akkor már ugyanazon bevételével szemben kétszer jelenik meg költség (ráfordítás). Ha viszont – az elszámolt nyilvántartási érték összegéig terjedő mértékben – például újabb részvényeket vesz, vagy állóeszközöket szerez be, akkor az, miután csak a pénztőke más vagyoni eszközzé való konvertálását jelenti, a költségek (ráfordítások) között nem jelenik meg, a társaság eredményét nem befolyásolja.

3. A vagyon – mint forrás – belső szerkezete

Korábban már volt szó arról, hogy 1989. január 1-től, a vállalkozási nyereségadó törvény hatályba lépésével – az egységes vagyonfinanszírozás elvének a fenntartása mellett – a *vagyonalapot,* belső szerkezeti megbontását tekintve, *új kategória, a vagyon váltotta fel.*

A változtatásra azért került sor, hogy még világosabban elkülönüljenek az elszámolásban azok a változások, amelyek a tőketulajdonosok befektetéseinek a változásai miatt következnek be, azoktól, amelyek a folyó tevékenység során bekövetkező gazdasági eseményekkel függnek össze.

Ezt tükrözi a vagyon megbontása 1989-től
- alapítói vagyonra,
- felhalmozott vagyonra, illetve
- tartalékvagyonra.

A vagyon és a vagyonalap kategóriája azonban abban megegyezik – ilyen értelemben tehát nem volt tartalmi változás –, hogy *mindkettő* az adóalany beruházásainak, álló- és forgóeszközeinek, máshol befektetett eszközeinek *saját forrását* jelenti, tehát a finanszírozásba bevont *külső* (pl. hitel, állami kölcsön, célrészjegy stb.) *forrásokat* nem tartalmazza, azok az elszámolásban elkülönítetten jelennek meg. Ez a döntő fontosságú tartalmi azonosság az oka annak, hogy a változások ellenére a vagyonalap és a vagyon – az alapelvek tekintetében – azonos módon „működik". Ami új a vagyonnál az, hogy a vagyont érintő változásoknál megkülönböztetik azokat, amelyek az alapítói vagyont érintik azoktól, amelyek a felhalmozott vagyont változtatják meg.

A) Alapítói vagyon

Az alapítói vagyon az alapító által a vállalkozás részére a létesítő határozatban, alapító okiratban, alapszabályban, társasági szerződésben meghatározott – vagyon. Ez egyrészt a konkrét vagyoni eszközöket, másrészt az azokat finanszírozó, velük értékben azonos összegű forrást jelenti.

Az alapítói vagyonon belül elkülönítetten jelenik meg például (nem teljeskörű felsorolás):

- *az állami vagyon,* amely az állami vállalatoknál az egyedi törzskönyvbe bejegyzett, a vagyonjegyalap számlán kimutatott összegen kívüli vagyont jelenti. Szövetkezeteknél, szövetkezeti vállalatoknál és azok gazdasági társaságainál az egyedi törzskönyvbe bejegyzett állami támogatással és juttatással azonos összegű vagyont kell állami vagyonként kimutatni;

- *a szövetkezeti vagyon,* amely a szövetkezetnek az egyedi törzskönyvbe bejegyzett – a részjegyalapon és állami vagyonként, illetve a tagok üzletrészeként (vagyonrészként) nyilvántartott vagyonán kívüli – vagyona (ez gyakorlatilag az oszthatatlan szövetkezeti vagyon);

– *a részvénytőke,* amely a részvénytársaság bejegyzett alapítói vagyona, alaptőkéje. A részvénytőke kimutatására szolgáló vagyonszámlán belül elkülönítetten jelenik meg a munkavállalók részére ellenérték nélkül (kedvezményes áron) adott részvények értékének megfelelő részvénytőke összege (dolgozói részvény), de külön kell nyilvántartani a külföldi tulajdonában levő részvényt is;

– *a törzstőke,* vagyis a korlátolt felelősségű társaság bejegyzett alapítói vagyona értékben nyilvántartva, tehát függetlenül attól, hogy azt milyen formában (készpénz, apport) szolgáltatták a tagok (a kapcsolódó analitikus nyilvántartások tartalmazzák tagonként a törzstőke összegét, ezen belül megkülönböztetve a belföldi és külföldi tagokat);

– külön alszámlákon kimutatva jelenik meg a *közös vállalat, az egyesülés, a leányvállalat, valamint a jogi személyiség nélküli gazdasági társaság* bejegyzett alapítói vagyona;

– *a vagyonjegyalap,* amelyen a megvásárolt, illetve ellenérték nélkül (az adózott nyereség terhére) adott vagyonjegyek értékét tartják – szintén egymástól elkülönítve – nyilván.

A VÁNYA törvény 25. §-*ának (1) – (2) bekezdései* tételesen felsorolják, hogy milyen összegeket kell az alapítói vagyonnal szemben - a megfelelő vagyonszámlán - elszámolni, átvezetni, vagyis *mely összegek növelik, illetve csökkentik közvetlenül az alapítói vagyont.* A hivatkozott jogszabályi előírásoknak megfelelően:

a) az alapítói vagyont növeli

– a gazdasági társaságnál, leányvállalatnál a bejegyzett (megfelelő okirattal dokumentált) vagyon emelésének összege. Tehát pl. részvénytársaságnál a részvénytőke, kft-nél a törzstőke, közös vállalatnál a tagok vagyoni betétjének a növelése (függetlenül attól például, hogy a tulajdonosok további tőkebefektetése, vagy a társaság felhalmozott vagyona a vagyoni betét növekedésének a forrása);
– a szövetkezeteknél a tagok által jegyzett és befizetett részjegyek összege, valamint a felhalmozott vagyon terhére juttatott szövetkezeti üzletrész (vagyonrész) összege;
– a munkavállalók által megvásárolt, illetve részükre ellenérték nélkül adott vagyonjegyek értéke.

b) az alapítói vagyont csökkenti gyakorlatilag az előzőekben leírtak „ellenkezője", tehát a gazdasági társaságoknál a tagok vagyoni betéteinek, illetve a kft törzstőkéjének, a rt alaptőkéjének csökkentése stb. A megfelelő vagyonszámlán nyilvántartott összeget csökkenti továbbá a visszafizetett vagy megszűnt részjegyek összege, valamint a visszavásárolt vagy megszűnt vagyonjegyek értéke. Az ellenérték nélkül adott vagyonjegy visszavétele esetén a vagyonjegyalap csökkentésével azonos összeggel a felhalmozott vagyont kell növelni (tehát ezek „forrása" nem kerül vissza az adózott eredménybe).

B) **Felhalmozott vagyon**

A felhalmozott vagyon a vállalkozásnak a működése során felhalmozott saját tőkéje, a gazdasági társaság működése során szerzett (kft-nél törzstőkén, rt-nél alaptőkén felüli) vagyon.

Változásai tehát a működés során bekövetkező gazdasági eseményekkel függnek össze. (A gazdasági eseményt itt most egy kissé szabadabban, nem szó szerint értelmezzük, mint ahogyan ez majd a következőkben kiderül.)

A felhalmozott vagyonnal szemben kell elszámolni általában – a VÁNYA törvény 25. §-ának (3) – (4) – (5) bekezdései alapján – minden olyan saját forrás növekedést, illetve csökkenést, amely nem a tőketulajdonosok tőkeemelése, illetve tőkerészesedésük csökkenése miatt következik be.

a) A felhalmozott vagyont növeli például (nem teljeskörű felsorolás)

- a tiszta eredmény pozitív összege, tehát az adózott nyereségnek az a maradványa, amelyet a vagyoni eszközök finanszírozására tartósan lekötnek, felhalmoznak;
- az a véglegesen átvett pénztőke, amelyet ilyen formában, tehát nem a vállalkozási tevékenység árbevételeként kap az adóalany (pl. más vállalkozótól, vagy állami alapjuttatásként, vissza nem fizetendő költségvetési támogatásként, szövetkezeti közös alapokból);
- a gazdasági társaságba bevitt vagyon nyilvántartási- és a társasági szerződésben meghatározott értéke közötti különbözet, ha a nyilvántartási érték az alacsonyabb;
- a térítés nélkül átvett vagyontárgyaknak az átadónál nyilvántartott értéke;
- a visszavásárolt saját részvény névértéke és ellenértéke közötti különbözet, ha a névérték a magasabb;
- az ellenérték nélkül adott megszűnt vagyonjegy értéke (a vagyonjegyalap csökkenéseként elszámolttal azonos összegben);
- 1990. január 1-től a külföldi részvételű gazdasági társaság tagja konvertibilis pénzbeni hozzájárulása *felhasználásakor* jelentkező árfolyamnyereség összege;
- szintén 1990. január 1-től a megsemmisült, leselejtezett vagyontárgyakkal összefüggésben realizált haszon összege (ha azt nem az eredménnyel szemben számolták el).

b) A felhalmozott vagyont csökkenti például (nem teljeskörű felsorolás)

- a tiszta eredmény negatív összege, tehát a vagyon terhére történő költekezés miatti tőkeveszteség;
- a véglegesen átadott pénzeszközök összege az átadónál;
- a gazdasági társaságba bevitt vagyon (apport) „leértékelése" miatti különbözet (tehát az, ha a társasági szerződésben meghatározott érték alacsonyabb, mint a tag könyvei szerinti nyilvántartási érték);
- a névértéknél alacsonyabb ellenértéken visszavásárolt és bevont saját részvény értékkülönbözetének az elszámolása;

- a térítés nélkül átadott vagyontárgyak nyilvántartási értékével azonos összeg az átadónál;
- a kilépő tagnak járó vagyoni részesedés összege;
- az alapítói vagyon emelésére fordított összeg;
- 1990. január 1-től a vagyont növelő két említett tétel ellenkezője (külföldi tag konvertibilis pénzbeni hozzájárulása felhasználásakor az árfolyamveszteség, a vagyontárgyak megsemmisülésével, leselejtezésével kapcsolatos veszteség).

c) Tartalékvagyon

Az adózott, illetve a tiszta eredmény levezetésekor már volt szó a tartalékvagyonról. Lényege a következőkben foglalható össze:

- a tartalékvagyon képzése és felhasználása a társaság szabad döntésétől függ;
- a tartalékvagyont a folyó évi gazdálkodás során realizált adózott nyereség megtakarított maradványából lehet képezni, felhasználása az adózott eredmény kiegészítése (növelése) útján történik (mindkét esetben a tiszta eredmény kimutatását megelőzően);
- a tartalékvagyon a saját vagyon része, vagyoni eszközök finanszírozásában ugyanúgy „vesz részt", mint az alapítói, illetve felhalmozott vagyon. Ugyanakkor a saját vagyonnak az a része, amely nem feltétlenül jelent tartós tőkefelhalmozást. Azáltal, hogy felhasználása az adózott eredmény kiegészítése útján történik, a folyó évi veszteség miatti vagyoncsökkenés (negatív előjelű tiszta eredmény) ellentételezésére, illetve az osztalékra, anyagi ösztönzésre szolgáló források kiegészítésére egyaránt felhasználható;
- a tartalékvagyon lehet pénz, de pénzeszköze befektethető bármilyen más vagyoni eszközbe is (pl. amortizálható állóeszköz, ingatlan, értékpapír, átmeneti készletnövekedés stb.). Funkcióinak azonban elsősorban akkor tud eleget tenni, ha könnyen mobilizálható vagyoni eszközök finanszírozására fordítják.

A tartalékvagyon és a felhalmozott vagyon megkülönböztetése 1990. január 1. óta – tehát azóta, amióta a tárgyévi adózott eredmény elégtelensége esetén (a negatív előjelű tiszta eredmény felhalmozott vagyonba való átvezetésével) a társaság a felhalmozott vagyona terhére is fizethet osztalékot – fokozatosan kezdi értelmét veszteni.

A felhalmozott és a tartalékvagyon megkülönböztetésének a társasági jog oldaláról közelítve korábban sem volt jelentősége. A társasági törvény terminológiája szerinti működés során szerzett (alapítói vagyonon, alaptőkén, törzstőkén felüli) vagyon fogalmába a VÁNYA törvényben (és ennek alapján a számvitelben) megkülönböztetett tartalék-, illetve felhalmozott vagyon egyaránt (együttesen) beleértendő.

A tartalékvagyonnak kizárólag akkor van jelentősége, amikor a tárgyévben képződő adózott eredmény – a társaság egyéb kötelezettségei elszámolása után – már nem elégséges a vezetők prémiumának az elszámolására. Ekkor a tartalékvagyon felhasználás „lekönyvelésével" a hiányzó forrás – legalábbis „papíron" – pótolható. Más kérdés, hogy a kifizetéshez a szükséges pénzfedezetet is biztosítani kell, ami egyáltalán nem biztos, hogy megvan, éppen abból adódóan, hogy a tartalékvagyon nem jelent egyben tartalékolt, külön betétszámlán elhelyezendő pénztartalékot is.

4. A vagyonnal kapcsolatos egyes sajátos pénzügyi, számviteli kérdések a gazdasági társaságoknál

A társasági törvény számtalan olyan előírást tartalmaz, amelyek a gazdasági társaságok vagyonával kapcsolatosak.

E kiadvány – tekintettel a téma fontosságára – *külön fejezetrészekben foglalkozik a társaság létesítéséhez szükséges vagyonnal,* a működés során a *tőkeemelés és leszállítás kérdéseivel, a megszűnés* kapcsán a vagyon tagok közötti *felosztásával stb.*

Itt most – természetesen messze nem a teljesség igényével – a társasági törvény néhány olyan további *előírására hívjuk fel a figyelmet, amelyek közvetve, vagy közvetlenül érintik a vagyonnal kapcsolatos kérdéseket* vagy a társaságnál, vagy annak tagjánál.

A társasági törvény előírásainak jelentős része konkrét pénzügyi, számviteli előírásokban „realizálódik". Ugyanakkor a társasági törvény nem íródhatott a számvitel „nyelvén".

Ebben a fejezetben, konkrét példákon keresztül, ahhoz szeretnénk segítséget nyújtani, hogy – legalább az alapelvek tekintetében – világosabban érthetők legyenek a társasági törvény vagyonnal kapcsolatos előírásainak számviteli, pénzügyi elszámolás vonatkozásai.

4.1. *A korlátolt felelősségű társaság vagyonát érintő különböző gazdasági események a pénzügyi-számviteli elszámolások tükrében*

A korlátolt felelősségű társaság ma nálunk a legnépszerűbb társulási forma. A legtöbb kérdés így a kft-vel kapcsolatban merül fel, ezért a kiadványban erre a társasági formára kiemelt figyelmet igyekszünk fordítani.

4.1.1. *Kizárt tag üzletrészének értékesítése*

A társasági törvény 165. §-*a rendelkezik arról,* hogy a – törzsbetéte szolgáltatását nem teljesítő – *kizárt tag üzletrészét a kft pl. nyilvános árverés útján eladhatja.* Ugyanitt írja elő a törvény az eladott üzletrész ellenértékén való osztozkodás sorrendjét, vagyis azt, hogy

- a vételárból először a kft vonhatja le a kizárt tag törzsbetétének még be nem fizetett részét (a társaság lejárt követelését),
- az ellenértéknek a kft követelésével csökkentett maradványa pedig a kizárt tagot illeti meg.

A pénzügyi elszámolásban ennek kapcsán kérdésként merülhet fel, hogy *mindez hogyan jelenik meg a társaságnál és hogyan a kizárt tagnál:*

- az első, ami már eleve biztos, hogy a kft vagyonát mindez nem érinti, ha a kizárt tag üzletrészéért kapott ellenértékből hozzájut az őt megillető pénzbevételhez. Attól, hogy az üzletrész gazdát cserél, a kft *vagyona nem változik.* Problémát az okozhat, ha – szélsőséges esetben – a tag üzletrészéért kapott ellenérték még a kft követelésére sem nyújt fedezetet (a törzsbetét ilyen leértékelődésének kényszerű következménye lehet akár a törzstőke leszállítása is);

– a kizárt tag nyerhet is, veszíthet is ezen az üzleten attól függően, hogy a kft-ben szerzett vagyoni részesedésének könyvei szerinti (nyilvántartási) értékéhez viszonyítva az ellenértékből neki járó összeg hogyan alakul. Általában jellemző, hogy az üzletrész e formában történő eladásának a kockázatát a tag viseli, de a nyereség is az övé, a kft pedig a „pénzénél marad".

Az üzletrész eladásának adózási következményei is lehetnek. Előfordulhat, hogy *nyereségadót* vagy *személyi jövedelemadót* kell fizetni attól függően, hogy az érintett *tag jogi, vagy magánszemély.*

Ha a tag jogi személy (vállalkozás), akkor a VÁNYA törvény 7. §-ának (3) bekezdése alapján a kizárt tagnak az üzletrésze értékesítése kapcsán kapott ellenértéket árbevételként, a befektetése – törzsbetéttel azonos – nyilvántartási értékével egyező összeget pedig ráfordításként kell elszámolnia. Következésképpen a kapott ellenértéknek a tag kft-be bevitt vagyona nyilvántartási értékéhez viszonyított különbözete a kizárt tagnál – a különbözet előjelétől függően – a folyó évi gazdálkodás eredményét javítja, vagy rontja.
A kizárt tag vagyona azonban emiatt csak akkor változik, ha az üzletrésze értékesítése kapcsán realizált árfolyamnyereség adózás utáni maradványából tartalékvagyont képez, vagy (pozitív előjelű tiszta eredményként átvezetve) azt felhalmozott vagyona növelésére fordítja. Ha az árfolyamvesztesége negatív előjelű tiszta eredményben is megjelenik, akkor viszont az a felhalmozott vagyonát csökkenti (veszteségét annak a terhére „írja le").

Természetesen az elért árfolyamnyereség 20%-ának megfelelő összegű nyereségadó kedvezményt [VÁNYA törvény 15. §-ának (2) bekezdése] a kizárt tag is elszámolhatja.

Ha a kizárt tag magánszemély, akkor – a személyi jövedelemadó törvény 26. §-ában és 67. §-a 25. pontjában foglaltaknak megfelelően – az üzletrész megszerzésére fordított és a kapott ellenérték összege közötti különbözet (árfolyamnyereség) után 20%-os lineáris adót köteles fizetni. Amennyiben élt a személyi jövedelemadó törvény 35. §-a szerinti adóalapcsökkentési lehetőséggel (erről még lesz szó), akkor az üzletrész megszerzésére fordított összeg azon része után, amit az adóalapjából levont, a személyi jövedelemadót meg kell fizetnie. Ha az említett kedvezménnyel (adóalapcsökkentéssel) nem élt, akkor az ellenérték árfolyamnyereséggel csökkentett része SZJA-mentes.

4.1.2. *Kilépő tag üzletrészének értékesítése*

Gyakran előfordul, hogy a kft-ből úgy válik ki egy-egy tag, hogy üzletrészét egy másik – új belépő – tag vásárolja meg. Az „adás-vétel" pénzügyi elszámolása a *kft vagyonát ebben az esetben nem érinti:* az üzletrész tulajdonosa megváltozott ugyan, de ettől a kft vagyona nem nőtt, nem csökkent.

Az üzletrész értékesítése miatti nyereség vagy veszteség csak a kilépő tag elszámolásainál jelenik meg.

A belépő tag, – ha jogi személyről van szó – amelyik az üzletrészt megvásárolja, ebben a fázisban még nem lehet sem nyertes, sem vesztes: vásárolt üzletrészét a megfizetett ellen-

értékkel azonos értékű befektetett vagyoni eszközként mutatja ki elszámolásában. A törzsbetét értéke azonban a kft-nél jegyzett összeggel azonos marad (a befektetett vagyon értéke és a törzsbetét értéke egymástól eltérhet!)

A kilépő tagnál – feltételezve, hogy szintén *jogi személy – ebben az esetben is* ugyanúgy kell elszámolni az üzletrész értékesítését, mint ahogyan azt a kizárt tagra vonatkozóan az előzőekben már részletesen leírtuk, tehát a VÁNYA törvény *7.* §-*a (3) bekezdésében foglaltak szerint kell eljárni,* a kilépő tagnál esetlegesen jelentkező vagyonváltozásra is igazak a kizárt tagra leírtak.

Ha a kilépő tag magánszemély, személyi jövedelemadó kötelezettségét három tényező befolyásolja: milyen összegért szerezte meg az üzletrészt (mekkora volt a vagyoni hozzájárulásának értéke), pénzben teljesített vagyoni hozzájárulását levonta-e a kifizetéskor az adóalapjából, az értékesítés árfolyamnyereséggel történt-e (a személyi jövedelemadóval külön fejezetben foglalkozunk, ezért a részletezéstől itt eltekintünk).

4.1.3. *Törzsbetét kft felhalmozott vagyonából történő emelésének számviteli, adózási kérdései*

A társasági törvény 221. § alapján a kft *a felhalmozott vagyona terhére felemelheti a törzstőkéjét* (alapítói vagyont). Ez az összeg – külön befizetési kötelezettség nélkül – a tagok törzsbetéteit növeli.

A kft-nél a törzstőke ilyen emelése vagyonnövekedést nem jelent, miután csak a vagyonon belüli belső átcsoportosításról van szó.

A kft tagjainál ez vagyonnal kapcsolatos kérdést nem vet fel, ha jogi személy tagról (vállalkozásról) van szó, a magánszemély esetében személyi jövedelemadó kötelezettség jelentkezhet:

- ha *jogi személy,* illetve általában a vállalkozási nyereségadó törvény hatálya alá tartozó tagról van szó, akkor a tagnál a saját könyveiben a törzsbetét emelés a társaságba befektetett vagyoni eszközök növekményeként, illetve azzal azonos összegben a tag felhalmozott vagyona növekedéseként kerül elszámolásra (vagyis ugyanúgy, mint a társaságba bevitt apport „felértékelése"). E megoldásból következik, hogy a tagnál ebben az esetben nyereségadó kötelezettség nem keletkezik (a szabályozás ezt a többletet nem tekinti árfolyamnyereségnek), függetlenül attól, hogy a tag vagyona növekedett;
- annak a *természetes személy* tagnak, aki nem a vállalkozása tőkéjét, hanem a személyes tulajdonában levő vagyoni eszközeit fektette be, a törzsbetéte ilyen emelése után SZJA-t kell fizetnie. A törzsbetét növelésével azonos összeg – elvi megközelítésben – ugyanolyan, mint pl. a kilépő tagot a kft működése során szerzett vagyonából megillető részesedés. A személyi jövedelemadózás is ezt az elvet követi, de figyelembe veszi azt is, hogy a tag az adóköteles jövedelemhez a törzsbetét emelésekor még nem jut hozzá. Ezért a 20%-os személyi jövedelemadót akkor kell megfizetnie, amikor a tag az üzletrészét elidegeníti (eladja, a kft visszavásárolja stb.) és a kapott ellenértékben a törzsbetétemelés címén részére jóváírt összeg valóban meg is térül.

4.2. *Egyéb, a társaság (tagja) vagyonát érintő kérdések pénzügyi – adózási – számviteli vonzatai*

A következőkben – a teljesség igénye nélkül – néhány további, a társasági törvény előírásain alapuló és valamilyen módon a társaság, illetve tagja (részvényese) vagyonának az alakulására is hatást gyakorló pénzügyi műveletről lesz szó.

4.2.1. *Dolgozói részvény kibocsátása*

A társasági törvény *244. §-a alapján a részvénytársaság* – legfeljebb az alaptőkéje tíz százalékának megfelelő mértékben, alaptőkéje egyidejű felemelése mellett – dolgozói részére ingyenesen, vagy kedvezményes áron *dolgozói részvényt is kibocsáthat.*

Ezt a pénzügyi elszámolásban a következők szerint kell kimutatni:

- a dolgozói részvény kibocsátásakor az ingyenesen adott részvény névértékének megfelelő összeget a társaság adózott eredménye terhére, egyidejűleg részvénytőkéje javára kell elszámolni;
- ha a dolgozó valamilyen összegű térítést is fizet, akkor a társaság adózott eredményét csak az a különbözet terheli, amely a névérték és a dolgozó által fizetett összeg között jelentkezik, a részvénytőkét azonban a névértékkel azonos összeggel kell növelni;
- a részvénytőkén belül a dolgozói részvények értékének megfelelő összeget elkülönítetten kell kimutatni. Abban az esetben, ha valamilyen okból a társaság a részvényt a dolgozójától visszavásárolja (például a dolgozó munkaviszonya – nem nyugdíjazás miatt – megszűnik), akkor a részvénytőkét a részvény névértékével csökkenteni, egyidejűleg a társaság felhalmozott vagyonát növelni kell. (A társaság dolgozói részvényt egyébként forgalmi értéken, de legalább névértéken köteles megvásárolni);
- a dolgozói részvény juttatása a munkavállalónál személyi jövedelemadó kötelezettséget keletkeztet (erről is az anyagi ösztönzéssel és személyi jövedelemadóval foglalkozó külön fejezetben lesz szó).

4.2.2. *Kamatozó részvény*

A társasági törvény 245. §-a alapján – legfeljebb az alaptőke tíz százalékát meg nem haladó mértékben – a *részvénytársaság meghatározott kamatra jogosító részvényt is kibocsáthat.*

Ebben az esetben

- az ilyen részvény tulajdonosa nemcsak osztalékot, hanem külön kamatot is kap a részvénye után (magánszemélyeknél mindkettő után 20%-os SZJA fizetendő);
- a részvénytársaság a fizetett kamatot az adózott eredménye terhére számolja el akkor is, ha az negatív előjelű, tehát akkor is, ha például az rt-nek más kötelezettségei miatt nincs felosztható nyeresége. Az ilyen esetekben a fizetett kamat – a negatív előjelű tiszta eredmény átvezetésével – a részvénytársaság felhalmozott vagyonát terheli (azt csökkenti);
- a kapott kamatot a VÁNYA alany részvénytulajdonos, az adózott eredménye javára

számolja el. Ez a kamat tehát nem ugyanolyan, mint a hitelkamat, a pénzügyi elszámolásban osztalékként kezelik. Összhangban azzal, hogy a rt a kamatot az adózott eredménye (esetleg vagyona) terhére fizeti, a részvényesnek is közvetlenül, nyereségadó kötelezettség nélkül kell azt az adózott eredménye javára elszámolni. *Állami vállalat esetében* azonban ezt az összeget is figyelembe kell venni az *állami vagyon utáni részesedés* vetítési alapjának a meghatározásánál.

4.3.4. *A társasági vagyonnal kapcsolatos egyes kérdések a kockázatviselés, veszteségrendezés tükrében*

A társasági törvény az egyes társasági formáknál rögzíti azt is, hogy a társaság, illetve a tagok felelőssége milyen módon áll fenn a társaság tartozásaiért. Miután valamennyi társaságnál *elsődlegesen a társaság felel a tartozásaiért a saját vagyonával* – és csak annak elégtelensége esetén lép be a tagok mögöttes felelősségvállalása – meghatározott társasági formáknál – *nem árt, ha pontosan tudjuk, mi is az a „saját vagyon" ilyen értelemben a társaságnál.* Valójában itt már az eddigi szerzett ismereteket kell csak szintetizálni és a társasági törvényben leírtakkal egybevetni.

Nézzük meg ezeket a kérdéseket a közkereseti társaság példáján keresztül.

A közkereseti társaságra vonatkozóan a társasági törvény 61. §-*a* rendelkezik arról, hogy *a vagyon mely részei tekintendők a társaság tulajdonában lévő vagyonnak.*

Ezt kiegészítve a VÁNYA törvény előírásaival, *értelmezzük „számviteli" nyelven is a társasági törvényben használatos egyes fogalmakat, így például:*

a) *A társaság tulajdona* az alapítói-, felhalmozott-, továbbá tartalékvagyonként nyilvántartott vagyon, illetve azok a vagyoni eszközök, amelyekben ez a saját vagyon tárgyiasul. Tehát *nem minden* – a társaság által működtetett, használt, birtokában lévő – *vagyoni eszköz képezi a társaság saját tulajdonát,* hanem csak az a vagyoni érték, amelynek a saját vagyona a forrása.

b) A társaság *működése során szerzett vagyon* [társasági törvény 60. § (4) bekezdése] a felhalmozott – és a tartalékvagyon együttes összegét jelenti (erről már volt szó).

c) A vagyoni hozzájárulásként *csak a társaság használatába adott vagyoni eszköz* nem válik a társaság tulajdonává, az alapítói vagyon ennek az értékét nem tartalmazza. Erre vonatkozóan a társasági törvény 76. §-ának (1) bekezdése, valamint 81. §-ának (2) bekezdése külön előírásokat tartalmaz. A használatba adott vagyoni hozzájárulást tehát úgy kell kezelni, mint a *tag saját vagyonát* a társasági törvény 75. §-ának az ezzel kapcsolatos előírásai értelmezésekor. A számviteli előírások is a leírtaknak megfelelően kerültek kialakításra. A használatba adott vagyoni eszköz nem kerül a máshol befektetett vagyoni eszközként elkülönítésre. Az a körülmény, hogy a vagyoni eszközt a tag a társaság használatába adta, olyan szempontból viszont igen fontos, hogy a tag csak korlátozottan rendelkezhet felette (pl. a saját tartozásainál biztosíték, vagy kielégítés céljából nem veheti igénybe, tagsági viszonya fennállása alatt el nem adhatja).

A tag vagyoni hozzájárulása [pl. a társasági törvény 91. §-ának (3) bekezdése] *a társaság tartozásaiért* való felelőssége miatt – *nem feltétlenül azt a vagyoni értéket jelenti, amely után a tag részesedést, osztalékot kap, hanem csak azt a részt, amelyet a tag vagyoni betétként a társaság tulajdonába átad.*

A példát a közkereseti társaságra hoztuk fel, de az előzőekben leírtak általános érvényűek, valamennyi társasági forma esetében igazak (komoly eltérések a tag, részvényes mögöttes vagyoni felelősségében, illetve annak kizárásában vannak az egyes társasági formáknál).

Ezek után térjünk rá a társasági törvény azon előírásainak részletesebb vizsgálatára, amelyek a tagok nyereségéből való részesedésből való részesedési joga mellett, a társaság vesztesége közös viselésének kötelezettségéről rendelkeznek!

Először is le kell szögezni, hogy a VÁNYA *törvényben a veszteség hagyományos értelemben vett rendezésére nincs külön előírás, a veszteséget az eredményfelosztás keretében rendezik* (erről a nyereségadóalap levezetésénél volt szó).

Ebből következik, hogy *ha a társaság megállapított eredménye negatív előjelű* (veszteséges), akkor ezt a veszteséget – ha a társaság nem akar, vagy már nem tud élni a kétéves elhatárolási lehetőséggel és a veszteség az eredményfelosztás keretében negatív előjelű tiszta eredményként is megjelenik – a társaság felhalmozott vagyona terhére „írják le".

Ha az negatívvá válik és az alapítói vagyon már nem nyújt fedezetet a társaság tartozásaira, akkor lép csak be a tagok felelőssége az adott társasági formára érvényes szabályok szerint.

Tehát mindaddig, amíg a társaság saját vagyona a veszteségre fedezetet nyújt, a veszteség közös viselése a társaság tulajdonába adott vagyonra értelmezendő.

A korlátozott felelősségű társasági formák esetében (kft, részvénytársaság) *a tagokat csak a befektetett tőkéjük elvesztésének a veszélye fenyegeti,* veszteségviselési kötelezettségük erre korlátozódik.

A kft tagok azonban ennél többet is vállalhatnak. A kft-nél a társasági törvény külön rendelkezik [168. §-a, 178. §-ának (2) bekezdése], veszteség esetén a tagok pótbefizetéséről. *Ez nem kötelező,* ezt hangsúlyozni kell. *Ha azonban a tagok a társasági szerződésben pótbefizetésre kötelezettséget vállalnak, akkor ezt a kötelezettségüket* a társaság létét veszélyeztető pénzügyi hiány (veszteség) rendezése érdekében – feltéve, hogy a társaság további működése mellett döntenek – *teljesíteniük kell.*

Ebben az esetben a tagok által átutalt összeget a társaságnak a tagokkal szembeni tartozásaként, a tagoknak pedig a társasággal szembeni követeléseként kell nyilvántartani. A pótbefizetés visszafizetése a társaság tartozását, illetve a tag követelését csökkenti. (A társaság megszűnésekor ezt is rendezni kell, de erről az anyagnak a megszűnéssel foglalkozó részében lesz szó). Magánszemély tagnál a pótbefizetés teljes egészében kívül marad a jövedelemadózás rendszerén (a befizetést az ilyen tag az adózott jövedelméből teljesíti, ezért annak visszafizetése is adómentes).

A veszteségnél feltétlenül meg kell különböztetni azt az esetet, amikor a veszteség tényleges pénzhiányt, forráshiányt jelent, attól az esettől, amikor a saját pénzbevételekből nem rendezhető tartozások kiegyenlítéséhez a társaság más, külső forrásokból a szükséges fedezetet még elő tudja teremteni. Ebben az esetben – függetlenül attól, hogy a számviteli elszámolásokban megjelenik-e a negatív előjelű, a társaság felhalmozott vagyonát csökkentő tiszta eredmény – még nem kell a társaság vagyonát áruba bocsátania, illetve a tagoknak bármilyen jogcímen is a saját „zsebükbe nyúlni".

Lehetséges azonban olyan eset is, hogy a *társaság a mérlege szerint nem veszteséges,* mégis hitelt kénytelen felvenni, mert *a tartozásai megfizetéséhez szükséges pénzfedezettel nem rendelkezik* (pl. azért, mert neki sem fizetnek a partnerei). Ha a társaság pénzhiánya pótlására pl. a pénzintézettől hitelt nem kap és a *tagok a társaság csődjét, felszámolását el akarják kerülni, akkor nem tehetnek mást,* mint azt, hogy vagy megválnak a társaság mobilizálható vagyoni eszközeitől és/vagy a tagok adnak hitelt a társaságnak a saját szabad pénzforrásaik terhére. Ez is a veszteség közös viselésének egy formája.

Lehet a közös veszteségviselést azonban úgy is értelmezni, hogy a tartósan veszteséges, osztalék, részesedés fizetésére a szükséges forrásokkal már nem rendelkező társaság egyetlen tagjának sem fizethet osztalékot, vagyis *a közösen viselt veszteség az elmaradt „hasznot" jelenti.*

Zsáky Mátyás

XII.

A TÁRSASÁGI TŐKE EMELÉSE, A TŐKE LESZÁLLÍTÁSA

A normál vállalkozási tevékenység szerves velejárója a működtetett vagyon folyamatos növekedése, esetenként – pl. veszteségek, szerkezetváltás szakaszában – annak csökkenése. A társasági vagyon változásait természetesen mind jogi-garanciális, mind közgazdasági-adózási-számviteli oldalról az érvényes szabályozásnak kezelni kell. Az alábbi fejezetben a közgazdasági feltételrendszer részletesebb taglalása mellett a jogi szabályozás esetében csak a legáltalánosabb jogalkotói célok felvillantására vállalkozunk.

1. Korlátlan felelősségű társaságok

A korlátlan felelősséggel alapított társaságok esetén nincs jelentősége a kötelező mértékű vagyoni házzájárulás, vagyoni betét, ezzel valamiféle hitelezői védelmet szolgáló társasági alapítói vagyon előírásának, hiszen *a tagok felelőssége korlátlan* a társaság tartozásaiért, azaz teljes vagyonukkal felelnek a követelések kiegyenlítéséért. Ebből következik, hogy *e társaságoknál az* alapítói vagyon emelésének csakúgy, mint *leszállításának törvényi szintű szabályozása hitelezővédelmi szempontból szükségtelen.*

E téren a *társasági törvény* tulajdonképpen egy lényeges ponton *rendelkezik,* amikor kimondja, hogy az ilyen társaságokból kilépő tagok további meghatározott ideig korlátlanul felelnek a kilépésükig felhalmozódott kötelezettségekért. Ezzel biztosítja a törvény, hogy a kilépő taggal a társasági vagyoni fedezet – ami magában foglalja a kivett vagyoni hozzájárulást, illetve lényegében *a tag teljes vagyonát – ne csökkenhessen le* (legalábbis egy ideig), *s ne lehessen átjátszani a hitelezőket.*

Természetesen a tagok és a társaság viszonyának szabályozása ezen túl több ponton érinti a tőkekivét és betét ügyeit.

Korlátlan felelősséggel alapított társaságok esetén a vagyonemelés úgy történik, hogy az egyes tagok megemelik vagyoni hozzájárulásukat,vagyoni betétüket. Ez újabb pénzbefizetést, illetve természetbeni apportot, a társasági szerződés módosítását jelenti.

Természetesen újabb tagok is beszállhatnak a tőkeemelést végrehajtó társaságba.

A társasági vagyon leszállítása, azaz vagyonkivét esetén a társasági szerződést szintén módosítani kell, a társasági törvényben a társasági szerződésben rögzített feltételek mellett a kilépő tagot ki kell elégíteni.

A kilépő tag – ha a társaságnál az alapítói vagyonon felül további vagyon halmozódott fel (felhalmozott vagyon, tartalékvagyon) – megegyezés szerint az abból reá eső részre is

igényt tarthat. Ezesetben azok a tagok, amelyek a vállalkozási nyereségadó hatálya alá tartoznak, a vagyonnövekmény után nem, a természetes személyek – lévén személyi jövedelemadó alanyok – a lineáris forrásadó mértékéig (20%) adóznak.

2. Korlátolt felelősségű társaságok

Sokkal bonyolultabb a helyzet a *korlátolt felelősséggel* alapított társaságok (KFT, RT) esetén. A tőke emelése vagy csökkentése éppen azt a tényezőt érinti, ami e társaságok legfontosabb kelléke, a szabályozás tulajdonképpeni értelme. A társasági törvény mind a korlátolt felelősségű társaságoknál, mind a részvénytársaságoknál részletesebb, szigorúan *meghatározza a minimális tőkenagyságot,* a minimális tőkebetétet, a tőkebevitel szabályait. Ebből következik, hogy *a tőke emelését vagy csökkentését hasonló részletességgel szabályozni kell.* A tőke emelése számos jogi megkötést von maga után mind a korlátolt felelősségű társaságok, mind a részvénytársaságok esetében. A szabályozás bejelentési ügyekkel (nyilvánosság biztosítása érdekében), az új üzletrészek, részvények értékesítésével (tagi védelmi szempontból, befizetési szabályokkal stb. foglalkozik.

2.1. Az alaptőke (törzstőke) emelése

Korlátolt felelősséggel alapított társaságok (KFT, RT) a tőkéjüket többféleképpen emelhetik.

A KFT szabályozásra vonatkozóan:
„Ha a taggyűlés a törzstőke felemelését határozza el, a felemelt törzstőkét – a 221. §-ban foglalt kivétellel – új törzsbetétek befizetésével (szolgáltatásával) kell fedezni" [Társ. tv. 218. § (1)]
„A taggyűlés a törzstőke felemelését a társaság törzstőkén felüli vagyonából is elrendelheti. A törzstőke ilyen felemelése a tagok törzsbetéteit – külön befizetés nélkül – a korábbi törzsbetétek arányában növeli." (Társ. tv. 221. §)

A részvénytársaságokra vonatkozóan:
„Az alaptőke felemelése új részvények jegyzésével, a részvénytársaság alaptőkén felüli vagyonának alaptőkévé alakításával vagy átváltoztatható kötvény részvénnyé alakításával történik," [Társ. tv. 301. § (2)]

E törvényi előírások mellett természetesen számos megkötést tartalmaz a társasági törvény a tőkeemelés feltételeire vonatkozóan (új részvények kibocsátásának feltételei, hogy a meglévőket teljes mértében befizették stb). Adózási-könyvelési oldalról, tehát témánk szempontjából azonban ezeknek nincs jelentősége.

Az idézett két szakasz alapján az alábbi tőkeemelési módozatokat vizsgáljuk:

1. Új betétet gyűjtenek
   a) KFT-be új törzsbetéteket fizetnek be a régi vagy újabb tagok,
   b) RT új részvényeket bocsát ki.

2. A meglévő induló vagyon feletti vagyont törzstőkévé (KFT), illetve alaptőkévé (RT) alakítják át.

3. Átváltoztatható kötvényeket részvénnyé alakítanak át (RT).

4. Vagyonjegyet bocsátanak ki. (E tőkeemelési módozat nem a hivatkozott szakaszok alapján lehetséges, a későbbiekben külön foglalkozunk vele.)

A harmadik megoldás tartalmilag megegyezik az elsővel, ezért tárgyalása ott indokolt.

2.1.1 *Tőkeemelés új betétekkel*

A tőkeemelés klasszikus útját ez jelenti. Az új befizetések (tőkeapportok) révén az induló vagyon, pontosabban az alaptőke vagy törzstőke megemelkedik, s ezzel lehetőséget teremt a vállalkozás tevékenységének bővítéséhez. Ha a tényleges befizetések megegyeznek a társaság által elismert törzsbetét, részvény névértékével, a teljes befizetett (apportált) tőke az alaptőkét, illetve a törzstőkét növeli.

Ha az új üzletrészek, részvények értékesítése.ázsióval, azaz a névértéknél magasabb áron történik, a törzstőke, alaptőke természetesen akkor is csak a névértékkel emelkedik (névérték alatti kibocsátást a társasági törvény tiltja).

Kötvények részvénnyé való átváltoztatása esetén a kötvény névértéke tulajdonképpen az az összeg, amit az új tulajdonos befizet (pontosabban nem kér vissza). A társaság mérlegében forrásoldalon található hitelsor az ..átváltozó" kötvények nagyságrendjében csökken, egyidejűleg az alapítói vagyon (alaptőke, törzstőke) növekszik.

2.1.2. *Felhalmozott vagyon tőkésítése*

A folyamatos működés során az alapítói vagyonon felül számos forráson keresztül felhalmozott vagyon keletkezik. E felhalmozott vagyon átalakítása az alaptőke, törzstőke emelésének másik fontos útja korlátolt felelősséggel alapított társaságok esetén.

A meglévő felhalmozott vagyon tőkésítése esetén – ellentétben a klasszikus tőkeemelési úttól – a társaság számára rendelkezésre álló vagyon ténylegesen nem változik. Ilyen esetben nem történik más, minthogy a társaság a felhalmozott vagyon egyidejű csökkentése mellett felemeli az alaptőkét, illetve a törzstőkét, ezzel párhuzamosan a tagok vagyoni bevételeinek törzsbetét (részvény) értékét.

A felhalmozott vagyon alapítói vagyonná való átalakítása az üzletrészek, részvények adásvétele szempontjából fontos, az indokolatlan adózást elkerülő mozzanat. Tekintettel arra, hogy az üzletrészek forgalma nem tekinthető általánosnak (ellentétben a részvényekével) e kérdés különösen részvénytársaságok esetében bír jelentőséggel.

Abban az esetben ugyanis, ha a részvényes úgy értékesíti a kezében lévő részvénycsomagot, hogy egyidejűleg a részvénytársaságnál jelentős felhalmozott vagyon van, az árfolyamnyereségben olyan egyszer már adózott, felhalmozott vagyon is jelentkezik, amit – történetesen az osztalék esetében – a részvényesek már korábban is adómentesen kivonhattak volna, vagy éppen induló vagyonná lehetett volna azt átalakítani.

Ebből következik, hogy a kettős adózás elkerülése érdekében – főleg részvénytársaságok esetében – *célszerű a felhalmozott vagyont minél sűrűbben alapítói vagyonná konvertálni, minimális szinten tartva ezzel a felhalmozott vagyont.*

Másik megoldást jelenthet, hogy az osztalékokat a részvényesek *évről évre kiveszik, s szükség esetén újra és újra* ennek összegével *emelik az alaptőkét.*

Prosperáló társaságoknál természetesen így is keletkezik árfolyamnyereség, hiszen értéknövekedést nemcsak a könyvekben kimutatott felhalmozott vagyon, hanem a társaság jó piaci hírneve, kedvező kilátásai, good-willje is okozhat. Ez már olyan üzleti, vállalkozói nyereség, amely még nem adózott.

Meg kell jegyezni, hogy a most elmondottak csak a vállalkozási nyereségadótörvény hatálya alá tartozó tagokra, részvényesekre vonatkoznak.

A személyi jövedelemadó törvény hatálya alá tartozó természetes személyek KFT-tagsága, részvénytulajdonlása esetén ellentétes érdekek érvényesülhetnek.

Abban az esetben ugyanis, ha az üzletrész, részvény tulajdonosa magánszemély, a felhalmozott vagyon utáni lineáris forrásadófizetési kötelezettség csak akkor jelentkezik, ha az üzletrészt, részvényt értékesíti. A tagok érdeke inkább a felhalmozott vagyonból történő tőkeemelés mellett szól (az adókötelezettség, a tőke felemelésekor, az adófizetési kötelezettség a jövedelem megszerzésekor keletkezik), amikor az adó levonhatóvá válik.

2.1.3. *Tőkeemelés vagyonjegy kibocsátásával*

Miután igaz, hogy a gazdasági társaságok (ez valamennyi gazdasági társaságra, tehát a korlátlan felelősséggel alapítottakra is vonatkozik) induló vagyonának nemcsak az alapítók által juttatott vagyon a része, hanem – az 1989. január 1 után – bárki által jegyezhető vagyonjegy is, értelemszerűen az induló vagyon, a tőke emelése megvalósul vagyonjegy kibocsátásával is. A vagyonjegyet a 94/1988. (XII. 22.) MT sz. rendelet szabályozza. A vagyonjegyekből befolyt összegek nem emelik a tagok vagyoni betétjét, az alaptőkét, illetve a törzstőkét. A befizetett összeg technikailag az alapítói vagyonon belül, az alapítók által juttatott vagyon mellett elkülönítetten kerül kimutatásra. (Az alapítói vagyonon belül a vagyonjegyalap összege nő.)

Az ingyenesen juttatott vagyonjegyeket – 1989. január 1. után – adózott eredményből kell finanszírozni, ami azt jelenti, hogy az adózott eredmény azonos összegű csökkentésével egyidejűleg emelhető az alapítói vagyon. Vagyonmozgás szempontjából ezután az ingyen juttatott vagyonjegy nem különbözik a ténylegesen vásárolttól.

3. Alaptőke, törzstőke csökkentése, leszállítása

A tőke, az alapítói vagyon leszállítása kevésbé jellemző gazdasági cselekedet, mint a tőke emelése, de olyan esemény, amelyikkel végül is számolni kell. Fejezetünk elején már szó volt arról, milyen jogintézmények lépnek életbe a korlátolt felelősséggel alapított társaságok tőkéjének leszállításakor, most az e művelet kapcsán keletkező pénzügyi kérdéseket vesszük sorba.

3.1. Korlátolt felelősségű társaságok és részvénytársaságok tőkéjének leszállításakor a korábban teljesített befizetések visszafizetése után a tagoknak természetesen nem kell adózni. Szemben azonban a korlátlan felelősséggel alapított társaságokkal, KFT-nél és RT-nél olyan további tőkecsökkentési módozatok is vannak, amelyek adózási szempontból külön figyelmet érdemelnek.

3.2. A társasági törvény 179. §-a szerint:

„(1) A társaság (t.i. a KFT – a szerk.) az üzletrészek legfeljebb egyharmadát – a taggyűlés legalább háromnegyedes szótöbbséggel hozott határozatával – a törzstőkén felüli vagyonából megvásárolhatja. Csak azok az üzletrészek vásárolhatók meg, amelyekre a törzsbetétek teljes összegét befizették.

(2) Az (1) bekezdés alapján megvásárolt üzletrészt a vásárlástól számított egy éven belül a társaság köteles elidegeníteni vagy a törzstőke-leszállítás szabályainak alkalmazásával bevonni."

Mindez azt jelenti, hogy a KFT úgy is csökkentheti a rendelkezésére álló működő vagyont, hogy az üzletrészek egy részét megvásárolja a felhalmozott vagyonából, ezzel lecsökkentve pénzeszközeit. Ez ugyanakkor csak egy ideiglenes lehetőség, hiszen egy éven belüli elidegenítési kötelezettség áll fenn. Ha a társaság úgy határoz, hogy a tőkecsökkentésre tartósan szükség van, a megszerzett üzletrészt újraértékesítés helyett törzstőkéje egyidejű csökkentésével bevonja.

3.2.1. A törzstőke csökkentése úgy történik, hogy a visszavásárolt és bevonásra ítélt üzletrész névértékének finanszírozását a törzstőke a felhalmozott vagyonból mintegy átveszi, a bevonással egyidejűleg nagysága a bevont üzletrész névértékével lecsökken. A tényleges visszavásárlási ár és a névérték különbözete a felhalmozott vagyont növeli ha a névérték a nagyobb, és csökkenti, ha a névérték a kisebb. Bár a vállalkozási nyereségadótörvény 25. § (3) bekezdés h, valamint (4) bekezdés d, pontja csak a hasonló elven történő részvénybevonás vagyonmozgásait rendezi, ide érthetjük a bemutatott üzletrészbevonást is.

3.2.2 Részvénytársaságok esetén e tőkecsökkentési módszer szintén létezik.
„A részvénytársaság az alaptőkén felüli vagyonából megszerezheti saját, már teljesen befizetett részvényeit." (Társ. törvény 247. § (1) bek.)
„Az alaptőke leszállításához mindenekelőtt a részvénytársaság tulajdonában álló saját részvényeket kell bevonni." (Társ. törvény 310. § (2) bek.)
A részvénytársaságra vonatkozó, idézett szakaszokkal kapcsolatban ugyanez mondható el, mint az előbb a KFT-nál, természetesen a megfelelő analógiákkal.

3.2.3. Az RT-nél ezen felül létezik még a tőkecsökkentésnek további módozata is: „A részvénytársaság a megszerzett saját részvényét bevonhatja. A részvénybevonásnak ez a módja az alaptőke összegét nem csökkenti." (Társ. törvény 248. § (1) bek.)

Ezúttal a tőkecsökkentés „tartósítása" a felhalmozott vagyon terhére történik, az alaptőke érintetlenül hagyása mellett. Közgazdasági tartalmát tekintve ez nem különbözik a korábban vázolt módszerektől, csupán az „ösvény" más. Az előbbi módszer szerint is megoldható, hogy az alaptőke csökkentése után azt a társaság a felhalmozott vagyon átalakításával rögtön felemeli. A végeredmény így ugyanaz, csak körülményesebb a megvalósítás.

Adózási kérdés csak abban a vonatkozásban merül föl, hogy a felhalmozott vagyon terhére történő részvénybevonáskor a megmaradó részvények névértékét fel kell emelni (az alaptőke és a részvények közötti összhang megteremtése érdekében), íly módon a személyi jövedelemadó hatálya alá tartozó természetes személyeknél adófizetési kötelezettség jelentkezik. Erre a már korábban elmondottak (ld. felhalmozott vagyon átalakítása alaptőkévé) igazak.

4. Valamennyi társaságnál ugyanúgy működik a vagyonjegyek visszavásárlása és bevonása miatt bekövetkező alapítói vagyon-csökkenés. Akár ténylegesen megvásárolt, akár ingyenesen juttatott vagyonjegy visszavásárlásáról és egyúttal bevonásáról van szó, az alapítói vagyon a vagyonjegy névértékének megfelelően csökken. (Vállalkozási nyereségadóról szóló törvény 25. § (2) bekezdés c. pontja). Amennyiben a visszavásárlási ár a névértéktől eltér, a felhalmozott vagyonon belül kell további korrekciót végrehajtani. Ha a visszavásárlási érték a névértéknél magasabb, a különbözetet a felhalmozott vagyonból kell fedezni, ha a vagyonjegy névértéke a magasabb, a különbözet a felhalmozott vagyont növeli. Előbbi eset azt jelenti, hogy a vagyonjegyek bevonása a felhalmozott vagyon egy részét is igényli, míg a második esetben „megtakarítás" jelentkezik a felhalmozott vagyon növekedése révén.

Kovácsné Egedi Éva

XIII.

AZ ANYAGI ÖSZTÖNZÉS, A SZEMÉLYI JÖVEDELEMADÓZÁS KÉRDÉSEI

Az anyagi ösztönzés kérdéskörébe tartozó témáknál *minden esetben magánszemély a „főszereplő", akkor is, ha gazdasági társaság tulajdonosáról van szó.*

az anyagi ösztönzéshez – személyi jövedelemadó bevezetése óta – *elvákaszthatatlanul hozzátartoznak az adózási kérdések is.*

A magánszemély – tulajdonos és alkalmazott egyaránt – jövedelemszerzési lehetőségeit és korlátait elsősorban a gazdasági társaság gazdálkodási feltételei határozzák meg. *Emellett bizonyos központi korlátokkal* (pl. bérszabályozás), *a jövedelemkifizetés járulékos terheivel* (pl. társadalombiztosítási járulék), *a magánszemély nettó jövedelme* szempontjából pedig az *őt terhelő befizetési kötelezettségekkel* (nyugdíjjárulék, személyi jövedelemadó) *is számolni kell.*

A következőkben a témakört kettébontva, *először a társaság alkalmazottai, azt követően magánszemély tulajdonosai oldaláról* tekintjük át.

1. Az alkalmazottak anyagi ösztönzése

Gazdasági társaság esetében sem kizárólag a tulajdonosok érdekeire kell és lehet figyelemmel lenni, igen fontos az is, hogy a társaság alkalmazottai ugyanabban legyenek érdekeltek, mint a tulajdonosok; tehát a társaság hosszú távon hatékony, nyereséges működésében. Ez biztosítható úgy, hogy a társaság megfelelően honorálja a teljesítményt, illetve úgy, hogy érdekeltté teszi a dolgozóit a társaság nyereséges működésében azáltal, hogy „megosztja" alkalmazottaival a társaság nyereségét.

A dolgozók anyagi ösztönzése szempontjából elvileg két korlát szab felső határt:

a) A társaság anyagi (pénzügyi) lehetőségei, amelyeknél szempont az is, hogy egy forint keresetnek milyen egyéb költség-, illetve adóvonzatai vannak, hiszen az élőmunkaköltség teljes összege ezeket is magába foglalja. A tevékenység bevételében ezeknek is teljes egészében meg kell térülniük (az egyéb ráfordítások mellett) és még mindezeken felül a tagok, tőketulajdonosok osztalékának fedezetére is realizálni kell nyereséget.

b) Korlátokat szabhat a bérszabályozás, amely a maga sajátos eszközeivel ellenérdekeltséget teremthet például a dolgozók keresetének meghatározott szinten felüli növelésével szemben.

A második korlátot tekintve – a korábbi (1988. évet megelőző) szabályozáshoz képesti liberalizáció, a vállalkozások döntési szabadságát jelentősen növelő intézkedések ellenére – még ma sem mondható „semlegesnek" a szabályozás.

1.1. *A központi bérszabályozással kapcsolatos legfontosabb tudnivalók*

1988. január 1-től a központi bérszabályozás új, a megelőző konstrukciótól érdemben eltérő rendszere került bevezetésre.

A szabályozás lényege meglehetősen egyszerű:
- a kifizetett (elszámolt) bérköltség a bázisként „elismert" mértékig adómentes, a tárgyévi többlet a vállalkozási nyereségadó vetítési alapját növeli;
- nem kell adóalapot növelni a tárgyévi bértöbblettel, ha a társaságnál a teljesítmények gyorsabban nőnek, mint a bérek (ún. jövedelempolitikai kedvezmény).

A szabályozás tehát a bértömegnövekményre irányul, átlagbérkorlátok nincsenek.

A központi előírások gyakorlati végrehajtása esetenként már meglehetősen bonyolult feladatot jelent és számtalan ellentmondás is érvényesül. Ennek taglalásától eltekintünk, nem feladatunk a bérmechanizmus kritikai elemzése.

A bérszabályozással kapcsolatos előírásokról *az anyagi érdekeltségi rendszer egyes kérdéseiről szóló 84/1988 (XII. 15.) MT* rendelet rendelkezik.

A hivatkozott jogszabály a hatályba lépése óta eddig kétszer módosult: a módosítások a 120/1989. (XI. 26.) MT és az 57/1990. (II. 23.) MT rendeletekben találhatók.
Az MT rendelethez kapcsolódó előírásokat az 5/1990. (II. 28.) ÁBMH rendelkezéssel módosított 6/1989. (VII. 13.) ÁBMH rendelkezés tartalmazza.
A gyakorlati végrehajtás egyes kérdéseivel kapcsolatban fontos tudnivalók találhatók meg az ÁBMH–PM együttes, Pénzügyi Közlöny 1989. évi 42. számában megjelent tájékoztatóban.

A 84/1988. (XII. 15.) MT rendeletet (és az ahhoz kapcsolódó további jogszabályokat) eleve csak a VÁNYA törvény alá tartozó vállalkozásoknak kell - elvileg – alkalmazniuk. Ebben a körben is számtalan kivétel van, így *az MT rendelet hatálya nem terjed ki például:*

- arra a vállakozásra (társaságra), amelynek az éves (mérleg szerinti) bérköltsége a 20 millió forintot nem haladja meg;
- a külföldi részvétellel működő és erre tekintettel nyereségadókedvezmény igénybevételére jogosult gazdasági társaságra;
- az egyesülésre, a víziközmű társulatra, az iskolai szövetkezetekre stb. (A VÁNYA törvény 3. §-ában megjelöltekre).

Emellett még több olyan eset is van, amikor – a vállalkozás szakágazati besorolása alapján – a bérköltség növekményből a központilag meghatározott (adómentes) részt meghaladó összegű kifizetéssel kell csak a nyereségadó vetítési alapját növelni.

A jövedelempolitikai kedvezményt a következő képlettel lehet kiszámítani.

$$K = \left(\frac{H1}{H_O} \times 100) \right) - 100 \times 0{,}5$$

a) ha $\left(\frac{B_1}{B_O} \times 100 \right) - 100 \leqslant K$, akkor nem kell a bértöbblettel a nyereségadó alapját növelni

b) ha $\left(\frac{B_1}{B_O} \times 100 \right) - 100 > K$, akkor a teljes bérnövekményt alapot növelő korrekciós tételként kell figyelembe venni.

A jelölések tartalma:

K – az a kritikus bérköltségnövekmény (százalékos érték), amelynek a túllépése esetén a tárgyévi teljes bértöbblettel növelni kell az adóalapot

H_1 és H_O – a tárgyévi és a bázis évi hozzáadott érték (az eredmény; a bérköltség; a társadalombiztosítási járulék; az értékcsökkenési leírás; a bérjellegű egyéb költség és a kamatköltség együttes összege)

0,5 – a hozzáadott értékmutató növekedése és a bérköltségnövekmény közötti arányosító koefficiens

B_1 és B_O – a tárgyévi tényleges és a bázisként figyelembe veendő bérköltség összege.

Előfordulhat, hogy a *hozzáadott érték is és a bérköltség is csökken.* A kettő közötti ütemkülönbség teljesen érdektelen. Itt *eleve nem állhat fenn nyereségadóalap növelési kötelezettség,* miután a bérköltség a bázis évhez képest nem nőtt.

A rendszer lényegéből adódó általános szabály, hogy csak „egy irányban" működik, tehát:

- a hozzáadott érték mutató segítségével számított kritikus bértömegnövekedés és a tényleges bérnövekmény közötti eltérés csak abból a szempontból fontos, hogy kell-e nyereségalapot *növelni,* vagy sem a bértöbblettel;
- a bérköltség tárgyévi csökkenése esetén *nyereségadóalap csökkentésre viszont nincs mód.*

1.2. Az alkalmazottak anyagi ösztönzésének különböző formái, különös tekintettel a személyi jövedelemadózásra.

Gazdasági társaság alkalmazottjáról szólva azok a magánszemélyek értendők, akik a társasággal munkaviszonyban állnak. Ebbe a körbe tartoznak például azok a kft tagok is, akik „kettős minőségben", a társaságuk tulajdonosaként a saját társaságukkal munkaviszonyban is állnak. A kft tagok alkalmazotti „jogállásával" összefüggő – döntő részben személyi jövedelemadózási – *kérdésekkel azonban egy önálló pontban foglalkozunk.*

A társasággal munkaviszonyban álló magánszemély részére elsősorban a bérköltség, illetve az adózott nyere. g terhére lehet kifizetést teljesíteni a KSH munkaügyi statisztikai előírásai, illetve a számviteli elszámolási szabályok szerinti tartalommal.

Emellett többféle lehetőség van arra is, hogy a társasági alkalmazott tőkeérdekeltséget szerezhessen a munkáltatójánál. Így például:

- a részvénytársaság dolgozója, alkalmazotti jogviszonyától függetlenül megvásárolhatja az rt részvényeit. Emellett az rt a számára ingyenes, vagy kedvezményes áron dolgozói részvényt juttathat;
- bármely gazdasági társaság kibocsáthat vagyonjegyet ellenérték fejében, illetve adózott nyeresége terhére (legfeljebb a kibocsátáskori vagyona 10%-áig terjedő értékben) ingyenesen is;
- a kft dolgozói, vagy azok egyes csoportjai üzletrészt vásárolhatnak a kft-ben.

1.2.1 *Dolgozói részvény*

E kiadványnak a társasági vagyon pénzügyi vonatkozású kérdéseivel foglalkozó *XI. fejezete 4.2:1. pontjában* már volt szó arról, hogy a *részvénytársaság* milyen módon és feltételek mellett juttathat *alkalmazottai számára ingyenesen (vagy kedvezményes áron megszerezhető) dolgozói részvényeket.*

A privatizációs elképzelések egyik fontos eleme lenne a dolgozók részvénytulajdonlását segítő rendszer – ami nem azonos az itt említett dolgozói részvénnyel – bevezetése. Jelenleg erre nézve nincs még jogi szabályozás, ezért annak ismertetése nem áll módunkban. [A Munkavállalói Részvényvásárlási Program kísérleti alkalmazhatóságát az 1990. évi ideiglenes Vagyonpolitikai Irányelvekről szóló 20/1990. (III. 12.) OGY határozat említi.]

A társaságot érintő pénzügyi-elszámolási kérdések mellett igen fontos, hogy a *dolgozói részvény juttatásával összefüggésben az alkalmazottnak személyi jövedelemadó fizetési kötelezettsége is keletkezik.*

A magánszemélyek jövedelemadójáról szóló 1990. évi XX. törvénnyel módosított *1989. évi XLV. törvény* (a továbbiakban: *SZJA törvény) 10. §-a (1) bekezdésének a) pontja és (2) bekezdése alapján a dolgozói részvény névértékének a dolgozó által megfizetett térítéssel csökkentett része a dolgozónál munkaviszonyból származó adóköteles jövedelemnek minősül.*

Az adót – a SZJA törvény 43. §-a (3) bekezdésében foglaltaknak megfelelően – azonban csak akkor kell megfizetni, ha a dolgozói részvényt az alkalmazott elidegeníti (eladja, a társaság visszavásárolja stb.), addig az *halasztott adónak minősül.*

A halasztott adó kiszámításának részletes szabályai *az SZJA törvény 44. §-ában* találhatók.

A szabályozás lényege:

- a halasztott adó megállapításakor külön-külön ki kell számítani az SZJA összegét a dolgozói részvény névértékével (annak a dolgozói térítéssel csökkentett részével) növelt és az anélkül számított adóköteles összevonás alá eső összjövedelem után;

– az SZJA összegét az általános szabályok szerint kell kiszámítani mindkét esetben. Tehát az adóalapot (összjövedelmet) és az adó összegét mérséklő kedvezményeket is figyelembevéve. A halasztott adó a kétféle módon számított adóköteles jövedelemre eső különbözete, amelyet a dolgozónak az éves adóbevallásában mindaddig fel kell tüntetnie, amíg azt meg nem fizette [SZJA törvény 44. § (6) bekezdése];
– annak a dolgozónak az adóját, akinek ilyen halasztott adója van, a munkáltatója nem állapíthatja meg [nem „készítheti el" a dolgozó helyett annak adóbevallását: erről az SZJA törvény 42. §-ának (4) bekezdése rendelkezik]. Vagyis az ilyen dolgozót önadózásra [SZJA törvény 41. § (1) bekezdése] kötelezik az SZJA törvény előírásai.

Igen fontos, hogy a halasztott adó összege független attól, hogy a részvényt végül is milyen tényleges összegben adják (idegenítik) el. A halasztott adó összege nem csökkenthető azért, mert a részvényt például kevesebbért adta el a dolgozó, mint amilyen érték alapul vételével a halasztott adót kiszámították.

Abban az esetben viszont, ha a dolgozó *a részvényét a névértékét meghaladó összegért adja el (vásárolja vissza tőle az rt), a különbözet (árfolyamnyereség) után 20%-os lineáris adót kell fizetnie* [SZJA törvény 26. §-a és 67. §-ának 25. pontja].

A dolgozói részvény a társaság és a dolgozó szempontjából egyaránt előnyös:
– a kibocsátáskor a névérték (egy alkalommal) ugyan csökkenti a dolgozók anyagi ösztönzésére (is) fordítható adózott eredményt, de pl. a prémiummal ellentétben, társadalombiztosítási járulék teher nem hárul a társaságra (a társaság vezető dolgozói is kaphatnak ilyen részvényt);
– a dolgozói részvény formájában az alkalmazott – a járulékos egyszeri SZJA teher (halasztott adó) összegéért, de azt biztosan meghaladó értékben – vagyoni értékhez jut, és kedvező adózási feltételek (20%-os lineáris adó) mellett tartósan szerezhet tőkejövedelmet (részvénye után részesedést) is;
– a dolgozói részvény alkalmas tehát az adózott nyereségből fizetett prémiumnak, évvégi részesedésnek a társaság számára is kedvező (adó- és költségtakarékos) hosszabb távú „kiváltására", a dolgozó számára szintén kedvező jövedelemszerzési feltételt biztosító tőketulajdonná történő konvertálására.

1.2.2. *Vagyonjegy*

A vagyonjegyről szóló 94/1988. (XII. 22.) MT rendelet alapján a gazdasági társaságok az alkalmazottaikat *vagyonjegy kibocsátásával* is érdekeltté tehetik a társaság nyereséges működésében.

A vagyonjegy két formája lehetséges. *A vásárolt vagyonjegy* a dolgozó tulajdonába a névérték megfizetése útján kerülhet, vagyis a társaságnak a vagyona gyarapodásával járó tőkegyűjtési lehetőséget biztosít. A dolgozó egy forgatható értékpapírt szerez, amely őt – 20%-os lineáris adó mellett – osztalékra jogosítja a társaság adózott eredményéből.

Az ingyenesen juttatott vagyonjegy névértéke a társaság adózott eredményét terheli. Az így kibocsátott vagyonjegyek névértékének az összege kibocsátáskor nem haladhatja meg a társaság vagyonának 10%-át (arra nincs jogszabályi korlát, hogy a társaság – akár több éven keresztül is – évente éljen e lehetőséggel).

Az ingyenesen juttatott vagyonjegy névértékének megfelelő összegben a dolgozó SZJA köteles vagyoni értéket szerez. Az SZJA törvény *10. §-a (1) bekezdésének a) pontja alapján* a vagyonjegy formájában ingyenesen megszerzett vagyoni érték az adózás szempontjából munkaviszonyból származó jövedelemnek minősül. Az adókötelezettség tekintetében pedig a dolgozói részvénynél részletesen ismertetett *halasztott adó* szabályait kell alkalmazni. Az ingyenes vagyonjegy alapján is ugyanúgy fizethető *osztalék*, mint a vásárolt esetében és szintén 20%-os lineáris adó terheli az ingyenes vagyonjegy osztalékát is.

Az ingyenes vagyonjegy kibocsátása ugyanolyan előnyökkel jár – a társaság és alkalmazottja számára egyaránt –, mint a dolgozói részvény. Addig azonban, amíg dolgozói részvényt csak részvénytársaság adhat, *a vagyonjegyet bármilyen más társaság is kibocsáthatja.*

Az ingyenes vagyonjegynél nagyon fontos hogy az a hivatkozott *MT rendelet előírásainak megfelelő módon kerüljön kibocsátásra.*

A gyakorlatban előforduló – a helytelen eljárás szempontjából – tipikus eset, amikor az ingyenes vagyonjegyet úgy bocsátják ki, hogy a dolgozót csak osztalékra jogosítják fel, de a vagyonjegy ellenértékének (a vagyoni értéknek) a megszerzését részlegesen (meghatározott esetekre korlátozva), vagy ab ovo teljes egészében kizárják. Emiatt a személyi jövedelemadó törvénynek az ingyenes vagyonjegyre, illetve a vagyonjegy alapján kapott jövedelemre (osztalékra) vonatkozó előírásait (halasztott adó, illetve az osztalékra a 20%-os lineáris adó) nem alkalmazhatják.

A leírtak némi magyarázatra szorulnak, ezért a jogi hátteret részletesebben is kifejtjük.

A vagyonjegyről szóló *94/1988. (XII. 22.) MT rendelet* nagyfokú döntési szabadságot biztosít a kibocsátó számára a vagyonjegyek forgathatósága (korlátozás, kizárás stb.) szempontjából.

Külön rendelkezik ugyanakkor arról, hogy milyen esetekben *nem vagyonjegy a kibocsátott értékpapír.* Az erre vonatkozó 4. § (3) bekezdésben történik hivatkozás arra is, hogy a vagyonjegyen a rendelet 6. §-a (3) bekezdésében foglaltakat is fel kell tűntetni, vagyis az ingyenes vagyonjegyre a *munkáltató vételi jogának* a kikötését, amelyet viszont ekkor legalább névértéken kell gyakorolnia.

Egyébként a vásárolt vagyonjegyet is névértéken köteles a kibocsátó – a tulajdonos kérésére – visszavásárolni, ha annak átruházását kizárta, vagy korlátozta [7. § (3) bekezdés].

Az ingyenes vagyonjegy sajátossága a vásárolttal szemben, hogy az a dolgozó tulajdonába nem vásárlással, hanem a kibocsátótól ingyenes juttatás formájában kerül. Az ingyenesség

– ami egyébként a dolgozó szempontjából és a vásárolt vagyonjeggyel való összevetés oldaláról értelmezhető – azt jelenti, hogy a dolgozó úgy szerez tulajdont (vagyonból részesedést), hogy azért közvetlenül nem fizet. Ha ez a megoldás mindkét fél (társaság és alkalmazottja) számára kölcsönösen előnyös, akkor élni kell vele. Ez azonban kockázattal is jár, nevezetesen azzal, hogy a társaságnak vállalnia kell, hogy ingyen szerzett tulajdonára adott esetben (pl. munkaviszonya megszűnésekor) a dolgozó jogosan tart igényt. Ha a tulajdonosi érdekeltség megteremtése a cél, akkor azt is el kell fogadni, hogy az csak konkrét tulajdonlással érhető el.

A kockázatot ellentételező másik oldala az „éremnek" a megtakarított adó- és költség, ami a társaság tulajdonosai számára is mérhető haszonnal (kivehető plusz jövedelemmel) jár.

A vagyonjegy ingyenességéhez az is hozzátartozik, hogy a vagyonjegy névértékének összegéig a dolgozók prémium, jutalom, évvégi részesedés helyett, ami a társaság szempontjából „elveszett", a dolgozók által „elfogyasztott" tőke, kapják az értékpapírt. Végül is annak fejében, hogy jövedelmükről részben vagy egészben lemondanak azért, hogy a társaság vagyonából tulajdoni részt szerezzenek.

A személyi jövedelemadózás rendszere a vagyoni részesedés alapján szerzett tőkejövedelmet (osztalék, részesedés stb.) kedvezményesen adóztatja, ezzel is ösztönözve azt, hogy a jövedelmet ne személyes fogyasztásra, hanem a gazdaságba történő befektetésre fordítsák. Egyidejűleg azonban az adórendszer azt is meghatározza, mi tartozik ebbe a körbe.

Ezért a személyi jövedelemadó törvény 26. §-a tételes felsorolást tartalmaz arra nézve, hogy mely jövedelmekre lehet a 37. § (2) bekezdése szerinti 20%-os lineáris adót alkalmazni. *Ami jogszerűen nem vagyonjegy, arra nem vonatkoznak az adótörvénynek a vagyonjeggyel kapcsolatos előírásai, legyen szó akár vásárolt, akár ingyenes formáról.*

Azokra az ingyenes értékpapírokra tehát, amelyeket – a hivatkozott MT rendeletben előírtaktól eltérő módon – úgy bocsátottak ki, hogy *azok kizárólag osztalékra jogosítanak,* tehát a vagyoni érték tulajdonjogának a megszerzésére (vagyoni részesedésre) nem, nem minősülnek vagyonjegynek. Így *nem lehet alkalmazni az SZJA tv. 10. § (1) bekezdéseit, továbbá a 26. §-át és 37. §-ának (2) bekezdését sem a kapott osztalékra nézve.*

A 94/1988 (XII. 22.) MT rendelet 4. §-ának (3) bekezdése csak annyit mond ki, hogy az előírt feltételeknek meg nem felelő értékpapír nem vagyonjegy. Konkrétan ez az MT rendelet tehát nem tiltja meg az egyéb módon történő értékpapír kibocsátást, de arra nézve már nem ír elő semmiféle szabályt. Így nem mondható az sem, hogy a vagyonjegynek nem minősülő – nem jogszerűen kibocsátott – értékpapír szempontjából ezt az MT rendeletet olyan külön jogszabálynak lehetne tekinteni, amelyre az adótörvény 26. §-a az értékpapírok tételes felsorolását követően utal. *A szóban forgó – vagyonjegynek nem minősülő – értékpapír osztaléka ebből* adódóan, más „besorolási" lehetőség hiányában, összevonási és progresszív adókötelezettség alá eső egyéb jövedelem (30. §).

1.3. *Bedolgozók foglalkoztatása*

A bedolgozók foglalkoztatását a módosított 10/1981. (IX. 29.) MüM rendelet szabályozza.

A MüM rendelet előírásai alapján a gazdasági társaságok bármelyike – a választott konkrét formától függetlenül – foglalkoztathat bedolgozókat.

A bedolgozók foglalkoztatása kapcsán a gyakorlatban általában a részükre különböző jogcímeken fizetett összegek utáni személyi jövedelemadó kötelezettség okoz gondot. Ez azzal áll összefüggésben, hogy a bedolgozók – foglalkoztatásuk sajátos körülményeivel összefüggésben – nemcsak munkateljesítményük alapján részesülnek díjazásban (pl. munkabér, prémium, jutalom), hanem az általuk viselt különböző költségek fedezetének is meg kell térülnie, figyelembe véve például a saját tulajdonú állóeszközeik felhasználását is.

A bedolgozó ílymódon kettős „arculatú", munkavégzése körülményei, jellege stb. részben a munkaviszonyban állókéhoz, másrészt az egyéni vállalkozókéhoz hasonlatos.

A személyi jövedelemadó rendszere ezt a kettősséget megfelelő módon kezeli. Az adókötelezettség szempontjából meg kell különböztetni a bedolgozó részére a munkája (személyes munkavégzése) alapján fizetett munkabért (munkadíjat), illetve egyéb e jogcímen történt kifizetéseket, amelyekre az SZJA törvénynek a munkaviszonyból származó jövedelmekre vonatkozó előírásait kell alkalmazni [a bedolgozói jogviszony a törvény 67. §-ának 15. pontja alapján a munkaviszony fogalomkörébe tartozik]. A bedolgozót is megilleti például a havi 1000 forintos ún. alkalmazotti kedvezmény.

A bedolgozók jövedelmének a másik része az általuk viselt költségek – értve alatta a tulajdonukban levő, a munkavégzésük során hasznosított állóeszközök amortizációját is – fedezetét szolgálja.

Az SZJA törvény előírásai alapján kétféle megoldás lehetséges, amelynek alkalmazásáról az érintett felek szabadon dönthetnek:

- az egyik az SZJA törvény 7. §-a (2) bekezdésének 23. pontja szerinti adómentes költséghányad,
- a másik az SZJA törvény 31. §-a szerinti tételes költségelszámolás

alkalmazása.

Igen fontos azonban, hogy az SZJA törvény nem korlátozza a bedolgozók költségtérítését. Előírásai olyan szempontból érdekesek, hogy a törvény előírásai határozzák meg, hogy az e jogcímen kapott összeg végül is teljes egészében, vagy csak részben lesz adómentes.

Az SZJA törvény szerinti normatív – a munkabér (munkadíj) 30%-ában meghatározott – költséghányad alkalmazásának előnye, hogy a bedolgozót semmiféle adminisztrációs kötelezettség nem terheli a kapott költségtérítés elszámolásával összefüggésben. Ha a társaság a részére a *normatívnál (munkabér, munkadíj 30%-ánál) nagyobb összeget fizet, akkor viszont a többlet után a bedolgozónak progresszív SZJA-t kell fizetnie akkor is, ha az a bedolgozónál valós többletköltséget fedez. Ez a szabály nem kerülhető meg, mert az*

SZJA törvény a normatív költséghányad alkalmazásánál nem teszi lehetővé a további külön adómentes költségtérítéseket. Ezt a hátrányt lehet elkerülni a tételes költségelszámolás alkalmazásával.

Igen fontos szabály, hogy a tételes költségelszámolás választása esetén – amely egyébként 1990-től nem teszi szükségessé az adóhatóságnál való külön bejelentkezést – a bedolgozónak az általa viselt költségeket igazolni (bizonylatolni) kell.

A MüM rendelet melléklete a bedolgozónak fizethető költségtérítés *jogcímeit* tartalmazza, az azok lehetséges mértékének (összegének) a meghatározása nélkül. Ezért az adómentességhez – a tételes elszámolás esetén – önmagában nem elégséges az, hogy a társaság a MüM rendelet szerinti jogcímekre hivatkozással fizeti a költségtérítést a bedolgozónak [a MüM rendelet nem tekinthető olyan jogszabálynak, amelynek alapján az SZJA törvény 7. §-a (2) bekezdésének 19. pontja alkalmazható lenne].

Ez persze nem azt jelenti, hogy az adózás szempontjából a kifizetés jogcíme teljesen érdektelen lenne. A személyi jövedelemadó törvény előírásai ugyanis elég tág kereteket biztosítanak arra, hogy a munkáltató és a bedolgozó közötti szerződéses megállapodásban az adózás szempontjából legelőnyösebb megoldást választhassák.

Ha a bedolgozó nem a 30%-os normatív költséghányaddal él, akkor az SZJA törvény előírásainak megfelelően [7. § (2) bekezdés 23. pont], a költségtérítés címén kapott bevétele teljes összegével szemben kell a költségeit igazolni. Ennek során az SZJA törvényben meghatározott adómentes költségtérítéseket „igazolt" ráfordításnak lehet tekinteni és az azok levonása után fennmaradó összeg az, amivel szemben *további* költségek még elszámolhatók (az SZJA törvény 1.–2. mellékleteiben foglalt előírások szerint). *Természetesen a költségek kétszeres (többszörös) elszámolására nincs mód.*

Ha például a bedolgozó az egyösszegben, valamennyi ráfordítása fedezetéül kapott költségtérítésből a gépjárműhasználat címén – a jogszabályi előírásoknak megfelelő módon (szabályosan) – adómentesen elszámolható összeget levonta, a maradék bevételével szemben ugyanezen jogcímen (pl. számlával igazolt szgk. javítási költség címén) nem vonhat le újabb „igazolt" költségeket.

Nincs akadálya annak sem, hogy a bedolgozóval kötött szerződéses megállapodásban tételesen felsorolt, elkülönült jogcímeken határozzák meg a költségtérítések összegét. Például külön határozzák meg a saját gépjármű használatáért fizetett összeget (átalányt), a bedolgozó tulajdonát képező műhelyért fizetett bérleti díjat, a bedolgozó tulajdonában levő állóeszköz használatáért fizetett díjat stb. és még külön térítsék meg a bedolgozó számlával igazolt költségeit (pl. beszerzett anyagok). Ekkor a bevétel (jövedelem) az adózás szempontjából olyan külön „minősítést" kaphat, amelynek alapján a megfelelő jövedelemfajtára vonatkozó sajátos elszámolási szabályok alkalmazhatók, de *egyazon költség csak egyszer érvényesíthető.* Tehát akkor, ha a bedolgozó a költségtérítésként kapott bevételével (bevétel résszel) szemben az SZJA törvény megfelelő előírása szerinti normatív hányaddal határozza meg az adóköteles jövedelmét – illetve, ha a bevétel (bevételrész) egyébként adómentes –, akkor ugyanezen jogcímen már tételesen költségeket nem érvényesíthet.

1.4. *Külföldi részvétellel működő társaság alkalmazottai*

A gazdasági társaság részére – a jelenlegi feltételek mellett – komoly adózásbeli előnyökkel jár már az is, ha egy külföldi tag legalább 20%-os (5 millió forintos) vagyoni részesedést szerez. De a teljes adómentességig is eljuthat, ahogyan minderről a nyereségadózást ismertető fejezetben szó volt.

A külföldi részvételű társaság alkalmazottai közül – bár még ma is van olyan, aki ezzel nincs egészen tisztában – *kizárólag a külföldi illetőségűek juthatnak külföldi pénznemben munkaviszonyuk alapján jövedelemhez.*

1.4.1. A külföldi részvételű gazdasági *társaság belföldi illetőségű alkalmazottja:*

- munkaviszonyára tekintettel akkor sem kaphat devizában jövedelmet, ha a társaság egyébként külföldi többségi tulajdonban van és/vagy a társaság vámszabadterületen működik;
- a belföldi illetőségű alkalmazott devizában illetményt (a személyi jövedelemadó rendszerében adómentes költségtérítést) tartós külszolgálat, illetve devizában napidíjat ideiglenes külföldi kiküldetés esetén kaphat. Tartós külszolgálatot természetesen elláthat a belföldi illetőségű alkalmazott a társaság külföldön működő irodájánál, lerakatánál stb. is;
- munkaviszonyán kívüli, egyéb külön megbízási szerződés alapján viszont a belföldi alkalmazott is hozzájuthat olyan jövedelemhez, amit belföldön végzett tevékenységéért úgy kaphat, hogy azt a hazai adózási szabályok külföldről származónak tekintik. Itt már van mód arra is, hogy a belföldi állampolgár devizában jusson jövedelemhez. Ez akkor fordulhat elő, ha a társaság az alkalmazottal olyan tevékenységre köt szerződést – külföldi értékesítés céljából (vagy úgy, hogy az ellenértéket a külföldi tag utalja át) –, ami az SZJA törvény 11–13. §-ai alá tartozik (találmány hasznosítása, értve ez alatt a szolgálati találmányt is; tudományos alkotó tevékenység; szerzői jogi védelmet élvező tevékenység stb.).

1.4.2. *A külföldi részvételű gazdasági társaság külföldi illetőségű (állampolgár) alkalmazottja:*

- ha itt Magyarországon dolgozik, minden szempontból olyan elbírálás alá esik, mint a belföldi alkalmazottak, vagyis bérét, jutalmát, prémiumát stb. forintban kapja és a kapott összeg belföldön adóköteles. A belföldön szerzett jövedelmek adóztatását nem befolyásolja ugyanis az, hogy külföldi vagy magyar állampolgárról van szó, a munkavégzés helye a meghatározó e szempontból. Ha nemzetközi egyezményből, vagy viszonosságból más nem következik, a belföldön jövedelmet szerző külföldi számára is kötelező a belföldiekre érvényes adózási szabályok betartása;
- sajátosságot jelent ugyanakkor, hogy a külföldi alkalmazott munkaviszonya (munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonya) alapján kapott jövedelmének 45%-át a hazai adózási szabályok adómentes költségtérítésnek tekintik. A külföldi alkalmazott esetében a kapott jövedelem 55%-a esik csak összevonási és progresszív adó kötelezettség alá [SZJA törvény 9. §-ának (5) bekezdése];

– további sajátosság, hogy az ilyen társaság külföldi alkalmazottja a kapott jövedelemnek a 45%-ban költségként elismert résszel és a személyi jövedelemadó összegével csökkentett, a számlavezető bankhoz fizetett (nettó) adózott jövedelmének az 50%-át az állandó lakóhelye szerinti ország pénznemében külföldre átutaltathatja [erről a külföldiek magyarországi befektetéseiről szóló módosított 1988. évi XXIV. törvény rendelkezik].

2. A magánszemély tagok (részvényesek) jövedelemszerzési lehetőségei, különös tekintettel a személyi jövedelemadózásra

Egyes társasági formáknál (közkereseti társaság és alfajai), illetve meghatározott tagok esetében (betéti társaság beltagja) a magánszemély tagot a társasági törvény a társaság tevékenységében való *személyes közreműködésre kötelezi* [például a társasági törvény 62. §-a, 97. §-ának (1) bekezdése]. Ez nem jelenti azt, hogy az ilyen tagnak személyesen termelő, szolgáltató stb. tevékenységet kell végeznie. A tagok dönthetik el, hogy a személyes közreműködés fogalmába beletartozó számtalan lehetőség közül mit választanak és még azt is, hogy annak alapján milyen ellenértékben részesülnek.

A részvénytársaság és a kft esetében – miután ezek jogi személyek – a részvényes, illetve a tag tulajdonosként és munkavállalóként is kötődhet a saját társaságához. E kétféle jogviszony az egyik legfontosabb területen, a személyi jövedelemadózásban egymástól teljesen elkülönül.

A társaságok magánszemély tagjai – kizárólag részvénytulajdonnal rendelkező részvényes nem tartozik e körbe – szabadon dönthetnek arról, hogy személyes közreműködésük ellenértékét a társaság költségei vagy adózott eredménye terhére számolják el [VÁNYA törvény 7. §-a (1) bekezdésének c) pontja].

Az SZJA törvény külön nevesített jövedelemkategóriaként kezeli a társas vállalkozásból származó jövedelmet, amelybe általában beletartozik a gazdasági társaság magánszemély tagjának (részvényesének) a társaságtól szerzett jövedelme is. Általában, de nem minden esetben, ezért az *SZJA törvény vonatkozó, 17–18. §-ának előírásait* nem árt részletesebben is áttekinteni.

2.1. *A személyi jövedelemadó törvény szerinti társas vállalkozásból származó jövedelem értelmezése a gazdasági társaságoknál*

A személyi jövedelemadó törvény 17–18. §-ai rendelkeznek arról, hogy mi tekintendő társas vállalkozásnak, abból származó jövedelemnek és az e jövedelem sajátos adózási szabályairól. A két paragrafus előírásai szorosan egymáshoz tartoznak, azok csak együttesen értelmezhetők.

Ezt azért említjük meg, mert a tapasztalatok szerint sok a félreértés a két jogszabályhely egymástól elszakított értelmezése miatt. E mögött néha az a szándék is meglapul, hogy sokan így szeretnék a számukra kedvezőbb szabályt „kiolvasni" a rendelkezésekből.

Az SZJA törvény 17. §-a három fontos alaprendelkezést tartalmaz:

- az egyik, hogy tételesen felsorolja azt, mit kell a jövedelemadózás szempontjából társas vállalkozásnak tekinteni. Ebbe a körbe – teljesen nyilvánvalóan – beletartoznak a gazdasági társaságok;
- a másik az, most már csak társaságról szólva, hogy a gazdasági társaság tagjának (részvényesének) *az e jogviszonyára tekintettel* a társaságtól kapott jövedelme (bevétele) minősül társas vállalkozásból származónak;
- a harmadik az, hogy a gazdasági társaság tagja (részvényese) számára a tagi (részvényesi) jogviszonyára tekintettel fizetett jövedelemmel szemben költséget elszámolni nem lehet (a bevétel egésze jövedelem).

A 18. §-ban a 17.hez képest további sajátos szabályok vannak, amennyiben ez a jogszabályhely az adózás tekintetében megkülönbözteti:

- azt az esetet, amikor a 17. §-ban rögzített feltételek mellett fizetett jövedelmet a társaság költségei között számolják el és
- azt, amikor a kifizetés forrása a társaság adózott eredménye (vagyona).

Az első esetben a jövedelem összevonási – és progresszív SZJA kötelezettség alá esik, a második esetben az értékpapírból származó jövedelmekre (SZJA törvény 26. §) *előírt 20%-os lineáris adót*[[SZJA törvény 37. § (2) bekezdés] kell fizetni.

Miután az SZJA nemcsak a tag nettó (adózás utáni) jövedelmét, hanem a társaságnak a kifizetéssel kapcsolatos bruttó (az SZJA összegét is magába foglaló) ráfordítását is befolyásolja, nem mindegy, hogy a jövedelem milyen adózási körbe tartozik. A kritikus pont az adózás szempontjából, hogy *mi tartozik a tagi jogviszony keretébe.* Ennek értelmezése érdekében ajánlatos az egyes társasági formákat külön-külön áttekinteni.

2.1.1. *Részvénytársaság*

A tagi jogviszony alatt *a részvényesi „jogviszony" értendő.* Ebből az SZJA körébe az tartozik, hogy *a magánszemély részvényes a részvényei alapján részesedést kap.* Miután a részvény alapján fizetett részesedést a rt csak az adózott eredménye terhére számolhatja el, nincs semmi kétség abban, hogy a részesedést *20%-os lineáris adó* terheli. Ezt egyébként – a részvényeladásból származó árfolyamnyereség tekintetében is – megerősíti az SZJA törvény 26. §-a is.

A részvényes lehet azonban a rt. alkalmazottja is, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony keretében is foglalkoztathatják stb., ez azonban nem tartozik a részvényesi „jogviszonya" körébe. Vagyis a részvénytársaság felügyelő bizottság tagjai, igazgatósági tagjai részére a rt adózott eredménye terhére fizetett díj, munkaviszony esetén a prémium progresszív adókötelezettség alá tartozik akkor is, ha a szóban forgó személyek a rt részvényesei is egyben.

2.1.2. *Közkereseti társaság*

A közkereseti társaság tagja nemcsak tulajdonosa a vállalkozásnak, hanem változatos formákban személyesen is közreműködik annak eredményes gazdálkodásában. Tőkebetétje

és személyes munkája alapján egyaránt hozzájuthat jövedelemhez és a kettő között a gyakorlatban igen nehéz meghúzni a határvonalat. Sajátosságot jelent, hogy a bevételszervező tevékenységet a társaság folytatja, annak költségeit a társaság a ráfordításai között számolja el, beleértve a tagnak személyes kiadásai címén fizetett költségtérítéseket is. A tag által megszerzett bevétel egésze ezért már teljes egészében a tag „tiszta" jövedelmének minősül, amellyel szemben már nincs helye külön költségelszámolásnak [a jogszabályban meghatározott mértékű költségtérítés, költségátalány a törvény 7. §-a (2) bekezdésének 19. pontja alapján adómentes, az tehát nem része a bevételnek].

Bizonyos esetekben van mód arra is, hogy a tag a társaságtól kapott bevételével szemben költséget számoljon el. Ekkor azonban a bevétel valamilyen egyéb „minősítést" nyer (pl. találmány hasznosításából származó jövedelem, szerzői jogi védelem alatt álló alkotásért kapott ellenérték, építmény bérbeadása alapján kapott bevétel). Ezekben az esetekben – ha a tag ráfordításait a társaság a költségei között nem számolja el – a tagnak lehetősége van, hogy elért bevételével szemben saját külön ráfordításait (költségeit) elszámolja.

Általában elmondható tehát, hogy a közkereseti társaság tagjának a társaságtól kapott jövedelme *minden esetben társas vállalkozásból származó és ennek megfelelően adóköteles jövedelem,* ha a társaság és a tag között nem jön létre olyan *külön szerződéses megállapodás,* amelynek alapján a tag jövedelme *más minősítést kap az adózásban* (pl. az SZJA törvény 11–13., 14., 19., 22., 25. §-ai alá tartozó jövedelmet szerez a tag a saját társaságától).

2.1.3. *Betéti társaság*

A társaság beltagjaira gyakorlatilag ugyanaz mondható el, mint a közkereseti társaság tagjaira. A kültag esetében a személyes közreműködés általában nem jellemző (a társasági szerződés a kültagot erre „feljogosíthatja"). A kültagnál elsősorban a vagyoni betétje alapján kapott osztalék a társas vállalkozásból származó jövedelem; ez adózott eredményt terhel és 20%-os lineáris adó alá tartozik. A személyes közreműködése ellenértéke után – ha az külön szerződés szerint nem tartozik más jövedelemkategóriába – ugyanúgy kell a kültagnak is adóznia, mint a beltagnak.

2.1.4. *Korlátolt felelősségű társaság*

A közkereseti társaságnál részletesen szóltunk a magánszemély tag és a társaság – mint vállalkozás – közötti sajátos kapcsolatról. Az ott leírtak mind igazak a kft tagjai is.

A kft ugyanakkor a magánszemély tagnak – a kft jogi személyiségéből adódó sajátosságokkal összefüggésben – a munkáltatója is lehet. A kft tagnak a saját társaságával létesített munkaviszonya, emellett a mellékszolgáltatás „intézménye" tovább szinesíti a kft tagok jövedelemszerzési lehetőségeinek tárházát.

A személyi jövedelemadózás rendszere a jövedelemszerzési lehetőségek változatos formáihoz igazodik, így például az adórendszer megkülönbözteti:

- a kft tagnak a tagi jogviszonya alapján szerzett jövedelmét, ezen belül még azt is, hogy a kapott összegnek a társaság költségei, vagy az adózott eredménye a forrása,
- a kft tagnak a társasággal létesített munkaviszonya (munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonya) alapján szerzett jövedelmét,
- a kft tagok mellékszolgáltatása alapján megillető díjat, a szolgáltatás konkrét tartalmától függően.

A gyakorlatban a különböző esetek változatos kombinációi lehetségesek, amelyek eltérő adózási konzekvenciákkal járnak.

A szabályok alkalmazásánál elsősorban az okoz gondot, hogy a *tagi jogviszony értelmezése* „direkt" módon általában kevésbé lehetséges. Egészen biztos, hogy a tagi jogviszony keretébe tartozik az, hogy a tagot vagyoni hozzájárulása alapján részesedés, (osztalék) illeti meg a kft feloszthatóó (adózott) nyereségéből. Az sem kétséges, hogy a kft-től valamilyen okból megváló tagnak az üzletrésze fejében a kft által fizetett összeg – az adózás tekintetében – a tagi jogviszony alapján szerzett jövedelem körébe tartozik.

A kft választott vezető tisztségviselője (ügyvezetője) – ha e tevékenységét nem külön munkaszerződés (egyéb munkavégzésre irányuló jogviszony) alapján végzi – ugyancsak tagi jogviszonya körében látja el teendőit.

A tagi jogviszony keretébe tartozik a kft tagoknak a társasági szerződésben vállalt mellékszolgáltatása is, erről azonban – a sajátos külön szabályok miatt – még külön lesz szó.

A tagi jogviszonyára tekintettel kapott jövedelme után a kft tagot attól függően terheli progresszív, vagy 20%-os lineáris adókötelezettség, hogy a szóban forgó jövedelmet a kft hogyan számolja el.

A kft tagok esetében előforduló lehetséges esetek a legjobban konkrét példákon keresztül érthetők meg. Ezért az előforduló különböző kombinációkon keresztül próbáljuk meg az adózás logikájának a szemléltetését, minél többet felsorakoztatva, de természetesen a teljesség igénye nélkül.

1. számú példa: A kft magánszemély tagja a társasággal létesített munkaviszony keretében, érvényes munkaszerződés alapján könyvel. Egyidejűleg megválasztják ügyvezetőnek és a társasági szerződésben mellékszolgáltatásként azt vállalta, hogy saját tulajdonú ingatlanát a társaság működésének fennállásáig kizárólag a társaságnak adja bérbe.

A kft tag a példa szerint háromféle jogviszonyban áll a társaságával, ezért a társaságtól kapott jövedelme (bevétele) után háromféle módon adózik:

- a munkaviszonya alapján, a könyvelési teendők ellátásáért kapott jövedelme tekintetében, a munkaviszonyban állókkal azonos elbírálás alá esik, tehát adókötelezettségét a törvény 9. §-ának előírásai szerint kell teljesítenie (jogosult pl. az alkalmazotti kedvezményre is);
- választott vezető tisztségviselőként tagi jogviszonya keretében látja el teendőit. Erre tekintettel kaphat külön díjat, de a társasági szerződés szerinti megemelt összegű

(a törzsbetéte arányában egyébként járónál magasabb) osztalékot is. Bármelyik megoldást is választja a társaság, a tagnak az ügyvezetői teendők ellátásáért fizetett külön jövedelmét az adózott eredmény terhére kell elszámolni és azt 20%-os lineáris adó terheli;

– ha a tag a mellékszolgáltatás keretében vállalt (vagyoni értékű) szolgáltatását a társasággal kötött külön bérleti szerződés alapján teljesíti, akkor jövedelme (bevétele) után az egyes ingatlanok hasznosításából származó jövedelmekre (25. §) előírt szabályok szerint kell a jövedelemadót megfizetnie. Természetesen ekkor a társaság költségként csak a tagnak számított bérleti díjat számolhatja el, egyebekben minden ráfordítás a tagot terheli. Ha ilyen külön szerződést nem kötnek, akkor a tagnak fizetett összeg társas vállalkozásból származó jövedelemnek minősül, azzal szemben a tag költséget nem számolhat el (a társaság viszont minden, a bérlemény üzemeltetésével, fenntartásával stb. kapcsolatos költséget elszámolhat). A tag így szerzett jövedelme összevonási- és progresszív adó-kötelezettség alá esik.

2. számú példa: A kft egyik tagja „főfoglalkozásában" egyéni vállalkozó, a taggyűlés megválasztotta ügyvezetőnek, a társasági szerződésben pedig mellékszolgáltatásként azt vállalta, hogy vállalkozása (pl. teherfuvarozás) körében elsőbbséget biztosít a kft megrendeléseinek, továbbá egyik találmányát eladja a kft-nek.

Ebben az esetben:

– a társasági szerződésben vállalt mellékszolgáltatás akkor „realizálódik", amikor a tag a kft konkrét megrendelésére pl. elszállítja a társaság termékeit a vevőhöz. A tag a részére fizetett összeget ekkor egyéni vállalkozása bevételeként számolja el éppen úgy, mint bármely más megrendelője esetében. E bevételével szemben a törvény 19. §-ának előírásai szerint számolhatja el költségeit, de csak akkor, ha azokat a társaság viszont nem számolja el (a társaság a tagnak csak megbízási díjat, de semmiféle külön költségtérítést nem fizet úgy, mint ahogyan azt bármilyen más, nem tag egyéni vállalkozó teherfuvarozó esetében tenné);

– az ügyintézői teendők ellátása fejében kapott jövedelme után a tag az 1. számú példában ismertetett módon adózik;

– a találmánya eladása fejében a társasággal kötött külön szerződés alapján kapott ellenérték után a tag a törvény 11. §-ának előírásai szerint adózhat. Ennek azonban az a feltétele, hogy a tagnak a találmány létrehozása kapcsán felmerült kiadásait a társaság a költségei között nem számolja el (ez természetesen nem vonatkozik pl. a találmány alapján a konkrét termék előállításának, forgalmazásának stb. költségeire, amelyeket a társaság, mint a találmány új tulajdonosa, hasznosítója visel).

3. számú példa: a társaság tagja az ügyvezetői teendőket érvényes munkaszerződés alapján a társasággal létesített munkaviszonya keretében látja el.

Ebben az esetben:

– a tag a társaságtól munkabért, prémiumot jutalmat stb. kaphat ugyanúgy, mint a nem tag (alkalmazott) ügyvezető, adózási kötelezettségét ekkor a törvény 9. §-ának előírásai szerint kell teljesítenie;

Azoknál a kft-knél, amelyekre az anyagi érdekeltségi rendszer egyes kérdéseiről szóló 84/1988. (XII. 15.) MT rendelet hatálya nem terjed ki (pl. azért, mert éves bérköltségük kevesebb 20 millió Ft-nál), a társaság alkalmazásában álló ügyvezető részére a bérköltség terhére jutalmat is lehet fizetni. A prémium kötelező forrása azonban ilyenkor is az adózott eredmény. Ezek a szabályok a munkaviszonyban álló ügyvezető tagra is vonatkoznak.

– választható olyan megoldás is, hogy az ügyvezető taggal kötött munkaszerződésben csak havi (fix összegű) munkadíjban állapodnak meg, a társasági szerződésben pedig külön rendelkeznek a tag megemelt osztalékáról. Ez persze azt jelenti, hogy a társaság többi tagjának le kell mondania a – vagyoni betétje alapján egyébként őt megillető – osztaléka egy részéről az alkalmazásban álló ügyvezető tag javára. Ennek a társasági törvény oldaláról nézve nincs akadálya, hiszen a tagok közötti „osztozkodási" arányoknál nem kötelező a vagyoni betétek arányát követni, a társasági szerződésben a tagok eltérő arányokban is megállapodhatnak. Ekkor azonban az osztalékot a megemelt arányban ki is kell fizetni. Az osztalék – „természetéből" adódóan – nem köthető valamilyen külön teljesítménykövetelményhez, mert akkor már nem osztalékról, hanem prémiumról van szó. E megoldás választása esetén a tag havi munkadíjára a munkaviszonyból származó jövedelmekre (9. §) előírt szabályokat kell alkalmazni. A társasági szerződés szerinti osztalékból 20%-os lineáris adót kell levonni.

Általában ezt a megoldást akkor célszerű választani, ha kedvezőbb, mint a bérköltség terhére elszámolt jutalom, amely ugyan társadalombiztosítási járulékköteles és progresszív adó alá esik, de nem biztos, hogy a VÁNYA és a 20%-os lineáris SZJA együttesen kisebb terhet jelent. A progresszív adóköteles, a tb járulékkal és a VÁNYÁ-val is terhelt prémiumnál viszont nagy valószínűséggel kedvezőbb a lineáris adó alá tartozó osztalék.

A gazdasági társaságoknál sajátos új problémákat vet fel a külföldi magánszemélyek tagkénti részvételi lehetősége. Általában is tapasztalható egyfajta jogbizonytalanság a külföldiek magyarországi vállalkozásaival kapcsolatos – elsősorban adózási – előírások alkalmazásánál. Ezért a külföldi részvételű (külföldi tulajdonú) társaságoknak egy külön fejezetet „szentelünk", vállalva azt is, hogy ismétlődések is lesznek az eddig leírtakhoz képest.

Kovácsné Egedi Éva

XIV.

KÜLFÖLDIEK MAGYARORSZÁGI BEFEKTETÉSEI, A KÜLFÖLDI VÁLLALKOZÓKRA VONATKOZÓ EGYES FONTOSABB TUDNIVALÓK

A külföldi működő (termelő) tőke magyarországi befektetése jelentős részben szubjektív tényezőkön is múlik. A külföldiek hosszabb távra szóló, érdemi nagyságrendű befektetésre való ösztönzése szempontjából – többek között – ezért is fontos kérdés, miként kezeli a hazai jogi szabályozás a külföldi vállalkozókat. A szabályozásbeli hiányosságok ellenére, az mindenképpen elmondható, hogy a külföldiek magyarországi vállalkozásait védő törvényszintű garanciák mellett, a külföldieknek ugyanolyan szabadságfokot biztosítanak a magyar szabályok, mint a belföldieknek, sőt különböző pénzügyi-adózási kedvezményekkel is igyekeznek vonzóvá tenni azt, hogy a külföldiek vállalkozásuk szinteréül Magyarországot válasszák.

Ebben a fejezetben a külföldiekre vonatkozó – a jelenleg hatályos jogi előírásokra épülő – legfontosabb tudnivalókról lesz szó. Teljességre nem törekszünk, így például nem térünk ki a vám- és devizajogszabályok, a külkereskedelemmel kapcsolatos előírások részleteinek ismertetésére.

A külföldiek magyarországi vállalkozásaira érvényes legfontosabb, alapvető előírások „kódexe" a külföldiek magyarországi *befektetéseiről szóló 1988. évi XXIV. törvény* (a továbbiakban: *befektetésvédelmi törvény*).

A következőkben e törvény rendelkezéseiből kiindulva tekintjük át azokat a legfontosabb szabályokat, amelyeket nem árt tudni a külföldi vállalkozóknak, de azoknak a belföldieknek sem, akik vállalkozásukhoz partnerként külföldit igyekeznek bevonni.

1. Ki minősül külföldinek, mi értendő külföldiek magyarországi befektetésén

A befektetésvédelmi törvény 2. §-ának a) pontja alapján *külföldi az a jogi-, illetve természetes személy, akit a devizajogszabályok külföldinek nyilvánítanak* [ugyanezt mondja ki egyébként a társasági törvény is a 4. §-a (4) bekezdésében].

A külföldi „definíciója" *a tervszerű devizagazdálkodásról* szóló – többször módosított – 1974. évi 1. számú törvényerejű rendelet 3. §-ának (2) bekezdésében található. Ennek alapján külföldi – többek között – az a *jogi személy vagy más gazdálkodó szervezet,* amelynek székhelye külföldön van, feltéve, hogy Magyarországon devizaértéke, vagyoni értéke van, vagy belföldivel vagyoni jellegű kapcsolatba kerül, továbbá *az olyan természetes személy,* akinek állandó lakóhelye külföldön van stb. Van olyan eset is, amikor a „külföldi" Magyarországon levő helyiséget, területet stb. jelent, így a *vámszabadterület* esetében (erről később még lesz szó).

A befektetésvédelmi törvény 2. §-ának b) pontja azt sorolja fel tételesen, hogy mi értendő *a külföldiek magyarországi befektetésén,* így:

- a külföldi részvétellel működő gazdasági társaság;
- külföldi által alapított gazdasági társaság;
- gazdasági társaságban részesedésnek külföldi által történő megszerzése

tartozik a fogalomkörbe. A felsoroltak *együttesen alkotják a külföldi részvétellel működő társaság gyűjtőfogalmát.* Ez a meghatározás azért *kiemelten fontos,* mert *ennek alapján lehet értelmezni az adótörvények és a vámrendelkezések külföldi részvételű gazdasági társaságokra vonatkozó külön rendelkezések alanyainak körét is* akkor, ha valamilyen ok miatt kétség merülne fel.

E jogszabályi előírás alapján például egyértelmű, hogy a *kizárólagos külföldi tulajdonban levő,* belföldön működő gazdasági társaságokra is ugyanazok az előírások alkalmazandók, mint a vegyes (belföldi és külföldi együtt) tulajdonúakra.

Vagyis a kizárólagos külföldi tulajdonú gazdasági társaság is:

- alanya a vállalkozási nyereségadónak, megilletik a különböző nyereségadó-kedvezmények, de terhelik azok a befizetési kötelezettségek is, amelyek általában a VÁNYA-alanyokat, kivéve akkor, ha azok alól külföldi részvételű gazdasági társaságként „nevesítetten" felmentést kapnak;

A külföldi vállalkozások közül vannak olyanok is, amelyek nem a VÁNYA törvény hatálya alá tartoznak. Ezek társulati adót fizetnek a módosított 47/1984. (XI. 21.) MT és a végrehajtására kiadott 66/1988. (XII. 26.) PM rendelet előírásainak megfelelően. E jogszabályok előírásait azon külföldieknek kell alkalmazni, melyek nem társasági formában vállalkoznak Magyarországon.

- vonatkoznak rá az általános forgalmi adó törvénynek a külföldi részvételű gazdasági társaságokkal kapcsolatos külön előírásai, így például a beruházási ÁFA 100%-os visszaigénylési lehetősége akkor is. ha az adott beruházás pl. lízing célú hasznosítást szolgál (erről egyébként a befektetésvédelmi törvény is rendelkezik a 17. §-ában);
- a személyi jövedelemadó törvény külön előírásai alkalmazásánál a külföldi részvétellel működő társaságokra vonatkozó szabályok szerint járhat el;
- élvezi a *vámmentességet* akkor, ha a termelőeszközt, alkatrészt, tartós használatra szolgáló eszközöket a társaság alaptőkéje (törzstőkéje) konvertibilis pénzeszközéből külföldről szerzi be [befektetésvédelmi törvény 31. § (3) bekezdés].

A vámjoggal kapcsolatos részletes szabályok a többször módosult 39/1976. (XI. 10.) PM–KkM rendeletben találhatók. E rendelet módosítására adták ki például a 17/1989. (IV. 1.) PM–KkM rendeletet, amely a befektetésvédelmi törvény hivatkozott előírásához meghatározza azt, mi értendő termelőeszköz alatt.

2. A külföldiek érdekeit védő garanciális előírások

Azt, hogy a *külföldiek befektetései Magyarországon teljes védelmet és biztonságot élveznek,* nemcsak a befektetésvédelmi törvény [1. § (1) bekezdés], hanem a társasági törvény [9. § (1) bekezdés] is kimondja.

A befektetésvédelmi törvény 1. §-a (2)–(4) bekezdésében részletesen rendelkezik arról is, hogy a külföldit *a tulajdon esetleges államosítása, kisajátítása stb. esetén a befektetés pénznemében,* államigazgatási eljárás keretében *haladéktalanul kártalanítani kell* (a jogsértő államigazgatási határozat felülvizsgálatát a bíróságtól kérni lehet).

Bár a befektetésvédelmi törvény egy későbbi fejezetében (I–II.) találhatók meg, nem árt már itt megemlíteni azt a két fontos szabályt is, melyek alapján:

- a külföldi részvételű társaságra a gazdasági tevékenységével összefüggő azon, nem polgári jog körébe tartozó rendelkezéseket nem lehet alkalmazni, amelyek kizárólag az állami gazdálkodó szervezetekre és szövetkezetekre – e minőségükben – vonatkoznak (35. §);

- a társaságnak a külföldi taggal szembeni, a külföldi tagsági viszonyából eredő kötelezettségeiért a bankok, a szokásos bankügyleti feltételek mellett garanciát vállalhatnak (36. §).

A törvény *korlátokat szab a külföldi részvételű gazdasági társaság belföldi adóztathatóságára* is akkor, amikor kimondja, hogy az ilyen társaságot a *nyeresége alapján* a vállalkozási nyereségadón kívül más, *az állami költségvetés javára* történő befizetésre nem lehet kötelezni [14. § (1) bekezdés].

A törvényszöveg megfogalmazása itt igen fontos. Az ugyanis elvileg nem zárja ki, hogy a külföldi részvételű gazdasági társaság számára különböző központi alapokhoz – nem a nyereség arányában meghatározott – hozzájárulási kötelezettséget előírjanak. Más kérdés, hogy ezek alól általában külön nevesítve felmentik az ilyen társaságokat, illetve a teljes képhez az is hozzátartozik, hogy a hozzájárulási kötelezettség előírása egyben az adott központi alapból történő támogatás lehetőségét is magában foglalja.

A külföldi számára a befektetésnél – egy olyan országban, melynek fizetőeszköze (pénze) nem konvertibilis – alapvetően fontos kérdés, hogy *kivont tőkéjét, illetve annak hozadékát milyen pénznemben kapja meg.* Erről a *befektetésvédelmi törvény a 32. §-ában* külön rendelkezik, amikor kimondja, hogy a külföldinek a társaság nyereségéből járó rész (ideértve a kamatozó részvény kamatát is), továbbá a külföldit tulajdona részben vagy egészben történő elidegenítése, illetve a társaság megszűnése miatt megillető összeg a külföldi megbízása alapján *a befektetés pénznemében külföldre szabadon átutalható.*

A szükséges pénzfedezetnek természetesen meg kell lennie, de az nem előírás, hogy konvertibilis pénznemben. A külföldi befektető számára a forint is „konvertibilis", mert osztalékát, jövedelmét, pénzben megtérült kivont tőkéjét stb. akkor is átválthatja a befektetése „eredeti" pénznemére, ha pl. a társaság kizárólag belföldön és forintban jut hozzá bevételhez (az osztalék pénzfedezetét biztosító nyereséghez).

A forintban szerzett adózott jövedelem *konvertibilis pénzeszközre történő átváltásának a lehetőségét* a törvény nemcsak a külföldi befektetőnek, hanem *a társaságok* külföldi *vezető tisztségviselőinek, üzletvezetéssel megbízott,* illetve *felügyelőbizottsági tagjainak és külföldi alkalmazottainak* is biztosítja (33. §).

Itt *bizonyos korlátok is érvényesülnek,* mert az érintettek nem a teljes, hanem csak az adózott jövedelmük 50%-ának megfelelő – a társaság számlavezető bankjához átutalt – összeget utalhatják át automatikusan külföldre, az állandó lakóhelyük szerinti ország pénznemében.

Az előzőekben többször is konvertibilis pénzeszközről (pénznemről) volt szó. Természetesen a szabad átváltás és a külföldre történő átutalás lehetősége minden külföldire vonatkozik (a jelen fejezetben ismertetett esetekre nézve). Ha a befektetés pénzneme pl. cseh korona, illetve állandó lakóhelye szerint csehszlovák az érintett állampolgár, akkor értelemszerűen a cseh koronára történő átváltás lehetőségéről van szó (korona pl. dollárra így nem váltható át).

3. Korlátok, engedélyek

A külföldieknek a belföldiekkel azonos vállalkozási szabadság biztosítása – adott esetben – korlátokat is jelenthet. Ez azonban a sokszor hangoztatott versenysemlegességnek (vagy legalábbis az arra irányuló szándéknak) szükségszerű velejárója, amit a külföldi befektetők általában természetesnek is tartanak.

E körbe sorolhatók a befektetésvédelmi törvény azon előírásai, amelyek alapján például (a teljeskörű felsorolást mellőzve):

- a külföldi részvételű társaság sem alapítható törvényben korlátozott vagy abban kizárt tevékenység folytatására [9. § (1) bekezdés], illetve akkor, ha valamilyen tevékenységhez hatósági engedélyt írnak elő a belföldiekre, azt a külföldi társaságoknak is be kell szereznie (34. §);

- a külföldi részvételű társaságoknak is be kell tartani az áruk beszerzésénél és értékesítésénél a termékforgalmazásra és a piacfelügyeletre vonatkozó jogszabályokat, árhatósági előírásokat stb. (20. §);

- a külföldi részvételű társaság külkereskedelmi, nagy- és kiskereskedelmi tevékenységet a belföldi vállalkozásokra vonatkozó szabályok szerint folytathat (21. §), termékei és szolgáltatásai minőségének védelmére a vonatkozó jogi előírásokat alkalmazni kell (22. §);

- a pénzügyi, számviteli, adatszolgáltatási stb. rendszer „játékszabályai" a külföldi részvétellel működő társaságra is érvényesek (29., 24. §), emellett tartós fizetésképtelenség esetén az ilyen társaságra is kiterjednek a felszámolási eljárásra vonatkozó rendelkezések (25. §), a belföldi munkajogi szabályokat a társaságnak munkáltatói minőségben szintén be kell tartania (28. §) stb.

Lényegesebbek azonban azok az előírások, amelyek – a társasági, illetve a befektetésvédelmi törvényben egyaránt – *a külföldiek gazdasági társaságban való részvételére külön*

meghatározott, sajátos korlátokat tartalmaznak (bár e szabályok már lényegesen enyhültek). A következőkben néhány ilyen típusú korlátra hívjuk fel a figyelmet.

Az 1988–1989. évekre érvényben volt eredeti szabályok a belföldön létesülő gazdasági társaságban (alapítóként, tagként) való részvételt csak a hazai joguk szerint céggel rendelkező (vállalati, más gazdasági nyilvántartásba bevezetett) külföldiek számára tették lehetővé.

A társasági, illetve a befektetésvédelmi törvényben teljesen azonos módon (sőt azonos jogszabályhelynél, a 7. §-ban) szerepeltetett *jogszabályi korlátot 1990. április 1. napjától az egyéni vállalkozásról szóló 1990. évi törvény hatályon kívül helyezte.*

A jelzett időponttól a *külföldi természetes személy már nemcsak részvényese, hanem tagja is lehet* belföldön létesülő társaságnak (feltéve természetesen, hogy olyan társaságról van szó, amelynek természetes személy – a társasági jog általános szabályai szerint – egyébként tagja lehet).

Fontos, hogy itt a lehetőségek bővüléséről van szó, hiszen a társaságok vezető tisztségviselője, ügyvezetője, felügyelő bizottsági tagja és alkalmazottja mindig is lehetett külföldi (befektetésvédelmi törvény 27. §).

A befektetésvédelmi törvény és a társasági törvény is egyaránt tartalmaz több olyan előírást, amelyek kizárják, hogy a *külföldi befektető* (jogi, illetve természetes személy) *„anonim" maradhasson.* Egyes társasági formáknál ez nem is lehet másként, miután a cégnyilvántartásba való bejegyzéshez csatolt társasági szerződésben a tagokat kötelező megnevezni, a „névtelen" részvénytulajdonlásnál viszont már külön szabályok kellenek. Erről rendelkezik a befektetésvédelmi törvény [19. § (2) bekezdés] és a társasági törvény [240. § (3) bekezdés], amikor kimondja, hogy *külföldi örökléssel szerzett részvényt* – a hagyaték átadásától számított egy éven belül – *névre szólóvá kell átalakítani.*

Igen fontosak azok az előírások, amelyek a *külföldi többségi részesedést külön engedélyhez kötik,* illetve azt korlátozzák.

A befektetésvédelmi törvény egyik kiemelten fontos előírása az, hogy *a többségében vagy teljesen külföldi tulajdonban álló gazdasági* társaság alapítását, az ilyen társasággá történő átalakulást, valamint társaságban többségi külföldi részesedés szerzését a pénzügyminiszter és a kereskedelmi miniszter együttes engedélyéhez köti]9. § (2)–(3) bekezdés[. A törvény igen részletesen rendelkezik [10–11. §] arról, hogy a kérelmet hová, milyen tartalommal hány példányban stb. kell benyújtani, illetve arról is, hogy ha a benyújtástól számított 90 napon belül a kérelmet nem utasítják el, azt megadottnak lehet tekinteni, továbbá az elutasító határozatot meg kell indokolni.

Tény, hogy ez a külön engedélyezési eljárás a társaság alapításának időigényét érdemben meghosszabbítja. A gyakorlati tapasztalatok szerint az olyan társaságok, amelyek többségi külföldi részesedés mellett kívánnak működni, többféle megoldást is alkalmaznak. Így például kisebbségi külföldi részesedéssel (esetleg a külföldi magasabb osztalékhányada mellett) alakulnak meg, majd a már működő társaság megemeli – a külföldi további vagyoni hozzájárulása mellett – a törzstőkéjét (alaptőkéjét). Ezzel sem kerülhető meg a külön engedély beszerzése, de azt a már működő cégnek kell kivárnia.

A külföldi többségi (kizárólagos) tulajdonú részvénytársaság számára – amellett, hogy létesítéséhez kötelezően előírják a hivatkozott külön engedély beszerzését – *korlátozzák a más részvénytársaságban történő többségi részesedés megszerzését is.* E szabály megsértése a társaságnak az ellenőrzött részvénytársaságban való részvényesi joga gyakorlásának a tilalmát vonja maga után (társasági törvény 327. §-a).

A társasági törvény 22. §-a rendelkezik a tagok vagyoni hozzájárulása lehetséges formáiról. Ezt kiegészítő sajátos előírás *a befektetésvédelmi törvény 12. §-ának (1) bekezdése, amely kimondja, hogy a külföldi a saját pénzbeni hozzájárulását* (kivéve, ha nemzetközi szerződés eltérően rendelkezik) *konvertibilis valutában köteles megfizetni.*

A befektetésvédelmi törvény *külön fejezetben* (IV. fejezet 37—43. §-ok) rendelkezik a *vámszabadterületi társaságokról.* Az ilyen társaságokra érvényesülő sajátosságok miatt a témára – néhány gondolat erejéig – indokolt külön kitérni.

4. Vámszabadterületi társaságok

A vámszabadterületre vonatkozó rendelkezések *a vámjog részletes szabályainak megállapításáról és a vámeljárás szabályozásáról* szóló – megjelenése óta számtalanszor módosított, egységes szerkezetben utoljára a Magyar Közlöny 1988. évi 6. számában megjelentetett – *39/1976. (XI. 10.) PM–KkM rendeletben találhatók* (9—13. §-ok).

A vámszabadterület legfontosabb sajátossága, hogy az a vám-, deviza- és külkereskedelmi jogszabályok, valamint az általános forgalmi adó szabályai alkalmazása szempontjából külföldinek minősül.

A vámszabadterületi társaságoknál az ÁFA-visszaigénylés sajátos szabályait a 141/1989. (XII. 22.) MT rendelet tartalmazza. E rendelet azonban a vámszabadterületi társaságra olyan sajátos fogalommeghatározást is tartalmaz, amelynek alapján a rendelet szerinti eltérő visszaigénylési szabályok nem alkalmazhatók akkor, ha a vámszabadterületi társaságnak belföldön olyan székhelye, telephelye van, amely tartós bevételszerzésre irányuló gazdasági tevékenységet folytat.

A befektetésvédelmi törvény előírásai alapján – egyesülés kivételével – külföldi által, vagy külföldi részvétellel társaság vámszabadterületen is alapítható, ilyen társaságban külföldi részesedést szerezhet [37. § (1) bekezdés]. Általában az is a jellemző, hogy a vámszabadterületi társaságok külföldi részvétellel működnek, de ez nem feltétel, kizárólag belföldi részvételű társaság is lehet vámszabadterületi. *A vámszabadterületi társaság alapításánál a legfontosabb feltétel, hogy azt az ingatlant, ahol a társaság működését tervezik, a Pénzügyminisztérium vámszabadterületté nyilvánítsa.* Ezt a PM-től kérvényezni kell és az ilyen társaság cégjegyzékben történő bejegyzésére csak akkor kerülhet sor, ha a kérelemhez csatolják a PM határozatát a vámszabadterületté nyilvántartásról (befektetésvédelmi törvény 40. §-a).

A vámszabadterületi társaságokat megillető kedvezményeket a PM olyan külföldi részvételű társaságoknak is engedélyezheti, amelyek működésére nem vámszabadterületen kerül sor feltéve, hogy a társaság nem végez olyan tevékenységet, amely áruknak az országhatáron át történő mozgatásával jár.

Természetesen az, hogy egy társaság vámszabadterületen működik, nem jelenti azt, hogy kikerül a hazai jogrend hatóköréből. Az ilyen társaságok létesítésére és működésére is a befektetésvédelmi törvényt kell alkalmazni, de a törvényben rögzített sajátos eltérésekkel [37. § (2) bekezdés]. A vámszabadterületi társaságokra is vonatkoznak például a törvénynek a nyereségadózással és a társadalombiztosítással kapcsolatos előírásai. Nem kell alkalmazni ugyanakkor az árszabályozásra és az állami ellenőrzésre vonatkozó jogi előírásokat (befektetésvédelmi törvény 38. §-a), de például a társaság külkereskedelmi tevékenységénél megkötések is érvényesülnek. Miután a vámszabadterület külföld ugyan, de a Magyar Köztársaság területén, természetes, hogy a külkereskedelemben kezelni kell a vámszabadterületi társaság sajátos jogi „státuszát". Erről rendelkezik a befektetésvédelmi törvény 39. §-a, amikor kimondja, hogy:

– a Magyarországra kötelező nemzetközi szerződések külkereskedelemre vonatkozó rendelkezései, az egyes viszonylatokra vagy árukra megállapított kiviteli és behozatali előírások a vámszabadterületi társaságra is kiterjednek, továbbá az, hogy

– a vámszabadterületi társaság csak a kereskedelmi miniszter engedélyével folytathat külkereskedelmi tevékenységet olyan árukkal és olyan országok viszonylatában, amelyek esetében a kivitelre, illetve behozatalra bármilyen szempontból (áruk fajtája vagy mennyisége) korlátozó nemzetközi szerződése van a Magyar Köztársaságnak.

A vámszabadterületi társaság az ügyleteit általában konvertibilis pénznemben köti, valuta- és devizakészletei felett szabadon rendelkezik, hitelt döntése szerint külföldről és belföldről egyaránt felvehet, könyveit konvertibilis pénznemben vezeti stb. *Az általános előírásokhoz képest azonban sajátos kiegészítő rendelkezések is érvényesülnek, így például:*

– a vámszabadterületi társaság alapításkori vagyona (törzstőke, alaptőke) összegéig a valuta- és devizakészleteit belföldi pénzintézetnél köteles tartani, az ezen felüli többletet már külföldi pénzintézetnél is elhelyezheti.

– a társaság a megalakulásához és a működéséhez szükséges forintösszeget (konvertibilis pénznem ellenében) magyar pénzintézettől kell, hogy megvásárolja és azt magyar pénzintézetnél vezetett számlán kell tartania;

A befektetésvédelmi törvény külön rendelkezik arról, hogy melyek azok a kötelezettségek, amelyeket e forintszámla terhére kell a társaságnak teljesítenie [42. § (2) bekezdés]. Ilyenek például a társaságot terhelő, belföldön teljesítendő közterhek (pl. nyereségadó, társadalombiztosítási járulék), az alkalmazottaknak fizetett bér és egyéb juttatás, a társaság kiskereskedelmi beszerzései és a vámszabadterületen végzendő építő, szerelő, javító és hasonló munkák ellenértéke. Ugyancsak forintban kell kiegyenlíteni azon belföldi beszerzések és szolgáltatások ellenértékét, amelyek a társaság működéséhez szükségesek, de nem tartoznak a társaság tevékenységi körébe és azokat belföldi természetes személy, illetve külkereskedelmi joggal nem rendelkező belföldi gazdálkodó szervezet teljesítette. Mint a felsorolásból is látható, általában szinte elképzelhetetlen olyan eset, hogy a vámszabadterületi társaságoknak ne legyen valamilyen minimális összegű belföldi, forintban vezetett folyószámlája.

– vámszabadterületi társaság könyvvezetésére a hazai szabályokat kell alkalmazni, de az a társasági szerződésben (alapszabályban) meghatározott konvertibilis pénznemben történhet. Kivételt képez ez alól, ha a pénzügyminiszter egyes számlák forintban való vezetését és a mérleg forintban történő elkészítését írja elő [41. § (2) bekezdés].

Jelenleg ilyen PM előírás nincs. A vámszabadterületi társaság saját maga dönthet arról, hogy könyveit konvertibilis pénznemben, vagy forintban vezeti. Amennyiben úgy dönt, hogy könyveit konvertibilis pénznemben vezeti, akkor a mérlegét, bevallását is abban kell elkészítenie. Ha a forint mellett dönt a könyvvezetésnél, akkor abból már az is következik, hogy a mérlegét, bevallását is forintban kell elkészítenie.

5. Az ÁFA visszaigénylés sajátos szabályai a vámszabadterületi társaság és a külföldön bejegyzett vállalkozó esetében

Korábban már említettük, hogy a *vámszabadterületi társaság* ÁFA visszatérítése sajátos módon alakul. Erről és a *külföldön bejegyzett vállalkozó részére adható ÁFA visszatérítésről a 141/1989. (XII. 22.) MT* rendelet rendelkezik.

A hivatkozott MT rendelet előírásai csak azokra a vámszabadterületi társaságokra terjednek ki, amelyek a belföldi vállalkozásokra vonatkozó „normál" ÁFA-rendszerbe semmilyen módon nem tartoznak, ideértve a külföldön bejegyzett vállalkozót is, amelynek ÁFA-visszaigénylése viszonossági alapon lehetséges. Mindkét körre nézve fontos szabály, hogy:

- csak az MT rendelet mellékletében tételesen felsorolt termékek, illetve szolgáltatások belföldi beszerzésére (igénybevételére), továbbá

- a termékimportra (kivéve a személygépkocsit és az élelmiszerekkel, élvezeti cikkeket, amelyekre az ÁFA – összhangban az általános előírásokkal – e körben sem igényelhető vissza)

terjed ki az ÁFA visszaigénylés lehetősége, feltéve azonban azt is, hogy a tárgyévi adóvisszatérítési igény az ötezer forintot meghaladja.

Az ÁFA visszatérítés sajátos szabályozása szempontjából a MT rendelet külön definiálja a külföldi vállalkozó fogalmát (ami nem azonos például a devizajogszabályok szerinti külföldivel). Az MT rendelet alkalmazásában külföldi vállalkozónak minősül:

- az a vámszabadterületi társaság, amelynek sem a tárgyévben, sem a tárgyévet követő évben – a visszaigénylési jog érvényesítésére előírt időponttal bezárólag terjedő időszakban – nincs olyan belföldi székhelye, telephelye, ahol tartós bevételszerzésre irányuló gazdasági tevékenységet folytat (tehát amelynek a beszerzésein keresztül az ÁFA – az általános szabályok szerint – visszaigényelhető lenne), valamint

- az a külföldön „hozzáadott-érték" típusú forgalmi adó fizetésére kötelezett természetes vagy jogi személy, akinek (amelynek) a vámszabadterületi társaságnál az előzőekben már említett időszakban nincs olyan telephelye, székhelye (ezek hiányában lakóhelye, vagy szokásos tartózkodási helye) belföldön, ahol tartós bevétel szerzésére irányuló gazdasági tevékenységet folytat (külföldön bejegyzett vállalkozó).

A „rendezőelv" tehát mindkét esetben teljesen azonos a két vállalkozói körben. A belföld fogalmába – értelemszerűen – a vámszabadterület maga nem tartozik bele, de a félreértések elkerülése érdekében az MT rendelet ezt külön kimondja.

A rendelet 3. §-a részletes eligazítást ad arra nézve, hogy milyen bizonylatokat (számlákat, okmányokat, igazolásokat stb.) kell az előzőekben részletezett módon meghatározott külföldi vállalkozónak az adóvisszatérítési kérelméhez csatolnia, egyben felhatalmazza az adóhatóságot , hogy a kérelem elbírálásához – indokolt esetben – kiegészítő adatok benyújtására kérhesse fel írásban a külföldi vállalkozót (könnyítést jelent, hogy az az igazolás, amivel a vállalkozó bizonyítja, hogy „hozzáadott-érték" típusú forgalmi adó fizetésére kötelezett egy másik államban, egy évig érvényes, így ezen időszakon belül elég azt csak egyszer benyújtani).

Az adóvisszatérítés általában forintban illeti meg a külföldi vállalkozót, amelyet konvertibilis fizetőeszközre nem átváltható szabad felhasználású forintszámlára utal át az adóhatóság.

Konvertibilis fizetőeszközre átváltható szabad felhasználású forintszámlára az adóhatóság csak akkor utalja át az ÁFÁ-t, ha a számlának az ÁFÁ-t is tartalmazó végösszegét a külföldi vállalkozó konvertibilis fizetőeszközben, vagy névre szóló átváltási bizonylattal igazoltan konvertibilis fizetőeszköz átváltásából származó forinttal egyenlítette ki. Ez a lehetőség nem terjed ki azonban arra az esetre, ha kereskedelmi szálláshely (szálloda, panzió stb.) igénybevételének az ellenértékét fizetik meg ilyen módon.

Az ÁFA visszaigénylés időpontjára is sajátos szabályok érvényesülnek, általában a tárgyévet követő év január 1. napjáig lehet az ÁFÁ-t visszaigényelni. Ennél korábbi, illetve évközben folyamatosan történő negyedévenkénti visszaigénylésre akkor van mód, ha a tárgyév negyedévének a végén a visszatérítési igény a 20 ezer forintot meghaladja.

Dr. Nagy Gábor

XV.

A GAZDASÁGI TÁRSASÁGGÁ TÖRTÉNŐ ÁTALAKULÁS SZÁMVITELI, PÉNZÜGYI KÉRDÉSEI

1. Az átalakulás számvitele

A gazdálkodó szervezetek és a gazdasági társaságok átalakulásáról szóló 1989. évi XIII. törvény (a továbbiakban: *átalakulási törvény*) egyes rendelkezéseinek egymás utáni felsorolásából, majd azok részletes ismertetéséből következnek az átalakulással kapcsolatos számviteli feladatok.

Már itt hangsúlyozni kell, az átalakulás számviteli feladatai eltérnek a gazdasági társaság alapítás számviteli feladataitól. Ez az eltérés következik abból, hogy az átalakulás során az átalakulási törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet egésze felszámolás nélkül, egy az egyben megy át gazdasági társaságba úgy, hogy az átalakulással létrejött új társaság általános jogutódja lesz az átalakuló szervezetnek.

Az átalakulás során az átalakuló gazdálkodó szervezet de jure (és ebből következően számvitelileg is) úgy szűnik meg, hogy jogai és kötelezettségei változatlan terjedelemben, egészében kerülnek át az átalakult (újonnan alakult) társasághoz, a megszűnő szervezetet nem kell felszámolni, az új társaság alapítása sem „igazi" alapítás.

A) Vagyonmérleg-készítés

Az átalakulási törvény 5. §-ának (1) bekezdése szerint:
az átalakuló szervezet köteles
– átalakulási tervet vagy egyesülési szerződést készíteni, továbbá
– külön jogszabály [jelen esetben a 30/1989. (VII. 1.) PM rendelet]
szerint vagyonmérleget készíteni, amelyet – ha a szervezetnél ilyen működik – a felügyelő bizottsággal (ellenőrző bizottsággal) és minden esetben könyvvizsgálóval kell ellenőriztetni.

A vagyonmérleggel szembeni követelményeket, az elkészítését megelőző zárlati feladatokat a 30/1989. (VII. 1.) PM rendelet és annak mellékleteként kiadott irányelvek rögzítik.

E szerint az átalakulási törvényben előírt vagyonmérleg az átalakuló szervezet reális vagyonértékének meghatározására szolgáló, a tulajdonosok (az átalakuló szervezet, a vagyonkezelő szerv, az új tulajdonosok) által elfogadott vagyonértéket tartalmazó mérleg.

A vagyonmérleg elkészítését megelőzően szabályszerű, de az általánostól, tartalmában kissé eltérő, évzáró mérleget, az eredményfelosztás utáni zárómérleget kell összeállítani. Csak ezt követően lehet a vagyonmérleget elkészíteni.

A reális vagyonérték meghatározására nincs ugyan kötelezően előírva a vagyonértékelés, a gazdálkodás, a gazdasági környezet ismeretében azonban feltétlenül indokolt a vagyonértékelés lehetőségével élni.

A vagyonérték meghatározására lényegében két – hazai viszonyaink között egymástól nagymértékben eltérő – vagyonértéket eredményező módszer van.

Az egyik az, amikor a gazdálkodó szervezet értékét a várható hozam, nyereség alapján számítják ki,
a másik az, amikor az összes értékelt eszköz és az összes kötelezettség különbözeteként mutatják ki a vagyon értékét;
a gyakorlatban ez utóbbit alkalmazzák. Ez viszont azt is jelenti – többek között –, hogy az évzáró mérleget alátámasztó leltárt vagyonleltárrá kell átalakítani, azaz abban a könyv szerinti érték mellett a vagyonértékelés szerinti értéket is fel kell tüntetni.

Az átalakulási törvény 7. §-a értelmében az átalakulásra vonatkozó döntést hivatalos lapban – kétszer egymás után, legalább 15 napos időközzel – közzé kell tenni, az ismert hitelezőknek pedig közvetlenül is meg kell küldeni. Az erről szóló hirdetménynek az átalakulási terv és a vagyonmérleg legfontosabb adatait tartalmaznia kell.

Az átalakulási törvény 72. §-ának rendelkezései szerint *az átalakulást* (egyesülést) *az azt kimondó határozat meghozatalától* (a társasági szerződés megkötésétől, az alapszabály elfogadásától) *számított harminc napon belül bejegyzés* és *közzététel végett az illetékes cégbíróságnak be kell jelenteni és egyidejüleg kérni kell a korábbi gazdálkodó szervezet törlését.*

A bejelentéshez (a cégbejegyzés iránti kérelemhez) egyrészt mellékelni kell a cégjogszabályok által előírt okiratokat, másrészt pedig az átalakulás speciális dokumentumait: az átalakulási tervet, a vagyonmérleget és az azt ellenőrző könyvvizsgáló jelentését, az átalakulási terv és a vagyonmérleg elfogadásáról szóló határozatot tartalmazó jegyzőkönyvet, az átalakulásra vonatkozó döntés közzétételének igazolására szolgáló okiratokat.

Az átalakulási törvény 74. §-a (1) bekezdése szerint; átalakulás esetén a gazdasági társaság létrejöttének és a korábbi szervezet megszűnésének időpontja a cégjegyzékbe való bejegyzés napja, vagyis az a nap, amikor a cégbíróság bejegyzi az általános jogutódlást.

Ez utóbbi előírásból viszont egyértelműen az következik, hogy *az átalakulás napja a cégjegyzékbe való bejegyzés napja.* Azaz ezen a napon szűnik meg de jure (és így számvitelileg is, adóhatósági kapcsolat formájában is) az átalakuló gazdálkodó szervezet, ezzel a nappal kell zárómérleget, vagyonmérleget készítenie, elszámolnia az adóhatósággal és az újonnan alakult társaság nyitómérlegét elkészítenie, majd annak alapján az új társaság könyveit megnyitnia.

A hivatkozott törvényi előírásokból most csak a következőket emeljük ki:
- az átalakulásra vonatkozó döntéshez, a hivatalos lapban való közzétételhez, a cégbejegyzés iránti kérelemhez vagyonmérleg kell,
- az átalakulás napjával az újonnan alakult társaság vagyonának alátámasztására is vagyonmérleg kell.

Felvetődik a kérdés, hogy a két vagyonmérleg lehet-e ugyanaz a mérleg?
Természetesen nem lehet, hiszen nem lehet vagyonmérleget készíteni egy későbbi – előre meg nem határozható – időpontra. Nem lehet előre megmondani, hogy milyen eszközei, tartozásai, kötelezettségei lesznek az átalakuló gazdálkodó szervezetnek az átalakulás napján és azoknak akkor milyen piaci értékük lesz.

Mindebből az következik, hogy két vagyonmérleget kell készíteni: a vagyonmérleg I-et az átalakulás jogi alátámasztására,
a vagyonmérleg II-t az átalakuló szervezet tényleges – az átalakulás napján meglévő – vagyonának meghatározására, annak a könyvviteli elszámolásokban történő rögzítésére.

Mindkét vagyonmérleg elkészítésére ugyanazon előírások érvényesek. Eltérés abban van, hogy más vagyontárgyak lehetnek, más kötelezettségek, de változás következhet be a vagyonértékelésnél alkalmazott elvekben is (pl. mert megváltoztak a piaci megítélés szempontjai). Számviteli szempontból különbség van a két vagyonmérlegnél abban is, hogy *csak a vagyonmérleg II. adatait kell a könyvvitelben rögzíteni.*

A két vagyonmérleg elkészítése között akár félév is eltelhet. A vagyonmérleg csak egy elmúlt időpontban meglévő eszközök, források alapján készíthető el, csak konkrét eszközök, kötelezettségek minősíthetők, értékelhetők, a könyvvizsgáló is csak egy adott – a vagyonmérleg készítését megelőző – időpontban, ténylegesen meglévő eszközöket és forrásokat tud ellenőrizni. Ha a vagyontárgyak értékelésére is sor kerül, akkor az értékelés gyakorlata, alátámasztása is időt igényel. Az elkészült vagyonmérleget el kell fogadtatni, hivatalos lapban meghirdetni, a cégbíróséghoz benyújtani. Mindez hónapokat vesz igénybe.

B) A vagyonmérleg-készítés lépései

Ba) *Vagyonleltár készítése*

A vagyonleltár olyan leltár, amely a leltárra előírtakon túlmenően tartalmazza a vállalkozás, az átalakuló szervezet valamennyi eszközének könyv szerinti értékét, vagyonértékelés szerinti értékét, a két érték közötti (vagyonértékelési) különbözetet.

Leltárt akkor is kell készíteni, ha az átalakuló szervezet nem értékelteti fel vagyonát, hiszen a *vagyonmérleg készítés időpontjára készülő évzáró mérleget is leltárral kell alátámasztani,* továbbá az átalakuló szervezetbe belépő külső tagokkal a vagyontárgyakat el kell ismertetni, azok értékét el kell fogadtatni. Az eddigi tapasztalatok arra mutatnak, hogy tételes – a külsők által is elfogadott – leltárral elkerülhetők a későbbi viták arról, hogy az adott eszköz egyáltalán meg volt-e, ha igen, azon értéken szerepelt a leltárban, amennyi annak az elfogadott piaci értéke.

A leltárkészítés nem feltétlenül jelent leltározást is, a leltár az előírásszerűen, naprakészen vezetett, a főkönyvi számlákkal egyező analitikus – mennyiségi adatokat tartalmazó – nyilvántartás alapján is elkészíthető.

A leltárkészítésnél a mérleg és vagyonkimutatás készítéséről szóló, módosított 62/1988. (XII. 24.) PM rendelet és mellékletei leltározásra vonatkozó előírásait kell figyelembe venni. Rendkívüli leltározást csak indokolt esetben (pl. az új szervezetbe belépni szándékozó külső tag kérésére) szükséges elvégezni.

Bb) *A vagyontárgyak értékeléséről általában*

Az átalakulási törvény 5. §-ának (2) bekezdése a vagyontárgyak értékelését nem teszi kötelezővé, csupán megengedi. Ebből következően, az átalakuló szervezetre van bízva, hogy él-e ezzel a lehetőséggel vagy sem. Már utaltunk arra, hogy – véleményünk szerint – élni kell ezzel a lehetőséggel, hogy a vagyonmérleg az átalakuló szervezet vagyonának reális piaci értékét mutassa.

A vagyonmérlegnek az állóeszközöket, a készleteket, a szellemi alkotásokat, az értékpapírokat és a vagyoni értékű jogokat a mérlegkészítés időpontjában aktuális és reális áron, a követeléseket és a kötelezettségeket egyeztetett és elfogadott értéken kell mutatnia.

A vagyonértékelésre vonatkozóan kötelező előírások nincsenek. A már hivatkozott 30/1989. (VII. 1.) PM rendelet melléklete irányelveket, ajánlásokat tartalmaz az átalakuló szervezet vagyona értékének megállapításához. Ez viszont a könyvvizsgáló felelősségét növeli meg, akinek a vagyonmérleg ellenőrzéséről készített jelentésében a vagyonmérleg valódiságáról, tehát arról, hogy a vagyonmérleg az átalakuló szervezet valós piaci viszonyok melletti vagyonértékét mutatja, illetve valótlanságáról kell nyilatkoznia.

A vagyonérték megállapításánál először azt kell eldönteni, hogy az átalakulással létrejövő gazdasági társaságnál az adott eszköz a társaság tevékenységéhez szükséges-e vagy sem. Ha szükséges a mostani vagy a jövőbeni tevékenységhez, akkor a vagyontárgyat azon az értéken kell a vagyonleltárba felvenni, amennyiért a mérlegkészítés időpontjában egy hasonló műszaki állapotban lévő és hasonló teljesítményre képes vagyontárgy beszerezhető, azaz az adott vagyontárgyat az értékelés időpontjában mennyiért lehetne beszerezni. (Használt vagyontárgyaknál figyelemmel kell lenni az új vagyontárgy beszerzési, létesítési értékére is, de arra is, hogy az adott vagyontárgyat mióta használják, mikor létesítették, illetve rendeltetésszerűen még meddig fogják használni.)

Ha a vagyontárgy sem a mostani, sem a jövőbeni tevékenységhez nem szükséges, azaz az átalakuló szervezetnél is (és az átalakulással létrejövő társaságnál is) felesleges (ide értve azokat a vagyontárgyakat is, amelyeket ugyan az átalakuló szervezet használ, de több van belőlük, mint amennyit a termelés során optimálisan ki tud használni), ezeket a vagyontárgyakat a vagyonleltárba csak azon az értéken lehet (de ezen az értéken kell!) szerepeltetni, amennyiért azok reálisan eladhatók.

Ezen eszközöknél először azt kell megnézni, hogy van-e olyan gazdálkodó szervezet, amelyik az adott vagyontárgyat használni, hasznosítani tudja. Ha van, akkor annak a tevékenységéhez az adott vagyontárgy szükséges-e. Ha szükséges, akkor van (lehet) reális – piaci értéket megközelítő – eladási ára, amelyen az a vagyonleltárba felvehető. (Azt feltételezni kell, hogy a potenciális vevő a tevékenységéhez szükséges eszközök beszerzéséért a reális, piaci értéket hajlandó megfizetni.)

Ha viszont nincs olyan gazdálkodó szervezet, amelyik az adott vagyontárgyat használni, hasznosítani tudná, vagy az a tevékenység, amelyhez az adott vagyontárgy egyáltalán használható, teljesen megszűnt, akkor a vagyonérték meghatározásánál abból az értékből kell kiindulni, amennyit az adott eszköz szétszedett állapotban – mint alkatrész – ér, illetve mint amennyiért az hulladékként eladható (levonva ezekből az értékekből a leszerelés, az értékesítés költségeit).

Bc) *Évzáró mérleg elkészítése*

A 30/1989. (VII. 1.) PM rendelet 3. §-ának (1) bekezdése szerint: az átalakuló szervezet az átalakulás napjával – könyvvezetési kötelezettségétől függően – *leltárral alátámasztott, átmenő tételeket és saját termelésű készleteket nem tartalmazó – mérleget, eredménykimutatást és eredményfelosztást, illetve vagyonkimutatást köteles készíteni.* A mérleg szerinti eredményt a vállalkozási nyereségadóról szóló, módosított 1988. évi IX. törvényben foglaltaknak megfelelően kell adózni, megállapítani a tiszta eredményt és azzal a felhalmozott vagyont (de lehet a tartalékvagyont is) módosítani.

A PM rendelet szerint tehát már az évzáró mérlegben sem szerepelhetnek átmenő tételek. Ezen előírással a jogalkotók azt kívánták elérni, hogy az átalakulás előtti eredményt ne lehessen az új társaságba átvinni.

Az átmenő tételek általában költség- vagy bevételi tételeket reprezentálnak, és így az átmenő aktívák a felmerült költségek (pl. állóeszközfenntartási, alapítási és átszervezési költségek, fogyóeszköz felhasználási költségek stb.) későbbi időszakra történő átvitelét, vagy a járó, de nem igényelhető támogatások – későbbi időszakban realizálódó – bevételének eredményt javító tételkénti elszámolását, az átmenő passzívák pedig általában a későbbi időszakokban várhatóan felmerülő költségeknek a tárgyidőszakban történő elszámolását jelentik.

A valós vagyonmérleg készítésénél nem engedhető meg, hogy ezen tételek – a mérlegbe történő felvételükkel, a mérlegben való szerepeltetésükkel – az új társaság eredményét módosító tételek legyenek.

Itt azonban meg kell jegyezni a következőket: elszámolás-technikai okokból az átmenő passzívák között mutatjuk ki a központi műszaki fejlesztésből kapott és még fel nem használt, továbbá a korábbi hasonló jogcímen (a műszaki fejlesztési alapból, a nyereségtartalékból) megmaradt, elkülönített összegeket is. *Ezeket természetesen nem szabad az eredménnyel szemben elszámolni, ezek valójában kölcsönforrások, amelyek mögött elszámolási kötelezettségek vannak.*

Az évzáró mérleg készítését megelőzően – a kettős könyvvitelt vezetőknél – *a saját termelésű készleteket* a *vásárolt készletek közé kell átvezetni.* Ez az átvezetés közvetlenül – elszámolás-technikai, számbavételi, költségegyeztetési okokból – nem történhet meg: a saját termelésű készleteket az átalakuló szervezet által értékelt összegben (általában a várhatóan felmerülő költségekkel csökkentett tervezett eladási áron, de legalább a nyilvántartás szerinti közvetlen, szűkített önköltségen) árbevételként kell elszámolni a vásárolt anyagokkal, árukkal szemben (általános forgalmi adó felszámítása nélkül, belső számla

alapján), míg a nyilvántartás szerinti közvetlen, szűkített önköltséget az értékesítés elszámolt önköltségeként kell könyvelni.

A PM rendelet ezen előírásának elsősorban az az indoka, hogy *egy újonnan alakult szervezetnek* (jogilag az átalakulással létrejött új társaság, új szervezet) a nyitó mérlegben *nem lehet saját termelésű készlete,* megalakulása előtt nem lehetett termelése.

Itt kell megjegyezni: ha az átalakult társaság az átalakuló szervezettől átvett saját termelésű készleteket (amelyeket a vásárolt anyagok között szerepeltet) felhasználja, akkor azt anyagfelhasználásként számolja el, ha változatlan formában értékesíti, akkor pedig azok értékét közvetlenül vezeti át az értékesítés elszámolt önköltségébe, mint az eladott áruk beszerzési értékét, illetve az alvállalkozói teljesítményeket.

Bd) *Zárómérleg elkészítése*

Az évzáró mérlegben kimutatott eredmény felosztása után készülő zárómérleg már nem tartalmazza a nyereséget, a nyereségadó előleget, az adózott eredményt, továbbá megváltozott összeggel tartalmazza azokat az elszámolási számlákat, a felhalmozott vagyon, illetve a tartalékvagyon összeget, amelyeket az eredményfelosztás érint, illetve amelyek az adózott eredmény, a tiszta eredmény figyelembe vételével megváltoznak.

A zárómérleg veszteséget csak akkor mutathat, ha erre vonatkozóan az új társaság tulajdonosai előzetesen megállapodtak. (Ebből következik, ha az új tulajdonosok nem járulnak hozzá, hogy az évzáró mérleg szerinti veszteség a zárómérlegben és majd a vagyonmérlegben szerepeljen, akkor azt az eredményfelosztásra vonatkozó előírások figyelembe vételével az adózott, majd a tiszta eredményt befolyásoló, végső soron a vagyont módosító tételként lehet csak számításba venni.)

Mi indokolhatja a mérleg szerinti veszteségnek a zárómérlegben, majd a vagyonmérlegben történő szerepeltetését?

Elsősorban az, hogy az éven belüli termelés és értékesítés között nincs összhang, ami következhet az értékesítés szezonális jellegéből is, de abból is, hogy a viszonylag egyenletesen jelentkező termelési költségek (elsősorban a fel nem osztott költségek) fedezetére a termelésből elmaradó értékesítés során realizálódó árbevétel nem elegendő. Ez az ellentmondás azonban éves szinten feloldódik, az átalakulás utáni időszakban az értékesítés volumene, értéke meghaladja a termelés volumenét, költségeit.

Éppen ezért csak olyan veszteséget lehet a zárómérlegben és a vagyonmérlegben kimutatni, amely veszteség csak átmeneti, ha nem lenne átalakulás, akkor év végéig rendeződne, tehát olyan veszteség, ami a termelés és értékesítés éven belüli időbeli eltéréseiből származik. (Csak zárójelben jegyezzük meg, nem lenne tisztességes, ha az átalakulás előtti veszteséget a vagyonnal szemben leírhatnánk, az ebből adódó, de átalakulás utáni többletnyereséget pedig megadóztatnánk.) A zárómérlegben szereplő veszteség átmeneti jellegét célszerű megfelelően dokumentálni is, különösen akkor, ha az átalakuláskor már külső tőke is bevonásra kerül.

Az előbbiekben leírtakból az is következik, hogy előző évi veszteséget vagy a tárgyévben keletkezett olyan veszteséget, amelyet a tárgyévben az átalakulás után nem lehet kigazdálkodni, nem lehet sem a zárómérlegben, sem a vagyonmérlegben kimutatni.

Az *egyszeres könyvvitelt vezető vállalkozások* átalakulás esetén az évzáró vagyonkimutatás alapján zárómérleget készítenek. Ebbe a zárómérlegbe az adatokat a vagyonkimutatásból vezetik át a következők figyelembevételével:

– *változatlan értéken állítják be az eszközök közé:*
  – az állóeszközök nettó értékét,
  – a befejezetlen beruházás értékét,
  – a vásárolt készleteket;

– *a saját termelésű készleteket* ugyancsak *változatlan értéken* állítják be az eszközök közé, de nem külön csoportban, hanem a vásárolt készletekkel együtt;

– *változatlan értéken szerepeltetik az eszközök között:*
  – a bankszámlák záróegyenlegét,
  – a pénztár záróegyenlegét,
  – az értékpapírokat,
  – a befektetéseket,
  – az egyéb pénzköveteléseket,
  – a fizetendő általános forgalmi adó nélküli számlázott értéken a vevőket;

– *változatlan értéken állítják be a források közé:*
  – a hiteltartozásokat,
  – az előzetesen felszámított (levonható) általános forgalmi adó nélküli szállítói követeléseket,
  – az egyéb pénztartozásokat (amennyiben lehetséges jogcímenként megbontva),
  – az alapítói vagyont (vagyoni hozzájárulást);

– *felhalmozott vagyonként* kell a források közé beállítani a vevők tartozásának és a szállítók követelésének egyenlegét, előjel nélkül, ha a vevők tartozása meghaladja a szállítók követelését, mínusz előjellel akkor, ha szállítók követelése több mint a vevők tartozása;

– amennyiben a naplófőkönyv szerinti eredmény (korrigálva a vásárolt készletek állományváltozásával és az értékcsökkenéssel) veszteség és azt az új társaság tulajdonosainak előzetes hozzájárulásával a zárómérlegben, majd a vagyonmérlegben ki lehet mutatni, akkor azt a zárómérleg külön sorban tartalmazza, amennyiben a korrigált naplófőkönyv szerinti eredmény nyereség, az adófizetési kötelezettséget az egyéb tartozások között, az adózott eredményt a tartalékvagyon részeként kell kimutatni;

– az eszközök és források különbözetét tartalékvagyonként kell kimutatni (ez azonban negatív összeg nem lehet, amennyiben a tartalékvagyon összegeként negatív szám jelenne meg, úgy azzal a felhalmozott vagyon sort kell helyesbíteni).

Ezen zárómérleg alapján elkészíthető az egyszeres könyvvitelt vezető vállalkozás vagyonmérlege is.

Be) *Vagyonmérleg I.*

Ha az átalakuló szervezet vagyontárgyait nem értékeli át, akkor a vagyonmérleg adatai megegyeznek a zárómérleg adataival a következők figyelembe vételével:

- *a vagyonmérleg I-ben alapítói vagyonként az átalakuló szervezet társasági szerződésben rögzített alaptőkéjét, törzstőkéjét kell feltüntetni* (ami természetesen eltérhet a zárómérlegben szereplő alapítói vagyontól),
- *a saját vagyon és a tartalékvagyon mindkét mérlegben azonos,* illetve a tartalékvagyon csökkenhet is, de nem nőhet,
- *a zárómérleg és a vagyonmérleg alapítói vagyona közötti különbözettel a felhalmozott vagyont kell módosítani.*

Ha az átalakuló szervezet vagyontárgyait átértékeli, akkor a vagyonmérleg adatai a zárómérleg adataitól minden olyan tételnél eltérnek, amelynél átértékelést végeztek. Az eltérés a mérlegtétel könyv szerinti értéke és a vagyonértékelés szerinti értéke közötti különbözettel egyezik meg.

Az eszközök és források értékelésében mutatkozó különbözet az átalakulási törvény szerint a felhalmozott vagyonnal szemben számolandó el. Természetesen ez esetben is előírás az, hogy a vagyonmérleg I-ben alapítói vagyonként az átalakuló szervezet társasági szerződésben rögzített alaptőkéjét, törzstőkéjét kell feltüntetni (ami eltérhet a zárómérlegben szereplő alapítói vagyontól), a saját vagyon az átértékelési különbözettel módosultan jelenik meg. A tartalékvagyon nem növekedhet, de csökkenhet, a különbözet pedig a felhalmozott vagyont helyesbíti.

Vagyonmérleg I. céljára az év végi mérleg is felhasználható, a vagyonmérlegre történő utalással és az eszközök-források oszlopainak módosításával a következők szerint:

- zárómérleg
- vagyonmérleg
- átértékelési különbözet (ez utóbbi kettő fel is cserélhető).

Vagyonmérleg I-gyel szemben elvárt követelményeknek megfelel a következő oldalon bemutatott egyszerűsített vagyonmérleg is.

A vagyonmérleg I. hitelesítésére, aláírására ugyanazon előírások érvényesek, mint az évzáró mérlegnél.

Az egyszeres könyvvitelt vezető átalakuló szervezetnek is az előbbiekben leírtak szerinti vagyonmérleg I-et kell készíteni.

A vállalkozás neve: . . . . . .

VAGYONMÉRLEG

1990 . . . . . -én

Sorszám	Eszközök	Záró-mérleg	Vagyon-mérleg	Átértékelési különbözet	Sorszám	Források	Záró-mérleg	Vagyon-mérleg	Átértékelési különbözet
a	b	c	d	e	a	b	c	d	e
1.	Pénzeszközök				12.	Rövid lejáratú hitelek			
2.	Belföldi és külföldi vevők				13.	Belföldi és külföldi szállítók			
3.	Egyéb követelések				14.	Egyéb rövid lejáratú kötelezettségek			
4.	Vásárolt készletek				15.	Hosszú lejáratú tartozások			
5.	Egyéb aktívák				16.	Alapítói vagyon			
6.	Befektetett eszközök				17.	Felhalmozott vagyon			
7.	Állóeszközök bruttó értéke				18.	Tartalékvagyon			
8.	Állóeszközök értékcsökkenése				19.	Saját vagyon			
9.	Beruházások				20.	Egyéb források			
10.	Vagyoni értékű jogok				21.	Veszteség			
11.	Eszközök összesen				22.	Források összesen			

Bf) *Vagyonmérleg II.*

A vagyonmérleg II-t a cégjegyzékbe való bejegyzés (a jogilag elismert átalakulás) napjával kell elkészíteni. Elkészítésére – mint már utaltunk rá – ugyanazon előírások érvényesek, mint a vagyonmérleg I-re azzal, hogy az adatokat a könyvviteli nyilvántartásokban is rögzíteni kell. Mivel azonban a vagyonmérleg II. nem ugyanazon időpontra vonatkozik, mint a vagyonmérleg I., a kettő között lényeges eltérések lehetnek.

Vagyonleltár készítése az átalakulás napján meglévő vagyontárgyakról mindenképpen indokolt, hiszen mind a mennyiségben, mind az összetételben változás következett be. Ha a vagyonmérleg I-et alátámasztó vagyonleltár adatainak időközben bekövetkezett változásai a könyvvitel zárt rendszerében megnyugtató módon kerültek rögzítésre (és ezt a külső befektetők is elismerik), akkor a vagyonmérleg II-t alátámasztó vagyonleltár mennyiségi adatai az előző vagyonleltár és a könyvelés adatai alapján meghatározhatók.

A vagyontárgyak értékelésének elveiben – amennyiben a két vagyonmérleg elkészítése között viszonylag hosszú időszak telik el – lényeges változás következhet be. Ezen időszak alatt egyes eszközök elavulhatnak, divatja múlttá válhatnak vagy korábban leértékelt eszközök már eladásra kerültek, tehát már nincsenek a vagyontárgyak között. Ezért a vagyonleltár másodszori elkészítésekor ezeket mindenképpen mérlegelni kell.

Ha az átalakuló szervezet úgy találja, hogy nem következett be az értékelésben számottevő változás, akkor az első vagyonleltárnál alkalmazott átértékelési indexek itt is használhatók, ha viszont változtak a piaci feltételek, akkor ennek megfelelően kell az átértékelést is elvégezni.

Az évzáró mérleget a mérleg és a vagyonkimutatás készítéséről szóló PM rendelet valamint a könyvvitel rendjéről szóló PM rendelet előírásai szerint kell elkészíteni.

Az átmenő tételek, a saját termelésű készletek árbevételkénti elszámolásának lekönyvelése után a főkönyvi kivonatot elkészítve lehet a mérleget, az eredménykimutatást és az eredményfelosztást elkészíteni, azok jóváhagyása után azokat le kell könyvelni.

Ezen könyvelés után újabb főkönyvi kivonatot kell összeállítani. Itt jegyezzük meg, ehhez az évzáró mérleghez már adóbevallás benyújtási kötelezettség is kapcsolódik, az átalakuló szervezet adókapcsolatait rendezni kell.

Az évzáró mérleget, eredménykimutatást a cégbíróságnál is letétbe kell helyezni, továbbá ezen évzáró mérleget, eredménykimutatást és eredményfelosztást az illetékes adóhatóságnak is le kell adni, az adóhatóság annak helyességét jogosult ellenőrizni.

A zárómérleget az előbbiek szerinti főkönyvi kivonat alapján kell a d) pontnál leírtak szerint elkészíteni, figyelemmel a veszteség beállítására vonatkozóan elmondottakra.

A zárómérleg és a vagyonleltár adatai alapján kell a vagyonmérleg II-t elkészíteni. A vagyonmérleg II. elkészítésénél a vagyonmérleg I-nél elmondottakon kívül még a következőkre kell figyelemmel lenni:

- a vagyonmérleg II-ben alapítói vagyonként ugyanazon összegnek kell szerepelnie, mint a vagyonmérleg I-nél, azaz az átalakuló szervezetnek a társasági szerződésben rögzített alaptőkéjével, törzstőkéjével azonos összeg, a saját vagyonban időközben bekövetkezett változás a felhalmozott vagyont módosítja (mínusz felhalmozott vagyon is lehet);

- a vagyonmérleg II-ben kimutatott átértékelési különbözeteket könyvelni is lehet a felhalmozott vagyonnal szemben, de akkor könyvelendő az alapítói vagyonnak a társasági szerződésben rögzített alaptőkére, törzstőkére történő helyesbítése is (ez esetben a különbözetek könyvelése után, a könyvelés helyességének ellenőrzésére, újabb főkönyvi kivonatot kell készíteni).

C) **Nyitómérleg-készítés**

Az átalakulással létrejött új társaság a cégjegyzékbe való bejegyzés napjával nyitó-mérleget köteles készíteni. A nyitómérleg magában foglalja

- az átalakult szervezet vagyonmérleg II-t, amelyet a külső befektetők is elfogadtak, továbbá
- a külső befektetők által az új társaságba befektetett alaptőke, törzstőke társasági szerződésben rögzített értékét, megbontva azt
  - pénzbeni hozzájárulásra (külön a már befizetett összeg és külön a még befizetendő, tehát a külső befektetők kötelezettségeként előírt összeg),
  - nem pénzbeni hozzájárulásra, apportra (az apport ténylegesen rendelkezesre bocsátott eszközöket foglal magában, amelyet az apport-listán kell részletezni).

A külső befektetők által behozott vagyont a vagyonmérleg II. nem tartalmazhatja. Ezen eszközök minősítésére a IX. fejezetben elmondottak érvényesek.

Az átalakulással létrejött új társaság a nyitómérleg alapján nyitja meg könyveit az átalakulás napjával, a cégjegyzékbe való bejegyzés napjával.

2. A könyvvizsgáló szerepe és felelőssége

Az átalakulási törvény szerint a vagyonmérleget könyvvizsgálóval minden esetben ellenőriztetni kell, és a könyvvizsgálónak a vagyonmérlegről jelentést is kell készíteni, amelyet a cégjegyzékbe való bejegyzés kérelméhez csatolni kell. Az átalakuló gazdasági társaság könyvvizsgálója a vagyonmérleg ellenőrzésére nem jogosult.

A leírtakból és az átalakulási törvény 5. §-ának (3) bekezdésében megfogalmazottakból („tilos a vagyon értékét a könyvvizsgáló által megállapított értéknél magasabban meghatározni") következik a könyvvizsgáló felelőssége. Ha az átalakulás során a társaságba külső

is belép, és közös megegyezéssel a könyvvizsgáló által indokoltnál magasabb értéket határoznak meg, akkor a könyvvizsgálónak – esetleg szakértő bevonásával – meg kell tudni védenie saját álláspontját.

Az átalakulási törvény nem rendezi, ebből következően a cégbíróságra bízza az eltérés elfogadását.

Mit kell tenni akkor, ha az átalakuló szervezet és a külső befektetők véleménye, értékelése szerint a vagyon értéke kevesebb, mint a könyvvizsgáló szerinti vagyonérték?

A könyvvizsgáló például szakmai ismerete, a vagyonértékelési irányelvek alapján csak a vagyon felértékelését tudná elfogadni, ugyanakkor az átalakuló szervezet az új (leendő) tulajdonosok véleménye, értékelése alapján, esetleg éppen a külső tőke számára kedvező feltételek teremtése érdekében a vagyon leértékelését tartja indokoltnak.

Ugy véljük, a tulajdonosok (a jelenlegi és a jövőbeni tulajdonosok) értékítéletének kell meghatározónak lenni, a könyvvizsgálónak pedig a vagyonmérlegről készített jelentésben ezt a vagyonértékelésnél mutatkozó ellentmondást részletesen be kell mutatnia és elemeznie kell az eltérést. Ez esetben célszerű a könyvvizsgálónak olyan dokumentációt összeállítania, amely alkalmas a későbbiek során is az értékelés helyességének, jogszerűségének igazolására.

3. Az átalakulással összefüggő adózási kérdések

Az átalakulási törvény szerint sem adó, sem illetékkötelezettség nem keletkezik, de az eljárási illetéket (pl. cégbírósági illetéket) meg kell fizetni.

Mint már volt szó róla, *a megszűnő* (átalakuló) *szervezetnek az eredményt terhelő adókat* (a vállalkozási nyereségadót, az állami vagyon utáni részesedést) az adóhatósággal az átalakulás napjára készített évzáró mérleg, eredménykimutatás, eredményfelosztás leadásával, az adóbevallások elkészítésével rendeznie kell. (Az eredményfelosztás során megállapított vállalkozási nyereségadó végleges összeg, az nem kezelhető előlegként! Ugyenez a helyzet az állami vagyon utáni részesedésnél is.)

Ha a *magánszemély* tag részesedése az átalakult társaságban nagyobb, mint azt megelőzően a jogelődnél volt, akkor a vagyonának a társaságból történő kivitelekor a többlet után személyi jövedelemadót kell fizetni. Ez a többlet ugyanis, ami az átalakult szervezet felhalmozott vagyonából származik, a természetes személy tagnál az adójogszabályok szerinti jövedelemként jelentkezik, 20%-os forrásadóval. Ezt az adót nem a többlet részesedésnek a tag nevére történő jóváírásakor, hanem csak akkor kell megfizetni, amikor a tag valamilyen ok miatt a társaságtól megválik vagy a társaság megszűnik, illetve a törzstőkét (alaptőkét) leszállítják és a tagnak a különbözetet kifizetik. Ezzel a kedvezménnyel akkor lehet élni, ha

– az átalakult társaság ezt a vagyonrészt elkülönítetten nyilvántartja,
– a vagyoni hozzájárulásról nem állítottak ki bemutatóra szóló értékpapírt,

azaz a vagyon-növekményhez csak az illetékes magánszemély juthat hozzá.

(Az átalakult társaságnál az előbbiek szerinti nyilvántartást az alapítói vagyonhoz csatoltan kell vezetni, feltüntetve abban a magánszemélynek a jogelődnél lévő alapítói vagyonát és külön a vagyonnövekményként megjelenő alapítói vagyont.)

4. Az állami vállalatok átalakulásának sajátosságai

Az államigazgatási felügyelet alatt álló állami vállalatnak gazdasági társasággá alakításáról – az Állami Vagyonügynökségről és a hozzá tartozó vagyon kezeléséről és hasznosításáról szóló 1990. évi VII. törvény értelmében – a Vagyonügynökség – a vállalat véleményének kikérésével és a pénzügyminiszter (trószti vállalatnál a tröszt) egyetértésével, tröszt esetében a Minisztertanács jóváhagyásával – határoz.

Vállalati tanács, továbbá a vállalat dolgozói közgyűlésének (küldöttgyűlésének) általános vezetésével működő állami vállalatnak gazdasági társasággá alakulásáról a vállalati tanács (közgyűlés, küldöttgyűlés) kétharmados szótöbbséggel határoz.

Ha a vállalati tanács (közgyűlés, küldöttgyűlés) az átalakulás mellett döntött, a vállalat köteles az átalakulási tervet, a könyvviteli mérleget (az évzáró mérleget és a zárómérleget) és a vagyonmérleget az állami vagyonkezelő szervezetnek megküldeni. A Vagyonügynökség a hozzá megküldött átalakulási tervről, könyvviteli és vagyonmérlegről – a piac fejlesztése és az állam tulajdonosi érdekeinek védelme szempontjából – véleményt nyilvánít és szükség esetén javaslatokat tesz az átalakuló vállalat részére.

Ha az átalakuló vállalat és a Vagyonügynökség között az átalakulás feltételeire és módjára vonatkozó megállapodás 60 napon belül vagy a felek által meghatározott határidőn belül létrejön, az átalakulást annak megfelelően kell végrehajtani. Ha az átalakuló vállalat a megállapodástól eltér, a Vagyonügynökség a megállapodást azonnali hatállyal felmondhatja, ebben az esetben, továbbá akkor, ha a megállapodás nem jön létre, az átalakulást csak az átalakulási törvény szabályai szerint lehet végrehajtani.

Az 1990. évi törvény szerint: ha az átalakulás a társadalom érdekeit nyilvánvalóan sérti, vagy a nemzetgazdaság megkárosítására vezet, a Vagyonügynökség az átalakulást megtiltja. A vállalat a bíróságtól kérheti a határozat felülvizsgálását. [Lásd 13. § (4) bekezdése.]

Az átalakulási törvény 19. §-a szerint a vállalati tanács és a dolgozók közgyűlése (küldöttgyűlése) általános vezetésével működő állami vállalat átalakulásának az a feltétele, hogy a létrejövő gazdasági társaság törzstőkéjének (alaptőkéjének) összege a vagyonmérlegben megjelölt vállalati vagyon összegét legalább húsz százalékkal vagy száz millió forinttal meghaladja és a többlet erejéig külső vállalkozók a társaságban részesedést vállaljanak, ha a Vagyonügynökséggel ettől eltérő megállapodás nem jött létre. A többletet a törzstőkére (alaptőkére) kell elszámolni, és külső befektetők ennek megfelelő hányadrészben megszerzik a társaság üzletrészeinek (részvényeinek) tulajdonjogát. (Ez az államigazgatási felügyelet alatt álló állami vállalatok átalakulásának nem feltétele.)

Mit jelent ez?

Az átalakulással létrejövő társaság törzstőkéjének (alaptőkéjének) mindenképpen meg kell haladnia az átalakuló vállalat vagyonmérlege szerinti saját vagyonát az előírt 20 százalékkal, illetve 100 millió forinttal (a kettő közül azzal, amelyik kevesebb). Ha a külső befektetők ennél a mértéknél nagyobb összeget fektetnek be, akkor a saját vagyonon belül az alapítói vagyon összege a saját vagyon összege alá csökkenhet.

Az átalakulási törvény 20. §-a szerint – ha a Vagyonügynökséggel ettől eltérő megállapodás nem jött létre és a Vagyonügynökség a vagyoncsökkenés felső határát nem határozta meg – a vállalati tanács és a dolgozók közgyűlése (küldöttgyűlése) általános vezetésével működő állami vállalat átalakulása esetén a társaság tervezett törzstőkéje (alaptőkéje) a vállalat könyvviteli mérlegében szereplő összeg 80 százalékánál alacsonyabb is lehet.

A törvény idézett előírása pontatlanul fogalmaz, szó szerinti értelmezése nem jelenti a vállalati vagyon visszaélés-szerű leértékelésének megakadályozását.

A Vagyonügynökség az átalakulási törvény alapján csak akkor kifogásolhatja meg a leértékelést, ha a társaság tervezett törzstőkéje (alaptőkéje), a társaság nyitómérlegében feltüntetésre kerülő alapítói vagyona alacsonyabb, mint az átalakuló vállalat könyvviteli (évzáró) mérlegében szereplő saját vagyon 80 százaléka.

A társaság tervezett törzstőkéje (alaptőkéje) azonban már a külső befektetők által a társaságba behozott tőkét is magába foglalja, ami az átalakuló vállalat könyvviteli mérlegében nem szerepelhet. Például, ha a társaság tervezett törzstőkéjének (alaptőkéjének) jelentős hányadát teszi ki a külső befektetők által behozott tőke, akkor az átalakuló vállalat a saját vagyonát akár a tizedére is leértékelheti. Ezt a leértékelést a Vagyonügynökség az 1990. évi VII. törvény 13. §-ának (4) bekezdésében rögzített – már hivatkozott – felhatalmazás alapján akadályozhatja meg.

Az átalakulási törvény 21–22. §-ai szerint a vállalati tanács és a dolgozók közgyűlése (küldöttgyűlése) általános vezetésével működő állami vállalatból átalakuló gazdasági társaság törzstőkéjéből (alaptőkéjéből) a vagyonmérlegben szereplő állami vagyonra (a vagyonmérleg I. szerinti saját vagyon, levonva belőle az esetleges vagyonjegyalapot) eső rész húsz százalékának megfelelő üzletrész (részvény) az állami vagyonkezelő szervezetet, az átalakuló vállalat vagyonmérlegében (vagyonmérleg I.) szereplő belterületi föld értékének megfelelő üzletrész (részvény) pedig a föld fekvése szerint illetékes helyi tanácsot illeti meg és az így csökkentett vállalati vagyonra eső üzletrészeket (részvényeket) a vállalat szabadon értékesítheti.

A leírtak értelmezésénél a következőket is figyelembe kell venni:

- ha az átalakuló vállalat alapítói vagyona kevesebb, mint a vagyonmérleg I. szerinti saját vagyona, akkor a vagyonkezelő szervezet részére átadásra kerülő üzletrészek (részvények) összege megközelítheti, elérheti az átalakuló vállalat alapítói vagyonának összegét, azaz szabadon történő értékesítésre üzletrész, részvény nem marad,
- ha a belterületi föld nem szerepel értékkel a könyvviteli mérlegben, akkor a vagyonmérlegbe csak felértékelés útján kerülhet. A felértékeléssel nő a vállalati vagyon, a törvényben előírt arányú, összegű külső tőke bevonása nehezebbé válik, a vagyon-

növekedésre jutó üzletrészeket (részvényeket) a tanácsnak át kell adni, akkor ez az előírás vagy megakadályozza az átalakulást, vagy az átalakuló vállalat könyveibe értékkel nem veszi fel a belterületi földet.

Államigazgatási felügyelet alatt álló vállalatnál valamennyi üzletrész (részvény) az állami vagyonkezelő szervezetet, tröszti vállalat átalakítása esetén a trösztöt illeti meg, még akkor is, ha az üzletrészek (részvények) értékesítését az átalakuló vállalat, illetve társaság végzi.

Az átalakulással létrejött társaságnál a könyvviteli nyilvántartásokban sem az állami vagyonkezelő szervezetnek átadott, sem a társaságnál maradó üzletrészeket (részvényeket) külön rögzíteni nem kell. (Az alaptőkéhez, törzstőkéhez kapcsolódó analitikus nyilvántartásnak kell erre vonatkozóan adatokat tartalmaznia.)

Az előbbiek alapján a vállalatnál maradó üzletrészeket (részvényeket) az átalakuló vállalat, átalakulás után a társaság szabadon értékesítheti. Az értékesítés során befolyt ellenértékből (amelyet a könyvvitelben elszámolási számlán rögzítenek) nyolcvan százalékot át kell utalni az állami vagyonkezelő szervezetnek, a megmaradó húsz százalékkal pedig a törzstőkén (az alaptőkén) felüli vagyont, azaz a felhalmozott vagyont kell növelni az elszámolási számlával szemben.

Miután az értékesítésre kerülő üzletrészek (részvények) a könyvekben értékkel nem szerepelnek, az üzletrész- (részvény-) értékesítés minden forintjából húsz fillér az átalakuló vállalatnál, a társaságnál marad. Az állam tulajdonosi érdekei sérelmére történő üzletrész- (részvény-) értékesítés megakadályozására rendelkezett úgy az 1990. évi VII. törvény, hogy a Vagyonügynökség a szóbanforgó üzletrészeket (részvényeket) a társaságnak járó (ajánlati ár alapján meghatározott) hányad megfizetése ellenében magához vonhatja. Az érték alatti értékesítés megakadályozását szolgálja az az előírás, amely szerint az átalakulást követő három év alatt tervezett értékesítést a Vagyonügynökségnek be kell jelenteni.

Ha az üzletrészeket (részvényeket) a társaság 3 évig nem értékesíti, azok az állami vagyonkezelő szervezetet illetik meg.

A társaságnál maradó üzletrészekre (részvényekre) a saját részvényre (üzletrészre) vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, de ez nem vonatkozik könyvviteli nyilvántartásukra (lásd korábban), és az állami vagyon utáni részesedés fizetésére.

Az általános előírásból következően a társaságnál maradó üzletrészek (részvények) nem vesznek részt a közgyűlésen, a határozatképesség számításánál figyelmen kívül maradnak, nem szavazhatnak és osztalék sem jár utánuk.

Az állami vagyon utáni részesedésről szóló 1989. évi XLIII. törvény 2. §-ának (2) bekezdése szerint: az állami vállalat átalakulásával létrejött társaságnál állami vagyon a magánál tartott üzletrészek (részvények) állománya, amelynél [a 3. § (2) bekezdése szerint] a fizetendő részesedés százalékos mértéke azonos az adózott eredményből a tagok (részvényesek) részére tulajdonosi jogosultság alapján fizetett osztaléknak a tagok (részvényesek) tulajdonára vetített százalékos mértékével.

A leírtakból következően, amennyiben a külső befektetők, az állami vagyonkezelő szervezet (tehát a szavazásra jogosultak) úgy döntenek, hogy nem fizetnek osztalékot, akkor a társaságnál maradó üzletrészek (részvények) után sem kell részesedést fizetni. Ha úgy döntenek, hogy a részvények névértékének, a törzsbetétek értékének tíz százalékát fizetik osztalékként, a társaságnál maradó üzletrészek (részvények) értéke után is tíz százalékot kell állami vagyon utáni részesedésként megfizetni.

Az átalakuló vállalatnál, a társaságnál maradó üzletrészek (részvények) értékesítésekor befolyó bevétel húsz százaléka terhére a társasági törvény szabályai szerint ingyenes vagy kedvezményes áron megszerezhető dolgozói részvényt kell kiállítani, legfeljebb a felemelt alaptőke tíz százalékáig. Az alaptőke (törzstőke) felemelése a felhalmozott vagyonnal szemben történik.

Az átalakulási törvény lehetőséget biztosít arra, hogy a vállalat (a társaság) által értékesíthető üzletrészek (részvények) összegéig a hitelezők a társaságban részesedést vállaljanak követeléseik kielégítéseként.

A hitelezőknek átadott üzletrészek (részvények) értékével csökken a hitelezőkkel szembeni vállalati tartozás és növekszik a törzstőkén (alaptőkén) felüli vagyon, azaz a felhalmozott vagyon. (A társaság vagyontárgyainak az értéke nem változik, a források összetételében következik be változás, a kölcsönforrások összege csökken, a saját vagyon összege pedig nő.)

Az átalakulási törvény szerint, ha a vállalati tanács vagy a dolgozók közgyűlése (küldöttgyűlése) általános vezetésével működő állami vállalat egyes részlegeit már társasággá átalakította, könyvviteli mérleg szerinti vagyonának több mint 50 százalékát gazdasági társaságba befektette, akkor köteles attól az időponttól számított két éven belül gazdasági társasággá átalakulni, amikor ezt a mértéket elérte.

Ha a vállalat ezen kötelezettségének nem tesz eleget, a Vagyonügynökség a vállalatot gazdasági társasággá átalakíthatja.

A leírtak értelmezéséhez a következőket jegyezzük meg:

- könyvviteli mérleg szerinti vagyon – ez esetben – az év végén készült évzáró mérleg szerinti saját vagyon, és nem az eredményfelosztás után számított saját vagyon,

- gazdasági társaságokban fennálló érdekeltség (részesedés) pedig a társaságokba befektetett eszközök együttes összege (amely a leányvállalatba befektetett vagyont nem foglalja magában),

- így pl. ha az 1989. december 31-ével készülő évzáró mérleg szerint a társaságokba befektetett eszközök együttes összege meghaladja az évzáró mérlegben szereplő saját vagyonnak az 50%-át, akkor a vállalat 1991. december 31-e előtt köteles gazdasági társasággá átalakulni.

Átalakíthatja a Vagyonügynökség a vállalati tanács vagy a dolgozók közgyűlése (küldöttgyűlése) általános vezetésével működő állami vállalatot akkor is, ha annak könyvviteli mérleg szerinti vagyona az előző két naptári év bármelyikéhez viszonyítva húsz százalékkal csökken. Itt is azonos a könyvviteli mérleg az évzáró mérleggel.

5. **Korlátolt felelősségű társasággá történő átalakuláskor**

- nem kell meghatározni a pénzbetétek összegét,
- a külső befektetőknek
  - a nem pénzbeli betétet a cégbejegyzés előtt kell rendelkezésre bocsátani,
  - a pénzbetét húsz százalékát a cégbejegyzésig, további harminc százalékát egy éven belül, a fennmaradó ötven százalékot pedig a cégbejegyzést követő két éven belül kell befizetni (a társaság nyitómérlegében és könyveiben a be nem fizetett összeget a tagok tartozásaként kell kimutatni),
- az üzletrész másik tagra sem ruházható át addig, amíg a törzsbetét teljes mértékben befizetve nincs,
- a felügyelő bizottság és könyvvizsgáló működése kötelező, értékhatártól függetlenül.

6. **Részvénytársasággá történő átalakuláskor**

- pénzfizetés nélkül jogosult részvényjegyzésre az a hitelező, aki követelését részvényre váltja át,
- az élelmiszeripari ágazatba sorolt, részvénytársasággá átalakuló vállalatok részvényeinek jegyzésében a mezőgazdasági termelést folytató gazdálkodó szervezetek az egyéb tevékenységet folytató részvényjegyzővel szemben elsőbbséget élveznek,
- meghitelezett ideiglenes részvények jegyezhetők, ezeknél a társasági törvény egyes rendelkezései nem alkalmazhatók.

Ha a hitelező követelését részvényre váltja át, csökken a hitelezővel szembeni tartozás összege a törzstőkével (alaptőkével) szemben. A vagyonmérlegben kimutatott hitelezői tartozások összegét a nyitómérleg tartalmazza, ugyanakkor a nyitómérlegben ki kell mutatni a részvényjegyzésre jogosult hitelező tartozásaként a részvényre átváltott követelése összegét is, majd a nyitótételek könyvelése után kell a hitelező tartozását és követelését összevezetni, és ezzel a hitelezői követeléseket a törzstőke (alaptőke) növekedése váltja fel. *A hitelezői követelések részvényre történő átváltása külső tőke bevonásnak minősül.*

Meghitelezett ideiglenes részvény jegyzése esetén a részvényjegyzők az átalakulási törvényben előírt mértékű befizetés, illetve – közösségi tulajdonosként szóba jöhető szervezetek – befizetés nélkül teljes értékű részvényesek lehetnek.

A meghitelezett ideiglenes részvények – a vagyonmérlegben szereplő vállalati vagyon terhére kibocsátottak kivételével – a meghitelezett összegben – a törlesztésig – fiktív alaptőkét jelentenek, hiszen az alaptőkével szemben a részvényesek eszközként kimutatott tartozása áll, amely a tevékenység finanszírozására alkalmatlan.

Éppen ezért az átalakulási törvény megszabja a jegyezhető ideiglenes részvények legmagasabb összegét, amely általában nem haladhatja meg a tervezett alaptőke húsz százalékát, a mezőgazdasági termelést folytató gazdálkodó szervezetek az élelmiszeripari ágazatba sorolt, részvénytársasággá átalakuló vállalatok tervezett alaptőkéjének ötven százalékát.

A részvénytársaság a meghitelezett ideiglenes részvényt kibocsáthatja

- a vagyonmérlegben szereplő vállalati vagyon terhére (azaz a vállalatnál maradó részvények helyett),

- az alaptőkének a vagyonmérlegben szereplő vállalati vagyont meghaladó része terhére (azaz külső vállalkozók, külső befektetők részvényeként).

A részvényesek a könyveikben befektetett eszközként és kötelezettségként kimutatott meghitelezett ideiglenes részvényekre jutó osztalékkal törlesztik a meghitelezett összeget úgy, hogy a meghitelezett ideiglenes részvényre jutó – a részvénytársaság által közölt – osztalék teljes összegével csökkentik tartozásukat (kötelezettségüket) és növelik az adózott eredményt (kapott osztalék).

A vagyonmérlegben szereplő vállalati vagyon terhére kibocsátott meghitelezett ideiglenes részvényeknél a részvénytársaság a meghitelezett ideiglenes részvényre jutó osztalék

- teljes összegét (az államigazgatási felügyelet alatt álló vállalatból átalakultnál),

- nyolcvan százalékát (a vállalati tanács, a dolgozók közgyűlése, küldöttgyűlése általános vezetésével működő állami vállalatból átalakultnál)

befizeti az állami vagyonkezelő szervezetnek az adózott eredmény csökkentésével,

- húsz százalékát (a vállalati tanács, a dolgozók közgyűlése, küldöttgyűlése általános vezetésével működő állami vállalatból átalakultnál)

elszámolja a felhalmozott vagyont ilyen címen növelő tételként az adózott eredménnyel szemben.

Az alaptőkének a vagyonmérlegben szereplő vállalati vagyont meghaladó része terhére kibocsátott meghitelezett ideiglenes részvényeknél a részvénytársaság a meghitelezett ideiglenes részvényre jutó osztalék teljes összegével csökkenti a részvényesek tartozását az adózott eredménnyel szemben.

Ha a törlesztések elérték a meghitelezett ideiglenes részvények névértékét, az osztalékot az általános szabályok szerint kell folyósítani, az ideiglenes részvényt pedig részvényre kell kicserélni.

7. A szövetkezetek átalakulásának sajátosságai

A szövetkezet korlátolt felelősségű társasággá, illetve részvénytársasággá történő átalakulásáról titkos szavazással, az összes tag legalább kétharmadának szavazatával a közgyűlés dönt. Az átalakuláshoz szövetkezeteknél az átalakulási terven és a vagyonmérlegen felül jegyzéket kell készíteni a továbbra is fenntartandó, az új társaságot terhelő szociális, háztáji és más juttatásokról.

Az átalakulás feltétele a szövetkezet vagyonának a tagok közötti megosztása. A szövetkezeti törvény módosítása lehetővé tette, hogy a szövetkezeti vagyon részben vagy egészen a szövetkezet tagjai között értékpapír formájában megosztásra kerüljön. A szövetkezeti vagyon szövetkezeti üzletrész formájában történő felosztása csak lehetőség, azzal bármelyik szövetkezet élhet, átalakulás nélkül is. Átalakulás esetén viszont kötelező, mert enélkül nem alakítható ki a szövetkezeti tagok vagyoni részesedése a létrejövő gazdasági társaságban, csak így lesz a szövetkezeti tagoknak vagyoni részesedése.

A szövetkezeti törvény 1989. évi módosítása szerint: a szövetkezet az egyes szövetkezeti ágazatokra vonatkozó jogszabályok keretei között, belső szabályzatában meghatározott mértékben azok részére, akik legalább 1988. december 31-e óta a szövetkezettel tagsági viszonyban állnak a szövetkezet vagyonából szövetkezeti üzletrészt – mezőgazdasági szövetkezeteknél szövetkezeti vagyonrészt – juttathat, illetőleg az ilyen tagok közreműködését az egyes szövetkezeti ágazatokra vonatkozó jogszabályokban meghatározott más formában elismerheti. A szövetkezeti üzletrész (vagyonrész) és az ingyenes vagyonjegy összértéke az első juttatáskor nem haladhatja meg az 1988. december 31-i mérleg szerinti szövetkezeti vagyon – részjegy és vagyonjegy alappal csökkentett részének – ötven százalékát. (Ezen korlátozások nem vonatkoznak az 1982. január 1. után kizárólag a tagok vagyoni hozzájárulásából alakult kisszövetkezetekre, a lakásszövetkezetekre, a kistermelők szövetkezeteire). Az 1988. december 31-e után vagyonnövekménynek a tagok számára történő további juttatásáról korlátozás nélkül a közgyűlés dönt.

A szövetkezeti törvény hivatkozott módosítása végrehajtásához feltétlenül szükséges az 1988. december 31-i mérleg szerinti szövetkezeti vagyon, illetve az azutáni vagyonnövekmény összegszerű ismerete.

Ha a szövetkezeti törvény módosítása szerint a szövetkezet vagyonát a tagok között megosztották, akkor a mérlegben kimutatott saját vagyon a következő részekből áll:

- állami vagyon,
- részjegy-alap,
- vagyonjegyalap,
- szövetkezeti üzletrész (vagyonrész),
- szövetkezeti vagyon (értékpapír formájában meg nem osztott vagyon).

Átalakulásnál

- a tagok részjegye, vagyonjegye, továbbá üzletrésze (vagyonrésze) lesz a tagok törzsbetétje, részvénye,

- az új társasági tagok pénzbeli és nem pénzbeli hozzájárulása lesz az új tagok törzsbetétje, részvénye,
- a szövetkezeti tagok között értékpapír formájában meg nem osztott vagyonnak megfelelő üzletrész, részvény
  - legalább húsz százalékát át kell adni az átalakulási közgyűlésen kijelölt szövetkezeti vagyonkezelő szervezetnek,
  - a többi saját üzletrészként, saját részvényként értékesíthető.

Az átalakuló szövetkezet tagjainak részvényjegyzése nem utasítható vissza. A tagok törzsbetétének legkisebb összege 10 000 forint a külsők 100 ezer forintjával szemben.

Az átalakuló szövetkezet, illetve a létrejött új társaság a saját üzletrészeket, saját részvényeket szabadon értékesítheti. A saját üzletrészek (részvények) értékesítése során befolyt ellenértékből (amelyet a könyvvitelben elszámolási számlán rögzítenek) húsz százalékot át kell utalni a szövetkezeti vagyonkezelő szervezetnek, a megmaradó nyolcvan százalékkal pedig a törzstőkén (alaptőkén) felüli vagyont, azaz a felhalmozott vagyont kell növelni az elszámolási számlával szemben.

Ha az üzletrészeket (részvényeket) a szövetkezetből átalakult társaság három évig nem értékesíti, azok a szövetkezeti vagyonkezelő szervezetet illetik meg.

A társaságnál maradó üzletrészekre (részvényekre) itt is a saját részvényekre (üzletrészekre) vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

Az átalakulási törvény nem intézkedik a szövetkezeteknél lévő állami vagyonról. A törvény szelleméből következően úgy kell értelmeznünk, hogy a szövetkezeteknél lévő állami vagyonnal azonos összegű szövetkezeti üzletrészt (részvényt) az állami vagyonkezelő szervezetnek kell átadni.

Ha a szövetkezet átalakulásához a tagság a szükséges többségben hozzájárult, akkor a kisebbségben maradók – ha nem kívánnak részt venni a létrehozandó gazdasági társaságban – élhetnek a szövetkezetből való kilépés, kiválás jogával. A közgyűlésnek ez esetben a szövetkezeti vagyon megosztásáról kell határoznia. A szövetkezetből kilépő, kiváló tagot illető, más szövetkezetbe bevitt vagyoni érték mentes minden adó és illeték alól.

7.1. *Ha a szövetkezet korlátolt felelősségű társasággá alakul át,*

- nem kell meghatározni a pénzbetétek összegét,
- a külső befektetőknek
  - a nem pénzbeli betétet a cégbejegyzés előtt kell rendelkezésre bocsátani,
  - a pénzbetét húsz százalékát a cégbejegyzésig, további harminc százalékát egy éven belül, a fennmaradó ötven százalékot pedig a cégbejegyzést követő két éven belül kell befizetni (a társaság nyitómérlegében és könyveiben a be nem fizetett összeget a tagok tartozásaként, kötelezettségeként kell kimutatni),
- az üzletrész másik tagra sem ruházható át addig, amíg a törzsbetét teljes mértékben befizetve nincs.

7.2. *Ha a szövetkezet részvénytársasággá alakul át,*

– a pénzbeli hozzájárulás kevesebb lehet az alaptőke harminc százalékánál,

– az alaptőke felemelhető akkor is, ha a korábban kibocsátott valamennyi részvény teljes névértékét még nem fizették be,

– csak a szövetkezet tagjai is lehetnek részvényesek.

Ha a szövetkezet átalakul, akkor a keretében működő szakcsoport

– vagy megszűnik,

– vagy más szövetkezet keretében szakcsoportként működik tovább,

– vagy új szövetkezetet alapít.

– vagy gazdasági társaság lesz.

A szakcsoport formaváltásánál az átalakulási törvény előírásait nem kell alkalmazni, az nem átalakulás, általános jogutódlás nincs.

Az átalakuló szövetkezetnek viszont a szakcsoporttal el kell számolni. Itt is érvényes az az előírás, hogy az új szervezetbe átvitt vagyonrész mentes minden adó és illeték alól.

8. Gazdasági társaságok egymás közötti átalakulásának sajátosságai Közös szabályok

A gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény szerinti gazdasági társaságok egymás közötti átalakulásánál is érvényesek az átalakulási törvény 5–11. §-aiban leírt közös szabályok:

– átalakulási terv, vagyonmérleg,

– nyilvánosság, jogutódlás, a hitelezők védelme,

– adó- és illetékfizetési kötelezettség (az eljárási illeték kivételével) nem keletkezik,

– természetes személy részesedése utáni személyi jövedelemadó fizetési kötelezettség stb.

Nem alkalmazhatók az átalakulási törvény előírásai az 1988. évi VI. törvény 332–334. §-aiban kötelezően előírt átalakulásokra. E törvény hatályba lépésekor már működő gazdasági munkaközösségek, egyesülések, közös vállalatok, korlátolt felelősségű társaságok, részvénytársaságok – ha nem kívántak társasági formát változtatni – miután a társasági

törvény ezen cégformákat ismeri, a társasági szerződés módosításával eleget tehettek a törvényben előírtaknak (amennyiben nem szűntek meg). Akkor járt el helyesen a vállalati gazdasági munkaközösség, a gazdasági munkaközösség, illetve a betéti társulás, ha először a cégbíróságnak történő bejelentéssel, a társasági szerződés módosításával „átalakult" közkereseti társasággá, illetve betéti társasággá, majd második menetben az átalakulási törvény alapján átalakult részvénytársasággá, korlátolt felelősségű társasággá. Amennyiben a cégbíróságok a két lépést összekapcsolták, az átalakulásra vonatkozó számviteli előírások – a vagyonértékelés, az átmenő tételek, a veszteség átvitel kivételével – alkalmazhatók.

Az egymás közötti átalakulás sajátos közös szabályait az átalakulási törvény 46–48. §-ai ismertetik.
Ha az átalakuló társaság tagja az új társaságban nem kíván résztvenni, követelheti az általa nyújtott vagyoni hozzájárulás részére történő visszatérítését, illetőleg azt, hogy üzletrészét (részvényét) a többi tag, a társaság vagy a társaság által kijelölt vevő forgalmi értéken megvásárolja.

A visszatérítésre, megváltásra a társasági törvénynek azokat a szabályait kell alkalmazni, amelyek a gazdasági társaságtól megváló taggal történő elszámolásra vonatkoznak.

8.1. *A közkereseti társaságra, a betéti társaságra vonatkozó szabályok:*

– a társaságtól megváló taggal a tagsági viszony megszűnésének időpontjában fennálló állapot (vagyon) szerint kell elszámolni, követelését pénzben kell kifizetni (a tag követelése egyrészt a bevitt vagyoni hozzájárulás vagy érték kiadása iránti igényből, másrészt pedig a társaság vagyoni hozzájárulás arányában meghatározott adózás utáni eredményéből, vagyonnövekményéből áll, ha a társasági szerződésben a tagok másként nem rendelkeztek, de a vagyonnövekményből teljes mértékben nem lehet kizárni senkit sem),

– ennek során a nem pénzbeli hozzájárulást – ha azt nem természetben adják ki – a társasági szerződésben meghatározott értékben, ilyen hiányában a bevitelkori forgalmi értéken kell figyelembe venni.

A tagot megillető követelés pénzben történő kifizetésének főszabálya alól a társasági törvény tartalmaz egy kivételt is: a tag által a társaság használatába adott, még meglévő vagyoni (nem pénzbeli) hozzájárulást (ugyanazt az eszközt) a tag részére természetben kell kiadni, ha a taggal ettől eltérően nem állapodnak meg.

Amennyiben a tag követelését nem pénzben elégítik ki, hanem pénz helyett a társaság valamilyen eszközzel fizet, akkor az eszközátadást az értékesítésre vonatkozó szabályok szerint, az általános forgalmi adó felszámításával kell rendezni.

Hogyan kell a társaságtól megváló tag – bevitt vagyoni hozzájárulását meghaladó – követelését megállapítani?

A könyvvezetési kötelezettségnek megfelelően vagyonkimutatást, illetve mérleget kell készíteni. Meg kell állapítani a társasági szerződés szerinti alapítói vagyonon felüli vagyon-

nak az összegét és ebből az előző évekkel összefüggő növekmény a felhalmozott vagyonnal (a tartalékvagyonnal) szemben, a tárgyévvel összefüggő növekmény az adózott eredményből kiadható. A kiadásra kerülő összegnél figyelemmel kell lenni:

- az átalakulási törvény 11. §-ának (2) bekezdésében foglaltakra (az alapítói vagyonnak a korábban felhalmozott vagyonból fedezett része személyi jövedelemadó köteles), továbbá
- a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló 1989. évi XLV. törvény következő rendelkezéseire:
  - a 17. §-ra, mely szerint a gazdasági társaság által a tag részére a jogviszonyra tekintettel juttatott vagyoni érték egésze jövedelem,
  - a 18. §-ra, a 37. § (2) bekezdésre, a 43. § (2) bekezdésre, mely szerint a társas vállalkozás adózott eredményéből (felhalmozott, illetve tartalékvagyonából) a tag által megszerzett jövedelmet értékpapírból származó jövedelemnek kell tekinteni, az adó mértéke 20 százalék, amelyet a kifizető a kifizetés vagy jóváírás napján állapít meg és von le,
  - a 3. § c) pontjára, mely szerint nem minősül bevételnek a vállalkozásba befektetett vagyoni érték a vállalkozásból történő kivonásakor, kivéve ha ezt az összeget a befektetéskor az összjövedelemből levonták (35. §), vagy a befektetett összeg után az adót az átutaláskor az átalakulási törvény 11. §-ának (2) bekezdése vagy a 43. §-ának (2) bekezdése, illetve a módosított 1971. évi III. törvény (a szövetkezeti törvény) 48/A. §-ának (3) bekezdése alapján nem kellett megfizetni.

Korlátolt felelősségű társaságnál az üzletrészt, részvénytársaságnál a részvényt forgalmi értéken kell értékesíteni más tagok, részvényesek, a társaság vagy a társaság által kijelölt vevők felé.

A társaságnál nem jelent értékbeni változást (legfeljebb a törzstőkéhez, alaptőkéhez kapcsolódó analitikus nyilvántartásban), ha az üzletrészeket, a részvényeket a társaság tagjai, részvényesei egymás között átruházzák, megveszik vagy kívülálló felé történik az értékesítés. (Változás az üzletrészét, részvényét értékesítő tagnál lehet, mivel a befektetett eszköznek a nyilvántartási értéktől eltérő értéken történő értékesítésekor a különbözet az eredményt növeli vagy csökkenti.)

Ha az üzletrészt, a részvényt a társaság saját részre megveszi, akkor azt nemcsak a törzstőkén (alaptőkén) felüli vagyonából vásárolhatja meg, így a társaság a törzstőke fedezéséhez szükséges vagyonából is teljesíthet a kilépő tagok részére kifizetést, és ez esetben saját üzletrészként nemcsak a törzstőke egyharmadát lehet megvásárolni.

Az átalakulás során a hitelezők védelme fokozottan előtérbe kerül. Különösen így van ez akkor, amikor az átalakulás folytán a tagoknak a társaság kötelezettségeiért fennálló addigi korlátlan felelőssége korlátozottá válik (közkereseti társaság alakul át részvénytársasággá).

A társasági törvény 9. §-ának (2) bekezdése szerint: korlátolt felelősségű társasággá és részvénytársasággá történő átalakulás esetén azok a hitelezők, akiknek az átalakuló szer-

vezettel szembeni le nem járt követelései az átalakulásról hozott döntés első közzétételét megelőzően keletkezett, követeléseik erejéig a Polgári Törvénykönyv szabályai szerint biztosítékot követelhetnek az átalakuló szervezettől.

Ehhez a 48. § hozzáteszi: közkereseti és betéti társaságnak korlátolt felelősségű társasággá vagy részvénytársasággá történő átalakulása esetén az átalakuló társaság tagjai a társaságnak az átalakulás elhatározása előtt keletkezett tartozásaiért öt évig korlátlanul felelnek, kivéve ha jogszabály valamely követelésre ennél rövidebb elévülési határidőt állapít meg.

8.2. *Társaság átalakulása korlátlan felelősségű társasággá*
(minden társaságra érvényes az egyesülés kivételével)

Az átalakulási tervnek az általános előírásokon túlmenően tartalmaznia kell még:

- a törzstőke összegének és az egyes tagokat megillető törzsbetét összegének meghatározását,

- közkereseti társaság átalakulása esetén az esetleges pótbefizetések rendjét, vagy a személyes közreműködésnek mellékszolgáltatássá való átalakítását.

Az átalakulási terv, a vagyonmérleg elfogadásához háromnegyedes szótöbbség, közkereseti és betéti társaság esetében egyhangú döntés kell.

Nem új társaságról van szó, így nem kell megkövetelni

- a készpénzigény (a törzstőke 30%-a) biztosítását, tehát a törzstőke állhat kizárólag vagy túlnyomórészt apportból is, de
- a törzstőke összege nem lehet kevesebb egymillió forintnál, az egyes törzsbetétek nagysága nem lehet kevesebb százezer forintnál.

Ha részvénytársaság alakul át korlátolt felelősségű társasággá,

akkor
- a bemutatóra szóló részvényeket névre szóló részvényekké kell átalakítani (az ismeretlen részvényesekből ismert részvényes lesz), amelyeket az új társaság cégbejegyzésével egyidejűleg meg kell semmisíteni,
- a kivitelezők védelme érdekében az új társaság törzstőkéje nem lehet kisebb, mint a részvénytársaság alaptőkéje volt.

8.3. *Társaság átalakulása részvénytársasággá*
(minden társaságra érvényes az egyesülés kivételével)

Az átalakulási tervnek az általános előírásokon túlmenően tartalmaznia kell még:

- az átalakuló társaság vagyonából az egyes tagokra jutó vagyoni hányadot és annak részvény ellenértékét,

– a részvények számát, névértékét, valamint azt, hogy a részvények bemutatóra vagy névre szólnak,

– az egyes részvényfajták ismertetését,

– az alaptőke összegének meghatározását, amely nem lehet kevesebb 10 millió forintnál.

Nem kell az alaptőke 30%-át készpénzben biztosítani.

A már működő társaság a zártkörű alapítás szabályait is alkalmazhatja, de nyilvános felhívásos alapítási eljárás is lehet.

Nem lehet meghitelezett ideiglenes részvényt kibocsátani, továbbá nem lehet a hitelezői követeléseket részvényre átváltani.

A külső befektetők által jegyzett részvényeknél, továbbá az átalakuló társaság tagjai által – a rájuk jutó vagyoni hányadot meghaladó összegben – jegyzett részvényeknél:

– a jegyzett összeg (pénzbeli hozzájárulás) 10 százalékát a jegyzéssel egyidejűleg be kell fizetni,

– az alakuló közgyűlésig ezt a jegyzett részvények névértékének 30 százalékára ki kell egészíteni,

– a cégbejegyzéshez ezt igazolni kell (a számlavezető bank erről szóló értesítésével).

Az átalakuló társaság tagjainak részvényjegyzése nem utasítható vissza. Korlátolt felelősségű társaság esetén a részvénytársaságban résztvenni nem kívánó tag

– üzletrészét a társaság elsősorban törzstőkén felüli vagyonából vásárolja meg, ha van elegendő felhalmozott vagyona,

– amennyiben a törzstőkén felüli vagyon ehhez nem elegendő, a törzstőkét le kell szállítani (a leszállított törzstőke nem lehet kevesebb egy millió forintnál, a törzsbetét 100 ezer forintnál, erről nyilvános, kétszeri meghirdetés, a hitelezők felhívása, igényeik kielégítése, cégjegyzékbe való bejegyzés).

8.4. *Társaság átalakulása közkereseti és betéti társasággá*
(közös vállalatnál, korlátolt felelősségű társaságnál, részvénytársaságnál)

Az átalakulási tervnek tartalmaznia kell a tagok vagyoni hozzájárulásának formáját, értékét és az esetleges személyes közreműködés meghatározását is.

A hitelezők érdeke védelmében

- a korlátolt felelősségű társaság, a részvénytársaság átalakulása esetén az átalakuló társaság tagjai, részvényesei – a kilépők is – az átalakulás elhatározása előtt keletkezett tartozásokért a volt törzsbetétjük, részvényeik erejéig 5 évig felelnek, kivéve ha jogszabály valamely követelésre ennél rövidebb elévülési határidőt állapít meg,

- részvénytársaság átalakulása esetén a bemutatóra szóló részvényeket névre szóló részvényekké kell átalakítani, majd az új társaság cégbejegyzésével egyidejűleg meg kell semmisíteni.

Közkereseti társaságok, betéti társaságok egymás közötti „átalakulását" a társasági törvény szabályozza.

Betéti társaságnál ha a kültag kiválása következtében a társaságnak csak beltagjai maradnak, a társaság tevékenységét közkereseti társaságként folytathatja tovább.

Jogi személy felelősségvállalásával működő gazdasági munkaközösség a jogi személy felelősségvállalásáról szóló nyilatkozata visszavonása után gazdasági munkaközösségként folytathatja tevékenységét.

Mindkét esetben a változást 30 napon belül a Cégbíróságnak be kell jelentenie az átalakult társaságnak. (Átalakulási tervet, vagyonmérleget nem kell készíteni, csupán a társasági szerződés módosításáról és annak bejelentéséről van szó.)

9. Gazdasági társaságok egyesülése és szétválása

Az egyesülés is átalakulás, mikor
- azonos formájú gazdasági társaságok,
- közkereseti társaság betéti társasággal,
- korlátolt felelősségű társaság részvénytársasággal

egyesül.

Jogi személy felelősségvállalásával működő gazdasági munkaközösség kizárólag ugyanannak a jogi személynek a felelősségvállalásával működő másik gazdasági munkaközösséggel egyesülhet. Ehhez a jogi személy előzetes hozzájárulása szükséges.

Az egyesülés lehet

- *beolvadás*, amikor az egyik gazdasági társaság (beolvadó társaság) megszűnésével annak vagyona, mint egész, általános jogutódlással a másik gazdasági társaságra (átvevő társaság) száll át,

- *összeolvadás*, amikor az egyesülő gazdasági társaságok megszűnnek és vagyonuk, mint egész, általános jogutódlással az új gazdasági társaságra száll át.

Az egyesüléshez egyesülési szerződés kell, amelyben meg kell határozni

– többek között –:
  – a vagyonmérlegek alapján az egyesülő (egyesült) társaságok vagyonát, társaságonként feltüntetve,
  – az új társaság vagyonának (törzsbetétének, alaptőkéjének) nagyságát,
  – az egyesülés módját és időpontját.

Ez utóbbi azért fontos, mert bár jogilag az egyesülés a cégbejegyzéssel következik be, de nem annak napjától lesz hatályos, hanem az egyesülő (beolvadó) társaságok megszűnésének és az új egyesült társaság létrejöttének időpontja az egyesülési szerződésben meghatározott időpont lesz, ami egyaránt lehet a cégjegyzékbe való bejegyzés napjától korábbi és későbbi időpont is.

Beolvadás esetén csak *a beolvadó társaság, összeolvadás esetén az egyesülő gazdasági társaságok mindegyike* a vagyonmérlege készítésekor a vagyonmérleget megelőző évzáró mérleget, zárómérleget és a vagyonértékelésre vonatkozó különbözetet is köteles könyvvitelében rögzíteni, az adóhatósággal véglegesen elszámolni.

Beolvadás esetén az átvevő társaság a folyó könyvelés keretében veszi át a beolvadó társaság vagyonmérlege szerinti vagyontárgyakat és azok forrásait. Az egyesülési szerződés szerinti vagyon dokumentálására készíti el a vagyonmérleget, de könyvviteli nyilvántartásait nem kell lezárnia, az adóhatósággal az egyesüléskor nem kell elszámolnia.

Az egyesülési szerződés ellen szavazó tagnak joga van

– követelni, hogy üzletrészét a korlátolt felelősségű társaság vagy valamely tagja tőle megvásárolja vagy azt a társaság a törzstőke leszállításának szabályai szerint vonja be,
– követelni, hogy a részvénytársaság vásárolja meg vagy vonja be részvényeit,
– a társaságtól megválni (közkereseti és betéti társaságnál a tag ki is zárható).

Az egyesülésre vonatkozó döntés előtt a tagoknak joguk van az egyesüléssel érintett másik társaság vagyoni helyzetéről tájékozódni, a társaság irataiba, könyveibe betekinteni, a másik társaság ügyvezetői pedig kötelesek az erre vonatkozó tájékoztatást megadni.

Az egyesülésre vonatkozó döntést nyilvánosságra kell hozni, biztosítva a hitelezők érdekének a védelmét is.

Korlátolt felelősségű társaság és részvénytársaság akkor egyesülhet, ha valamennyi törzsbetéte összegét (a részvények teljes értékét) megfizették.

Ha a beolvadáshoz az átvevő társaság törzstőkéjének vagy alaptőkéjének emelése szükséges, a társasági törvény előírásai szerint kell eljárni, de

– nem érvényesül a tagok (a részvényesek) elővásárlási joga,

– a törzstőke (alaptőke) emelése nem növeli a tagok törzsbetéteit, illetve a többletet az átvevő társaság részvényesei nem kapják meg ellenérték nélkül részvényeik arányában.

Részvénybecserélés (a beolvadó kapja az átvevőtől sajátja helyébe) céljára az átvevő (az új) részvénytársaság feltételes alaptőke-emelést is (átváltoztatható kötvény kibocsátásával) elhatározhat.

Beolvadás esetén tilos az átvevő korlátolt felelősségű társaság törzstőkéjét, illetve az átvevő részvénytársaság alaptőkéjét megemelni

– a beolvadó társaság azon üzletrészeinek (részvényeinek) az értékével, amelyek az átvevő társaság tulajdonában vannak (amelyeket az átvevő társaság mérlegében a befektetett eszközök között mutat ki),

– a beolvadó társaság vagyonának azzal a részével, amelyet az átvevő társaság üzletrészei (részvénnyei) alkotnak (amelyeket a beolvadó társaság mérlegében a befektetett eszközök között mutat ki),

– a beolvadó társaság tulajdonában lévő saját üzletrészek (részvények) értékével (amelyeket a beolvadó társaság mérlegében a befektetett eszközök között mutat ki).

Az előbbi első bekezdés szerinti üzletrészek (részvények) értéke nem szerepelhet az átvevő társaság vagyonmérlegében, a második és harmadik bekezdés szerinti üzletrészek (részvények) értéke pedig a beolvadó társaság vagyonmérlegében nem mutatható ki.

Összeolvadás esetében a társaságok saját üzletrészeinek (részvényeinek) értékét, továbbá kölcsönös részesedésük értékét (amelyet a befektetett eszközök között mutatnak ki) az új társaság törzstőkéjének (alaptőkéjének) meghatározása során (a külön-külön készített vagyonmérlegekben) nem lehet figyelembe venni.

Gazdasági társaságok szétválásánál az egyesülésre vonatkozó előírásokat kell értelemszerűen alkalmazni azzal, hogy a szétváló társaságok a szétválás előtti tartozásaikért együttesen felelnek.

Dr. Nagy Gábor

XVI.

A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK VÉGELSZÁMOLÁSÁVAL KAPCSOLATOS GAZDASÁGI, ELSZÁMOLÁSI FELADATOK

A társasági törvény szerint, ha a gazdasági társaság jogutód nélkül megszűnik – a fizetésképtelenség miatt indított felszámolási eljárás esetét kivéve – végelszámolásnak van helye. A végelszámoló kijelölésével, illetve kirendelésével veszi kezdetét a végelszámolás folyamata. A végelszámolást a felszámolási eljárásról szóló jogszabályokban foglaltak szerint kell lefolytatni, ha a társasági törvény másként nem rendelkezik.

A végelszámoló a társaság vagyoni helyzetének felmérésére a végelszámolás közzétételének napjával záróleltárt, az évzáró mérlegnek megfelelő, bizonylattal alátámasztott mérleget készít, elvégzi az eredmény felosztását, az eredmény felosztásával, az adózatlan, illetve az adózott eredményt terhelő adókötelezettségeknek a költségvetéssel szembeni rendezésével, a tiszta eredmény elszámolásával összeállítja a csak eszközöket és csak forrásokat tartalmazó záromérleget.

A végelszámoló a záróleltár és a záromérleg alapján veszi át a megszűnő gazdasági társaság eszközeit és azok forrásait. A végelszámoló az átvett eszközökről és azok forrásairól olyan nyitó mérleget készít, amely az eszközöket és a forrásokat legalább a következők szerint részletezi:

a) *eszközök:*
- elszámolási betétszámla, pénztár
- belföldi vevők
- külföldi vevők
- adósok
- dolgozók tartozása
- értékpapírok és egyéb eszközök
- állóeszközök és beruházások
- vásárolt készletek
- saját termelésű készletek
- eszközök összesen

b) *források:*
- felszámolási költségek
- munkavállalókkal, tagokkal szembeni tartozások
- magánszeméllyel szembeni tartozások
- zálogjeggyel, óvadékkal biztosított követelések miatti tartozások
- szállítók és hitelezők
- bankhitelek

– adótartozások
– egyéb tartozások
– saját vagyon
– források összesen

A végelszámolás megkezdésével a társaság – általában – vállalkozási tevékenységet nem folytat, így nyereségadó befizetési kötelezettsége sem keletkezik, de a végelszámolási eljárással költségek merülnek fel, amelyekkel a vagyont kell csökkenteni.

A végelszámoló a kettős könyvvitelt, illetve egyszerűsített kettős könyvvitelt vezető társaságoknál a nyitómérleg alapján megnyitja az 1–4. számlaosztály számláit, és azokon a gazdasági eseményeket folyamatosan rögzíti (A 8–9. számlaosztályokat nem kell megnyitnia, mivel vállalkozási tevékenysége nincs, amennyiben azonban a nyilvántartás szerinti érték és a ténylegesen fizetett összeg eltér egymástól, ennek rögzítésére az éves eredményszámlát kell használnia. Az eredményszámla egyenlege a vagyonváltozást mutatja.)

Egyszeres könyvvitel vezetésére kötelezetteknél a végelszámolónak is naplófőkönyvet kell vezetnie, s annak alapján elkészítenie a végelszámolási záró vagyonkimutatást.

A végelszámolási eljárás során a végelszámolónak

– a vagyoni helyzet felmérése érdekében meg kell győződnie az eszközök értékéről, azokat a tagok közötti szétosztás érdekében célszerű pénzzé tenni, esetenként pénzzé kell tenni,

– az előbbiekből következik, a szétosztható összeget befolyásolja a hitelezőkkel szembeni kötelezettségek nagysága, a tartozások kiegyenlítésének pénzigénye, az eszközök eladhatósága, piaci értéke.

Általában már a nyitómérleg elkészítésekor nyilvánvalóvá válik, hogy a társasági vagyon elegendő-e az ismert hitelezők követeléseinek fedezetére. Ha nem elegendő, akkor már ebben az időszakban intézkedni kell a felszámolási eljárás megindítására. Nagy valószínűséggel feltételezhetjük azonban azt, hogy ez csak az eszközök értékesítése, s végelszámolás lefolytatása során fog kiderülni egyértelműen.

1. *Milyen költségek azok, amelyeket a végelszámolási eljárás során ki kell fizetni, s így csökkentik a rendelkezésre álló saját vagyont, a társaság vagyonát?* Ilyenek

a) a végelszámolási eljárás során felmerült költségek; a végelszámoló költségei, a végelszámolási eljárás megindítása után a munkabérre, munkadíjra, az állatok takarmányozására, továbbá a végelszámolási eljárás közzététele után bármely célra nyújtott hitel törlesztése, ideértve a hitelek kamatát és a bankköltséget, továbbá a felszámolással kapcsolatos bírósági eljárás során felmerült költségeket;

b) a gazdasági tevékenység ésszerű befejezésével, továbbá a társaság vagyonának megóvásával, megőrzésével és értékesítésével kapcsolatos költségek, ideértve a társaságot

terhelő munkabért, illetőleg munkadíjat, tartásdíjat, életjáradékot, baleseti járadékot, táppénzt, mindazokat a pénzbeli juttatásokat, amelyek a jogosultat élete végéig megilletik;

c) a társaságot terhelő, a végelszámolási eljárás közzététele után keletkezett adófizetési kötelezettségek (pl. általános forgalmi adó), az adózott nyereségből és a nyereségből fizetendő adók kivételével;

d) a magánszemély nem gazdasági tevékenységéből eredő más követelése, így különösen a hibás teljesítésből, a kártérítésből eredő követelések.

e) *A végelszámoló költségei.* A végelszámoló kijelölésével a gazdasági társaság tisztségviselőinek, képviselőinek jogait és kötelezettségeit a végelszámoló gyakorolja. E jogok és kötelezettségek gyakorlása során felmerülő költségek tartoznak ide, beleértve a bíróság által kijelölt végelszámolónál a végelszámolás körébe tartozó vagyonértékesítéssel kapcsolatos megbízói díjjal csökkentett árbevétel kettő százalékát és a behajtott követelések egy százalékát is.

f) *A gazdasági tevékenység ésszerű befejezésével kapcsolatos költségek.* A gazdasági tevékenység csak fokozatosan szüntethető meg. Ezért még egy ideig felmerülnek az anyagvásárlással-felhasználással, az energiafelhasználással, az álló- és fogyóeszközök fenntartásával, a szállítással, a munkabér fizetéssel és társadalombiztosítási járulék fizetéssel, a posta, telefon használatával, a belföldi utazásokkal stb. kapcsolatos költségek. (Értékcsökkenési leírást már elszámolni nem szabad!) Természetesen, a gazdasági tevékenység folytatása nemcsak költségekkel jár, de eredményeként bevétel is realizálódik, amelyek ellentételezik a költségek miatti vagyoncsökkenést.

Ide tartozó költségnek tekintjük a garanciális javítás tényleges költségeit, továbbá a garanciális javítási kötelezettség megváltása címén felmerült költségeket is.

Ezeket a költségeket a könyvviteli elszámolásban úgy kell gyűjteni, hogy a végelszámolási eljárás befejezésekor az esedékességkor kiegyenlített költségek és – esetleg pénzügyi fedezet hiányában – ki nem egyenlített költségek megállapíthatók legyenek.

Csökkenti a rendelkezésre álló saját vagyont, a társaság vagyonát – bár nem kerül kifizetésre – az eladott, selejtezett vagyontárgyak könyv szerinti értéke, mert a vagyontárgyak eladásából, selejtezéséből származó bevételekkel növelni kell a társaság vagyonát.

2. *Milyen bevételek növelik a rendelkezésre álló saját vagyont, a társaság vagyonát a végelszámolási eljárás során?*

Ilyenek
a) a gazdasági tevékenység ésszerű befejezésével kapcsolatos bevételek;
b) (mint már utaltunk rá) a vagyontárgyak eladásából származó bevételek;
c) a könyvekben nyilván nem tartott követelések behajtásából és a nyilván nem tar-

tott eszközök (pl. a leltározás során talált állóeszközök, készletek, értéknélkül nyilvántartott földterületek, telek, vagyoni értékű jogok stb.) értékesítéséből származó bevételek.

3. *A végelszámoló* a hitelezőkkel való elszámolás, a tartozások kiegyenlítése érdekében *a következő feladatokat látja el:*

a) A nyitó mérlegben szereplő belföldi, külföldi vevőkkel, adósokkal szembeni követeléseket (ide értve a dolgozói tartozásokat is) egyezteti a vevőkkel, adósokkal, s gondoskodik az elismert követeléseknek a pénzforgalmi futamidőn belüli behajtásáról.

Amennyiben a vevők, az adósok a nyilvántartott követeléseket nem ismerik el, kifogásolják, esetleg visszautasítják, akkor azokat kétes követelésként el kell különíteni és az illetékes bíróságnál benyújtott keresettel kell érvényesíteni. A nem perelhető (behajthatatlan) összegeket a vagyon terhére kell leírni. (A 2.000,– Ft összeghatár alatti követeléseknél kétszeri eredménytelen felszólítás esetén vélelmezhető a behajthatatlanság).

A nyilvántartott követelések teljes összegű behajtása (befizetése a pénztárba, átutalása az elszámolási betétszámlára) vagyonváltoztatással nem jár. A behajthatatlan követelések leírása viszont csökkenti, a nyilván nem tartott követelések felfedezése és elismertetése növeli a vagyont.

b) A nyitó mérlegben szereplő vagyontárgyak (ideértve az értékpapírokat, a máshol befektetett eszközöket, az egyéb eszközöket is) értékesítéskor, eladáskor az értékesítés bevétele (csökkentve a fizetendő általános forgalmi adóval) és nyilvántartás szerinti értéke közötti különbözet módosítja a társaság vagyonát: amennyiben az értékesítés pénzbevétele meghaladja a nyilvántartás szerinti értéket (állóeszközöknél a nettó értéket, készleteknél a beszerzési árat stb.), akkor a különbözet növeli a társaság vagyonát, ha az értékesítés pénzbevétele kevesebb mint a nyilvántartás szerinti érték, akkor a különbözet csökkenti a társaság vagyonát.

A nyilvántartásban nem szereplő többletként talált eszközök, érték nélkül nyilvántartott telkek, földterület, vagyoni értékű jogok (mint pl. a bérleti jogról való lemondás) értékesítése vagy az egyszerűsített kettős könyvvitel rendszerében gazdálkodó társaságoknál a saját termelésű készletek eladása esetén a teljes pénzbevétel a vagyont növelő összegként jelenik meg. Ugyanakkor a nyilvántartásokban szereplő, de ténylegesen meg nem levő (hiányzó) eszközök könyv szerinti értéke csökkenti a társaság vagyonát.

c) Mint már szóltunk róla, a társasági vagyont csökkentő tételként jelennek meg a végelszámolási eljárás során felmerült költségek. Ezek nagysága alapvetően a társaság korábbi időszaki likviditásával, ebből adódóan a végelszámolási eljárás időtartamával függ össze.

d) A végelszámolónak a szállítók, a hitelezők nyilvántartás szerinti követeléseit is egyeztetnie kell. Pótlólagos igénybejelentés is lehet akkor, ha a korábban megkötött szerződéseket a gazdasági tevékenység megszüntetése miatt felbontják (kártérítés,

kötbér, garanciális és szavatossági igény). A végelszámolási eljárás során bejelentett új és elismert hitelezői követelések (ideértve a késedelmes fizetésből adódó kamatokat is) az állami alapjuttatás miatt fennálló hátralévő járadékfizetési kötelezettség, növelik a nyitómérlegben nyilvántartott kötelezettségek értékét, s ezzel csökkentik a társasági vagyont. (Természetesen, ha a nyilvántartott szállítói követelésről az egyeztetés során kiderül, hogy az már elévült vagy már nem áll fenn, akkor annak értéke a társasági vagyont növeli.) A szállítói, hitelezői követelések kiegyenlítése a nyilvántartás szerinti értékben vagyonváltozással nem jár.

e) Az egyéb tartozásokat is egyeztetni kell.

Amennyiben a végelszámoló a végelszámolási eljárás során azt állapítja meg, hogy a társasági vagyon az ismert hitelezői követelések kiegyenlítésére sem elegendő, akkor a felszámolási eljárás megindítására köteles intézkedni.

4. A *végelszámolási eljárást* akkor tekinthetjük *befejezettnek*, ha a források között ki nem egyenlített tartozás nincs. A végelszámoló a végelszámolási eljárás befejezésekor *végelszámolási zárómérleget* készít, amely

– az eszközök között a rendelkezésre álló szabad pénzeszközök és a nem értékesített vagyontárgyak (állóeszközök, beruházások, készletek, értékpapírok, egyéb eszközök),

– a források között pedig a társaság tagjainak felosztható vagyoni értéket mutatja.

A végelszámoló a végelszámolási zárómérleget jóváhagyás céljából a gazdasági társaság legfőbb szerve elé terjeszti.

4.1. *Közkereseti társaságnál* a tartozások kiegyenlítése után – a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában – először a tagok vagyoni hozzájárulásának értékét kell visszafizetni, majd pedig – ha ezt követően még marad vagyon – azt a vagyoni hozzájárulások arányában kell a tagok között felosztani.

Legegyszerűbb az, ha a társaság vagyona pénzben van, mert ott különleges értékelési eljárásra nincs szükség.

Amennyiben a végelszámolási eljárás során nem minden vagyontárgyat értékesítettek, akkor a társasági vagyon egyrészét természetben kell kiadni.

A végelszámolási mérlegben a vagyontárgyak nyilvántartás szerinti értéken szerepelnek. A nyilvántartás szerinti érték viszont eltérhet (az állóeszközöknél az értékcsökkenés költségkénti elszámolása miatt el is tér) a bevitelkori és a társasági szerződésben rögzített értéktől. Erre is gondolva, célszerű élni a társasági törvény adta lehetőséggel, s a társasági szerződésben a vagyoni hozzájárulás értéke kiadásának szabályait vagyontárgy-csoportonként eltérően meghatározni. (Pl. a nem pénzbeli hozzájárulásként a társaságba bevitt állóeszköz még kiadható, de az állóeszköz nyilvántartás szerinti értéke eltér a bevitelkori

értéktől; a gazdasági tevékenységhez szükséges – és nem pénzbeli hozzájárulásként bevitt – anyagok általában nem adhatók ki, nincsenek meg, csak hasonló, később – már a társaság által – beszerzett anyagot lehet kiadni, amelynek a nyilvántartás szerinti értéke eltérhet a bevitelkori értéktől stb.) Ha erre nincsenek tekintettel, a végelszámolási zárómérlegben rögzített társasági vagyon értéke is változhat.

A leírtakat fontos figyelembe venni azért is, mert a vagyoni hozzájárulások (a pénzbeli hozzájárulásnak pénzben, a nem pénzbeli hozzájárulásnak természetben, vagyontárgyakban történő) kiadása után fennmaradó vagyont – amelyet a vagyoni hozzájárulás arányában osztanak fel a tagok között – nem biztos, hogy csak pénzben tudják kiadni, lehetnek még vagyontárgyak is (amelyeket viszont nem lehet megosztani).

4.2. *Egyesülésnél* a tartozások kiegyenlítése után fennmaradó vagyont a tagok között egyenlő arányban kell felosztani, ha a tagok vagyoni hozzájárulást nem teljesítettek. Ha a tagok vagyoni hozzájárulást teljesítettek és a vagyoni hozzájárulás mértéke nem egyenlő, akkor a tagok között a megmaradt vagyont a vagyoni hozzájárulások arányában kell felosztani.

4.3. *Közös vállalatnál* a tartozások kiegyenlítése után fennmaradó vagyont – ha a társasági szerződésben ettől eltérően nem rendelkeztek – a tagok között vagyoni hozzájárulásuk arányában kell felosztani.

4.4. *Korlátolt felelősségű társaságnál* a végelszámolási nyitómérlegnek is, meg a zárómérlegnek is tartalmaznia kell a tagok teljesített pótbefizetéseit is. Ezeket a végelszámolási eljárás során nem szabad kiegyenlíteni. Ebből következően a hitelezők kielégítése után fennmaradó vagyonból először a pótbefizetéseket kell visszatéríteni, majd az ezután megmaradó vagyont kell a társaság tagjai között – ha a társasági szerződésben másként nem rendelkeztek – a törzsbetétek arányában felosztani. A társasági törvény – bár nem mondja ki – felosztható vagyonként pénzt feltételez, nem szól arról, ha a társaság vagyonának egyrésze konkrét vagyontárgyakban testesül meg, akkor milyen eljárást kell követni. Ebből következően, azt a társasági szerződésben kell rögzíteni, s a vagyontárgyak értékelésénél ajánljuk figyelembe venni a közkereseti társaságoknál leírtakat.

4.5. *Részvénytársaságnál* a tartozások kiegyenlítése után fennmaradt vagyont a részvényesek között részvényeik arányában kell felosztani. Ha azonban a részvénytársaság külön jogokkal rendelkező részvényfajtákat is kibocsátott, a vagyonfelosztásnál e jogokra is figyelemmel kell lenni.

A felosztható vagyon itt – értelemszerűen – csak pénz lehet.

Ha a részvénytársaság jogutód nélkül olyan időpontban szűnik meg, amikor a részvényesek részvényeikre a névértéknek megfelelő teljes összeget még nem fizették be, akkor elsősorban a már teljesített befizetéseket kell visszatéríteni, s csak az ezután fennmaradó vagyont lehet a részvények névértékének arányában felosztani. A társasági törvény szerint, amennyiben a felosztásra kerülő vagyon nem fedezi a már teljesített befizetések visszatérítését, a hiányzó összeget a részvényesek részvényeik arányában pótolják. (Természetesen,

ha eltérő volt a befizetés teljesítés, akkor a hiányzó összeg megállapításánál, a részvényesek pótbefizetéseinek meghatározásánál ezt figyelembe kell venni.)

A végelszámolási zárómérleg alapján a tagok között felosztott vagyonról olyan tagonkénti nyilvántartást is fel kell fektetni, amelyből

- egyrészt megállapítható a tag alapításkori pénzbeli hozzájárulása (betéje), nem pénzbeli hozzájárulása (betétje), ezek együttes összege (a tag vagyoni hozzájárulása, betétje, törzsbetétje, a részvényeinek névértéke);

- másrészt az is, hogy mennyi volt a végelszámoláskor a tag részére kifizetett összeg, illetve természetben kiadott vagyontárgy értéke, ezek együttes összegeként a tagra felosztott vagyon.

Ezen nyilvántartás alapján meghatározható, hogy

- növekedett vagy csökkent a tag alapításra felhasznált vagyona, van-e vagyonnövekmény, amelyet magánszemély tagoknál személyi jövedelemadó terhel,

- a visszakapott vagyon összetétele miként változott: ha a természetben kiadott vagyontárgy ugyanaz a vagyontárgy, amelyet apportként vitt be a társaságba az alapító, akkor általános forgalmi adót nem kell fizetni, mivel az apportként bevitt eszköz után nem kellett fizetni.

Az általános forgalmi adó fizetési kötelezettség fennáll, mely az előbbiekből egyértelműen következik, ha nem ugyanazon eszközt adják vissza, mert az már nincs meg (pl. anyag helyett állóeszközt vagy fordítva), vagy az apportként bevittnél értékesebb eszközt, esetleg pénz helyett is valamilyen tárgyiasult eszközt adnak ki vagyoni hozzájárulásként.

Dr. Futó Gábor

XVII.

A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSA

1. Az 1988. évi VI. törvény hatálya alá tartozó gazdasági társaságokra és a társaságok természetes személy tagjaira vonatkozó társadalombiztosítási – és nyugdíjjárulék – fizetési kötelezettség.

1.1. *A gazdasági társaság, mint munkáltató*

A közkereseti társaság, a gazdasági munkaközösség, a betéti társaság, az egyesülés, a közös vállalat, a korlátolt felelősségű társaság, a részvénytársaság foglalkoztathat:

- alkalmazottat,
- bedolgozót,
- szakmunkástanulót,
- alkalmi fizikai munkavállalót,
- megbízottat.

A társadalombiztosítás valamennyi kiadásának a fedezetére a munkáltatók társadalombiztosítási, a biztosítottak pedig nyugdíjjárulékot fizetnek. A „nyugdíjjárulék" tehát elnevezése ellenére, ugyanúgy mint a társadalombiztosítási járulék, nemcsak a nyugellátás, hanem valamennyi társadalombiztosítási ellátás fedezetéül szolgál. A befizetett járulékokból a társadalombiztosítás fedezi a gyógyszertámogatást és 1990. január 1-jétől az egészségügyi szolgáltatásokat is.

A gazdasági társaság köteles az általa foglalkoztatott és biztosítási kötelezettség alá eső alkalmazott, bedolgozó, alkalmi fizikai munkavállaló és megbízott után társadalombiztosítási járulékot fizetni.

A munkaviszonyban álló személy biztosított. Munkaviszonyban álló személy az, aki a Munka Törvénykönyve hatálya alá tartozó, határozott vagy határozatlan időre szóló munkaszerződés alapján végez munkát. A munkaviszony kezdete, ha jogszabály másként nem rendelkezik, a munkába lépés napja. Ezért nem kezdődhet munkaviszony például mindjárt fizetés nélküli szabadsággal.
A munkaviszony kezdetét és megszűnését a dolgozó munkakönyvében fel kell tüntetni, s a biztosítás fennállását ennek alapján kell megállapítani. A biztosítási kötelezettség a munkavégzés időtartamától függetlenül, tehát a törvényes munkaidőnél rövidebb részfoglalkoztatás esetében is fennáll.

Munkaviszony alapján biztosított a mellékfoglalkozású és másodállású dolgozó is, vagyis az, aki főfoglalkozása mellett létesít egy másik munkaviszonyt. Ilyen esetben arról van szó, hogy a dolgozóra egyidejűleg két (vagy több) jogviszony alapján is kiterjed a biztosítás. Másodállásról akkor beszélünk, ha két munkaidő azonos időre esik, mellékfoglalko-

zásról pedig akkor van szó, ha annak munkaideje a főfoglalkozású munkaviszonyon túli munkaidőre esik. Amennyiben a munkaidők csak részben esnek azonos időre, a másik jogviszony részben mellékfoglalkozás, részben másodállás. Az ilyen kettős jogviszonynak jelentősége van a nyugdíjjárulék-fizetési kötelezettségnél is.

Alkalmi fizikai munkát végzőnek azt kell tekinteni, akit fizikai munkavégzésre megszakítás nélkül 7 napnál rövidebb időre alkalmaznak.

Az alkalmi fizikai munkavállaló biztosított. Biztosítása a munkavégzés tényleges napjain, valamint azokon a napokon áll fenn, amelyeken e nélkül is díjazásban részesül. Amennyiben az alkalmi fizikai munkavállaló egymást követő 6 munkanapon át munkát végez, a közbeeső vagy a közvetlenül követő heti pihenőnapot, munkaszüneti napot is biztosításban töltött időként kell számításba venni. Az alkalmi fizikai munkát végzőre a biztosítás a munkaidőre, a díjazás összegének nagyságára tekintet nélkül kiterjed.

Arra, aki munkáltatójánál munkakörébe nem tartozó alkalmi fizikai munkát is végez, ez utóbbi munkája alapján a biztosítást az alkalmi fizikai munkát végzőkre vonatkozó szabályok szerint külön kell megállapítani. Ezt a munkavégzést tehát nem lehet a munkaviszony keretében végzett munkájával együtt figyelembe venni.

A bedolgozó biztosítása a munkába lépése napjától a bedolgozói jogviszony megszűnéséig terjedő időszak alatt azokban a hónapokban, illetőleg azokon a napokon áll fenn, amelyekben keresete a havi 1.200 forintot, illetőleg a napi 40 forintot eléri, továbbá azokon a napokon, amelyeken igazoltan nem végez munkát.

A bedolgozónál a munkába lépés napjának azt a napot kell tekinteni, amelyen a kiadott anyagot első ízben átvette. Annak megállapításánál, hogy a bedolgozó napi átlagkeresete eléri-e a napi 40 forintot, a havi keresetet el kell osztani a hónap naptári napjainak számával. Nem lehet osztóként figyelembe venni a munkába lépés napját megelőző, illetőleg a bedolgozói jogviszony megszűnését követő, valamint azokat a napokat, amelyeken a bedolgozó igazoltan nem végez munkát. Igazoltan nem végez munkát a bedolgozó, ha

a) keresőképtelen, legfeljebb azonban – az előzmények figyelembe vételével – a keresőképtelenség első napjától számított egy évig, gümőkóros megbetegedés esetén két évig,

b) terhességi-gyermekágyi segélyben részesül, vagy az előírt biztosítási idő esetén terhességi-gyermekágyi segélyt kapna,

c) baleseti táppénzben részesül,

d) háromévesnél fiatalabb gyermekének a gondozása vagy tízévesnél fiatalabb beteg gyermekének az ápolása miatt munkát nem végez,

e) szabadságra jogosultság hiányában a munka végzése alól legfeljebb kétheti időre mentesítést kap,

f) népi ülnöki tennivalókat lát el,

g) katonai szolgálatot teljesít,

h) rajta kívül eső okból (anyaghiány, előkészület stb.) nem végez munkát.

Ezekben az esetekben a biztosítás akkor áll fenn, ha a bedolgozó az a)–h) pontok alatti idő kezdetekor biztosított volt. A h) pont alapján a biztosítás esetenként legfeljebb 30 napig áll fenn.

A megbízás alapján munkát végző személy akkor biztosított, ha

a) ugyanannál a megbízónál az ügy ellátására fordított ideje az azonos vagy hasonló munkakörre megállapított törvényes havi munkaidőnek a felét eléri és havi díjazása az öregségi nyugdíj legkisebb összege hatszorosát nem haladja meg, amennyiben az ügy ellátására fordított munkaidő nem állapítható meg;

b) a havi megbízás díja az öregségi nyugdíj legkisebb összegének a felét eléri, de az öregségi nyugdíj legkisebb összege hatszorosát nem haladja meg.

Abban az esetben, ha a megbízási jogviszony a hónap teljes tartama alatt nem áll fenn, a munkára fordított időt, valamint az öregségi nyugdíj legkisebb összege felét és hatszorosát a biztosítási kötelezettség elbírálása során arányosan figyelembe kell venni.
A megbízási jogviszony a polgári törvénykönyvben szabályozott ügyellátás.

A biztosítási kötelezettség elbírálása szempontjából először azt kell vizsgálni, hogy valóban ilyen megbízási jogviszonyról van-e szó. Fizikai munkavégzésre (árokásás, festés, rakodás, stb.) megbízási jogviszony nem létesülhet.

A törvényes munkaidő általában havi 182 óra. Ennek fele 91 (egy napra számítva 4,2 óra). Jogszabály, kollektív szerződés 36–42 óra között is megállapíthat törvényes munkaidőt, elsősorban egészségre káros munkakörökben.

A nyugdíjminimum összege 1989. január 1. és június 20 között havi 3.340,– forint volt, ezt követően 3.640,– forint. A nyugdíjminimum 1990. január 1-jétől havi 4.190,– forintra emelkedett, s a Kormány időközben újabb 110,– forintos nyugdíjminimum emelést határozott el. Ezért április hónaptól már havi 4.300,– forintot kell nyugdíjminimumként alapul venni.

Amennyiben a nyugdíjakat a jövőben ismét emelni fogják, ez az összeg változik. Így e jövedelemhatár rugalmas, a mindenkori nyugdíjminimumhoz automatikusan igazodik. Az öregségi nyugdíj legkisebb összegének hatszorosa: 4.300,– Ft x 6 = 25.800,– forint. A nyugdíjminimum összegének fele: 4.300,– forint : 2 = 2.150,– forint.

Példák a biztosítási kötelezettség elbírálásához:

a) Az adott hónapban a megbízott 60 órát foglalkozik az ügy ellátásával. A biztosítási kötelezettség nem állapítható meg, mivel a munkára fordított idő nem éri el a törvényes munkaidő felét.

b) A megbízott a hónap folyamán 100 órát tevékenykedik, s havi díjazása 26.000,– forint. A biztosítási kötelezettség ez esetben nem áll fenn. A törvényes munkaidő fele ugyan teljesítésre kerül, de a kifizetett megbízási díj összege a nyugdíjminimum hatszorosát meghaladja.

c) A megbízott a hónapban 102 órát dolgozott és ezért 20.000,– forintban részesült. A megbízott biztosítási kötelezettség alá esik, mivel mindkét feltétel teljesült: a megbízott több időt fordított az ügy ellátására, mint a havi törvényes munkaidő fele, és a díjazása sem haladja meg a nyugdíjminimum hatszorosát.

Bizonyos esetekben a teljesítésre fordított idő nem mérhető. A megbízott tevékenységét például saját lakásán végzi, s a megbízó nem tudja megítélni, mennyi időt fordított jogszabály tanulmányozására, állásfoglalások, jogszabályok felkutatására. Ilyen esetekben a biztosítási kötelezettség kizárólag a havi megbízási díj összege alapján bírálható el.

Vegyük az alábbi példákat:

a) Az adott hónapban a megbízott 1.700,– forint díjazásban részesült. A biztosítási kötelezettséget megállapítani nem lehet, hiszen a felvett összeg nem éri el a nyugdíjminimum felét.

b) A megbízott egy hónapra járó díja 26.000,– forint. A biztosítási kötelezettség most sem áll fenn. A díjazás meghaladja ugyanis a nyugdíjminimum hatszoros összegét.

c) A hónapra kifizetett díj 18.000,– forint. A megbízott biztosítási kötelezettség alá esik. Mindkét feltétel teljesült: a havi megbízási díj eléri a nyugdíjminimum felét és annak hatszoros összegét nem haladja meg.

Az eddig felhozott példák teljes havi megbízásokra vonatkoztak. Gyakori azonban az ennél rövidebb időtartamú megbízási jogviszony is. Ilyenkor a munkaidőt és a biztosítási jövedelemhatárokat (2.150,– és 25.800,– forint) arányosítani kell. A munkaidő szempontjából egy napra a törvényes munkaidő fele 4,2 óra, az alsó és felső határ szempontjából pedig egy-egy naptári napra a 2.150,– és 25.800,– forint harmincad részét kell figyelembe vennünk. 2.150 : 30 = 71,66; 25.800 : 30 = 860,– forint.

Példák (egy hónapnál rövidebb megbízások esetén):

A munkaidő mérhetősége esetén a törvényes munkaidő fele és a nyugdíjminimum hatszorosa alapján bíráljuk el a biztosítási kötelezettséget.

a) A megbízott egyetlen nap alatt ellátja megbizatását 3,5 órai tevékenységgel. A biztosítási kötelezettséget megállapítani nem lehet, mivel hiányzik a törvényes munkaidő fele.

b) A megbízott egy nap alatt 8 órát foglalkozik az üggyel, s ezért 900,– forint díjazásban részesül. A biztosítási kötelezettség ez esetben sem állapítható meg. Noha a munkára fordított idő több, mint a törvényes munkaidő fele, a kifizetett díjazás azonban meghaladja a nyugdíminimum (egy napra) számított hatszoros összegét.

c) Egy napi 6 órás megbizatásért 850,– forint kerül kifizetésre. Mindkét feltétel teljesült: a ráfordított idő több, mint a törvényes munkaidő fele és a díjazás sem haladja meg a nyugdíjminimum (egy napra) számított hatszoros összegét.

Többnapos megbízás esetén a napi összegek és a munkaidő többszörösét kell figyelembe venni.

Amennyiben a munkaidő a megbízó által objektíven nem mérhető, a biztosítási kötelezettséget csak a kifizetett megbízási díj alapulvételével bíráljuk el:

a) Egy napi megbízásért a megbízott 70,– forint díjazást kap. A biztosítási kötelezettség nem áll fenn, ugyanis az összeg nem éri el a nyugdíjminimum (egy napra számított) összeg felét.

b) Egy napra megbízási díjként 870,– forint kerül kifizetésre. A biztosítási kötelezettség most sem állapítható meg, hiszen a díjazás meghaladja a nyugdíjminimum (egy napra számított) hatszorosát.

c) Egy napi megbízási díj 850,– forint. Ez esetben a megbízott egy napra biztosított. Mindkét feltétel teljesült: a megbízási díj eléri a nyugdíjminimum felét és annak hatszorosát nem haladhatja meg.

Amennyiben a megbízási jogviszony több napon keresztül áll fenn, a biztosítási alsó (71,66) és felső (860) jövedelemhatár többszörösét kell figyelembe venni. Mindez táblázatba is foglalható, s ennek segítségével viszonylag könnyen el lehet bírálni a biztosítási kötelezettséget (természetesen a megbízási jogviszony szerződéses időtartamának ismeretében).

Nap:	alsó határ	felső határ
	forint	
1	72	860
2	143	1.720
3	215	2.580
4	287	3.440
5	358	4.300
6	430	5.160
7	502	6.020
8	573	6.880
9	645	7.740
10	717	8.600
11	788	9.460
12	860	10.320
13	932	11.180
14	1.003	12.040
15	1.075	12.900
16	1.147	13.760
17	1.218	14.620
18	1.290	15.480
19	1.362	16.340
20	1.433	17.200
21	1.505	18.060
22	1.577	18.920
23	1.648	19.780
24	1.720	20.640
25	1.792	21.500
26	1.863	22.360
27	1.935	23.220
28	2.006	24.080
29	2.078	24.940

Amennyiben a kifizetett díjazás az alsó és felső határ közé esik, a biztosítási kötelezettséget meg kell állapítani.

A biztosítási kötelezettség megállapításának a járulékfizetés oldaláról is döntő jelentősége van. Abban az esetben, ha a megbízott biztosítási kötelezettségét a fentiek szerint meg kell állapítani, a megbízó a megbízási díj összege után társadalombiztosítási járulékot köteles fizetni.

A nyugdíjjárulék-fizetési kötelezettség is csak abban az esetben merülhet fel, ha a megbízott biztosítási kötelezettség alá esik, de a társadalombiztosítási járulékfizetési kötelezettség önmagában még nem határozza meg a nyugdíjjárulék fizetési kötelezettséget.

1.1.1 *A gazdasági társaságnak, mint munkáltatónak társadalombiztosítási járulékfizetési kötelezettsége*

A közkereseti társaság, a gazdasági munkaközösség, a betéti társaság, az egyesülés, a közös vállalat, a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság az általa foglalkoztatott és biztosítási kötelezettség alá eső megbízott, bedolgozó, valamint az alkalmazott és az alkalmi fizikai munkavállaló után társadalombiztosítási járulékot köteles fizetni.

A társadalombiztosítási járulék alapja, a biztosított részére, a biztosítási kötelezettséggel járó jogviszony alapján adott és nyugdíjjárulék-alapot képező bérjellegű pénzbeli és természetbeni juttatás.

A járulékfizetési kötelezettség megalapozásához tehát szükséges, hogy a munkáltató

- bérjellegűnek minősülő természetbeni, vagy pénzbeli juttatást fizessen ki
- olyan személynek, aki a munkavégzésre irányuló jogviszonya alapján biztosítási kötelezettség alá esik.

Bármelyik feltétel hiánya kizárja a járulékfizetési kötelezettséget. Így nincs járulékfizetés olyan esetben sem, ha az egyik munkáltató egy másik munkáltató olyan dolgozójának adna jutalmat, aki vele nem áll munkaviszonyban (más munkáltatótól kapott jutalom).

A biztosítottakkal már foglalkoztunk. (Például a megbízott nem esik biztosítási kötelezettség alá, ha a magbízási díja meghaladja a nyugdíjminimum hatszorosát, a bedolgozó nem biztosított arra a hónapra, amelyre keresete nem éri el az 1.200,– forintot. Ezekben az esetekben a biztosítási kötelezettség hiányában nincs társadalombiztosítási járulékfizetés.)

Különös jelentősége van a bérjellegű juttatás fogalma meghatározásnak is. Bérjellegű juttatásnak az minősül, ami a dolgozó oldaláról nyugdíjjárulék-alapot képező juttatásnak számít (vagyis ezt a nyugdíjjárulékra vonatkozó szabályok határozzák meg).

Már előljáróban le kell szögeznünk azonban, hogy más-más kérdés a nyugdíjjárulék-alapot képező jövedelmek köre és a nyugdíjjárulék megfizetésének kötelezettsége. A másodállásból, s egyes esetekben a mellékfoglalkozásból származó kereset után a dolgozónak nem kell megfizetnie a nyugdíjjárulékot annak ellenére, hogy e jogviszonyban kapott munkabér, jutalom, prémium, stb. egyébként nyugdíjjárulékalapot képez. Ezért másodállás, mellékfoglalkozás esetében is a munkáltatónak a biztosított részére kifizetett, nyugdíjjárulék-alapot képező juttatás után is meg kell fizetnie a társadalombiztosítási járulékot függetlenül attól, hogy a dolgozótól a nyugdíjjárulékot ténylegesen le kellett-e vonni, vagy sem.

Ebből a szempontból a kifizetés forrásának nincs jelentősége. Az alkalmazott, a megbízott, a bedolgozó, az alkalmi fizikai munkavállaló részére az adózott eredmény terhére kifizetett juttatás után is meg kell fizetni a társadalombiztosítási járulékot.

Nyugdíjjárulék alapját képező bérjellegű juttatásként kell figyelembe venni a biztosított munkáltatójától (foglalkoztatójától) kapott munkabért, munkadíjat (időbér, teljesítmény-

bér, havidíj, bérpótlékok) és ilyen jellegű egyéb pénzbeni juttatást, továbbá az átképzési támogatást, a bérjellegű természetbeni juttatást, a prémiumot, a jutalékot, a jutalmat, az év végi részesedést, az eredménytől függő részesedést, az alkalmi fizikai munkavállaló díjazását, a megbízott részére kifizetett megbízási díjat.

A természetbeni juttatások után azok könyvelési értéke, ennek hiányában a fogyasztói ár figyelembevételével kell meghatározni a járulék alapját.
Természetbeni juttatásként nem vehető figyelembe a munkaruha, a védőruha, az egyenruha, a formaruha, a védőital és az egyéni védőeszköz, az üzemi étkeztetés keretében ingyenesen vagy térítés ellenében nyújtott juttatás, az olyan járandóság, amelynél az igénybevétel lehetősége, illetve mértéke előre nem határozható meg (ilyen például a kedvezményes gázszolgáltatás és villanyvilágítás, a munkásszálláson történő elhelyezés, az illetményföld, a háztáji föld és ennek megművelésének értéke).

Nem kell társadalombiztosítási járulékot fizetni a szerzői jogvédelem alá tartozó munkáért kifizetett szerzői díj után (egyébként a szerzői díj nyugdíjjárulék-fizetési kötelezettség alá sem esik).

A nyugdíjjárulék-fizetési szabályok még sok egyéb juttatást is felsorolnak, amely nem számít bérjellegű juttatásnak, illetve természetbeni juttatásként nem vehetők figyelembe, ezért ezek után nincs nyugdíjjárulék-fizetési kötelezettség sem. Miután ezek nem minősülnek nyugdíjjárulék-alapot képező bérjellegű juttatásnak, természetesen társadalombiztosítási járulékot sem kell utánuk fizetni. (L. 1.1.2. pontnál.)

A munkáltatók (gazdasági társaságok) az előzőekben ismertetett járulékalapot képező jövedelmek után 43%-os mértékű társadalombiztosítási járulékot kötelesek fizetni. A járulék munkáltatói kategóriánkénti különböző mértéke megszűnt, a negyvenhárom százalék – jogszabályi felhatalmazás hiányában nem mérsékelhető, illetőleg nem engedhető el.

1.1.2. *A foglalkoztatott személyek nyugdíjjárulék-fizetési kötelezettsége*

A gazdasági társaság által foglalkoztatott, biztosítási kötelezettség alá eső megbízott, bedolgozó, valamint az alkalmazott és az alkalmi fizikai munkavállaló nyugdíjjárulék fizetésére kötelezett.
A gazdasági társaság köteles a biztosított nyugdíjjárulékát kiszámítani és forintra kerekített összegét tőle levonni, illetve azt a társadalombiztosítási szervhez havonta határidőben bevallani és befizetni. A nyugdíjjárulékot a munkáltató által kifizetett bérjellegű juttatás után kell fizetni.

Nyugdíjjárulék alapját képező bérjellegű juttatásként kell figyelembe venni a biztosított munkáltatójától (foglalkoztatójától) kapott munkabért, munkadíjat, (időbér, teljesítménybér, havidíj, bérpótlékok) és ilyen jellegű egyéb pénzbeni juttatást, a prémiumot, a jutalékot, a jutalmat, az év végi részesedést, az eredménytől függő részesedést, a megbízási díjat, az alkalmi fizikai munkavállaló díjazását.

Nem minősülnek nyugdíjjárulék-alapot képező bérjellegű juttatásnak:

- a természetbeni juttatásnak nem minősülő juttatások (lásd a társadalombiztosítási járuléknál mondottakat),
- külön elszámolható, költségtérítés jellegű juttatások, valamint a nem munkabér, munkadíj jellegű juttatások,
- a társadalmi célokra felajánlott munkabér (munkadíj),
- a kiküldetési (külszolgálati) költségtérítés, a szállítás- és utiköltség-térítés, a saját gépkocsi használatáért adott térítés, a munkába járással kapcsolatos utazási költségtérítés, az álló- és fogyóeszköz, valamint a szerszám használatáért adott térítés, a bedolgozónak fizetett rezsitérítés;
- a tárgyjutalom;
- a reprezentációs költség;
- a szabadságmegváltás címén adott juttatás;
- az építőiparban és az építőanyagiparban a fagyszünet idejére adott díj;
- a jubileumi jutalom;
- az újítási díj;
- a segély, ideértve az első tényleges katonai szolgálatra bevonultak segélyét és a letelepedési segélyt is;
- a szociális, kulturális juttatás és a társadalmi sporttevékenységgel összefüggésben adott juttatás;
- a bel- vagy külföldi üdüléshez, utazáshoz bármilyen címen adott munkáltatói hozzájárulás, illetőleg ezeknek a munkáltató által átvállalt költsége;
- az illetményföld, a háztáji föld, valamint az üzemi étkeztetés helyett adott megváltás;
- a gazdasági társasági választott vagy kijelölt és nem függetlenített tisztségviselőinek (pl. igazgatósági, felügyelő bizottsági, ellenőrző bizottsági tagoknak) e tisztségükkel összefüggésben kifejtett tevékenységért adott tiszteletdíj, jutalom.

A biztosított megbízott, bedolgozó, alkalmazott, alkalmi fizikai munkavállaló (a továbbiakban együtt: biztosított) a biztosítási kötelezettséggel járó főfoglalkozású jogviszonya alapján a munkáltatójától (főfoglalkoztatójától) kapott nyugdíjjárulék-alapot képező bérjellegű juttatás után köteles megfizetni a nyugdíjjárulékot.

Amennyiben a biztosított egyidejűleg több biztosítási jogviszonyban áll, mindegyik jogviszonyából származó bérjellegű juttatása után nyugdíjjárulékot köteles fizetni, ha munkaideje egyik jogviszonyában sem éri el az adott munkakörre megállapított törvényes munkaidőt.
A törvényes munkaidő általában heti negyvenkét óra.

A munkáltatónál irányadó általános munkaidőt a kollektív szerződés, illetőleg munkaviszonyra vonatkozó más szabály heti 36–42 óra között állapíthatja meg. A kollektív szerződés rendelkezése e tekintetben jogszabály. Ezért e szempontból még az adott munkáltató kollektív szerződése is irányadó lehet.

Amennyiben tehát a dolgozó a főfoglalkozásában ledolgozza a reá irányadó törvényes munkaidőt, mellékfoglalkozása, megbízási jogviszonya, alkalmi fizikai munkavégzése esetén már nem lesz köteles nyugdíjjárulékot fizetni. A nyugdíjjárulék-fizetés kötelezettség elmaradása nem akadálya, hogy e jogviszony alapján is – a feltételek megléte esetén – megállapításra kerüljön a táppénz, baleseti táppénz, terhességi-gyermekágyi segély, gyermekgondozási díj.

Nem kell nyugdíjjárulékot fizetni a másodállásból származó kereset után. Ugyancsak nem kell nyugdíjjárulékot fizetni a megváltozott munkaképességű dolgozók részére külön jogszabály alapján adott ún. keresetkiegészítés után sem.

A nyugdíjjárulék mértéke tíz százalék. A saját jogon nyugdíjasok, amennyiben nyugdíjuk mellett biztosítással járó jogviszonyt (például munkaviszonyt, megbízást, alkalmi munkavállalást) létesítenek, öt százalékos nyugdíjjárulékot kötelesek fizetni. Saját jogon nyugdíjas az öregségi-, a rokkantsági-, a baleseti rokkantsági nyugdíjas. Az özvegyi nyugdíjas tehát tíz százalékos nyugdíjjárulék fizetésére kötelezett. Saját jogú nyugdíjasnak kell tekinteni azonban azt is, aki a saját jogú nyugdíja helyett (mivel annak összege kedvezőbb) az özvegyi nyugdíj folyósítását választja, illetve akinek a saját jogú nyugdíját az özvegyi nyugdíj bizonyos részével kiegészítik (együttfolyósítás meghatározott – 1990. évben 6.000,– forint összegig).

1.1.3. *Szakmunkástanuló foglalkoztatása*

Szakmunkástanuló az, aki a szakmunkásképzésről szóló jogszabályokban meghatározott szakmunkásképző iskola tanulója. A szakközépiskolában vagy különböző tanfolyamokon szakmunkásképzésben részt vevő személyek abban az esetben sem minősülnek szakmunkástanulónak, ha ösztöndíjban, vagy egyéb díjazásban részesülnek.

A szakmunkástanuló-viszony a beiratkozással jön létre. A szakmunkástanuló-viszony a szakmunkás vizsga letételének napjával fejeződik be. Megszűnik a szakmunkástanuló-viszony abban az esetben is, ha a tanulót a szakmunkásképző iskola létszámából valamilyen okból törölték.

Az ösztöndíjban részesülő szakmunkástanuló után az ösztöndíjat folyósító közkereseti társaság, gazdasági munkaközösség, betéti társaság, egyesülés, közös vállalat, korlátolt felelősségű társaság, részvénytársaság havonként 150,– forint, naptári napokra 5,– forint, a nyugdíjjárulékot is magában foglaló társadalombiztosítási járulékot köteles fizetni. (Ezt megelőzően 1989. december 31. napjáig egyes munkáltatók az ösztöndíj után fizettek negyvenhárom százalékot, míg más munkáltatók, elsősorban a magánszemélyek havi 30,– forint összeget fizettek.)
Nem kell járulékot fizetni a táppénz, a terhességi-gyermekágyi segély, a gyermekgondozási díj, a gyermekgondozási segély és a baleseti táppénz folyósításának, illetőleg a katonai szolgálat idejére. Ilyen esetekben jöhet szóba például a járulék napi összege.
A napi 5,– forintokkal kell a járulékot számítani abban az esetben is, ha a szakmunkástanulói jogviszony nem a hónap első napján kezdődik, illetve nem a hónap utolsó napján szűnik meg.

1.1.4. *Segítő családtag foglalkoztatása*

A gazdasági társaságokról szóló törvény szerint a közkereseti társaság, illetve betéti társaság természetes személy tagjának lehet segítő családtagja. A gazdasági munkaközösség a közkereseti társaság olyan alfaja, amely kizárólag természetes személy tagokból áll, következésképp bármely tag segítő családtagja foglalkoztatható.

A jogi személy felelősségvállalásával működő gazdasági társaság esetében a törvény kifejezett tiltó rendelkezése folytán nem foglalkoztathat segítő családtagot.

A többi gazdasági társaságnál segítő családtag alkalmazása fel sem merülhet (közös vállalat, egyesülés, korlátolt felelősségű társaság, részvénytársaság).

Az említett gazdasági társaság természetes személy tagjának segítő családtagja biztosított, de csak akkor, ha

- a gazdasági társaság tevékenységében rendszeresen közreműködik és
- egyidejűleg fennálló egyéb jogviszonya, tevékenysége alapján nem esik biztosítási kötelezettség alá, továbbá
- a családtag részére még nem állapítottak meg saját jogán nyugdíjat (öregségi-, rokkantsági-, baleseti rokkantsági-nyugdíj).

A saját jogon nyugdíjas, illetve az olyan segítő családtag után, aki egyéni vagy társas vállalkozóként fizet járulékot, munkaviszonyban, szövetkezeti tagsági viszonyban (vagy más biztosítási kötelezettséggel járó jogviszonyban) áll, nem kell járulékot sem fizetni.

A közkereseti társaság, a gazdasági munkaközösség és a betéti társaság természetes személy tagja, a biztosítási kötelezettség alá eső segítő családtagja után havi 1.200,– forint (naptári napokra 40,– forint), a nyugdíjjárulék összegét is magában foglaló társadalombiztosítási járulékot köteles fizetni.

Nem kell járulékot fizetni arra az időre, amíg a segítő családtag táppénzben, baleseti táppénzben, terhességi- gyermekágyi segélyben, gyermekgondozási díjban, gyermekgondozási segélyben részesül, illetőleg katonai szolgálatot teljesít. A felsorolt esetekben, amikor a családtag közreműködése hónap közben kezdődik, vagy szűnik meg, kell a napi 40,– forintos járulékkal számolni. A járulék tehát meghatározott, fix összegű. E járulékot a gazdasági társaság köteles az érintett tag jövedelméből levonni (jövedelem hiányában azt helyette megelőlegezni) és a többi járulékokkal együtt az illetékes társadalombiztosítási szervhez bevallani és befizetni.

A segítő családtag tényleges jövedelmének nincs jelentősége, táppénzét, baleseti táppénzét, terhességi- gyermekágyi segélyét, gyermekgondozási díját és nyugdíját attól függetlenül havi 3.500,– forint alapulvételével határozzák meg.

Fontos tudni, hogy a segítő családtagok egyéb biztosítással járó jogviszony (például munkaviszony) megbízás keretében is foglalkoztathatók. A házastársra, az élettársra a biztosítás azonban csakis segítő családtagi alapon terjedhet ki!
A segítő családtag – akárcsak a szakmunkástanuló – külön nyugdíjjárulékot nem fizet (az benne foglaltatik a társadalombiztosítási járulék összegében).

1.2. *A gazdasági társaság természetes személy tagjai, mint társas vállalkozók*

E pont alatt csak azokkal a gazdasági társaságokkal foglalkozunk, amelyeknek lehet olyan természetes személy tagjuk, aki a gazdasági társasági tagsági viszonya alapján kötelezett nyugdíjjárulék-fizetésre. Az egyesülésnek, a közös vállalatnak csak jogi személy lehet tagja. A részvénytársasággal kapcsolatban az 1. pont alatt már tisztáztuk, hogy nem tagsági jogviszony keretében történik a munkavégzés, így tagi nyugdíjjárulék-fizetés nincs (alkalmazottként, megbízottként fizetnek nyugdíjjárulékot). Így e három gazdasági társasági formát a továbbiakban már nem érintjük.

1.2.1. *A tagi biztosítási kötelezettség*

A közkereseti társaság, a gazdasági munkaközösség, a jogi személy felelősségvállalásával működő gazdasági munkaközösség, a betéti társaság és a korlátolt felelősségű társaság esetében meg kell határozni azt a tagi kört, akik a gazdasági társasági tagsági jogviszonyuk alapján kötelesek nyugdíjjárulék fizetésére, azaz tagként (és nem alkalmazottként, megbízottként) esnek biztosítási kötelezettség alá. Ez pedig azon múlik, hogy a gazdasági társaság tagja fejt-e ki munkatevékenységet, illetve azt tagsági jogviszony keretében végzi-e.

Társadalombiztosítási szempontból gazdasági társasági tagként biztosított a közkereseti társaság természetes személy (magyar állampolgár) tagja. *A közkereseti társaságban a tagként való közreműködés kötelező, erre külön munkaviszonyt létesíteni nem lehet.*
A gazdasági munkaközösség tagja szintén tagsági viszony keretében köteles személyes közreműködésre (munkavégzésre).

Ezek a tagok főfoglalkozású társas vállalkozóként fizetik a nyugdíjjárulékot, a társaság pedig fizeti utánuk a negyvenhárom százalékos társadalombiztosítási járulékot. (Az ún. kiegészítő tevékenységet folytató tagok után 10 százalékos járulékot kell fizetni.) Ugyanez a helyzet a jogi személy felelősségvállalásával működő gazdasági munkaközösségeknél (itt azonban általában az ún. kiegészítő tevékenység dominál, hiszen a tagok a jogi személynél fennálló főfoglalkozásukban ledolgozzák a törvényes munkaidőt).

Betéti társaságnál a beltag természetes személy (magyar állampolgár) társadalombiztosítási szempontból szintén tagként esik biztosítási kötelezettség alá. A kültag természetes személy (magyar állampolgár) csak akkor, ha személyesen közreműködő. Ilyenkor a járulékfizetés a beltagokra vonatkozó szabályok szerint alakul.

Az eddig ismertetett gazdasági társaságok természetes személy és magyar állampolgárságú tagjai tehát tagsági jogviszonyban végzik munkatevékenységüket, tagként esnek biztosítási kötelezettség alá, következésképpen a társadalombiztosítási- és nyugdíjjárulék-fizetési kötelezettség is a tagsági jogviszony alapján történik.

A korlátolt felelősségű társaság esetében a helyzet azonban jóval bonyolultabb.

A Legfelsőbb Bíróság Gazdasági- és Munkaügyi Kollégiuma 1989. október 31.-én közös állásfoglalást adott ki, amely szerint a korlátolt felelősségű társasággal annak tagja is létesíthet munkaviszonyt. (Megjelent a Bírósági Határozatok 1990. évi januári számban.) E szerint:

„A gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. tövény (Gt.) értelmében a korlátolt felelősségű társaságnál – amely jogi személyiségű gazdasági társaság – az ügyvezetők megválasztása, visszahívása és díjazása, továbbá az ügyvezetők tekintetében a munkáltatói jogok gyakorlása a taggyűlés hatáskörébe tartozik (Gt. 183. § (2) bekezdésének e) pontja.) A Gt. 197. §-ának (1) bekezdése szerint ügyvezetővé a korlátolt felelősségű társaság tagjai (képviselői) vagy kívülálló természetes személyek választhatók meg. A Gt. nem határozza meg azt, hogy a korlátolt felelősségű társaság tagja, akit ügyvezetővé választottak meg, tevékenységét milyen jogviszony keretében látja el. Nincs akadálya ezért annak, hogy az ügyvezetővel tevékenységének elvégzésére a korlátolt felelősségű társaság munkaviszonyt létesítsen.

A Gt. 167. §-ának (1) bekezdése ugyanakkor kimondja, hogy a korlátolt felelősségű társaság tagja által nem választott tisztségviselőként végzett személyes közreműködés egyéb vagyoni értékű szolgáltatásnak (mellékszolgáltatásnak) minősül. E rendelkezés alapján a gyakorlatban felmerült az a kérdés, hogy a korlátolt felelősségű társaság az ügyvezetőn kívül – aki választott tisztségviselő – más tagjával is létesíthet-e munkaviszonyt, vagy ez a tag munkát csak mellékszolgáltatásként végezhet.

A Munka Törvénykönyve és a végrehajtására vonatkozó jogszabályok nem tartalmaznak olyan rendelkezést, amely kizárná azt, hogy a korlátolt felelősségű társaság, mint jogi személy, tagjaival – akiknek polgári jogi (társasági) szerződése a jogi személyt létrehozza – munkaszerződést kössön. Ezt a Gt. 167. §-ának (1) bekezdése sem tiltja meg. A Gt. helyes értelmezése szerint ezért nincs akadálya annak, hogy a korlátolt felelősségű társaság a tagjával – az ügyvezetőn kívül is – munkaviszonyt létesíthessen. A személyes közreműködés tehát nem minősül mellékszolgáltatásnak, ha arra vonatkozólag a korlátolt felelősségű társaság és tagja között munkaszerződés vagy egyéb (pl. megbízási) jogviszony jött létre."

Az állásfoglalás szerint tehát a nem választott tisztségviselő tag (a tisztségviselőkkel a későbbiekben külön foglalkozunk) munkaviszony, vagy megbízási jogviszony keretében is végezheti munkáját. Ebben az esetben azonban a járulékfizetési szabályok is a munkaviszonyra, a megbízási jogviszonyra irányadó (korábban részletesen ismertetett szabályok) szerint alakulnak. (Nem lehet ugyanis munkaviszony alapján is, és emellett a tagsági viszony alapján is járulékot fizettetni, mert az kettős járulékfizetést jelentene ugyanarra a jövedelemre.)

Mikor beszélhetünk korlátolt felelősségű társaság esetében tagi járulékfizetésről? Határozzuk meg előbb ennek ellenkezőjét. Nincs tagi járulékfizetési kötelezettség:

- Ha a természetes személy (magyar állampolgár) csak tőkét fektet a vállalkozásba (törzsbetét szolgáltatása), de személyesen a tevékenységben nem működik közre.

- A törzsbetét szolgáltatása mellett munkát is végez, de ez a tevékenység munkaviszony (munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony) alapján történik. Ez esetben a biztosítási kötelezettséget, s a járulékfizetés kérdését is ennek a jogviszonynak (munkaviszony, megbízási jogviszony) alapján kell elbírálni.

Tagként kell azonban a járulékot fizetni, ha a korlátolt felelősségű társaság természetes személy (magyar állampolgár) a személyes közreműködést munkaviszony (munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony) nélkül mellékszolgáltatási kötelezettségként végzi. Ez esetben más jogviszony alapján a biztosítási kötelezettséget nem is lehet elbírálni.

Valamennyi társasági forma esetében hozzátehettük, hogy a természetes személynek magyar állampolgárnak kell lennie. A külföldi állampolgárokra ugyanis a társadalombiztosítás hatálya nem terjed ki (a később ismertetett kivételekkel). Ellátásukra azonban a gazdasági társaság az illetékes társadalombiztosítási szervvel megállapodást köthet. Fontos tudni, hogy ilyen megállapodás az egészségügyi ellátásokra is köthető. Megállapodás esetében a külföldi állampolgárnak nem kell térítést fizetni az egészségügyi, kórházi ellátásért, s a gyógyszerellátásra is a magyar állampolgárokra irányadó szabályok szerint lesz jogosult.

Az államközi egyezmény hatálya alá tartozó személyre azonban a társadalombiztosítási törvény rendelkezéseit kell (az egyezmény szabályai szerint) alkalmazni.

1.2.2. *Főfoglalkozású és kiegészítő tevékenységet folytató társas vállalkozók*

A járulékfizetési kötelezettség terén jelentős különbség van, ha a gazdasági társaság természetes személy tagja a munkatevékenységét főfoglalkozásszerűen, avagy ún. kiegészítő tevékenységet folytató tagként végzi.

A társas vállalkozó az esetben esik biztosítási kötelezettség alá, ha főfoglalkozású tag. Főfoglalkozásúnak számít az a vállalkozó, aki nem minősül kiegészítő tevékenységet folytatónak. Kiegészítő tevékenységet folytatónak minősül a társas vállalkozó akkor, ha egyidejűleg

- munkaviszonyban áll, vagy ipari szövetkezet (kisszövetkezet) közös munkahelyen dolgozó tagja és a munkakörére megállapított törvényes munkaidőt ledolgozza,
- mezőgazdasági szövetkezet tagjaként a hónap folyamán férfi tizenhárom, nő nyolc tízórás munkanapot teljesít,
- öregségi, rokkantsági, baleseti rokkantsági nyugdíjas, vagy növelt összegű öregségi, munkaképtelenségi járadékos,
- bedolgozóként havi keresete eléri a 3.000,– forintot,
- közép vagy felsőfokú oktatási intézmény nappali tagozatán tanul.

Abban az esetben, ha a vállalkozó a fenti öt feltétel egyikének sem felel meg maradéktalanul (például munkaviszonyában napi hat órát dolgozik, vagy gazdasági munkaközösség tagja egyidejűleg ipari szolgáltató szakcsoport tagja is), főfoglalkozásúnak minősül.
A kiegészítő tevékenységet folytató társas vállalkozó egyébként csak baleseti ellátásra jogosult.

A gazdasági társaság természetes személy tagjának biztosítása a tagsági viszony kezdetének napjától annak megszűnéséig áll fenn. A tagsági viszony kezdetének napját nem a társadalombiztosítási szabályok határozzák meg.

A tagsági viszony a társasági szerződés megkötése napjától kezdődik. (Új tag felvétele esetén a módosítás dátuma az irányadó.) A cégbíróság jóváhagyása (bejegyzés) erre az időpontra visszamenő hatályú. (1988. évi VI. törvény 24. § (1) bekezdése.)
A járulékfizetési kötelezettség kezdete és vége is ezekhez az időpontokhoz kötődik.

A gazdasági társaság főfoglalkozású természetes személy tagja tíz százalékos nyugdíjjárulék fizetésére köteles, és utána a gazdasági társaság negyvenhárom százalékos társadalombiztosítási járulékot fizet. A kiegészítő tevékenységet folytató tag nyugdíjjárulékot nem fizet. Utána a gazdasági társaság tíz százalékos mértékű társadalombiztosítási járulék fizetésére kötelezett.

1.2.3. *A főfoglalkozású tag nyugdíjjárulék-fizetési kötelezettsége*

A főfoglalkozású társas vállalkozó nyugdíjjárulék fizetésére kötelezett.
Ennek jelentősége van abból a szempontból is, hogy a társadalombiztosítási ellátások alapjául (táppénz, baleseti táppénz, terhességi- gyermekágyi segély, gyermekgondozási díj, nyugdíj) is azt a jövedelmet veszik figyelembe, amely után a vállalkozó nyugdíjjárulékot fizetett (fizethetett). A nyugdíjjárulék mértéke: tíz százalék. A nyugdíjjárulék alapja: a tárgyévben a személyes közreműködés alapján kiosztott jövedelem, ide nem értve az adózott nyereség terhére elszámolt jövedelmet (a továbbiakban ebben az értelemben használjuk a jövedelem fogalmát), de legalább havi 4.000,–, napi 130,– forint és legfeljebb évi 240.000,– (havi 20.000,–, napi 670,–) forint.

E szerint a nyugdíjjáruléknak alsó és felső határa is van.
Ez azt jelenti, hogy 12 x 4.000 = 48.000 forint tíz százalékát = 4.800,– forintot akkor is meg kell fizetnie a tagnak, ha nem kapott ennyi jövedelmet, illetőleg 240.000,– forint tíz százalékánál az esetben sem fizethet több nyugdíjjárulékot, ha ennél több jövedelmet kapott kézhez, feltéve, hogy a tagsági jogviszony az egész naptári évben fennállott és a tag ezen idő alatt nem részesült táppénzben, baleseti táppénzben, terhességi- gyermekágyi segélyben, gyermekgondozási díjban, gyermekgondozási segélyben, nem volt katona, nem volt előzetes letartóztatásban, nem töltött szabadságvesztés büntetést.

Abban az esetben ugyanis, ha a tagsági jogviszony év (hónap) közben kezdődött, vagy szűnt meg, illetőleg az említett körülmények valamelyike (de csak az!) fennállt, a minimum járulékalap szempontjából napi 130,– forintot, a maximum járulékalap szempontjából havi 20.000,– (napi 670,–) forintot kell figyelembe venni.
Így ha a tagsági viszony március 1-jén kezdődött, legalább 10 x 4.000,– forint után kell nyugdíjjárulékot fizetni, de 10 x 20.000,– forintnál több jövedelem után nyugdíjjárulékot már nem lehet fizetni.

Abban az esetben, ha a 30 napos hónapban a tag például 15 napig baleseti táppénzben részesül, 15 napra 15 x 130, illetőleg 15 x 670,– forintot kell figyelembe vennünk a 4.000,– illetve 20.000,– forint helyett. (A napi 130 és 670 forint összeg megközelítőleg a havi 4.000,– illetve 20.000,– forint harmincad része.)

Példa:

Hó	Kifizetett jövedelem	Minimális nyugdíjjárulékalap	Maximális nyugdíjjárulékalap	Nyugdíjjárulék 10%
I.	2.000	4.000	240.000	400
II.	8.000	4.000	240.000	600
III.	240.000	4.000	240.000	23.000
	250.000	12.000	240.000	24.000

Januárban a tényleges jövedelem nem éri el a minimum járulékalapot, ezért 4.000,– forint tíz százalékát kell fizetni. Februárban már több a kifizetés, mint a minimum járulékalap, ezért a 2.000 + 8.000 forint jövedelem tíz százalékát csökkentjük a január havi 400 forint járulékkal. Márciusban az összjövedelem viszont már meghaladja a felső határt, ezért összesen csak 24.000,– forint nyugdíjjárulékot fizetünk. Ha az év folyamán jövedelem már nem kerül kiosztásra, ugyanúgy nem kell járulékot már fizetnünk, mintha akármilyen összeget még kifizetnének. Ugyanis december 31-ig már semmilyen körülmények között nincs járulékfizetési kötelezettségünk.

Halmozzuk a jövedelmet, a minimális járulékalapot. A felső határ tekintetében nem halmozunk, hanem év elején (január 1.) vagy a tagsági jogviszony kezdetén meghatározzuk, hogy december 31-ig mekkora a maximum figyelembe vehető jövedelem. Január 1-jén ez 240.000 forint, február 1-jén kezdődő tagsági viszony esetén pl. 220.000,– forint.

Példa:

Hó	Kifizetett jövedelem	Minimális nyugdíjjárulékalap	Maximum nyugdíjjárulékalap	Nyugdíjjárulék 10%
I.	2.000	4.000	240.000	400
II.	6.000	4.000	240.000	400
	8.000	8.000		800
III.	2.000	4.000	240.000	400
	10.000	12.000		1.200

Általános szabályként mondhatjuk: a tárgyhavi járulék összege megegyezik a halmozott jövedelem tíz százalékával és az előző hónap(ok)ban befizetett nyugdíjjárulék különbözetével, akkor, ha a halmozott jövedelem összege több, mint a halmozott minimális járulékalap összege, de nem lehet több, mint a mindenkori maximum járulékalap tíz százaléka és az előző hónap(ok)ban befizetett nyugdíjjárulék(ok) különbözete.

Amennyiben azonban a tárgyhónapban a halmozott minimális járulékalap összege a nagyobb, a tárgyhavi járulék összege megegyezik a minimális járulékalap tíz százalékának és az előző hónap(ok)ban befizetett nyugdíjjárulékok különbözetével.

Akkor azonban, ha a tagsági jogviszony év közben (hónap közben) kezdődik, vagy szűnik meg, illetőleg a korábban ismertetett okok valamelyike fennáll, a halmozás szempontjából egy naptári napra 130,– forintot veszünk figyelembe, a felső határt pedig 670,– forintokkal csökkentjük.

Példák:

1. A tagsági viszony február 15-én kezdődött. Februárra 4.000,– forint helyett 14 x 130,– forintot veszünk figyelembe. A 240.000,– forintos felső határ a január hónap kiesése miatt eleve 220.000,– forint, de ezt is csökkenteni kell II. 1–14. közötti időre 14 x 670,– forinttal (= 9.380). A tagsági viszony kezdete napján az éves szintű felső határ tehát 240.000 – (20.000 + 9.380) = 210.620,– forint.

2. Az 1. példa szerinti tag augusztus 1–28. között keresőképtelen beteg. Augusztusban 29–31. között 3 napra 3 x 130,– forintot veszünk figyelembe, a 210.620,– forintos felső határ pedig a betegség ideje miatt 28 x 670 forinttal csökken (210.620 – 18.760), így 191.860,– forint lesz.

Mindezt tagonként egy táblázatba is foglalhatjuk, s így naprakészen nyomonkövethetjük a fizetendő nyugdíjjárulék mellett az ellátási alapul szolgáló jövedelmet (nyugdíjjárulékalapot) is.

Hó	Kifizetett jövedelem	Minimális nyugdíjjárulékalap	Maximum nyugdíjjárulékalap	Nyugdíjjárulék 10%
II. 15–	3.500	1.820 1	210.620 1	350
III.	1.000	4.000	210.620	232
	4.500	5.820		582
IV.	9.000	1.820 2	–10.720	768
	13.500	7.620	199.900	1.350

1. A tagsági jogviszony II. 15-én kezdődött.
2. IV. hónapban a tag 15–30-ig baleseti táppénzt kapott. A 4.000,– forint helyett 14 x 130 = 1.820 forintot veszünk figyelembe. A felső határ pedig 16 x 670 forinttal csökken! (= 10.720).

Tekintsük át éves szinten a nyugdíjjárulékfizetési kötelezettséget!

Hó	Kifizetett jövedelem	Minimális nyugdíjjárulékalap	Maximum nyugdíjjárulékalap	Nyugdíjjárulék 10%
II. 25–	500	520 1	203.920 1	52
III.	4.000	4.000	203.920	400
	4.500	4.520		452
IV.	6.000	4.000	203.920	598
	10.500	8.520		1.050
V.	2.000	4.000	203.920	202
	12.500	12.520		1.252
VI.	300	0 2	–20.000 2	28
	12.800	12.520	183.920	1.280
VII.	36.000	3	183.920	3.600
	48.800			4.880
VIII.	0		183.920	0
	48.800			4.880
IX.	50.000		183.920	5.000
	98.800			9.880
X.	50.000		183.920	5.000
	148.800			14.880
XI.	40.000		183.920	3.512 4
	188.800			18.392
XII.	11.200		183.920	0
	200.000			18.392

1. A tagsági jogviszony II. 25-én kezdődött. 25–28. között 4 x 130 = 520,– forintot veszünk figyelembe. Az évi 240.000,– forintos felső határ 20.000 + (24 x 670) forinttal (= 36.080) csökken!

2. A tag június 1–30 között keresőképtelen beteg volt. Júniusra nem veszünk figyelembe minimális járulékalapot, a felső határ pedig 20.000 forinttal csökken!

3. A minimum járulékalapot már nem kell tovább halmoznunk, mivel a tényleges jövedelem már július hónapban több, mint az éves szinten számított minimum járulékalap!

4. November hónapban a ténylegesen kifizetett jövedelem meghaladja az éves szintre számított maximum járulékalapot. Ezért a nyugdíjjárulék ennél több nem lehet!

A tárgyhónap folyamán tehát azt kell figyelnünk, hogy a ténylegesen kifizetett jövedelem halmozott összege, vagy a halmozott minimum járulékösszege nagyobb-e.
A hónapban befizetendő nyugdíjjárulék összege a nagyobb szám tíz százaléka és az előző hónap(ok)ban befizetett nyugdíjjárulék(ok) különbözete lesz, legfeljebb azonban a hónapban éves szinten meghatározott maximum járulékalap tíz százaléka és az előző hónap(ok)ban befizetett járulék(ok) különbözete lehet a nyugdíjjárulék!

1.2.4. *A főfoglalkozású tag utáni társadalombiztosítási járulékfizetési kötelezettség*

A társas vállalkozás a főfoglalkozású tagja után társadalombiztosítási járulékot köteles fizetni.
A társadalombiztosítási járulék mértéke: 43 százalék. A társadalombiztosítási járulék alapja: a tárgyévben a személyes közreműködés alapján kiosztott jövedelem, ide nem értve az adózott nyereség terhére elszámolt jövedelmet, de legalább havi 4.000, napi 130,– forint összeg. Ez azt jelenti, hogy 12 x 4.000 = 48.000,– forint 43 százalékát = 20.640,– forintot akkor is kell a tag után fizetni, ha a tag nem kapott ennyit (az adózott nyereség terhére történő kifizetést nem számítjuk ide), feltéve, hogy a tagsági jogviszony az egész naptári éven belül (január 1-től december 31-ig) fennállott, és a tag ezen idő alatt nem részesült táppénzben, baleseti táppénzben, terhességi- gyermekágyi segélyben, gyermekgondozási díjban, gyermekgondozási segélyben, nem töltött katonai szolgálatot, nem volt előzetes letartóztatásban, nem volt szabadságvesztésre ítélve.

Abban az esetben ugyanis, ha a tagsági viszony év (hónap) közben kezdődött vagy szűnt meg, illetve az említett körülmények valamelyike (de csak az, a tevékenység időleges szüneteltetése például nem!) fennállt, egy naptári napra a 4.000,– forint helyett 130,– forintot kell figyelembe venni. Így ha a tagsági jogviszony február 1-jén kezdődött 11 x 4.000 forintot kell figyelembe venni, amennyiben a ténylegesen kifizetett jövedelem kevesebb ennél, vagy ha január 1-jén fennálló tagsági jogviszony október 31-én megszűnik 10 x 4.000,– forint a társadalombiztosítási járulék minimális alapja.
Abban az esetben, ha a 30 napos hónapban a tag például 15 napig táppénzes állományban van, a másik 15 napra 15 x 130 forintot kell e hónapra a minimális 4.000,– forint helyett figyelembe venni. (A napi 130 forint összeg hozzávetőleg a havi 4.000,– forint harmincad része.)

A társadalombiztosítási járuléknak tehát van egy alsó határa (felső nincs, a járulékot bármekkora nagyösszegű járulékalap után meg kell fizetni). Ez biztosítja, hogy a társas vállalkozó a tagsági jogviszony fennállásának teljes tartamára nyugdíjra jogosító szolgálati időt szerezzen, járjon a társadalombiztosítási ellátás, függetlenül a jövedelemszerzés esetleges ingadozásától (a munkaviszonyban állók havonta rendszeresen kapják fizetésüket, a vállalkozások sajátossága azonban, hogy jövedelemhez csak az elvégzett munka ellenértékének befolyásakor jutnak).

A társadalombiztosítási járulék mértéke 43 százalék, méghozzá vagy a ténylegesen kifizetett jövedelem 43 százaléka, vagy az imént ismertetett havi 4.000, napi 130,– forinttal számított minimum járulékalap 43 százaléka.

Hónapról hónapra halmozzuk a ténylegesen kifizetett (és járulékalapul szolgáló: tehát nem az adózott nyereség terhére adott) jövedelmet, a minimális járulákalap összegét és a havonta fizetendő társadalombiztosítási járulék összegét:

Hó	Kifizetett jövedelem	Minimális járulékalap	Járulék
I.	1.000	4.000	1.720
II.	5.000	4.000	1.720
	6.000	8.000	3.420
III.	7.000	4.000	2.170
	13.000	12.000	5.590

Általános szabályként mondhatjuk: a tárgyhavi járulék összege megegyezik a halmozott jövedelem 43 százalékának és az előző hónap(ok)ban befizetett járulék(ok) különbözetével akkor, ha a halmozott jövedelem összege több, mint a halmozott minimális járulékalap összege.

Amennyiben azonban a tárgyhónapban a halmozott minimális járulékalap összege a nagyobb (ezt látjuk a II. hónapban), a tárgyhavi járulék összege megegyezik a halmozott minimális járulékalap 43 százalékának és az előző hónap(ok)ban befizetett járulék(ok) különbözetével.

Ez esetben a gazdasági társaság tagonként nyilvántartást fektet fel, s a jövedelem és minimális járulékalap halmozásával pontos összegben meg tudja határozni a befizetendő 43 százalékos járulék összegét.

Problémát most már csak az okoz, hogy a tag megbetegedhet, szülhet, vagy behívják katonai szolgálatra, miközben tagsági jogviszonya fennáll. Nyilván nem volna rendjénvaló, hogy a katonai szolgálat idejére, stb. is járulékot fizessen a társas vállalkozás, amikor a tag azt nem tudja kitermelni (nem tevékenykedik).

Erre az esetre mondja a jogszabály a napi 130 forint figyelembevételét. Vagyis, ha a tagsági viszony év közben kezdődött, vagy szűnt meg, illetve a hónap folyamán a tag táppénzben, terhességi- gyermekágyi segélyben, gyermekgondozási segélyben, gyermekgondozási díjban részesült, katonai szolgálatot teljesített, előzetes letartóztatásban volt, szabadságvesztést töltött, egy naptári napra a havi 4.000,– forint minimális járulékalap helyett 130,– forintot veszünk figyelembe naponta.

Példák:

1. A tagsági viszony március 30-án kezdődött. Márciusban 4.000,– forint helyett 2 x 130 forintot veszünk figyelembe.

2. A tag február 1. és 28. között táppénzben részesült. E hónapra nem veszünk figyelembe minimális járulékalapot.

3. A tag III. 30-tól terhességi- gyermekágyi segélyt kap, majd folyamatosan gyermekgondozási díjban részesül a gyermek két éves koráig. Március hónapban 29 nap x 130 forintot (=3.779 Ft) veszünk figyelembe, ezt követően pedig semmit.

Ezekben az esetekben tehát a napi 130 forintokkal számított összegeket halmozzuk minimális járulékalapként.

Példa:

Hó	Kifizetett jövedelem	Minimális járulékalap	Járulék
I.	3.000	4.000	1.720
II.	8.000	4.000	3.010
	11.000	8.000	4.730
III.	500	3.770*	331
	11.500	11.770	5.061

*III. 30-tól a tag terhességi- gyermekágyi segélyben részesül.

Végezetül nézzünk egy komplett, egész évre szóló összefoglaló példát:

Hó	Kifizetett jövedelem	Minimális járulékalap	Járulék
I.	3.000	1.950 1	1.290
II.	2.500	4.000	1.269
	5.500	5.950	2.559
III.	6.000	1.950 2	2.386
	11.500	7.900	4.945
IV.	2.000	4.000	860
	13.500	11.900	5.805
V.	2.000	4.000	1.032
	15.500	15.900	6.837
VI.	6.500	4.000	2.623
	22.000	19.900	9.460
VII.	4.000	390 3	1.720
	26.000	20.290	11.180
VIII.	40.000	4.000 4	17.200
	66.000		28.380
IX.	80.000		34.400
	146.000		62.780
X.	0		0
	146.000		62.780
XI.	60.000		25.800
	206.000		88.580
XII.	52.000		22.360
	258.000		110.940

1. A tagsági viszony I. 16-án kezdődött, ezért 16-tól 31-ig 15 napra 15 x 30 = 1.950,– forintot kell alapul venni.

2. Március 1-től 16-ig keresőképtelen betegség. 17-től 31-ig 15 napra 15 x 130 = 1.950,– forintot figyelembe veszünk.

3. Július 1-től 28-ig tartalékos katonai szolgálat. 29-től 31-ig 3 napra 3 x 130 = 390,– forintot kell alapul venni.

4. A minimum járulékalapot tovább halmoznunk nem kell, amikor a ténylegesen kifizetett jövedelem már meghaladta az éves szintű minimum járulékalapot! Szeptembertől, ha nem lenne kifizetés, akkor sem kellene már járulékot fizetni a minimum járulékalap figyelembevételével.

Havonta azt kell figyelni, hogy a kifizetett halmozott jövedelem, avagy a minimum járulékalap összege nagyobb-e. Mindig a nagyobb összeget vesszük járulékalapnak. A tárgyhónapban fizetett járulékösszeg pedig megegyezik a figyelembe vett járulékalap 43 százaléka és az előző hónap(ok)ban befizetett járulék(ok) különbözetével.

1.2.5 *A kiegészítő tevékenységet folytató tag utáni társadalombiztosítási járulék*

A gazdasági társaság a kiegészítő tevékenységet folytató tag után társadalombiztosítási járulékot köteles fizetni. A kiegészítő tevékenységet folytató tag üzemi baleset esetén csak baleseti ellátásra jogosult, ezért jövedelme után nyugdíjjárulékot nem kell fizetnie. A baleseti ellátását (baleseti táppénz, munkaképesség jelentős mértékű csökkenése esetén baleseti nyugellátás) azon összeg alapulvételével állapítják meg, amely után a gazdasági társaság társadalombiztosítási járulékot fizetett.

A társadalombiztosítás alapja: a tárgyévben a személyes közreműködés alapján kiosztott jövedelem, ide nem értve az adózott nyereség terhére kifizetett jövedelmet (a továbbiakban: jövedelem), legfeljebb azonban évi 240.00 (havi 20.000, napi 670) forint.

A kiegészítő tevékenységet folytató tag után csak akkor kell társadalombiztosítási járulékot fizetni, amikor jövedelemben részesül (a járulékfizetésnek ugyanis nincs olyan alsó határa, mint a negyvenhárom százalékos társadalombiztosítási vagy a tíz százalékos nyugdíjjáruléknál).

A társadalombiztosítási járulék mértéke: 10 százalék. Az évi 240.000, havi 20.000, napi 670,– forintos felső határt úgy követhetjük figyelemmel, ahogy azt a nyugdíjjárulék felső határánál láttuk (éves szintű táblázat negyedik oszlopa!).

Munkaközösséget egy jogi személy (vállalat, szövetkezet stb.) dolgozói és nyugdíjasai is létrehozhatnak. *A nyugdíjasok,* mint láttuk, *kiegészítő tevékenységet folytatónak minősülnek.* A többi tag tipikus esetben ledolgozza munkahelyén a törvényes munkaidőt, így ők is kiegészítő tevékenységet folytatónak minősülnek, mint társas vállalkozók.

Ezért a jogi személy felelősségvállalásával működő gazdasági munkaközösség tagjaira ugyanazok a járulékfizetési szabályok vonatkoznak, mint a többi gazdasági társaság kiegészítő tevékenységet folytató tagjára.

Abban az esetben, ha a tag a főfoglalkozásában nem dolgozza le a törvényes munkaidőt (például fizetésnélküli szabadságon van), vagy ott eleve részmunkaidőben (pl. napi 6 vagy 4 óra) foglalkoztatják, a főfoglalkozású tagokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni (43 százalékos társadalombiztosítási- és 10 százalékos nyugdíjjárulék).

Érdekesen alakul a kiegészítő tevékenység kérdése a korlátolt felelősségű társaság esetében. A tag kiegészítő tevékenységet folytató, ha amellett munkaviszonyában ledolgozza a törvényes munkaidőt, s a gazdasági társaság ez esetben fizeti utánna a fent említett tíz százalékos társadalombiztosítási járulékot. Mint korábban láttuk, nincs akadálya annak, hogy a korlátolt felelősségű társaság tagja a saját társaságával munkaviszonyt létesítsen.

Amennyiben egy főfoglalkozású munkaviszonnyal rendelkező Kft tag, a saját társaságával is munkaviszonyt létesít, egy mellékfoglalkozású munkaviszony jön létre. Így nem a kiegészítő tagi járulékfizetés következik be, hanem a mellékfoglalkozás szerinti 43 százalékos társadalombiztosítási járulékfizetési kötelezettség (mégpedig az adózott eredmény terhére kifizetett bérjellegű juttatások után is! pl. prémium, jutalom).

1.2.6. *A korlátolt felelősségű társaság ügyvezetői, a felügyelő bizottság tagjai és a könyvvizsgálók biztosítása*

A gazdasági társaságokról szóló törvény szerint vezető tisztségviselő az ügyvezető.
A társaság ügyeinek intézését és a társaság képviseletét a tagok közül vagy kívülálló természetes személyekből – határozott időre – választott egy vagy több ügyvezető látja el. Kívülálló személlyel a társaság munkaviszonyt, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyt (megbízás) létesíthet.
Ez esetben a biztosítási kötelezettség mint munkaviszonyban álló személyre, vagy megbízottra (a biztosítási kötelezettség ismertetett feltételei szerint) terjed ki.

A korlátolt felelősségű társaság tagja esetében az ügyvezetői tevékenység ellátása – miután a gazdasági társaságokról szóló törvény 167. §-a a választott tisztségviselői tevékenységet eleve kizárja a mellékfoglalkoztatások köréből – munkaviszony, vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony keretében eshet biztosítási kötelezettség alá.

A biztosítási kötelezettséget és a járulékfizetés kérdését is e jogviszonyok alapján kell elbírálni. A felügyelő bizottsági tagok eme tevékenységüket azonban soha nem végezhetik munkaviszony keretében. E tisztség nem fér össze ugyanis a munkáltatói utasítási joggal! Biztosítási kötelezettség (biztosítással járó jogviszony) hiányában a felügyelő bizottsági tag díjazása mentes a járulékfizetési kötelezettség alól.

Könyvvizsgálót a gazdasági társaság a könyvvizsgálók jegyzékéből (nyilvántartásából) választhat.
A könyvvizsgáló a társasággal nem állhat munkaviszonyban (nem lehet a társaság dolgozója) biztosítási kötelezettsége a megbízás szabályai szerint bírálható el.

1.3. *A járulékfizetési kötelezettség teljesítése*

A gazdasági társaság a fizetendő járulékot köteles az illetékes társadalombiztosítási szervhez havonta bevallani és határidőben átutalni.

1.3.1. *A járulékok megfizetése*

A gazdasági társaság köteles a társadalombiztosítási járulék összegét biztosítottanként, tagonként havonta megállapítani. A gazdasági társaság a biztosított (alkalmazott, bedolgozó stb.) és a főfoglalkozású tag nyugdíjjárulékának forintra kerekített összegét havonta megállapítja, és azt a tag, a biztosított jövedelméből levonja. Amennyiben a tárgyhónapban kifizetés a tag részére nem történt, vagy az a nyugdíjjárulék összegét nem éri el, köteles azt helyette megelőlegezni.

A gazdasági társaság köteles a járulékokat (43 és 10 százalékos társadalombiztosítási járulék és nyugdíjjárulék) havonta bevallani, és a társasdalombiztosítási szervhez befizetni. A járulék a tárgyhót követő hónap 1-ső napján esedékes és a hónap 15. napjáig fizethető meg késedelem nélkül.

A jogi személy felelősségvállalásával működő gazdasági munkaközösség a járulékot a tárgyhót követő hónap 10. napjáig ahhoz a gazdálkodó szervezethez (vállalathoz, szövetkezethez stb.) fizeti be, amely a munkaközösségért felelősséget vállalt (amelynek keretében működik). E gazdálkodó szerv a hozzá befizetett járulékot az általa fizetendő járulékkal együtt, köteles a tárgyhót követő hó 15. napjáig az illetékes társadalombiztosítási szervhez bevallani és befizetni.

Felhívjuk a figyelmet, hogy a járulékot helyes összegben megállapítani és továbbutalni a gazdálkodó szervhez, a munkaközösség feladata. A jogi személy azért felelős, hogy a hozzá határidőben befizetett összeget a hónap 15. napjáig átutalja a társadalombiztosításhoz. Helytelen járulékfizetés és késedelem esetén a jogkövetkezmények elsődlegesen a gazdasági munkaközösséget terhelik.

A társadalombiztosítási kötelezettség teljesítését a jogi személynek is érdekében áll segíteni és ellenőrizni, mert végsősoron a járuléktartozás rajta is végrehajtható (a munkaközösségért felelősséget vállalt).

Késedelmi pótlékot köteles fizetni az a gazdasági társaság, amely a járulék-, illetőleg a nyugdíjjárulék-fizetési kötelezettségének az előírt időn belül nem tett eleget. A késedelmi pótlék összege a be nem fizetett társadalombiztosítási járulék és a nyugdíjjárulék összegét nem haladhatja meg. Rendbírságot köteles fizetni a gazdasági társaság, ha a társadalombiztosítási jogszabályokban meghatározott bejelentési, nyilvántartási, adatszolgáltatási, illetőleg a társadalombiztosítási feladatok ellátásával kapcsolatos kötelezettségének nem, vagy nem az előírt módon tesz eleget.
A rendbírság összege 10.000,– forintig terjedhet. A járulék 10 százalékát kell rendbírságként kiróni, ha a gazdasági társaság tárgyhavi összesítő elszámoláson olyan járulékalapot képező juttatás után vallja be a társadalombiztosítási járulékot, illetőleg nyugdíj-

járulékot, amelyet már az előző időszakban kifizetett(elszámolt), vagy a határidőben bevallani elmulasztott járulékról ún. pótösszesítő elszámolást nyújt be, vagyis a mulasztást önként pótolja.

A bevallani elmulasztott járulék huszonöt százalékát kell rendbírságként kiróni, ha a járulék bevallásának elmulasztását a társadalombiztosítási igazgatóság (kirendeltség) állapítja meg (például helyszíni ellenőrzése során).

1.3.2. *A járulék bevallása*

A gazdasági társaságok a havonta fizetendő járulékot a tárgyhónapot követő hó 15. napjáig ún. összesítő elszámolás nyomtatványon kötelesek bevallani (beszerezhető a megyei társadalombiztosítási igazgatóságokon, kirendeltségeken). Az összesítő elszámolás raktári száma: A. 3504–41.
A nyomtatvány 1–3 sora a gazdasági társaság által foglalkoztatott alkalmazottak nyugdíjjárulékának bevallására szolgál.
01-es kóddal a 10 százalékos nyugdíjjárulékot kell egyösszegben feltüntetni.
02-es kóddal a saját jogon nyugdíjas alkalmazottak 5 százalékos nyugdíjjárulékát kell beírni.
A 42-es kód az alkalmazottak 150 forintos havi (5 forintos napi) nyugdíjjárulékának bevallására szolgál (ilyen járulékot akkor fizet az alkalmazott, ha magánerős lakásépítés, vagy közeli hozzátartozó otthoni ápolása miatt kap fizetésnélküli szabadságot).
A 7. sorban 21-es kóddal kell feltüntetni az alkalmazottak után fizetendő 43 százalékos társadalombiztosítási járulékot.
A 10. sorban a kiegészítő tevékenységet folytató gazdasági társasági tag után fizetendő járulékot kell szerepeltetni 25-ös kódszám alatt.
Az összesítő elszámolás 8. sorában kell az 50-es kód beírásával teljesíteni a szakmunkástanulók után fizetendő társadalombiztosítási járulék bevallását. A sorban fel kell tüntetni: „Szakmunkástanuló 150 Ft, napi 5 Ft" megjelölést. A 16. sor szolgál a főfoglalkozású gazdasági társasági tagok utáni járulék bevallására. Ennek kódja 55-ös. Ide a társadalombiztosítási és nyugdíjjárulék együttes összegét kell beírni (tehát külön megbontás nincs). A járulék rovatba csak a társadalombiztosítási járulékalapot lehet beírni, a nyugdíjjárulékét nem.
A 17. sorban kell a segítő családtagok után fizetendő havi 1.200, napi 40,– forintos járulékot elszámolni 30-as kóddal.

A 30,– forint fix összegű társadalombiztosítási járulékfizetési kötelezettség megszűnt. Ezért a 19. sorban 1990. január 1-től járulékot elszámolni nem lehet.
A 20–21. és a 26–27. sorok a mezőgazdasági szakszövetkezetek részére szolgálnak.

Az összesítő elszámolás nyomtatvány bal oldala a társadalombiztosítási ellátások elszámolására szolgál. Ez csak azokat a gazdasági társaságokat érinti, akik társadalombiztosítási ellátást fizetnek ki (társadalombiztosítási kifizetőhely működik nála).

Az összesítő elszámoláson fel kell tüntetni az évet és azt a hónapot, amelyre a járulékfizetés vonatkozik (pl. január: 01). Fel kell tüntetni az illetékes megyei társadalombiztosítási

szerv kódszámát (ezt első ízben a megyei társadalombiztosítási igazgatóság, kirendeltség adja meg). Fel kell tüntetni a gazdasági társaság társadalombiztosítási törzsszámát. Ezt a megalakulást követő bejelentkezés után közli a társadalombiztosítási szerv. Erre a törzsszámra ezt követően minden beadványban hivatkozni kell.

Az összesítő elszámolást havonta kettő példányban kell benyújtani az illetékes társadalombiztosítási szervhez. A másodpéldányt abban az esetben, ha bélyeggel ellátott válaszborítékot is csatolnak, a társadalombiztosítás lebélyegezve visszaküldi. Annak sincs akadálya, hogy az összesítő elszámolást személyesen nyújtsák be a társadalombiztosítási szervnél. A járulék határidőben történő befizetése a járulékbevallást nem pótolja!

2. Külföldi részvétellel működő gazdasági társaság

A gazdasági társasági törvény hatálya kiterjed a külföldiek belföldiekkel, illetve külföldiek más külföldiekkel Magyarországon létrehozott társaságaira, függetlenül attól, hogy a külföldi mely országból származik. A társasági törvény valamennyi társasági forma tekintetében nyitott a külföldiek előtt.

A társadalombiztosítás különbséget tesz a külföldiek között aszerint, hogy az érintett személy államával a Magyar Köztársaság kötött-e ún. szociálpolitikai egyezményt, vagy sem. Az államközi egyezmény hatálya alá tartozó személyre ugyanis a társadalombiztosítási törvény rendelkezéseit az egyezmény szabályai szerint kell alkalmazni.

2.1. *A szociálpolitikai egyezmény hatálya alá tartozó külföldiek társadalombiztosítása*

Az államközi egyezmény hatálya alá tartozó személyre az egyezmény szabályait kell alkalmazni. Ilyen ún. szociálpolitikai egyezményt a Magyar Köztársaság Bulgáriával, (1962. évi 2. tvr.), Csehszlovákiával (1959. évi 41. tvr.), Lengyelországgal (1959. évi 38. tvr.), Jugoszláviával (1959. évi 20. tvr.), az NDK-val (1960. évi 13. tvr.), Romániával (1962. évi 5. tvr.), és a Szovjetunióval (1963. évi 16. tvr.) kötött.

Amennyiben az említett államok polgárai Magyarországon magyar munkáltatónál munkát végeznek, rájuk a magyar társadalombiztosítási szabályokat kell alkalmazni. Ugyancsak azonos e külföldi személyek jogállása a magyar állampolgárokéval, ha magyar, vagy külföldi részvétellel működő gazdasági társaság tagjaként végeznek munkát.

2.2. *Szociálpolitikai egyezmény hatálya alá nem tartozó külföldiek társadalombiztosítása*

A magyar társadalombiztosítás nem terjed ki a külföldi munkáltatónak a magyar állam területén foglalkoztatott külföldi honos munkavállalójára (pl. egy tisztán osztrák cég által Magyarországon foglalkoztatott osztrák állampolgárra).

A biztosítás nem terjed ki a külföldi részvétellel működő gazdasági társaság magyar állam területén foglalkoztatott külföldi munkavállalóira, tagjaira.

Egy Magyar–NSZK korlátolt felelősségű társaság foglalkoztathat munkaviszony, bedolgozói jogviszony, megbízás keretében NSZK állampolgárságú személyeket. (Nem kizárt egyéb munkavégzésre irányuló forma alkalmazása sem.) Ezekre a külföldi állampolgárokra a biztosítás nem terjed ki. Ez pedig azt is jelenti, hogy utánuk társadalombiztosítási járulékot nem kell fizetni, javadalmazásukat nyugdíjjárulék nem terheli.

Ugyanez a helyzet akkor is, ha a külfödi állampolgár gazdasági társaság tagja. Ebből a szempontból tehát közömbös, hogy a külföldi személy csak tőkét fektet a gazdasági társaságba, vagy maga is kifejt munkatevékenységet (például korlátolt felelősségű társaságban munkaviszony keretében, vagy mellékszolgáltatás alapján dolgozik), illetve a társaság tisztségviselője (ügyvezető, igazgató, igazgatósági tag stb.). E személyek hazai joguk alapján hazájukban biztosítottak, a magyar társadalombiztosítási szabályok rájuk nem irányadók.

E kérdést tehát nem az a jogviszony dönti el, amelyben tevékenységüket kifejtik (munkaviszony, gazdasági társasági tagsági viszony, tisztségviselés), hanem külföldi állampolgárságuk ténye.

Abban az esetben, ha a külföldi állampolgár tisztán magyar tulajdonú munkáltatónál (ez lehet magyar gazdasági társaság is) áll munkaviszonyban (egyéb biztosítással járó jogviszonyban), reá a magyar társadalombiztosítás hatálya kiterjed. A társadalombiztosítási törvény ugyanis nem emeli ki, hogy a biztosítottnak magyar állampolgárnak kell lenni, másrészt kifejezetten csak a tisztán külföldi, illetve a vegyes cégek külföldi dolgozóit, tagjait „zárja ki" a biztosításból. Ha tehát egy magyar érdekeltségű gazdasági társaság olasz állampolgárt alkalmaz, ugyanazt a járulékot kell fizetni, mint a magyar állampolgár esetében, s ugyanazon társadalombiztosítási jogokat is élvez a külföldi személy.

Abban az esetben, ha magyar állampolgár külföldön (nem a 2.1. pontban felsorolt államban) külföldi munkáltatónál bármilyen címen díjazás ellenében munkát végez, tevékenységet folytat, egyéni külföldi munkavállalóként fizet idehaza járulékot és jogosult társadalombiztosítási ellátásra.

Amennyiben a munkavégzés külföldön történik, de a munkáltató magyar, a tartós külföldi szolgálatra vonatkozó társadalombiztosítási szabályokat kell alkalmazni.
Ha pedig a magyar állampolgár – nam tartós külföldi szolgálat keretében – Bulgáriában, Csehszlovákiában, Lengyelországban, Jugoszláviában, az NDK-ban, Romániában, vagy a Szovjetunióban dolgozik, a szociálpolitikai egyezmények értelmében a munkavégzés helye szerinti állam jogszabályai az irányadók a társadalombiztosítást illetően is.

Így tehát csupán a tisztán külföldi munkáltató külföldi munkavállalói, illetőleg a külföldi részvétellel működő gazdasági társaságok külföldi munkavállalói, tagjai esetében merülhetne fel probléma (az ő biztosításuk látszik rendezetlennek). A társadalombiztosítási törvény azonban lehetővé teszi, hogy társadalombiztosítási ellátásukra megállapodást kössenek.

2.3. *Megállapodás kötése külföldi állampolgár társadalombiztosítási ellátására*

A külföldi munkáltató külföldi munkavállalója és a külföldi részvétellel működő gazdasági társaság külföldi munkavállalója, illetőleg tagja társadalombiztosítására, ha Magyarországon fejti ki tevékenységét, megállapodást lehet kötni. A külföldi munkáltatóval, a gazdasági társasággal a megállapodást az illetékes társadalombiztosítási igazgatóságok (kirendeltségek) kötik meg. A megállapodás tulajdonképpen egy szerződés, amely a felek egyező akaratán nyugszik. Azt bármelyik fél felbonthatja, szerződésszegés (például a járulékfizetés elmulasztása, a másik fél részéről a társadalombiztosítási juttatás visszatartása) esetén a megállapodás felbontható. E megállapodást egyébként lehet határozatlan időre, vagy meghatározott időtartamra is megkötni (például 1990. április 15-től 1992. május 10-ig).

A megállapodásban – többek között – rögzíteni kell a társadalombiztosítási ellátások körét, a jogosultság feltételeit és mértékét (összegét), a fizetendő járulék összegét, továbbá a nyilvántartásra és az adatszolgáltatásra vonatkozó szabályokat.

Elsősorban az egészségügyi és gyógyszerellátás magyarokra irányadó igénybevétele merül fel. Megállapodás hiányában a külföldinek a gyógyszer teljes fogyasztói árát meg kell térítenie, illetve az egészségügyi-, kórházi ellátásért a külön jogszabályban meghatározott – térítést kell fizetnie. Amennyiben azonban az egészségügyi ellátásokra megállapodás születik, a külföldi személy is ugyanolyan feltételek mellett jogosult egészségügyi (orvosi, kórházi kezelés, mentőszállítás, stb.) és gyógyszerellátásra, mint a magyar állampolgárok.

Az sem kizárt, hogy a megállapodás egyéb társadalombiztosítási ellátásokra irányuljon. Ez lehet kifejezetten csak baleseti ellátás is. Üzemi baleset esetén a külföldi a magyar állampolgárokra vonatkozó feltételek mellett szerezhet jogot baleseti ellátásra (baleseti táppénz, baleseti járadék, baleseti rokkantsági nyugdíj).

Betegségi- vagy anyasági ellátásra irányuló megállapodás esetén táppénz, illetőleg a szüléssel kapcsolatos társadalombiztosítási ellátások járnak (anyasági segély, terhességi- gyermekágyi segély, gyermekgondozási díj). Elvileg nem kizárt az sem, hogy a külföldi személy Magyarországon nyugdíjra szerezzen jogosultságot. Például, ha a gazdasági társaság a teljeskörű társadalombiztosításra kötne megállapodást (természetesen az 53 százalékos: 43% társadalombiztosítási +10% nyugdíjjárulék fizetése mellett). Gyakorlatilag azonban ez nemigen fordul elő, egyrészt, mert a külföldi hazájában is általában nyugdíjjogosultságot szerez, másrészt pedig 1991-től már húsz évi magyar szolgálati idő szükséges az öregségi nyugdíjhoz.

A fizetendő járulék összegét a megállapodásban meghatározott társadalombiztosítási ellátások fajtái szabják meg. A megállapodás szerinti járulékot az illetékes társadalombiztosítási szervhez forintban kell befizetni. A megállapodásban nem rendezett kérdésekben a társadalombiztosítási szabályokat kell alkalmazni. Például amennyiben vita merül fel, hogy a külföldi személy esetében a közgyűlésre menet, illetőleg a munkavégzés helyéről hazamenet, vagy fordítva történt baleset üzeminek minősül-e, a kérdést úgy kell megoldani, mintha magyar állampolgár lenne. Ezt a megoldást egyéb kérdésekben is követni kell.

Például nem követelhető vissza azon az alapon a megállapodás alapján befizetett járulék, hogy a külföldi nem betegedett meg, nem érte baleset, s így semmilyen ellátást nem vett igénybe.

Az a magyar állampolgár sem követelheti vissza a nyugdíjjárulékát, aki életében nem szedett gyógyszert, nem látott kórházat és orvosi rendelőt belülről, ám később a nyugdíjkorhatárt sem érte meg. A társadalombiztosítás ugyanis közös kockázatviselésre épül.

3. A társadalombiztosítási ellátások

A gazdasági társaságok biztosítás alá eső tagjai, alkalmazottai, s más foglalkoztatott személyek a járulékfizetés ellenében az alábbi társadalombiztosítási ellátásokra szerezhetnek jogot.
(A gazdasági társaság kiegészítő tevékenységet folytató tagjai – mint már említettük – csak baleseti ellátásra tarthatnak igényt.)
Terjedelmi okok miatt az egyes ellátottságokra jogosultság feltételeit csupán változatosan ismertetjük.

A társadalombiztosítás keretében az alábbi ellátások állapíthatók meg:

a) betegségi- anyasági ellátás (temetési segély, anyasági segély, táppénz, terhességi-gyermekágyi segély, gyermekgondozási díj),
b) nyugdíj (öregségi- és rokkantsági nyugdíj, a jogosult halála esetén hozzátartozói nyugdíj: özvegyi-, szülői nyugellátás, árvaellátás),
c) baleseti ellátás (baleseti táppénz, baleseti járadék, baleseti rokkantsági nyugdíj, a jogosult halála esetén hozzátartozói baleseti nyugellátások).

3.1. *Betegségi és anyasági ellátásra jogosultság*

A temetési segély egyszeri társadalombiztosítási juttatás. Összege földbe temetés esetén 2.000, hamvasztásos temetés esetén 1.000,– forint.

Anyasági segély annak jár, aki terhessége folyamán legalább egyszer terhességi orvosi vizsgálaton részt vett. Az anyasági segély összege a terhességi orvosi vizsgálatok számától és az első ilyen vizsgálat időpontjától függ. Az anyasági segély összege gyermekenként 6.000,– forint, ha a szülő nő terhességi orvosi vizsgálaton négyszer (koraszülés esetén egyszer) részt vett és az első (illetőleg koraszülésnél az egyszeri) terhességi orvosi vizsgálat a terhesség kezdetétől számított 140 napon belül történt. Minden más esetben, így tehát:
– ha hiányzik a négyszeri orvosi vizsgálat, vagy
– ha az első terhességi vizsgálatra a szülés kezdetétől számított 140 napon túl kerül sor,
a segély összege gyermekenként 1.000,– forint.

A táppénz a társadalombiztosítási ellátások közül a leggyakrabban igénybe vett ellátás. A táppénz az orvos által igazolt keresőképtelenség tartamára, legfeljebb azonban egy

éven át jár. A keresőképtelenség eseteit a jogszabály tételesen felsorolja. (A táppénz gümőkóros megbetegedés esetén két évig járhat.) A táppénz mértéke a biztosítási jogviszony folyamatosságától és a keresőképtelenség hosszától függően 65 és 75, illetve 80 vagy 85 százalék.
A táppénz alapja a keresőképtelenséget megelőző időszakban elért nyugdíjjárulék-alapot képező jövedelem.

Felhívjuk a figyelmet arra, hogy táppénz nem jár a külföldi tartózkodás időtartamára akkor sem, ha az arra jogosult külföldi állampolgár.

E rendelkezésektől eltérően a szociálpolitikai egyezmény hatálya alá tartozó külföldi állampolgár részére az egyéb feltételek fennállása esetén külföldre is folyósítható a táppénz.

A terhességi- gyermekágyi segély a szülési szabadságnak megfelelő 168 napos időtartamra jár, összege megegyezik a nyugdíjjárulékalapul szolgáló jövedelem teljes összegével, ha a szülő nő a szülést megelőző két éven belül 270 napon át biztosított volt. Ennél kevesebb, de legalább 180 napi biztosítási idő esetén az ellátás a jövedelem 65 százaléka.

A gyermekgondozási díj jogintézménye a gyermeknevelést elősegítő, jövedelemarányos társadalombiztosítási ellátás.

Gyermekgondozási díjra az jogosult, aki előzőleg terhességi- gyermekágyi segélyben részesült, vagy arra a jogosultságot megszerezte. A gyermekgondozási díj a gyermek két éves koráig jár. A gyermekgondozási díj mértéke, ha a jogosult korábban teljes összegű terhességi- gyermekágyi segélyt kapott, az előzetes biztosítási idő folyamatosságától függően hetvenöt, vagy hatvanöt százalék. Amennyiben korábban csak hatvanöt százalékos mértékű terhességi- gyermekágyi segélyt folyósítottak, a gyermekgondozási díj mértéke is csak hatvanöt százalékos lehet.

3.2. *Nyugellátás*

Az öregségi nyugdíj jogintézményének három lényeges eleme van: az életkor, a szolgálati idő és az ellátás alapjául szolgáló jövedelem.

Öregségi nyugdíjra jelenleg az a hatvanadik életévét betöltött férfi és az az ötvenötödik életévét betöltött nő jogosult, aki legalább tíz évi szolgálati időt szerzett.

1990. december 31-ét követően a nyugellátáshoz minimálisan szükséges szolgálati idő már húsz év. Az öregségi nyugdíj összegét a szolgálati időként elismerhető évek száma és az alapul vehető jövedelem nagysága határozza meg. Az öregségi nyugdíj tíz év szolgálati idő esetén a havi jövedelem 33 százaléka, huszonöt év szolgálati időig évente 2–2, huszonhat – harminckét év szolgálati időig 1–1, harminchárom év szolgálati időtől pedig fél-fél százalékkal emelkedik, negyvenkettő vagy ennél hosszabb szolgálati idő esetén a nyugdíj összege a havi átlagjövedelem 75 százaléka. Az öregségi nyugdíj összegét – általában –

a nyugdíjazás évében a nyugdíj megállapításáig, valamint az ezt megelőző öt naptári év közül a legkedvezőbb három naptári év alatt elért jövedelem havi átlaga alapján állapítják meg.

A rokkantsági nyugellátás függ a megrokkanás időpontjában betöltött életkorhoz meghatározott szolgálati időtől, a rokkantság fokától és a figyelembe vehető jövedelemtől. Rokkantsági nyugdíjra az a személy jogosult, aki

- munkaképességét hatvanhét százalékban elvesztette (és ebben az állapotában egy éven belül javulás nem várható0,
- a szükséges szolgálati időt megszerezte, és
- rendszeresen nem dolgozik, vagy jövedelme lényegesen (legalább húsz százalékkal) kevesebb, mint a megrokkanás előtt.

A rokkantsági nyugdíjhoz szükséges minimális szolgálati idő az életkorhoz igazodóan természetesen alacsonyabb, mint az öregségi nyugdíjnál megkívánt. (22 éves életkor betöltése előtt például 2 év, sőt aki az iskolai tanulmányai megszűnését követő 180 napon belül szolgálati időt szerez és 22 éves kora előtt válik rokkanttá, a szolgálati idejének hosszától, függetlenül jogosulttá válik.) A rokkantsági nyugdíj mértéke a megrokkanás időpontjában betöltött életkorhoz, a rokkantság fokához és a nyugdíj megállapításáig szerzett szolgálati idő tartamához igazodik. A rokkantságnak három foka van:

III. aki rokkant, de nem teljesen munkaképtelen,
II. aki teljesen munkaképtelen, de mások gondozására nem szorul,
I. aki teljesen munkaképtelen és mások gondozására szorul.

(A rokkantság fokát és mértékét orvosi bizottság állapítja meg.) A rokkantsági nyugdíj mértéke azonos szolgálati idő mellett a súlyosabb rokkantsági csoportokban magasabb, az azonos csoportokon belül pedig a szolgálati idő hosszával arányosan növekszik. A rokkantsági nyugdíj alapját képező havi átlagjövedelem megállapításánál – eltérő rendelkezés hiányában – az öregségi nyugdíjra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.
Az öregségi nyugdíjnál figyelembe vehető időtartamok képeznek ez esetben is szolgálati időt.
Hozzátartozói nyugellátásként a jogosult részére özvegyi- és szülői nyugdíj, árvaellátás és végkielégítés állapítható meg. A hozzátartozói nyugellátásra jogosultság szempontjából halálesetnek számít az eltűnés is, amennyiben azt a bíróság jogerősen megállapította.

3.3. *Baleseti ellátások*

Baleseti ellátásként a sérültet baleseti táppénz, baleseti nyugellátás (baleseti járadék, baleseti rokkantsági nyugdíj), hozzátartozóit pedig hozzátartozói baleseti nyugellátás (baleseti özvegyi és szülői nyugdíj, baleseti árvaellátás és végkielégítés) illeti meg. A baleseti ellátás üzemi baleset esetén állapítható meg.

Üzemi baleset az a baleset, amely a biztosítottat (baleseti ellátásra jogosultat) foglalkozása körében (gazdasági társaság tagjaként végzett tevékenység során) vagy azzal összefüggésben éri.

Üzemi baleset az a baleset is, amely lakásról (szállásról) munkába menet, vagy munkából lakásra (szállásra) menet során a legrövidebb, megszakítás nélküli útvonalon következett be.

Üzemi balesetként kell elbírálni azt a balesetet is, amely társadalmi munka végzése vagy egyes társadalombiztosítási ellátások igénybevétele során történt.

Nem minősül üzemi balesetnek az említett tevékenységek alatt bekövetkezett baleset, amely

- kizárólag a sérült ittassága miatt, vagy
- engedély nélkül végzett munka, illetőleg
- engedély nélküli járműhasználat,
- munkahelyi rendbontás

során következett be.

Baleseti táppénz annak jár, aki üzemi baleset következtében keresőképtelenné válik, azaz a balesettel összefüggő és gyógykezelést igénylő egészségi állapota miatt vagy gyógyászati segédeszköz hiányában munkát végezni nem tud.

A baleseti táppénz időbeli korlátozás nélkül mindaddig jár, amíg a sérült az üzemi baleset következtében keresőképtelen.

A baleseti táppénzre egyébként a táppénzre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. A baleseti táppénz mértéke (ellentétben a táppénz mértékével) az alapul szolgáló jövedelem 100 százaléka.

Baleseti járadékra az jogosult, akinek munkaképessége üzemi baleset következtében 15 százalékot meghaladó mértékben csökkent, de a rokkantsági nyugdíjra jogot adó 67 százalékot nem éri el. A baleseti járadéknak – a munkaképesség-csökkenés fokához igazodóan – négy fokozata van.

Az 1. baleseti fokozatba tartozik, akinek a munkaképesség-csökkenése 16–25 százalék között van. A baleseti járadék az alapul szolgáló jövedelem 8 százaléka, amely legfeljebb két éven át jár.

A 2. fokozatba az tartozik, akinek munkaképesség-csökkenése 26–35 százalék között van. Mértéke 10 százalék.

A 3. fokozatban a munkaképesség-csökkenés mértéke 36–49 százalék, s a járadék összege az irányadó havi jövedelem 15 százaléka.

A 4. fokozatba az tartozik, akinek munkaképesség-csökkenése 50–66 százalék között van, a járadék összege a havi jövedelem 30 százaléka.

A 2–4. fokozatú járadék – eltérően az 1. fokozatútól – időbeli korlátozás nélkül jár, mindaddig, amíg a munkaképesség-csökkenés fennáll.

Baleseti rokkantsági nyugdíjra az jogosult, aki munkaképességét 67 százalékban túlnyomórészt üzemi baleset következtében elvesztette. A baleseti rokkantsági nyugdíjnak nem előfeltétele valamilyen hosszúságú szolgálati idő megszerzése, erre a jogot önmagában az üzemi baleset bekövetkezésének ténye biztosítja. A III–I. (az öregségi nyugdíjnál is említett) rokkantsági fokozatban a rokkantsági nyugdíj összege az alapul szolgáló havi jövedelem 60, 65, illetve 70 százaléka. A nyugdíj összege ezen felül a megszerzett szolgálati idő minden éve után a havi jövedelem egy százalékával emelkedik. (Az a korlátozás érvényesül csupán, hogy az alapul szolgáló jövedelem teljes összegénél több nem lehet.)

Hozzátartozói baleseti nyugellátás a hozzátartozónak (házastárs, szülő, gyermek) akkor jár, ha a sérült az üzemi baleset következtében halt meg. A baleseti rokkantsági nyugdíjas hozzátartozóit megilleti a baleseti nyugellátás akkor is, ha a nyugdíjas nem az üzemi baleset következtében halt meg. (A baleseti sérült hozzátartozóit a baleseti nyugellátás megilleti abban az esetben is, ha a sérült a baleseti táppénz folyósításának a tartama alatt hal meg ugyan, de nem az üzemi baleset következtében, amennyiben vélelmezhető, hogy életben maradása esetén rokkantsági nyugdíjra lett volna jogosult.)

A biztosított ellátásait azon kereset után kell megállapítani, amely után nyugdíjjárulékot kellett fizetni, illetve amely nyugdíjjárulék-alapot képez. A gazdasági társaság főfoglalkozású tagjánál azt a jövedelmet veszik figyelembe, amely után nyugdíjjárulékot kellett fizetni. A kiegészítő tevékenységet folytató gazdasági társasági tag baleseti ellátását azon jövedelem figyelembevételével állapítják meg, amely után a gazdasági társaság a tíz százalékos társadalombiztosítási járulékot fizette.

Az egyes társadalombiztosítási ellátások igényléséről, részletes feltételeiről a megyei társadalombiztosítási szervek (igazgatóságok és kirendeltségek) adnak felvilágosítást.

FÜGGELÉK

Ajánlott legfontosabb jogszabályok a gazdasági társaságot alapítani, társasággá átalakulni szándékozó vállalkozások részére

1. A gazdasági társaságok (átalakultak is) részére ajánlott egyéb – gazdálkodásuk pénzügyi-, adózási stb. feltételeit meghatározó – jogszabályok

1.1. Az 1988. évi VI. törvény, A *gazdasági társaságokról* (Magyar Közlöny 1988. évi 47. szám)

Módosította:

– 1990. évi V. törvény, Az egyéni vállalkozásról (Magyar Közlöny 1990. évi 13. szám)
– 1990. évi VI. törvény, Egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint az értékpapírtőzsdéről (Magyar Közlöny 1990. évi 13. szám)
– 1990. évi VII. törvény, Az Állami Vagyonügynökségről és a hozzá tartozó vagyon kezeléséről és hasznosításáról (Magyar Közlöny 1990. évi 13. szám)

Kapcsolódó rendelkezések:

20/1990. (III. 12.) OGY határozat, Az 1990. évi ideiglenes Vagyonpolitikai Irányelvekről (Magyar Közlöny 1990. évi 21. szám)

1.2. Az 1988. évi XXIV. törvény, A *külföldiek magyarországi befektetéseiről* (Magyar Közlöny 1988. évi 69. szám.)

Módosította: az 1989. évi XLIV. törvény (Magyar Közlöny 1989. évi 92. szám)

A külföldiek ingatlanszerzéséről szóló 145/1989. (XII. 27.) MT rendelet (Magyar Közlöny 1989. évi 97. szám)

Kapcsolódó: 12/1990. (V. 23.) AB határozat (Magyar Közlöny 1990. évi 50. szám)

2. Gazdasági társasággá történő átalakulás

2.1. 1989. évi XIII. törvény, A *gazdálkodó szervezetek és a gazdasági társaságok átalakulásáról* (Magyar Közlöny 1989. évi 38. szám)

a) Közvetlenül módosító jogszabályok

– 1990. évi VII. törvény, Az Állami Vagyonügynökségről és a hozzá tartozó vagyon kezeléséről és hasznosításáról (Magyar Közlöny 1990. évi 13. szám)
– 1990. évi XVIII. törvény, A gazdálkodó szervezetek és a gazdasági társaságok átalakulásáról szóló 1989. évi XIII. törvény módosításáról (Magyar Közlöny 1990. évi 22. szám)

b) A végrehajtás egyes konkrét kérdéseihez kapcsolódó előírások

– 1990. évi VIII. törvény, Az állam vállalatokra bízott vagyonának védelméről (Magyar Közlöny 1990. évi 13. szám)
– 20/1990. (III. 12.) OGY határozat, Az 1990. évi ideiglenes Vagyonpolitikai Irányelvekről (Magyar Közlöny 1990. évi 21. szám)
– 1989. évi XIV. törvény, Az állami vállalatokról szóló 1977. évi VI. törvény módosításáról (Magyar Közlöny 1989. évi 38. szám)

– A szövetkezetekről szóló többször módosított 1971. évi III. törvény módosítására kiadott 1989. évi XV. törvény (egységes szerkezetben Magyar Közlöny 1989. évi 49. szám)
– A mezőgazdasági termelőszövetkezetekről szóló többször módosított 1967. évi III. törvény, illetve a végrehajtásra kiadott (szintén többször módosított) 7/1977. (III. 12.) MT rendeletet módosító 1989. évi XX. törvény, illetve 60/1989. (VI. 27.) MT rendelet (Magyar Közlöny 1989. évi 41., illetve 42. számai),
– A földről szóló módosított 1987. évi I. törvény módosítására kiadott 1990. évi IX. törvény (Magyar Közlöny 1990. évi 14. szám).

3. **Adótörvények**
– az 1989. évi XLIV. törvénnyel (Magyar Közlöny 1989. évi 92. szám) módosított 1988. évi IX. törvény, A *vállalkozási nyereségadóról* (Magyar Közlöny 1988. évi 61. szám)

Kapcsolódó: 64/1990. (III. 27.) MTr és az azt kiegészítő 1069/1990. (IV. 23.) MT határozat (Magyar Közköny 1990. évi 27., illetve 35. szám)
A vállalkozási nyereségadóról és a magánszemélyek jövedelemadójának módosításáról szóló törvények hatálybalépésével kapcsolatos átmeneti rendelkezésekről szóló 1988. évi X. törvény (Magyar Közlöny 1988. évi 61. szám)
Módosította:
– az 1989. évi XXVII. törvény (Magyar Közlöny 1989. évi 70. szám)
– az 1990. évi XXII. törvény (Magyar Közlöny 1990. évi 22. szám)

– az 1989. évi XL. törvény, Az *általános forgalmi adóról* módosította az 1990. évi XIX. törvény; (Magyar Közlöny 1990. évi 22. szám)
– az 1990. évi XX. törvénnyel (Magyar Közlöny 1990. évi 22. szám) módosított 1989. évi XLV. törvény, A *magánszemélyek jövedelemadójáról* (Magyar Közlöny 1989. évi 92. szám)
részleteiben szabályozta:
8001/90. (MüK 5.) ÁBMH–PM együttes tájékoztató a természetbeni munkabérek és a természetbeni juttatások alkalmazásáról (lásd. még Pénzügyi Közlöny 1990. évi 5. szám)

8001/90. (PK 4.) PM tájékoztató a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló törvény 7. § (2) bekezdés 22. pontja értelmezéséhez.

4. **Egyéb központi befizetési kötelezettségek**

– az 1989. évi LIII. törvénnyel (Magyar Közlöny 1989. évi 99. szám) módosított 1988. évi XI. törvény, A központi műszaki fejlesztési alapról (Magyar Közlöny 1988. évi 63. szám)
– az 1988. évi XXIII. törvény, A szakképzési hozzájárulásról és a szakképzési Alapról (Magyar Közlöny 1988. évi 69. szám)
Átmeneti rendelkezés:
28/1988. (XI. 31.) MM–PM rendelet (Magyar Közlöny 1988. évi 69. szám)

Kapcsolódó tájékoztatók:

- Pénzügyi Közlöny 1989. évi 31. és 41. számai
- az 1989. évi XLIII. törvény, Az állami vagyon utáni részesedésről (Magyar Közlöny 1989. évi 92. szám)

5. **Egyéb fontos előírások**

- A bírósági cégnyilvántartásról és a cégek törvényességi felügyeletéről szóló 1989. évi 23. törvényerejű rendelet (Magyar Közlöny 1989. évi 72. szám)
- A cégbejegyzésről és a cégjegyzékről szóló 13/1989. (XII. 16.) IM rendelet (Magyar Közlöny 1989. évi 92. szám) és AB 11/1990. (V. 1.) határozata
- 1990. évi XXII. törvény, Egyes törvények és törvényerejű rendeletek hatályon kívül helyezéséről és módosításáról (Magyar Közlöny 1990. évi 22. szám)
- Anyagi érdekeltség, vezetői ösztönzés, bérszabályozás 84/1988. (XII. 15.) MT rendelet

Módosította:

120/1989. (XI. 26.) MT r.
57/1990. (III. 23.) MT r.

- 6/1989. (VII. 13.) ÁBMH rendelet

Módosította:

5/1990. (II. 28.) ÁBMH r.
ÁBMH–PM együttes tájékoztatója: Pénzügyi Közlöny 1989. évi 42. száma

- helyiséggazdálkodás

19/1984. (VI. 15.) MT rendelet

Módosította:

14/1990. (I. 31.) MT r.
67/1990. (IV. 4.) MT r.

- 8/1984. (IV. 15.) PVM rendelet

Módosította:

7/1990. (II. 1.) BM r.
13/1990. (IV. 4.) BM r.

6. **A vámjog részletes szabályainak megállapításáról és a vámeljárás szabályozásáról**

39/1976. (XI. 10.) PM–KkM

Módosítások:

30/1977. (XI. 19.) PM–KkM

15/1980. (VI. 26.) PM–KkM
37/1980. (XI. 18.) PM
57/1980. (XII. 27.) PM–KkM

18/1981. (VI. 29.) PM
22/1981. (VII. 6.) PM–KkM
49/1981. (XII. 17.) PM–KkM

12/1982. (IV. 20.) PM–KkM
27/1982. (VI. 19.) PM–KkM
64/1982. (XI. 16.) PM–KkM

6/1983. (III. 9.) PM–KkM
57/1983. (XII. 29.) PM–KkM
56/1983. (XII. 29.) PM

17/1984. (IV. 7.) PM
26/1984. (VII. 8.) PM–KkM
56/1984. (XII. 1.) PM–KkM

15/1985. (V. 6.) PM
41/1985. (XII. 17.) PM–KkM

21/1986. (VII. 27.) PM–KkM

8/1987. (III. 19.) PM–KkM
29/1987. (VI. 28.) PM–KkM
48/1987. (X. 14.) PM
99/1987. (XII. 30.) PM–KeM

11/1988. (VI. 1.) PM–KeM
68/1988. (XII. 26.) PM–KeM

11/1989. (III. 12.) PM
17/1989. (IV. 1.) PM–KeM
34/1989. (VIII. 31.) PM–KeM
46/1989. (XII. 27.) PM–KeM

Egys. szerk. 1988. évi 6. számú Magyar Közlönyben.

Kiadja: OKISZ Szervezési és Számítástechnikai Vállalat Gazdasági Tanácsadó iroda
Kiadásért felel: Őry Tamás igazgató
Formátum: 232 B/5 oldal
Terjedelem: 20,3 A/5 ív
ISBN 963 03 3193 4
Készült: a PRESS-TEAM nyomdájában
Felelős vezető: Rezsonya István

Miskolc és Borsod-Abaúj-Zemplén megye legrégibb ügyvédi munkaközössége a klasszikus állampolgári képviselet és ügyintézés terén szerzett több évtizedes gyakorlat és tapasztalat alapján felhivja tisztelt jelenlegi és leendő ügyfelei figyelmét a gazdasági társaságokkal kapcsolatos tevékenységére is.

☐ GMK-k, KKT-k, KFT-k, RT-k,
vállalatok és szövetkezetek
alapító okiratainak elkészítése,
cégbírósági bejegyeztetése
és ügyintézése

RUTINOSAN!

GYORSAN!

☐ Működő gazdasági társaságok
és gazdálkodó szervezetek,
valamint egyéni vállalkozók
egyedi és tartós megbízáson alapuló
állandó képviselete

PONTOSAN!

MEGBÍZHATÓAN!

1. számú

MISKOLCI ÜGYVÉDI MUNKAKÖZÖSSÉG

3525 Miskolc, Dózsa György u. 7.
Telefon: 46-87-065, 46-16-805

Ha az alapítandó gazdasági társaság tartós képviseletre is megbízást ad, az alapítással kapcsolatos munkadíjból 30% árengedményt adunk.